

Αναγνωστικό στ' Δημοτικού



ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ
1975

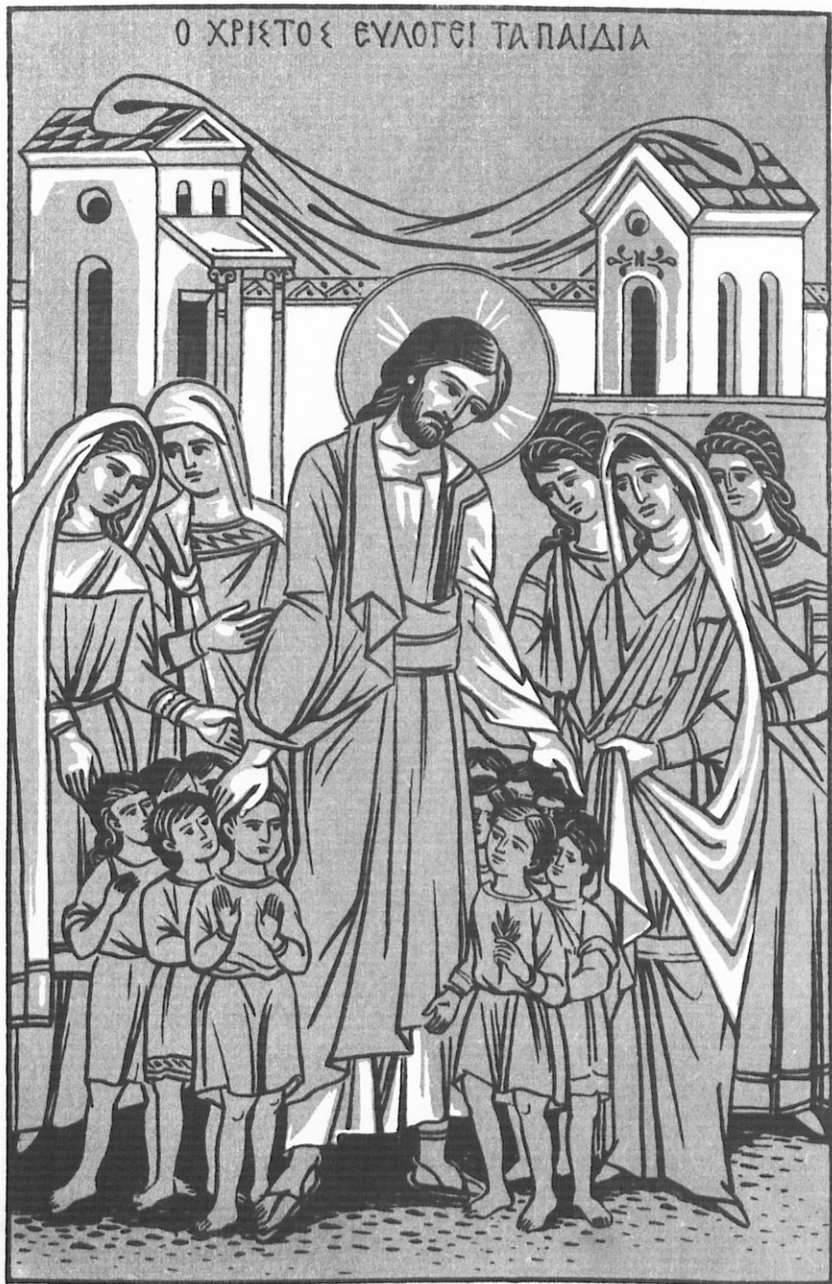
ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

Ἐξ Ἰνστιτούτου
ἘΤ 2

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΥΛΟΓΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ



Ε. ΦΩΤΙΑΔΗ, Η. ΜΗΝΙΑΤΗ, Γ. ΜΕΓΑ, Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ,
Θ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Π. ΝΙΡΒΑΝΑ, Δ. ΖΗΣΗ,
Δ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ι. ΣΥΚΩΚΗ, Κ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ,
Π. ΔΗΜΗΤΡΑΤΟΥ, Α. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ



ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1975



ΜΕΡΟΣ
ΠΡΩΤΟ

1. ΠΑΕΙ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Πάει τὸ καλοκαίρι κι ἡ καλοκαιριά.
Νέφη σηκωθῆκαν καὶ τὸν ἴσκιο τους
στὰ πελάγη ρίχνουν, ρίχνουν στὴ στεριά.

Φθινοπώρου πνεῦμα θλιβερὰ περνᾷ.
Μυστικὸ στὰ δέντρα πνέει ψιθύρισμα
καὶ τὰ φύλλ' ἀνάρια πέφτουν τὰ στερνά.

Στεναγμός, νομίζεις, χύνεται σιγὰ
μὲς ἀπὸ τὴν πλάση καὶ τὰ πλάσματα
γιὰ τὸ καλοκαίρι, πού 'φυγε γοργά.

Μύρεται* τὸ κύμα στὴν ἀκρογιαλιά
καὶ πρὸς ἄλλο κλίμα γῆς θερμότερης
βιαστικὰ μισεύουν τώρα τὰ πουλιά.

Μοναχὸ στὰ βράχια, στὸ γιαλὸ κοντά,
κελαδεῖ τὸ λάλο πετροκότсуφο
κι εὖθυμο ἀπὸ πέρα σὲ γκρεμνὸ πετᾷ.

Ἐρημὸ τὸ κύμα κι ἔρμη ἡ λαγκαδιὰ
καὶ ψηλὰ συρμένες τώρα κείτονται
οἱ γοργές βαρκοῦλες μὲς στὴν ἀμμουδιά.

Πάει τὸ καλοκαίρι κι ἡ καλοκαιριά.
Μαῦρα νέφη τώρα σηκωθήκανε
καὶ ψυχρὸ τὰ διώχνει φύσημα βοριᾷ.

**Αριστομένης Προβελέγγιος*



2. ΣΤΟΙΒΕΣ, Ο ΑΓΕΡΑΣ ...

Στοῖβες ὁ ἀγέρας κι ἀγκαλιές
ρίχνει τὰ φύλλα ἀπ' τὶς φτελιές...
Σερτούς, ἀνάριους δὲν ἀκοῦς,
ἄλλο ἀπ' τοὺς κούφιους τῶν ἀχοῦς
ἀνάμεσα στὶς μυτερές
φραγές* καὶ στὶς δεντροσειρές.

Μιλιά στὰ τρίστρατα· ἐρημιά.
Ψυχὴ στὸ δρόμο μας καμιά.
Κι εἶναι τὰ δέντρα τὰ στητὰ
σὰν πέτρινα, πελεκητά,
κι εἶναι τὰ σπίτια σφαλιστά.
— Κράτα τὸ χέρι μου σφιχτά.
Στὸν κάμπο, στὴ στερνὴ ἀντηλιά,
τρέμουν τ' ἀταίριαστα πουλιά.
Παιδιά, ποὺ παίζουν, στὴ στεριά,
πετᾶνε πέτρες στὰ νερὰ
κι ἡ γριούλα σέρνει βιαστικὴ
τὴν κατσικούλα ἀπ' τὴ βοσκή.

— Κυματιστὲς βουνογραμμές,
ἀντίο, κι αὐγούλες, κι ἐκδρομές!
Τώρα οὐδὲ κὰν μεσοστρατὶς
δὲν εἶναι νὰ ξεκουραστῇς·
οἱ πέτρες, μὲς στὴν ἐξοχή,
ἔχουν μουσκέψει ἀπ' τὴ βροχή.

Φυσάει στὶς λεῦκες, στὶς φτελιές.
Γυμνώνει ἀγέρας τὶς φωλιές.

Τέλλος Ἀγρας



3. ΑΤΤΙΚΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

‘Ο οὐρανὸς σήμερα εἶναι ἀσυννέφιαστος, ὀλογάλανος. ‘Ο ἥλιος λάμπει καὶ θερμαίνει σὰν κ α λ ο κ α ι ρ ι ν ὁ ς.

Κοιτάζοντας ἔξω ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο, θὰ μπορούσα νὰ γελαστῶ καὶ νὰ νομίσω πὼς ὁ ἡμεροδείκτης τρελλάθηκε. Καὶ οἱ φωνές, ποὺ ἀκούω ἀπὸ τὸ δρόμο μὲ πείθουν πάλι, πὼς εἶναι ‘Οκτώβριος. “Ένας ἀπ’ ἐδῶ φωνάζει:

— Κάστανα! κάστανα ζεστά!

Καὶ ἄλλος ἀπ’ ἐκεῖ:

— Κούμαρα! κούμαρα!

“Έπειτα εἶναι ἡ μυρωδιὰ τοῦ σπιτιοῦ. Σήμερα μυρίζει ναφθαλίνη. Καταλαβαίνετε γιατί. “Έχουν βγῆ ἀπὸ τίς ντουλάπες καὶ ἀπὸ τὰ μπαῦλα τὰ χειμωνιάτικα ροῦχα καὶ εἶναι ἀπλωμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ νὰ ξεζαρώσουν καὶ νὰ ξεμυρίσουν: μάλλινα κ ο σ τ ο ῦ μ ι α, ἐπανωφόρια, βαριά σκεπάσματα,

φανεῖλες, χαλιά, μπερντέδες, ἡ πανοπλία, ποῦ θὰ φορέσουν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὸ σπίτι, γιὰ νὰ πολεμήσουν μὲ τὸν ἄγριο χειμῶνα, ποῦ ἔφτασε.

Ὁχι! Ὁ ἡμεροδείκτης μου ὁ καημένος δὲν τρελλάθηκε. Μόνο ὁ οὐρανὸς ἔχει σήμερα τίς ιδιοτροπίες του. Καί, ἀντὶ νὰ φορῇ καὶ αὐτὸς ἢ νὰ ἐτοιμάζῃ τὰ χειμωνιάτικά του, τὰ φθινοπωρινὰ του τουλάχιστον, παρουσιάζεται ψιλοντυμένος μὲ τὰ γαλάζια του.

Μὰ ἀλήθεια τόση τρέλα ἔχει σήμερα ὁ οὐρανός; Πῶς τὸν ἀφήνει ὁ γερο-χειμῶνας; Πῶς δὲν τοῦ θυμίζει, πῶς θὰ κρυώσῃ μὲ τὰ λινά;

Βγαίνω στὸ παράθυρο, γιὰ νὰ δῶ καλύτερα. Ἄ, ὄχι! Ὅ,τι γίνεται στὸ σπίτι, γίνεται καὶ στὸν οὐρανό: σὺ ν ν ε φ α, ἄτμοι, ὀμίχλες, νάτα ἀπλωμένα ἐκεῖ κάτω στοὺς μακρινούς ὀρίζοντες. Λές πῶς μόλις βγῆκαν καὶ αὐτὰ ἀπ' τὰ οὐράνια μπαούλα καὶ κρεμάστηκαν στὶς ἄκρες, γιὰ νὰ ξεζαρώσουν καὶ νὰ ξεμυρίσουν ἀπὸ τὴ ναφθαλίνη. Καὶ αὔριο μεθαύριο ὁ οὐρανὸς θέλοντας καὶ μὴ θὰ τὰ φορέσῃ καὶ τὸ γαλάζιο του φόρεμα θὰ σκεπαστῇ καὶ ὁ λαμπρὸς ἥλιος θὰ κρυφτῇ.

Ὡστόσο τὸ θέαμα εἶναι ὠραῖο. Κανεὶς δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθῇ πῶς ἡ φθινοπωρινὴ φύση παρουσιάζει ἓνα σωρὸ ὁμορφιές. Τὸ φῶς κάνει χίλια τρελὰ παιγνίδια μ' ἐκεῖνα τὰ μακρινὰ σύννεφα, τοὺς ἀτμούς, τίς ὀμίχλες. Τὰ χρωματίζει μὲ τρόπο, ποῦ θὰ ἔφερνε σ' ἀπελπισία ὅποιονδῆποτε ζωγράφο. Καὶ τὰ βουνὰ ὀλόγυρα τί ζωηρὰ χρώματα, ποῦ παίρνουν; Καὶ τὰ δέντρα μὲ τὰ κίτρινα ἢ κοκκινωπὰ φύλλα, πόσο ἀλλιώτικα φαίνονται! Καὶ ἡ χλόη ἀκόμα ἡ πράσινη μὲ πόσα χρυσάφια ἔχει στολιστῇ! Καὶ τὸ χῶμα, τὸ σχεδὸν ἄσπρο χῶμα τοῦ καλοκαιριοῦ, πῶς ἔγινε βαθύτερο, ζωηρότερο!

Καὶ ὅλο τὸ τοπίο, πόλῃ μαζὶ κι ἐξοχή, πῶς φαίνεται σὰν καθαρισμένο, σὰν ξαναγιωμένο! Γιατὶ καὶ τὸ φ θ ι ν ὀ π ω -

ρ ο γιά μιὰ στιγμή παρουσιάζει τὸ ξανάνιωμα τῆς ἀνοίξεως.
Μὲ τὴ διαφορά, πὼς αὐτὸ εἶναι σταθερό, ἀληθινό, ἐνῶ ἐκεῖνο
τοῦ φθινοπώρου εἶναι ἀπατηλό, ψεύτικο.

Τὸ φθινόπωρο εἶναι λιγάκι ὕπουλο. Προσποιεῖται τὸ
καλοκαίρι, ἀλλὰ στὸ βάθος εἶναι πάντα χειμώνας. Ἰδιοτρο-
πίες σὰν τὶς σημερινές τ' οὐρανοῦ, ποὺ βγῆκε μὲ τὰ λινά του,
εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνες.

«Διάπλασις τῶν παιδων»

Γρηγόριος Ξενόπουλος



ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

4. Α·Γ· - ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Στὸ χωριό μας, ποὺ δὲν εἶναι κι ὁμορφότερο στὴν πλάση,
μᾶς ἀφῆσαν οἱ γονιοὶ μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχουμε φτιαγμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι·
τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσά.

Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπάδες·
ταπεινοὶ κι οἱ δυό τῆς ψάλτες εἶναι πάντα ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια τῆς μεγάλες δὲν ἀνάβουμε λαμπάδες·
στὸν ἀφέντη 'Αι - Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ!

Κι ὅμως στὸ μικρὸ τῆς χῶρο, ποὺ ὅλους καὶ ὅλους δὲ μᾶς
πιάνει,
τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό!
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένο δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲ σπιθάει πιὸ φωτεινό.

Τὴν καλὴ μας ἐκκλησιόουλα! "Ολοι μας ἐκεῖ στὴ μέση
χριστιανοὶ στὴν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσουμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἴδια θέση,
θὰ σωπάσουμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά...

«Πρωτὸν ξεκίνημα»

Γεώργιος Ἀθάνας





5. ΧΡΟΝΙΑΡΕΣ ΜΕΡΕΣ

Καὶ θὰ ῥθοῦν χρονιάρες μέρες: τὰ Χριστοῦγεννα,
μὲ τ' ἀφρόπλαστα χριστόψωμά τους, πρῶτα,
καὶ τ' Ἀι - Βασιλειοῦ, μὲ τῶν παιδιῶν τὰ κάλαντα,
καὶ μὲ τῶν νερῶν τ' ἀγιάσματα, τὰ Φῶτα.

Κι ὕστερα τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ κι ἡ Ἀνάσταση,
ποὺ ὁλόχαρο χωριὸ θὰ τῇ γιορτάση,
τῶν βουνῶν βροντοξυπνώντας τοὺς ἀντίλαλους,
σπέρνοντας λαμπάδων φέγγισμα στὰ δάση.

Καὶ μὲ τὰ λαμπριάτικα καλοκαιριάσματα
στήνοντας χορὸ στὰ ὀλόανθα χαρομήλια,
θ' ἀνεμίζουν κάτω ἀπὸ μελιᾶς χιονόκλαδα
κόκκινες ποδιές καὶ κίτρινα μαντῖλια.

Γεώργιος Δροσίνης



6. ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ

Προφυλακές 'Ολύτσικα* 'Ηπείρου 24 Δεκεμβρίου 1912.

Ξαστεριά· κλαράκι δὲν κουνιέται. Τὸ φεγγάρι φωτίζει καθαρά, κατακάθαρα τὰ βουνά τῆς Μανωλιάσας καὶ τοῦ 'Ολύτσικα, ποὺ τέτοια ὥρα μᾶς φαίνονται διπλὰ στὸν ὄγκο καὶ στὸ ὕψος. Μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνη τὶς προφυλακὲς μας ἐπάνω σ' αὐτά, σειρὲς ἀπὸ φαντάρους ριγμένους τὸν ἕνα δίπλα στὸν ἄλλο, νὰ ξεκουράζονται στὴν ἀστροφεγγιά, ποὺ εἶναι γι' αὐτοὺς πολύτιμη· γιατί δὲν ἀφήνει τοὺς 'Αρβανίτες νὰ μεταχειριστοῦν ἕναν ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς τρόπους ποὺ ξέρουν, τὸν αἰφνιδιασμό, γιὰ νὰ φτάσουν τὴ γραμμὴ καὶ νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν. Θ' ἀναπαυθοῦν ἀπόψε.

Ποῦ καὶ ποῦ, κανέννας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες μας πετιέται ξαφνικὰ καὶ δῶς' του πάνω κάτω νὰ ξεστάνη λίγο τὸ παγωμένο του κορμί.

Τὸ δυνατό κρῦο μᾶς περονιάζει τὰ κόκαλα καὶ κάνει τὴ μέση μας καὶ τὶς πλάτες νὰ πονοῦν.

— Μιὰ βραδιὰ εἶναι κι αὐτὴ καὶ θὰ περάσῃ, βρὲ παιδιὰ· ὅλοι ὑποφέρουν σήμερα γιὰ τὴν πατρίδα· ὅλα θὰ περάσουν, εἶπα. Οὔτε κουβέντα πιά...

Γύριζα καὶ δὲν μποροῦσα νὰ βγάλω ἀπὸ τὸ μυαλό μου

πώς ή βραδιά εκείνη ήταν χριστουγεννιάτικη. 'Από τούς στρατιῶτες μου κανένas δέν τὸ εἶχε σκεφτῇ.

Ἦμουν νευρικός καὶ προσπαθοῦσα νὰ συνηθίσω τὸν ἑαυτό μου στὴ συγκίνηση ποὺ θὰ δοκίμαζα μὲ τὴ χαρὰ τῶν στρατιωτῶν μου γιὰ κάτι ἔκτακτο ποὺ τούς προετοίμαζα γιὰ τὴ βραδιά αὐτή.

Βρισκόμουν ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλυβάκι μας, ὅταν ἄκουσα τὸ στρατιώτη, ποὺ ἔγραφε ἓνα γράμμα, νὰ ρωτᾷ πόσες τοῦ μηνὸς εἶχαμε. «Ρῶτα τὸν κύρ λοχία», τοῦ εἶπε ἓνας.

— Εἴκοσι τέσσερις, τοῦ φώναζα, κι ἀποτραβήχτηκα βιαστικός.

— Βρὲ παιδιά, εἴκοσι τέσσερις! Χριστούγεννα σήμερα καὶ δέν τὸ σκεφτήκαμε... Γιὰ σκεφτῇτε, βρὲ παιδιά...

Ἐφτασαν στ' αὐτιά μου τὰ λόγια αὐτὰ ἀπὸ δέκα στόματα.

Εἶχα ἄρκετὰ τραβηχτῇ ἀπὸ τὸ φυλάκιο, ὅταν εἶδα τούς φαντάρους μου ἓναν ἓναν νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ καλυβάκι καὶ νὰ μὲ πλησιάζουν· σὲ λίγο ήταν ὅλοι γύρω μου.

— Ἀκοῦς, Χριστούγεννα, κύρ λοχία, καὶ νὰ μὴν τὸ καταλάβωμε καθόλου!... Πῶς θὰ τὴν περάσουν τὴ σημερινὴ μέρα τὰ καημένα τὰ σπίτια μας... Ἀχ! δόλια μάνα!

Καὶ κοίταζαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον κι ὅλοι μαζί ἐμένα. Τί ζητοῦσαν ἀπὸ μένα; κι ἐγὼ εἶχα σπίτι καὶ μάνα· ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἐγὼ ήμουν ὁ μόνος ἀνώτερός τους ἐκεῖ.

Ἦμαστε ὅλοι περισσότερο περήφανοι, γιὰτὶ μιὰ τέτοια μέρα τόσο ὑποφέραμε· ήμουν ἀκόμη πιὸ εὐτυχισμένος ἐγὼ, γιὰτὶ περίμενα ἔπειτα ἀπὸ λίγο κάτι νὰ παρουσιάσω στοὺς στρατιῶτες μου, ποὺ ἀπὸ μέρες τώρα ζοῦσαν μόνο μὲ ψωμί, κι αὐτὸ σὰν ἀντίδωρο.

Σὲ λίγο ἓνας ἓνας τραβήχτηκαν πάλι στὸ καλυβάκι κι ἔμεινα μόνος.

Χριστούγεννα! Πώς περνούσαμε άλλες χρονιές με τὸν πατέρα, τὴ μητέρα καὶ τ' ἀδερφάκια μας! Ἀπὸ νωρὶς ψώνια καὶ ψώνια. Τὰ μικρὰ τί χαρές! Γέμιζε τὸ σπίτι ἀπὸ γέλια καὶ ἀπαιτήσεις.

— Μαμά, τὸ βράδυ νὰ μὲ σηκώσης νὰ πάω στὴν ἐκκλησία.

— Καλὰ, κοιμήσου τώρα, ἂν θέλῃς νὰ σηκωθῇς.

Πὼς πεταγόμεστε τὴ νύχτα ἀπὸ τὸν ὕπνο, ὅταν ἀκούγαμε τὸ γλυκό, χαρμόσυνο ἦχο τῆς καμπάνας. Στὸ δρόμο, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, κανένας φόβος· ἓνας ἓνας, νέοι, γέροι, γριές, παιδιὰ, χωμένοι στὰ παλτά τους, τραβοῦσαν γιὰ τὴν ἐκκλησία· ἀλήθεια, πὼς μᾶς ἄρεσε κι ἐμᾶς τῶν παιδιῶν ἡ ἐκκλησία ἐκεῖνο τὸ βράδυ· καὶ τὴν ἄλλη μέρα τί χαρά! Χριστόψωμα, γαλοποῦλες, φροῦτα· παντοῦ γιορτάσιμα ροῦχα, στὰ σπίτια, στοὺς δρόμους παντοῦ. Οὔτε σχολεῖο ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, οὔτε τίποτε.

Καὶ τώρα, ἐπάνω στὸν Ὀλύμπιο ἔχομε τὸ κανόνι γιὰ καμπάνα καὶ τὸ ὑπαιθρο γιὰ ἐκκλησία· κάτι εἴμαστε κι ἐμεῖς τώρα. Πολλὲς φορές ὁ στρατηγὸς θὰ σκέφτηκε: «κι ἀπὸ κεῖ καλὰ εἴμαστε ἀσφαλισμένοι»· κι οἱ στρατιῶτες ἐπάνω στὴ Μανωλιάσα, πού τοὺς φυλάγαμε τὰ πλευρά, πάντα πιὸ ἥσυχα θὰ κοιμόνταν, ὅταν μᾶς ἐνιωθάν πλάι τους.

Τί τιμὴ ἀλήθεια!

Καλὰ ἦταν τὰ περασμένα Χριστούγεννα, μὰ τὰ τωρινὰ εἶναι ἐκεῖνα πού δὲ θὰ ξεχάσωμε ποτέ. Οἱ στρατιῶτες μου κοιμοῦνται· τί ὄνειρα νὰ βλέπουν; ἀσφαλῶς οἱ περισσότεροι θὰ εἶναι στὰ σπίτια τους, μερικοὶ καὶ στὴν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ τους...

Βήματα ἀπὸ τὸ μονοπάτι, πού εἶχα προσδιορίσει γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Δεναξῆ καὶ τοῦ Πράγια, μ' ἔκαμαν νὰ τρέξω πρὸς τὰ ἐκεῖ.

— Καλῶς ὄρισες, Δεναζᾶ· τί γίνεται, βρὲ παιδί ; ποῦ εἶναι ὁ Πράγιας;

— Γειά σου, κὺρ λοχία· χρόνια πολλά· μετὸ καλὸ στὰ σπίτια μας, καὶ τοῦ λόγου σου μετὰ μακρὺ σπαθί.

Μετὰ μακρὺ σπαθί· ὥστε τὸ καταλάβαιναν οἱ στρατιῶτες μου, ὅτι κάτι μπορούσε νὰ βγῇ καὶ γιὰ μένα ἀπὸ τὴ νίκη, σκέφτηκα.

— Ὁ Πράγιας, κὺρ λοχία, ἐξακολούθησε ὁ Δεναζᾶς, ψήνει τὸ κρέας κάτω στὴ ρεματιά· σὲ μιὰ ὥρα θὰ εἶναι ἑτοιμο· ἔξι ὀκάδες χοιρινὸ πρῶτης γραμμῆς· ἔχομε κι ἀλάτι καὶ πιπέρι· ἓνα παγούρι κονιάκ, τρία κουτιά λουκούμια καὶ δυὸ ψωμιά χωριάτικα φίνα*· μοῦ εἶπε ὁ ὑποσιτιστὴς πὼς θὰ μᾶς στείλουν καὶ χριστόψωμα· μὰ αὐτά, νὰ σοῦ πῶ, κὺρ λοχία, δὲν τὰ περιμένω· εἶδα νὰ δουλεύουν δυὸ τρεῖς στοὺς φούρνους ἀπὸ κείνους, ποὺ δὲν ἔλεγαν καλημέρα σὲ φούρναρη στὴν πατρίδα.

— Ἄφησε τὰ σακίδια, Δεναζᾶ, ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλύβι καὶ πήγαινε, παιδί μου, νὰ βοηθήσης τὸν Πράγια.

Ἔφυγε, κι ἐγὼ τράβηξα στὸ καλύβι. Τοὺς βρῆκα ὅλους νὰ κοιμοῦνται.

— Ἐ, παιδιά, σηκωθῆτε, τοὺς εἶπα ἐπιτακτικά· δὲ σεβάστηκα κείνη τὴ στιγμή τὸν ὕπνο τους.

Ξαφνιασμένοι πετάχτηκαν ὅλοι ἐπάνω κι ἄπλωσαν τὰ χέρια στὰ τουφέκια.

— Τί εἶναι; τί τρέχει, κὺρ λοχία; Εἶχαν συνηθίσει τόσο καιρὸ σὲ τέτοια ζυπνήματα.

— Καθίστε κάτω, τοὺς εἶπα· ἀφῆστε τὰ ὅπλα· δὲν εἶναι τίποτε· κάτι ἤθελα νὰ σᾶς πῶ.

Κάθισαν ὁ ἓνας δίπλα στὸν ἄλλον, τακτοποιώντας τοὺς μανδύες καὶ τὶς παλάσκες τους, ποὺ τόσο καιρὸ τώρα ἔγιναν ἀναπόσπαστες ἀπὸ τὴν τουαλέτα τοῦ ὕπνου τους.

— Ἀκοῦστε, παιδιά, νὰ σᾶς πῶ. Τέτοια μέρα καὶ ὥρα

— ἦταν περασμένα μεσάνυχτα — οἱ καμπάνες στὰ χωριά καὶ στὶς πόλεις χτυποῦν, κι οἱ χριστιανοὶ πᾶνε στὴν ἐκκλησία νὰ γιορτάσουν τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ μας καὶ νὰ τοῦ ζητήσουν τὴν εὐλογία του. Κι ἐμεῖς ἐδῶ πάνω ποὺ εἴμαστε, δὲν πάψαμε νὰ εἴμαστε χριστιανοὶ κι ἔχομε ἀκόμη περισσότερη ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθειά του. Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ σᾶς ξύπνησα νὰ κάνουμε τὴν προσευχή μας καὶ νὰ ποῦμε κανένα χριστουγεννιάτικο τροπάριο· ἐγὼ ξέρω μερικά κι ἂν ξέρη καὶ κανένας ἀπὸ σᾶς, τὸ λέει· δὲν ἔκανα καλὰ, παιδιά;

— Καλὰ ἔκανες, κύρ λοχία.

Γονάτισα καὶ γονάτισαν κι οἱ στρατιῶτες μου· ἔκανα τὸ σταυρὸ μου, τὸν ἔκαναν κι αὐτοὶ μὲ τὸ κεφάλι κάτω.

— «Χ ρ ι σ τ ὸ ς γ ε ν ν ᾶ τ α ι, δ ο ξ ᾶ σ α τ ε...».

Ἀκούστηκε σιγανή, ραγισμένη ἀπὸ τὴ συγκίνηση ἡ φωνή μου· μερικοὶ στρατιῶτες μου σταυροκοποιοῦνται διαρκῶς κι ἄλλοι σταματοῦν γιὰ λίγο, γιὰ νὰ ξαναρχίσουν πάλι· ὅλοι μουρμουρίζουν καὶ βοηθοῦν. Τὰ δάκρυά μας κατρακυλοῦν στὶς ἄπλυτες γενειάδες μας· ἡ συγκίνηση μᾶς παρέλυε τὰ σαγόνια καὶ μᾶς ἔκοβε τὴ φωνὴ στὸ λαρύγγι.

Δὲν ξέρω πῶς τελείωσε ἐκεῖνο τὸ τροπάρι· ἓνας στρατιώτης ἀρχίζει τώρα δυνατότερα:

— «Ἡ Πα ρ θ έ ν ο ς σ ή μ ε ρ ο ν τ ὸ ν Ὑ π ε ρ ο ύ σ ι ο ν τ ί κ τ ε ι...».

Βοηθοῦμε ὅλοι καὶ κρατοῦμε τὸ ἴσο· ἡ πρώτη συγκίνηση πέρασε καὶ ἡ ψαλμωδία μας τώρα ἀκούεται πιὸ ἁρμονικὴ· δυὸ στρατιῶτες μου κρυφομιλοῦν καὶ παίρνοντας τὰ τουφέκια τους ἐτοιμάζονται νὰ βγοῦν· τοὺς κοιτάξα στὰ μάτια.

— Νὰ ῥθουν κι ἐκεῖνοι οἱ καημένοι ν' ἀκούσουν λίγη λειτουργία, μοῦ εἶπαν καὶ ὑπονοοῦσαν τοὺς διπλοσκοποῦς. Κι ἔφυγαν.

Τὰ λόγια αὐτὰ μὲ συγκίνησαν τόσο πολὺ, ποὺ νόμισα γιὰ

μιά στιγμή πώς θά σταματήσει ἡ καρδιά μου. Τὸ στῆθος μου στένευε, τὰ μάτια μου ἔτρεχαν, τὸ σῶμα μου ἔτρεμε.

Λειτουργία! Πραγματικὴ λειτουργία ἀπ' ἀνθρώπους ποὺ εἶχε ἐξαγνίσει ὁ πόλεμος καὶ ποὺ τὴν καρδιά τους πλημμύριζαν τὰ πιὸ εὐγενικὰ αἰσθήματα. Ἦταν πραγματικὴ προσευχὴ ἐκείνη.

— «Ἡ γέννησίς σου, Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν» φάλλαμε τώρα. Τῇ στιγμή ἐκείνῃ οἱ διπλοσκοποί, ποὺ τοὺς ἄλλαξαν οἱ ἄλλοι δυὸ ποὺ βγῆκαν πρωτύτερα, πρόβαλαν τὸ κεφάλι τους στὸ καλύβι. Ἐκάναν τὸ σταυρό τους καὶ γονάτισαν κι αὐτοί.

Δὲν ξέραμε τίποτε ἄλλο νὰ ποῦμε κι ἡ λειτουργία τελείωσε.

Οἱ στρατιῶτες μου σταυροκοπιόνταν ἀκόμη, ὅταν γύρισα μὲ τὸ σακίδιο, ποὺ εἶχε ἀφήσει ἔξω ἀπὸ τὸ καλύβι ὁ Δεναξῆς· ἄνοιξα ἓνα κουτὶ λουκούμια καὶ τὸ πρότεινα στοὺς στρατιῶτες μου νὰ πάρουν ἀπὸ ἓνα· τὸ πῆραν· τοὺς ἔδωσα καὶ τὸ παγούρι μὲ τὸ κονιάκ.

— Πιέτε λιγάκι, παιδιά, νὰ ζεσταθῆτε καὶ νὰ εὐχηθῆτε γιὰ τὴ σημερινὴ μέρα.

Ἦπιαν ὅλοι καὶ τελευταῖος ἐγώ· τρέμαμε ὅλοι. Μερικοὶ δὲν μπορούσαμε οὔτε νὰ εὐχηθοῦμε· σηκώναμε μόνο τὸ παγούρι στὴν ὑγεία τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ μιλοῦμε καθόλου.

Νά κι ὁ Δεναξῆς μὲ τὸν Πράγια μὲ τὸ ψημένο κρέας τεμαχισμένο σ' ἓνα ἀντίσκηνο· οἱ στρατιῶτες τὰ ἔχασαν.

— Ἄ! κύρ λοχία, ποιὸς τὸ περίμενε! Κι ἔνιωθα τὰ χέρια τους νὰ μοῦ χαϊδεύουν τὰ γένια, τὰ μαλλιά, τὶς πλάτες, τὰ χέρια· ἡ εὐγνωμοσύνη τους γιὰ τὴ μικρὴ μου φροντίδα γι' αὐτοὺς μιὰ τέτοια μέρα ξέσπασε στὰ χάρδια ἐκεῖνα. Πόσο ἤμουν εὐχαριστημένος γιὰ τὴ δική τους εὐχαρίστηση.

—'Εμπρός, παιδιά· τρώτε κι ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ τὸ Πάσχα νὰ τὸ κάνωμε στὰ σπίτια μας νικητές.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὅλοι ψαχουλεύαμε, χωρὶς νὰ τρώῃ κανεὶς. Ἡ συγκίνηση μᾶς εἶχε κόψει τελείως τὴν ὄρεξη.

Ὅποτε τὰ θυμήθηκα τὰ Χριστούγεννα ἐκεῖνα, ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ συγκρατήσω τὴν καρδιά μου νὰ μὴν τρέμῃ καὶ τὰ μάτια μου νὰ μὴν τρέχουν...



7. ΝΥΧΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ

Τὴν ἅγια νύχτα τῇ χριστουγεννιάτικῃ
λυγοῦν τὰ πόδια
καὶ προσκυνοῦν γονατιστὰ στὴ φάτνη τους
τ' ἄδολα βόδια.

Καὶ ὁ ζευγολάτης ξάγρυπνος θωρώντας τα
σταυροκοπιέται
καὶ λέει μὲ πίστη ἀπ' τῆς ψυχῆς τ' ἀπόβαθα:
«Χριστὸς γεννιέται!».

Τὴν ἅγια νύχτα τὴ χριστουγεννιάτικη
κάποιοι ποιμένες
ξυπνοῦν ἀπὸ φωνὲς ὕμνων μεσοῦρανες
στὴ γῇ σταλμένες.

Κι ἀκούοντας τὰ «ὠσαννά» ἀπ' ἀγγέλων στόματα
στὸν σκόρπιο ἀέρα,
τὰ διαλαλοῦν σὲ χειμαδιὰ ἡλιοφώτιστα
μὲ τὴ φλογέρα.

Τὴν ἅγια νύχτα τὴ χριστουγεννιάτικη
— ποὺς δὲν τὸ ξέρει; —
τῶν μάγων κάθε χρόνο τὰ μεσάνυχτα
λάμπει τὸ ἀστέρι.

Γεώργιος Δροσίνης



8. Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΥΤΥΧΙΑ

— Γιαγιά, αλήθεια απόψε ανοίγει ο ουρανός;

— Ναι, παιδάκι μου, γιατί ξημερώνουν τ' άγια Θεοφάνια. Καί όποιος άγρυπνήση καί προφτάση σ' εκείνη την απόκριψη ώρα...

— Τό ξέρω, γιαγιά μου, τό ξέρω! μπορεί νά ζητήση ό,τι θέλει άπ' τό Θεό καί τοῦ γίνεται.

— Ναι, μά φτάνει νά ζητήση ένα πράμα μονάχα.

Τό παιδάκι αποφάσισε ν' άγρυπνήση. Κοντά στην κάμαρά του, ήταν ή πόρτα, πού έβγαινε στό λιχωτό. Χωρίς νά τό ιδῇ κανείς, κουκουλώθηκε μέ τό παπλωματάκι του, πήρε τό προσκεφαλάκι του καί πήγε νά ξαπλωθῇ εκεί έξω. Δέν είχε φόβο κανένα· ό παπás είχε βγῆ εκείνη την ήμέρα μέ την άγιαστούρα του κι είχε διώξει όλους τούς καλικάντζαρους, πού περπατοῦσαν στή χώρα κι έπαιρναν τά παιδιά. Στή χειμωνιάτικη νύχτα τό ζέσταινε τό πάπλωμα καί ή έλπίδα.

Ήταν άργά... Σκοτάδι καί σιωπή άπλωνόταν κάτω σ' όλη την κοιμισμένη πόλη. Έδῶ κι εκεί μονάχα τρεμόκαιγε κανένα φανάρι, σά μάτι νυσταγμένο, καί τ' άγιασμένα νερά τῆς λίμνης εκεί πέρα λαμπύριζαν στην άστροφεγγιά. Άπέραντος θόλος σάν άπό μαῦρο βελοῦδο, καρφωμένο μέ διαμαντένια καρφιά, τό σκέπαζε ό ουρανός. Καί τόν κοίταζε μέ άνήσυχα μάτια τό παιδάκι καί περίμενε ήσυχα ν' ανοίξη. "Ό,τι ζητοῦσε τότε θά γινόταν — μά φτάνει νά ζητοῦσε ένα μονάχα — καί τό παιδάκι είχε τό σκοπό του...

Οί ὥρες περνοῦσαν ἔτσι καί οί πετεινοί, ζωντανά ρολόγια, τίς ἔλεγαν μέ τή βραχνή τους φωνή ό ένας στόν άλλο.

Ήρθε ὥστόσο καί ή απόκριψη ώρα, πού άνοιξε ό ουρανός. Μές στή μυυρίλα πρόβαλε άξαφνα μιá λάμψη ζωηρή, πού έσβησε ἄλα τ' άστέρια. "Ένα φῶς γλυκό χύθηκε τότε στή

χτίση και τ' αγιασμένα νερά της λίμνης εκεί πέρα έλαμψαν σαν αναμμένα.

Στὸ θέαμα αὐτὸ τὸ παιδάκι τὰ σάστισε. Τοῦ φάνηκε σὰ νὰ εἶδε ἀγγέλους νὰ πετοῦν ἐκεῖ ψηλὰ μὲς στὸ φωτεινὸ ἀνοιγμα καὶ ἓναν ὁλόχρυσο ποταμὸ νὰ τρέχει, τὸν οὐράνιο, καθὼς λένε, Ἰορδάνη... Στὴ σαστιμάρα του λησμόνησε τί εἶχε νὰ ζητήσῃ κι ἔβλεπε βουβό...

Μονάχα τὴν τελευταία στιγμή, πὺ συνῆρθε λιγάκι, πρόφτασε νὰ πῇ ἓνα λόγο. Καὶ σβηνόταν πιά ἡ θεία λάμψη. σὰν ἀκούστηκε στὸν ἀέρα τῆς νύχτας ἡ ψιλὴ φωνούλα τοῦ παιδιοῦ:

— Πλοῦτο!

Γύρισε τρέμοντας στὸ κρεβατάκι του. Σκεπάστηκε ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ προσπάθησε νὰ κοιμηθῇ. Μὰ τὸν ἄφησε γιὰ πολλὴν ὥρα ἄγρυπνο ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὸ ἐκπληκτικὸ θέαμα, πὺ βασάνιζε ἀκόμα τὰ μάτια του, ἀπὸ τ' ἄλλο μιὰ ἀνήσυχη σκέψη, πὺ βασάνιζε τὸ μυαλό του... Τί λαμπρὸ καὶ ἀπίστευτο θαῦμα! Νὰ τὸν ἄκουσε τάχα ὁ Θεός; Πρόφτασε νὰ μιλήσῃ σὲ κατάλληλη στιγμή; "Αχ, καὶ θ' ἀποχτοῦσε τὸν πλοῦτο, ἓνα πράμα, πὺ ζήτησε μὲ τὴν καρδιά του τὸ φτωχὸ παιδάκι;

Σὰν ἀποκοιμήθηκε κατὰ τὸ πρωί, εἶδ' ἓνα παράξενο ὄνειρο· ἓνα ὄνειρο τόσο ζωηρό, πὺ ἀκόμα καὶ τώρα δὲν ξέρει ἂν κοιμόταν πραγματικὰ ἢ ἂν ἄγρυπνοῦσε μὲ πυρετό.

Τοῦ φάνηκε πὺς μπῆκε ἄξαφνα στὴν κάμαρά του ἓνας ἄνθρωπος. Ἦταν νέος, παιδὶ μάλιστα ἀμούστακο. Τὸ πρόσωπό του ἔλαμπε ἀπ' τὴν ὁμορφιά καὶ ἡ φορεσιά του ἀπ' τὴν πολυτέλεια. Ἀπὸ πάνω ὡς κάτω ἦταν πνιγμένος στὸ χρυσάφι, στὸ μετάξι, στὰ πετράδια. Ἕνα σύννεφο κάτασπρο ὑποστήριζε τὰ πόδια του. Στὰ χέρια του κρατοῦσε ἓνα χρυσὸ ραβδί. Εἶχε φτερούγια σὰν τὸ χιόνι καὶ χαμόγελο γλυκό.

— Νά με! Τί μὲ θέλεις; εἶπε μὲ τρυφερὴ φωνή.

— Ἀγγελος... ψιθύρισε τὸ παιδάκι τρομαγμένο.

— Δὲν εἶμαι ἄγγελος, ἀποκρίθηκε ὁ νέος· εἶμαι ὁ Πλοῦτος, ποὺ ζήτησες ἀπόψε. Ἐκεῖνος, ποὺ ὁδηγεῖ τὰ βήματά μου εἶδε τὴ φωτιά τῆς καρδιάς σου καὶ μ' ἔστειλε. Μιὰ στιγμή πρωτύτερα ἂν πρόφταινες νὰ πῆς τ' ὄνομά μου, θαρχόμουν νὰ σὲ φορτωθῶ ἀνερώτητα. Μὰ τώρα ποὺ ἄργησες νὰ μιλήσης κι ἔγινε ζήτημα ἂν ἔπρεπε νὰ σοῦ γίνη ἡ χάρη ἢ ὄχι, ἀποφασίστηκε νὰ ἔρθω μονάχα νὰ σὲ ξαναρωτήσω... καὶ ὅ,τι μοῦ πῆς θὰ κάμω. Ἐπιμένεις ἀκόμα στὸ λόγο σου; Ἐμένα ζητεῖς κι ἐπιθυμεῖς πραγματικά, ἀφοῦ ξέρεις ὅτι μονάχα ἓνα πράμα ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσης; Ἄν εἶναι ἔτσι, νὰ μοῦ τὸ πῆς καὶ μένω μαζί σου γιὰ πάντα.

Τὸ παιδάκι πῆρε θάρρος, βγῆκε περισσότερο ἀπ' τὸ σκέπασμά του καὶ εἶπε:

— Σένα θέλω, Πλοῦτε μου· σὲ θέλω νὰ μείνης πάντα μαζί μου! Εἶδα ὅτι ὅλη ἡ εὐτυχία βρίσκεται πάντα μ' ἔσένα, καὶ ἀπὸ πολὺν καιρὸ σὺ εἶσαι τ' ὄνειρό μου.

— Βλέπω ὅτι μ' ἀγαπᾷς πραγματικά καὶ θὰ ἤθελα νὰ μείνω μαζί σου... Ἀλήθεια! Τί ὁμορφὴ ζωὴ ποὺ θὰ περνοῦμε! Παντοῦ ὁ κόσμος θὰ σκύπτει στὸ διάβα μας, σὰ θὰ πηγαίνουμε συντροφιασμένοι. Θὰ κατοικοῦμε σὲ παλάτια ὀλομάρμαρα, θὰ κοιμόμαστε σὲ ὀλόχρυσο κρεβάτι, θὰ σκεπαζόμαστε μὲ σεντόνια μεταξωτά.

— Τὸ γυαλιστερό ἀτλάζι* καὶ τὸ χνουδωτὸ βελουδο θὰ μᾶς τριγυρίζουν παντοῦ, στὸ πάτωμα, στοὺς τοίχους στὸ ταβάνι, στὰ καθίσματα, παντοῦ, ὅπου θ' ἀκουμπᾷ τὸ κορμὶ ἢ θ' ἀναπαύεται τὸ βλέμμα. Θὰ φοροῦμε λαμπρὰ φορέματα καὶ στολίδια. Θὰ ἔχωμε δούλους καὶ δοῦλες καὶ γνώριμους πολλούς.

— Βαλσαμωμένος θὰ εἶναι ὁ ἀέρας, ποὺ θ' ἀναπνέουμε ἀπὸ τάνθη καὶ τὰ μυρωδικά. Τὸ τραπέζι μας θὰ λάμπει στὸ χρυσάφι καὶ στὸ κρύσταλλο. Θὰ βγαίνουμε στὸν περίπατο μὲ ἀμά-

ξια καταστόλιστα· θά πηγαίνωμε στὰ θέατρα, στοὺς χορούς, στὰ ἵπποδρόμια, πάντα στὴν καλύτερη θέση.

— Θὰ ταξιδεύωμε μὲ κάθε ἄνεση τὸ καλοκαίρι καὶ τὸ χειμῶνα. Θὰ ἔχωμε μέσα σὲ μιὰ κάμαρα, ζεστὴ σὰ φωλιά, ἕνα ντουλάπι λουστραρισμένο, μὲ πολλὰ κλειδιά, γεμάτο χρυσὰ φλωριά τόσα, πὺ νὰ μποροῦμε νὰ ἱκανοποιοῦμε κάθε ἐπιθυμία, πὺ ἤθελε μᾶς γεννηθῇ...

— "Α! Τί καλὰ! φώναζε τὸ παιδάκι καὶ τὸ γέλιο δὲ θὰ λείπη ἀπ' τὰ χεῖλη μας καὶ ἡ χαρὰ ἀπ' τὴν καρδιά μας. Κάθισε, Πλοῦτο μου. Θέλω νὰ εἶμαι μαζί σου δοξασμένος καὶ εὐτυχισμένος.

Ὁ νέος ἔχασε μὲ μιᾶς τὸ γέλιο του, ἀκούμπησε ἀπάνω στὸ ραβδί του καὶ εἶπε λυπημένα.

— Αὐτὸ εἶναι ἴσα ἴσα, πὺ θέλω νὰ σοῦ πῶ... Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ σοῦ ἐγγυηθῶ ὅτι δὲ θὰ λείπη ἀπὸ τὰ χεῖλη σου τὸ γέλιο καὶ ἀπ' τὴν καρδιά σου ἡ χαρὰ... "Α, ὄχι, ὄχι!..

— Μὰ γιατί;

— Γιατί;.. Δὲ σὲ ἄφησε λοιπὸν ἡ ἀγάπη, πὺ μοῦ ἔχεις, νὰ τὸ σκεφτῇς ποτέ;... Καὶ τί μπορῶ τάχα νὰ σοῦ κάμω ἐγώ, ὅταν θὰ ἔρχεται ὁ πόνος καὶ ἡ θλίψη;... Ποιὸς ξέρει ἂν δὲ θὰ μὲ θέλῃς γιὰ νὰ πληρώνης πάντα γιατροὺς καὶ γιατρικά; Ποιὸς σοῦ εἶπε πὺς μαζί μου δὲ θὰ δοκιμάσης ποτὲ ἀγωνίες καὶ βάσανα;

— Ποιὸς σοῦ εἶπε πὺς δὲ θὰ σὲ πληγώσῃ ὁ θάνατος σ' ὅ,τι ἔχεις πιδὲ ἀγαπημένο καὶ πολῦτιμο στὸν κόσμον;... Ποιὸς σοῦ εἶπε ἂν μ' ἐμένα θὰ βρῇς τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη, τὴν ἀδερφικὴ φιλία ἐκείνη, πὺ θέλεις, καὶ τί θὰ σοῦ χρησιμέψω, σὰ θὰ σὲ μαχαιρώνῃ ἡ ἀχαριστία, ἡ κακία, τὸ ψέμα, ὁ φθόνος, ἡ ἐπιβουλή;

— Ποιὸς σοῦ ὑποσχέθηκε ὅτι μαζί μου θὰ ἀπολάψῃς τίς

χαρές τῆς καλῆς καρδιάς, τοῦ φωτισμένου μυαλοῦ, τῆς καθα-
ρῆς συνειδήσεως; Ποιὸς σέ βεβαίωσε ὅτι στὸ σπίτι σου θὰ
βασίλευῃ ἡ τιμὴ, ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ ἁρμονία;.. "Α, πόσο
στάθηκαν, παιδάκι μου, ἀπατημένο! Γύρεψες ἀπὸ μένα
ἐκεῖνο, ποῦ ἔπρεπε νὰ γυρέψης ἀπὸ τὴν Εὐτυχία.

— Ἀπὸ τὴν Εὐτυχία.... Ψιθύρισε τὸ παιδάκι μὲ ἀπελπι-
σμένη φωνή.

— Μάλιστα, ἀπὸ τὴν Εὐτυχία. Καὶ πῶς; δὲν ξέρεις; Εἶν'
ἓνα κοριτσάκι μικρὸ αὐτὴ ἡ Εὐτυχία, ὁμορφο, γελαστό, μὲ
κάτασπρη ἀπλὴ φορεσιά σὰν τὸ χιόνι. Φιλία σταθερὴ μαζὶ
τῆς δὲν ἔχομε· γιατί μ' ἀφήνει τίς περισσότερες φορές καὶ
πηγαίνει μὲ τὴ φτώχεια, ὅπως κι ἐγὼ καμιά φορά μὲ τὴ
δυστυχία.

— Τί τὰ θέλεις, παιδί μου! Αὐτὴ εἶναι δῶρο ἀληθινὸ κι ἀπό-
λαυση! Τὴν ἀκολουθεῖ σὰ σωματοφυλακὴ ἓνα πλῆθος παι-
δάκια μὲ γέλια καὶ φωνές, ποῦ γεμίζουν τὸν ἀέρα. Αὐτὴ μο-
ναχὴ εἶναι ἱκανή, ὅταν σὲ πάρῃ καὶ σένα στὴν ἀκολουθία τῆς,
νὰ σὲ κάμῃ νὰ μὴ λείπῃ ἀπ' τὰ χεῖλή σου τὸ γέλιο καὶ ἀπ'
τὴν καρδιά σου ἡ χαρά· ἀδιάφορο ἂν θὰ κατοικῆτε στὴν καλύ-
βη ἢ στὸ παλάτι, ἂν θὰ φορῆτε χρυσὰ ἢ κουρέλια.

— Πλοῦτε μου. καλέ μου φίλε, συχώρεσέ με δὲν τὸ σκέ-
φτηκα. Ἐκαμα λάθος. Τὴν Εὐτυχία ἔπρεπε νὰ ζητήσω, τὴν
εὐτυχία ζητοῦσα, τὴν εὐτυχία ζητῶ. Ἐνα πράμα μονάχα,
βλέπεις, μοῦ εἶναι συχωρεμένο νὰ ἔχω, καὶ ἄλλο καλύτερο
ἀπ' τὴν εὐτυχία δὲν ὑπάρχει... "Αχ, οὔτε σύ, καλέ μου Πλοῦ-
τε! Τὸ βλέπω, τώρα τὸ νιώθω.

— Θέλεις λοιπὸν τὴν Εὐτυχία. Καλά, ἐγὼ φεύγω. Καὶ φεύ-
γω, ἄκουσε, ὅχι γιατί δὲ μὲ θέλεις, ἀλλὰ γιατί δὲν πρόφτασες
νὰ μὲ ζητήσης στὴν κατάλληλη ὥρα. Τυχερὸς ποῦ στάθηκαν!
Ἀλλιῶτις δὲ θὰ ἔφευγα ἀπὸ κοντά σου καὶ θὰ ἦταν περιττὴ
κάθε σου μετάνοια... Γειά σου· εἶπε ὁ Πλοῦτος καὶ γίνηκε

άφαντος.

Τὸ παιδάκι δόξασε τὸ Θεό. Ἐτσι εἶχε καιρὸ πάλι τοῦ χρόνου, πὶὸ φωτισμένο καὶ πὶὸ ἥσυχο, ν' ἀγρυπνήσῃ τὴν ἴδια νύχτα καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπ' τὸν οὐρανὸ, τὴν εὐτυχία, μονάχα τὴν εὐτυχία.

Γρηγ. Ξενόπουλος

9. Η ΚΑΘΑΡΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἦμουν τότε παιδὶ ὄχι πλεῖον ἀπὸ ὀχτὼ χρονῶν καὶ μαθήτευα στὸν παπ-Ἀντριᾶ.

Κοιμόμουν κι ὅταν ξύπνησα εἶχα μέσα μου ὅλο τὸ θλιβερὸ συναίσθημα, ὅτι εἶχε ξημερώσει ἡ τρομερὴ Καθαρὴ Δευτέρα μὲ τὴ Μεγάλῃ Σαρακοστῇ καὶ μὲ τὸ σκολειό. Κι ἔπρεπε νὰ περάσουν πενήντα μέρες ἀκέρειες αὐστηρὴ Σαρακοστὴ μὲ φασούλια, ρεβύθια, κουκιά, φακὴ καὶ λαχανικά, καὶ νὰ νηστεύωμε καὶ τὸ λάδι τὰ τετραδοπαράσκευα! Αὐγά, γάλα, τυρί, βούτυρο, ψάρι, καὶ πρὸ πάντων τὸ κρέας δὲν ἔπρεπε οὔτε νὰ τ' ἀναφέρωμε μὲ τὸ στόμα μας, γιατί κι αὐτὸ λογίζονταν ἁμαρτία! Κι ὅταν ἀκόμα τὸ ἔφερνε ὁ λόγος, γιὰ νὰ ὀνοματίσῃ κανένας τὸ γάλα, τὸ βούτυρο, τὸ τυρὶ τὸ ψάρι ἢ — Θεὸς φυλάξοι! — τὸ κρέας, ἔπρεπε νὰ συνοδεύῃ τὴν ἀπαγορευμένη λέξη μὲ τὴν ἔκφραση «μακριὰ ἀπὸ τὴ σαρακοστὴ κι ἀπὸ μᾶς»· π.χ.: ζυγιάσαμε τὸ τυρὶ — μακριὰ ἀπὸ τὴ σαρακοστὴ κι ἀπὸ μᾶς — καὶ βγῆκε δέκα ὀκάδες.

Μιὰ μεγάλῃ λύπη εἶχε ^{οδοντῶν}γραπῶμένη* τὴν παιδική μου καρδιά καὶ δὲν μπορούσα νὰ τιναχτῶ πέρα ἀπὸ τὰ στρώματά μου καὶ τὰ σκεπάσματά μου, τρέφοντας κάποια ^{σχεδόν}πλάνη ἐλπίδα, ὅτι μπορούσε νὰ μὴν ἦταν ἀλήθεια ὅτι εἶχε ξημερώσει ἡ



άνεπιθύμητη Καθαρή Δευτέρα κι ότι κάποιο δυσάρεστο όνειρο γέννησε την ιδέα της.

Ό'Αλλ' ήρθα λίγο-λίγο στον έαυτό μου, πείστηκα ότι δέν ήταν ψέμα κι ότι αλήθινά εκείνο τὸ φῶς κι εκείνες οί άργυρό-χρυσες άχτίνες πόμπαιναν άπό τίς χαραμάδες τῶν κλεισμένων παραθυριῶν τοῦ δωματίου μου ήταν τῆς Καθαρῆς Δευτέρας. Θυμήθηκα περίλυπος ότι τήν περασμένη βραδιά είχαμε τυρινή άποκριά. Θυμήθηκα ότι είχαμε φάει κουλιάστρα, αὐγά τηγανισμένα, τυρί, όμορφοφκιασμένη αὐγοτυρόπιτα, ψάρια, χέλια, θυμήθηκα ότι ύστερα άπό τὸ δεῖπνο είχαμε τραγουδήσει καὶ χορέψει...

“Όλα αὐτά τ' ἀναθυμήματά περνοῦσαν άπό τή φαντασία μου σάν εἰκόνες φωτόλουστες, χαρωπές, όμορφες, γεμάτες

τέρψη και εὐθυμία, ἡ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὰν κύμα ποῦ διδάχεται τὸ κύμα, ἀλλ' ἡ Καθαρὴ Δευτέρα, γριὰ ψηλή, σεμνή, ἀσπροντυμένη καὶ κατακάθαρη, σκυθρωπή, μ' αὐστηρὸ πρόσωπο καὶ κάτασπρο φακίόλι*, παρουσιάστηκε στὴ στιγμή μπροστά μου καὶ μόσβησε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ὁμορφες τερπνὲς εἰκόνες καὶ μὲ φοβέριζε μ' ἓνα μακρὸ ραβδί ποῦ κρατοῦσε στὰ χέρια της, ἀπαράλλαχτη, ὅπως μοῦ τὴν εἶχε παραστήσει ἡ μάνα μου ἄλλες χρονιές, ὅταν ἤθελα νὰ φάγω πίτα ἀνήμερα.

— Πεινώ, μάνα! Εἶπα τῆς μάνας μου ποῦ συγύριζε τὸ μαγειριό.

— "Ἀνοιξε τὴν ἄρκλα*, μοῦ εἶπε, καὶ πάρε ψωμάκι καὶ φάε!

— Δὲν ἔχεις τίποτε προσφάγι; τὴ ρώτησα μὲ δακρυσμένα μάτια.

— Σήμερα παιδί μου προσφάγι; μοῦ ἀπολογήθηκε ἐκεῖνη, σὰν νὰ παραξευνόταν ποῦ τῆς ζητοῦσα προσφάγι. Προσφάγι τρῆμερο μέρα;

Ἀλλὰ δὲν τρῶν σήμερα τίποτε ἄλλο ἐξὸν ἀπὸ ψωμί ξερό; τὴν ξαναρώτησα ἀπελπισμένα.

— Τίποτε, τίποτε! μοῦ ἀπολογήθηκε αὐτὴ ἀποφασιστικά.

Κανένα σύκο; καμιὰ σταφίδα, νὰ φάω γιὰ προσφάγι;

— Σύκο, σταφίδα; τί λές, μοναχὲ μ' κι ἀκριβέ μ'! Σήμερα τρῆμερο, Καθαροδευτέρα, σύκα καὶ σταφίδα; Μόνο τὴν Τετάρτη, ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες, κάνει νὰ φᾶμε σύκα καὶ σταφίδες. Σήμερα κι αὔριο καλὰ καλὰ δὲν κάνει νὰ φᾶμε οὔτε ψωμί! Ἀλλὰ ἐσᾶς τὰ παιδιὰ σᾶς τὸ σχωρῶναι ὁ Θεὸς ἂν φᾶτε ψωμί, ἀλλὰ μονάχα ψωμί καὶ νερό, καὶ τίποτε, τίποτε ἄλλο!

— Πῶς νὰ κάνω, τῆς εἶπα, ποῦ ἐγὼ θέλω καὶ προσφάγι; Ἐλιές δὲν κάνει νὰ φάω;

— Μπά! μπά! μπά! ξεφώνισε. Φτύσε γρήγορα μὴ μαγαρίσης τὸ στόμα σου καὶ μὲ τ' ἀνάβαλμά τους μόνο! Τὸ λάδι

δὲ βγαίνει ἀπὸ τὶς ἐλιές;

Κι ἀναφέροντας τὶς λέξεις «λάδι» κι «ἐλιές», ἔφτυσε, γιὰ νὰ ξεπλύνῃ τὸ στόμα τῆς νὰ μὴ μαγαρίσῃ.

— Πῶς νὰ κάνω τῆς ξανάειπα, ποῦ δὲν μπορῶ νὰ φάω χωρὶς προσφάγι;

Κι αὐτὴ κάνοντας πῶς θυμήθηκε κάτι, μοῦ εἶπε γιὰ νὰ μὲ ξοφορτωθῇ:

— “Ἄν θέλῃς καλὰ καὶ σώνει προσφάγι, νὰ πᾶς στὴν πλαγιὰ νὰ βρῆς περδικαῦγα στὶς περδικοφωλιές νὰ φᾶς.

Κι ἀναφέροντας τὰ περδικαῦγα ξανάφτυσε.

— Καὶ τρῶν περδικαῦγα μάνα; τὴ ρώτησα σὰν νὰ μὴν τὸ πίστευα.

— Τρῶν, μοῦ εἶπε. “Ὅσα περδικαῦγα (ξανάφτυσε πάλι) βρῆς, νὰ μοῦ τὰ φέρῃς νὰ σοῦ τὰ ψήσω νὰ τὰ φᾶς.

— Δὲν τὰ θέλω ψημένα. Τὰ θέλω τηγανισμένα.

— Μόνο ψημένα κάνει, γιατί τὰ τηγανισμένα θέλουν κι ἄρτυμῃ... βούτυρο. — Φτού! Φτού! Μὲ κόλασες, γιέ μου, σήμερα!

— “Ἄς εἶναι καὶ ψημένα... εἶπα μὲ χριστιανικὴ συγκατάβαση. ‘Ἄλλ’ εἶναι νόστιμα τὰ περδικαῦγα σὰν τὰ κοτίσια;

— Καὶ καλύτερα ἀκόμα.

— Δὲ μοῦ τό’ λεγες λοιπὸν ἀπὸ τὸ πρωί, ἀλλὰ μ’ ἄφηνες νὰ τυραννιέμαι;

Καὶ λέγοντας αὐτά, ρούπησα* σὰν ἐλάφι ἔξω ἀπὸ τὸν αὐλόγυρο.

Στὴν ἀρχὴ σκέφτηκα νὰ πάω στὴν πλαγιὰ μόνος μου. ‘Ἀλλὰ δὲν μου’ ρχόταν καλὰ. “Ἡθελα συντροφιά. “Ἡθελα νὰ ’χω μαζί μου καὶ τὸν ἀχώριστο φίλο μου τὸ Γιάννη. Σιμῶν-νω στὸν αὐλόγυρό του καὶ τοῦ φωνάζω:

— Γιάννη! Γιάννη!

—“Ὀρσε! μοῦ ἀπολογήθηκε ἐκεῖνος μ’ ἓνα κόμματο ψωμί
στό χέρι.

—“Ελα γρήγορα! τοῦ εἶπα σοβαρά.

— Τί μὲ θέλεις; μὲ ρώτησε.

—“Ελα γρήγορα πού σου λέω. Τοῦ πρόσταξα.

Βγῆκε ὁ Γιάννης στοῦ δρόμο, δαγκώνοντας ξέκαρδα τὸ
ξερὸ ψωμοκόμματο, σὰ νὰ ἦταν ζυμωμένο μ’ ἀγκάθια.

— Τί μὲ θέλεις; Μοῦ ξανάειπε βγαίνοντας.

—“Αφῆσε τὸ ψωμί, τοῦ εἶπα σοβαρά, κι ἄντε μας νὰ πᾶμε
πλαγινὰ γιὰ περδικαῦγα!

— Τί νὰ κάνουμε τὰ περδικαῦγα; μὲ ρώτησε ἀπορώντας
ἐκεῖνος.

— Τί νὰ τὰ κάνουμε; τοῦ εἶπα... Νὰ τὰ φᾶμε!

— Καὶ τρῶν αὐγὰ τώρα τὸ μεγαλοσαράκιστο; μὲ ρώτησε
δισταχτικὰ πάλι ἐκεῖνος.

— Δὲν τρῶν κοτίσια αὐγὰ, τοῦ εἶπα. Μοῦ τὸ εἶπε ἡ μάνα
μου!

Ἡ μάνα μου ἦταν ἡ πιὸ πολύξερη τοῦ χωριοῦ μας καὶ
πολλῶν ἄλλων χωριῶν τριγύρω μας, κι ἂς μὴν ἤξερε οὔτε τὴν
ἄλφα βῆτα... “Ὅλα τ’ ἄλλα τὰ ’ξερε καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλη
γυναίκα, κι ἀπ’ τοὺς πλειότερους ἄντρες ἀκόμα... “Ἦξερε τίς
γιορτές, ποιὲς εἶναι βαριὲς καὶ ποιὲς εἶναι ἀλαφριὲς, καθὼς
καὶ ποιὲς κάνουν καὶ τὰ γαιδούρια ^{αὐτὰ}σχόλη. “Ἦξερε νὰ ζυγιάζη,
ἤξερε τίς δρῦμες*, πότε ἀρχίζουν καὶ πότε τελειώνουν. “Ἦ-
ξερε πότε εἶναι χάση πότε εἶναι πιάση τοῦ φεγγαριοῦ. “Ἦξε-
ρε πότε ἦταν δισεχτιὰ κι εἶχε ὁ Φλεβάρης εἴκοσι ἐννιά μέρες
καὶ πότε εἴκοσι ὀχτώ. “Ἦξερε ποιὰ τετραδοπαρασκευὴ ἀρ-
ταίνονται καὶ ποιὰ σαρακοστεύουν. “Ἦξερε πότε ἀνοίγει τὸ
Τρίωδι καὶ πότε εἶναι Μεγάλη Πασκαλιά, λογαριάζοντας
τὴν γιόμωση τοῦ φεγγαριοῦ, καὶ ποιοὶ μῆνες ἔχουν τριάντα
καὶ ποιοὶ τριάντα μιά. “Ἦξερε, τέλος πάντων, πολλὰ κι ἅμα

ἄκουσε ὁ φίλος μου ὁ Γιάννης ὅτι τὸ εἶχε εἰπῇ ἡ μάνα μου ὅτι τῶν περδικαῦγα τὴν καθαροδευτέρα, θυμήθηκε ὅτι τοῦ τὸ εἶχε εἰπῇ κι ἡ μάνα του τὸ πρωί, ἀλλὰ δὲν τὸ πίστεψε, νομίζοντας ὅτι τὸν γελοῦσε. Πέταξε λοιπὸν ἀμέσως τὸ ψωμοκόμματο ἀπὸ τὰ χέρια του στὶς κόττες πόβοσκαν στὴ χλόη γύρω μας, κι ἔτρεξε μαζί μου γιὰ περδικαῦγα.

Πήραμε ἴσια τὰ ^{σταλιά}πλάγια, πότε ἐγὼ μπροστὰ κι αὐτὸς πίσω, καὶ πότε πίσω ἐγὼ καὶ μπροστὰ αὐτός. 'Εδῶ νὰ βροῦμε περδικοφωλιές μὲ περδικαῦγα, ἐκεῖ νὰ βροῦμε, τρέξε δεξιά; τρέξε ζερβιά, τρέξε ἴσια ἀπάνω καὶ τρέξε ἴσια κάτω, μέσα στὰ βράχια καὶ στοὺς γκρεμούς, στὶς γοῦβες καὶ στὶς σπηλιές, στὰ κράκουρα* καὶ στὶς νεροσυρμές, παντοῦ στοὺς γνώριμους τόπους τοῦ χωριοῦ μας, βγάλαμε ἀλεποῦδες ἀπὸ τὶς τρύπες τους, λαγούς ἀπὸ τὶς σμοῦλες* τους, προντίσαμε* γεράκια ἀπὸ τὰ προσήλια τους, περδίκια ἀπὸ τὶς βοσκές τους, ἀλλὰ περδικοφωλιές καὶ περδικαῦγα πουθενά!

Ψάξαμε ὅλη τὴν ἡμέρα, χωρὶς νὰ βροῦμε τίποτε! Μήπως μᾶς εἶχαν γελάσει οἱ μάνες μας; 'Αλλὰ γιατί νὰ μᾶς γελάσουν; Πρὸ πάντων ἡ μάνα δὲ λέει ποτὲ ψέματα, κι οἱ ὁρμή-
^{βορβόρες}νεῖες πού μόδινε συχνὰ ἦταν «Μὴν κλέψης, μὴ φονέψης, μὴν ψευτομαρτυρήσης!».

Γυρίζοντας, γυρίζοντας ὅλη τὴν ἡμέρα, ψάχνοντας ἐδῶ κι ἐκεῖ, βρεθήκαμε βασίλεμα ἡλιοῦ σὲ μιὰ βαθιὰ λακκιά, πού εἶχαμε ἓνα φοβερὸν ἀνήφορο νὰ κάνουμε, γιὰ ν' ἀνεβοῦμε στὸ χωριό. 'Αλλὰ τὰ ποδάρια μας ἦταν κομμένα ἀπὸ τὴν κούραση κι ἀπὸ τὴν πείνα. Καὶ τί πείνα! Πείνα μὲ δόντια, πού ροφοῦσε τὰ σπλάχνα μας. Γιὰ ἓνα κομματί ψωμί, ὅχι σταρίσιο, ἀλλὰ κι ἀραποσίτικο, ἀλλὰ καὶ καλαμποκίσιο, ἀλλὰ καὶ κεχρίσιο ἀκόμα ἔδιναν δὲν ξέρω τί. Προσφάγι; Τυρί, αὐγά, γάλα, ψάρια, κρέας... δὲν περνοῦσαν καθόλου τότε ἀπὸ τὸ νοῦ μας. Ψωμί! Ψωμί νὰ λέγονταν κι ἄς ἦταν ὅ,τι! Πῶς νὰ βγάλουμε

ὅμως τὸν ἀνήφορο καὶ νὰ φτάσωμε στὸ χωριὸ τὸ γληγορώ-
τερο, γιὰ νὰ φᾶμε; Ἰδοὺ τὸ μέγα ζήτημα! Δοκιμάσαμε ν'
ἀνηφορέσωμε, ἀλλὰ τὰ ποδάρια μας ἔκαναν πρὸς τὰ πίσω κι
ὄχι πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἔτσι, θέλοντας καὶ μὴ, ἀποφασίσαμε νὰ
μείνωμε μέσα στὴ λακκιά, ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας μακριὰ ἀπ'
τὸ χωριό. Τί νὰ κάναμε; Νὰ φωνάζαμε ἀπ' ἐκεῖ μέσα; Θὰ
ἦταν στὰ χαμένα... Δὲ θὰ μπορούσε νὰ μᾶς ἀκούσῃ κανεὶς,
γιατὶ ἐρχόταν σὰν ἀπίκουπα* τὸ χωριό, κι οἱ πιστικοὶ ποὺ
μπορούσαν νὰ ἴναι ἐκεῖ γύρα, εἶχαν συμμαζευτῇ μὲ τὴν ὥρα
τους στὸ χωριό. Δὲν συλλογιόμαστε τὴν κακομοιριά μας, ποὺ
κιντυνεύαμε νὰ κοιμηθοῦμε ἔξω Φλεβάρη μῆνα, ἀλλ' εἴχαμε
καὶ τὴν συλλογὴ τοῦ δασκάλου μας τοῦ φοβεροῦ καὶ τρομεροῦ
παπ-Ἀντριά, ποὺ θὰ μᾶς ρήμαζε στίς βεργιές, ἂν τύχαινε
νὰ ῥθῃ ἐκεῖνο τὸ βράδυ στὸ χωριό καὶ δὲν μᾶς ἔβρισκε
ἐκεῖ. Θὰ τὸ θεωροῦσε αὐτὸ μεγάλη ἀταξία. Μὴν μπορώντας
ὅμως νὰ κάνωμε ἄλλο τίποτε, μαζευτήκαμε σὲ μιὰν ἀπόγωνη
σμουλά νὰ περάσωμε ἐκεῖ τὴ νύχτα! Ἄν εἴχαμε σπέρτα ἢ
πυριοβολικιά*, μπορούσαμε ν' ἀνάψωμε φωτιά, ἀλλὰ ποῦ
σπέρτα! Ἀρχίσαμε νὰ κρυώνωμε. Δοκιμάζω νὰ ψάξω τίς τσέ-
πες μου μήπως βρῶ κανένα σπέρτο.

Ἕνα σπέρτο ἔσωζε δυὸ ζωὲς ἐκείνη τὴν βραδιά! Ψάχνω,
ψάχνω... Δόξα τῷ Θεῷ! Βρίσκω δύο τρία σπέρτα!

— Σπέρτα, Γιάννη! Φωνάζω, καὶ στὴ στιγμή κατορθώσαμε
κουτσὰ κουτσὰ νὰ μάσωμε στὰ σκοτεινὰ μερικὰ φύλλα καὶ
ξερόκλαδα κι ἀνάψαμε φωτιά! Δόξα σοι ὁ μεγαλοδύναμος
ποὺ μᾶς λεημονήθηκε! Καὶ θὰ ζεσταινόμαστε καὶ τὰ ἰσκιώ-
ματα καὶ κάθε λογῆς δαιμονικά δὲ θάχαν ἀνάκρᾳ νὰ μᾶς ζυ-
γώσουν! Ἄν εἴχαμε καὶ κανένα κομμάτι θυμιάμα ἢ καὶ κα-
νένα σπυρὶ ἀλάτι, θὰ ἦταν ἀκόμα καλύτερα γιὰ τὰ δαιμονικά,
τίς νεραίδες καὶ τίς ζωτικιές, ἀλλὰ δὲν εἴχαμε. Ἡ φωτιά
μᾶς φάνηκε σὰν καλὸς σύντροφος. Πήραμε θάρρος κι ἀρχί-

σαμε νά ξεχνοῦμε λιγάκι τὴν πείνα, κι ἐκεῖ ποὺ γλυκοπυρ- νόμαστε ναρκωμένοι ἀπὸ τὴν κούραση κι ἀπὸ τὴν πείνα, ἀκοῦμε νά φωνάζουν τὰ ὀνόματά μας ἀπὸ τὴ ράχη, ἀλλ' ἐμεῖς δὲν εἶχαμε δύναμη ν' ἀπολογηθοῦμε καὶ νά δώσουμε νά κατα- λάβουν ποῦ βρισκόμαστε, γιὰ νά ῥθουν νά μᾶς σηκώσουν!

Ἐκεῖ ποὺ καθόμαστε ἀπελπισμένοι καὶ βλέπαμε νά μαυ- ρίζη καὶ ν' ἀγριεύη πλειότερο ἢ νύχτα, νά σου κι ἀκοῦμε πολὺ κοντά μας, σὰν εἶδος ἀπολογία σ' ἐκείνους ποὺ μᾶς φώναζαν, ἓνα δυνατὸ γκάρισμα γαιδουριοῦ. Γκάαααααααααα! Μάλιστα τὸ γνωρίσαμε κι ἀπὸ τὴν γκαριζιά τίνος γαιδουρί ἦταν. Πιὸ χαριμόσυνο ἀγγελμα δὲν μπορούσε νά μᾶς γένη σ' ἐκεῖνες τὶς ἀπελπιστικὲς στιγμές. Μᾶς φάνηκε γλυκότερο κι ἀπὸ λάλημα τοῦ ἀηδονιοῦ ἐκεῖνο τὸ γκάρισμα. Ἦταν γκάρισμα γεμάτο ἐλπίδα καὶ χαρὰ γιὰ μᾶς τοὺς ἀποκαμωμένους καὶ καταπει- νασμένους! Βάλαμε καὶ τὴν τελευταία μας δύναμη, γιὰ νά μπορέσωμε νά πᾶμε κοντά του. Τὸ βρήκαμε ξεσαμάρωτο καὶ ξεκαπίστρωτο, ἀλλὰ δὲ μᾶς πείραζε αὐτό. Τὸ καπιστρώσαμε ἀμέσως μὲ τὰ ζωνάρια μας καὶ τὸ καθαλικέψαμε, ἐγὼ μπρο- στά κι ὁ Γιάννης πίσω, καὶ ξεκινήσαμε τὸν ἀνέφορο γιὰ τὸ χωριό. Προχωροῦσαμε ἀγάλια ἀγάλια, κι ἀνάργα ἀναργα καὶ σὲ μιὰ ὥρα καὶ πλειότερο φτάσαμε στὰ πρόθυρα τοῦ χω- ριοῦ. Τὸ χωριὸ ἦταν ἄνω κάτω γιὰ τὸ χαμό μας, κι ὁ ζευγί- της ρωτοῦσε τὸν πιστιχό, κι ὁ πιστικὸς τὸν ζευγίτη, ἀν εἶχαμε φανῇ πουθενά. Κοντά στὶς μάνες μας καὶ στοὺς δικούς μας ποὺ στενοχωριόνταν κι ἐκλαιγαν γιὰ μᾶς κι ἔτρεχαν ἀπ' ἐδῶ κι ἀπ' ἐκεῖ, στενοχωριόνταν κι ἡ γειτόνισσά μας γιὰ τὸ χα- μένο της τὸ γαιδούρι, μὴν τῆς τὸ φάη τὴν νύχτα κανέννας λύ- κος. Τὸ γαιδούρι μπαίνοντας στὸ χωριὸ ἄρχισε νά γκαρίζη χαρούμενα, καὶ μιὰ τσιούπρα* ποὺ μᾶς πρωτόειδε στὰ σκυ- τᾶδια καὶ μᾶς γνώρισε, ἔτρεξε νά τὸ πῇ στὰ σπίτια μας, γιὸ νά πάρη σχάρι σχάρι. Σὲ μιὰ στιγμή, καὶ πρὶν νά φτάσωμε στὴ

μεσοχώρι, έτρεξε όλο τώ χωριό μ' άναμιμένα δαδιά, και μās ρωτούσαν με περιέργεια πώς είχαμε χαθώ. Άλλά οί πλειότεροι είχαν τήν ιδέα ότι μās είχαν πάρει ζωτικιές ή νεράιδες και μās άφηκαν, γιατί ήμαστε μικρά άκόμα. Μέσα σ' εκείνη τήν άναμπομπούλα*, ένιωσα ότι μ' είχε άρπάξει κάποιος στην άγκαλιά του, κι έχασα άπό κάτω μου τόν γάϊδαρο πού με κουβαλούσε. Ήταν ή μάνα μου, πού με φιλούσε κλαίγοντας και ρωτώντας.

Ο Τι μόγινες σήμερα μονάκριβέ μου;

— Είχαμε πάει για περδικαῦγα με τώ Γιάννη.

— Χαλασία μου και φουρτούνα μου παιδάκι μου, τί πήγα νά σοῦ κάνω σήμερα ή στρίγλα εγώ!

Είχαμε μπή πιά στην αύλή τού σπιτιού μας.

— Ψωμί! Ψωμί! φώναξα μ' άδυνατισμένη φωνή.

— Ψωμί, μωρή. Φώναξε κι ή μάνα μου στην άδερφή μου. Ψωμί γρήγορα, γιατί μās λιγώθηκε τώ παιδί άπό τήν πείνα!

Και πριν μποῦμε άκόμα στό σπίτι, μοῦ παρουσίασε έναν κόμματο ψωμί ή άδερφή μου.

"Αρχισα νά τώ καταπίνω. Νόμιζα πώς ήταν ζυμωμένο με μέλι. Τόσο γλυκό μοῦ φαινόταν!

"Όταν άνοιξα τά μάτια, πού μοῦ τά 'χε κλεισμένα ή πείνα, είπα στή μάνα μου.

— Μάνα!... με μέλι τώ 'χεις ζυμωμένο σήμερα τώ ψωμί;

— "Όχι παιδί μου...

— Τότε γιατί είναι έτσι γλυκό;

— Έτσι είναι μοναχέ μου κι άκριβέ μου τώ ψωμί τής Καθα-ρής Δευτέρας, για εκείνους πού δέν τρώνε καθόλου ἔλη τήν ήμέρα...

Και μ' όλα ταῦτα εγώ είχα τήν ιδέα ότι μοῦ τώ 'χε ζυμώσει με μέλι τώ ψωμί εκείνο ή μάνα μου, για νά με ίκανοποιήση για τώ γέλιο τών περδικαῦγων, πού μοῦ είχε κάνει εκείνο τώ πρωί.

Χρ. Χριστοβασιλης



10. ΡΟΥΜΕΛΗ

Τὴ μάνα μου τὴ Ρούμελη ν' ἀγνάντευα τὸ λαχταρῶ...
Ψῆλὰ ποὺ μὲ νανούριζες, καημένο Καρπενήσι!
Τρανὰ πλατάνια ξεδιψοῦν στὶς βρύσες μὲ τὸ κρύο νερό,
Σαρακατσάνα ροβολάει καὶ πάει γιὰ νὰ γεμίση.

Μὲ κρουσταλλένια σφυριχτὰ σὲ λόγγους φεύγουν σκοτεινοὺς
κοτσύφια καὶ βοσκόπουλα μὲ τὰ λαμπρὰ τὰ μάτια,
νερὰ βροντοῦνε στὸν γκρεμὸ καὶ πᾶνε πρὸς τοὺς οὐρανοὺς
ἴσια κι ὀρθὰ σὰν τὴν ψυχὴ τῆς Ρούμελης τὰ ἐλάτια.

Κάμπε Ἀττικέ, μὲ πλάνεψες κι ἐγὼ γιὰ τὶς κορφές πονῶ
καὶ γιὰ τραχιές ἀνηφοριές σηκώνω τὸ κεφάλι...
Φυλακωμένη πέρδικα, ποὺ κλαίει γι' ἀλαργινὸ βουνό,
δέρνει ἢ ψυχὴ μου στὸ κλουβὶ τὰ νύχια της κοράλι.

Ζαχαρίας Παπαντωνίου



11. ΑΝΑΣΤΑΣΗ

— Παπού! έ, παππού! φώναζε ό Νάσος, σπρώχνοντάς τον με τò πόδι του.

— Τί είναι;

— "Α, σήκω νά δοῦμε τήν 'Ανάσταση.

Σά βγήκαν έξω από τήν καλύβα τους, άκουγαν σέ όλη τήν κοιλάδα καί γύρω από τίς ράχες φωνές. "Ολοι οί βλάχοι τής περιφέρειας εκείνης ήταν στό πόδι, στολισμένοι, καί με κεριά στά χέρια περίμεναν τήν 'Ανάσταση.

Είχε πιά πλησιάσει ή ώρα. 'Ο αύγερινός φεγγοβολώντας ανέβαινε ψηλά. Οί βλάχοι με τίς γυναίκες τους καί τά παιδιά τους ήταν έτοιμοι έξω από τίς καλύβες τους. Οί χωρικοί από τά γύρω χωριά είχαν ανεβή στά ύψώματα. Νέοι ζωντροί, γέροντες λευκόμαλλοι, παιδιά, γυναίκες νέες καί γριές, όλοι είχαν καρφώσει τά μάτια τους στό ανατολικό μέρος τοῦ όρίζοντα. "Ηξεραν πώς από κεϊ ύψωνόταν μιá ράχη, άπ' όπου θα φαινόταν ό παπάς με τή λαμπάδα στά χέρια,

κηρύσσοντας στους πιστούς την Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ. Οἱ μεγάλες πυρὲς λαμπάδιζαν ψηλά κι ἔριχναν κοκκινωπὲς ἀκτίνες στὰ πρόσωπα καὶ στὰ καθαρὰ ἐνδύματα.

Ἡ καρδιά ὅλων βροντοχτυποῦσε ἀνυπόμονη, ὅσο πλησίαζε ἡ μεγάλη καὶ ἱερὴ στιγμή. Κάθε ἄστρο, ποὺ παρουσιαζόταν ἀπὸ τὴ ράχη, τὸ ἔπαιρναν γιὰ τὴ λαμπάδα τοῦ παπαῦ καὶ φώνηζαν ἀναπηδώντας μὲ χαρά:

— Νά το, φάνηκε!

— Ἀμ ποῦ ἀκόμα!

— Θ' ἀσπρίση τὸ μάτι σου, γιὰ νὰ τὸ δῇς.

Καὶ πείραζε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ διηγόταν ἱστορίες, καὶ οἱ γεροντότεροι παραμύθια, γιὰ νὰ περάσῃ ὁ καιρὸς.

— Νά το, νά το! Ἐκεῖνο εἶναι! φώναξε κάποιος χαρούμενος.

Πραγματικὰ φάνηκε φῶς λαμπάδας ποὺ τρεμόσβηνε στοῦ ἀνέμου τὴν πνοή. Ἔσχιζε τὸ σκοτάδι κι ἔριχνε παρήγορη λάμψη γύρω.

Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπ' ὅλα τὰ γύρω μέρη κάρφωσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ τὰ μάτια τους καὶ τέντωσαν τὴν ἀκοή τους.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά!...

Ἡ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ τὴ ράχη δυνατὴ. Ἐφτασε σὰν κύματα στὶς καρδιὲς τῶν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ ἔχυσε ἐπάνω τους γλυκύτητα καὶ συγκίνηση.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά!...

Ἡ φωνὴ ἀκούστηκε τώρα πιὸ δυνατὴ. Οἱ βλάχοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἔσκυψαν τὴν κεφαλὴ καὶ ἔκαμαν τὸ σταυρό τους. Ὅλη ἐκείνη ἡ μεγάλη κοιλάδα ἔμοιαζε τὴν ὥρα ἐκείνη σὰν ἓνας μεγάλος ναὸς ὅπου δοξαζόταν τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά!...

Ἡ φωνὴ ἀντήχησε γιὰ τρίτη φορά. Μαζί μὲ τὸ φῶς τῆς λαμπάδας φάνηκε καὶ μιὰ ἄλλη λάμψη καὶ ἀμέσως ἀκούστηκε

ὁ βαθὺς βρόντος πυροβόλου. Καὶ εὐθὺς μὲ τὸν πρῶτο πυροβολισμό ἄλλοι πολλοὶ μαζί πυροβολισμοὶ σφύριζαν στὶς ράχες, τὰ λαγκάδια, τὰ δέντρα, τὶς καλύβες, τὰ πρόβατα καὶ τὰ μαντριά. Οἱ βλάχοι μὲ τρελὸ ἐνθουσιασμό ἔδιναν ὁ ἓνας στὸν ἄλλον τὴν εὐχάριστη εἰδηση τῆς Ἀναστάσεως.

— Χριστὸς Ἀνέστη, ἀδέρφια!...

— Ἀληθῶς Ἀνέστη!... ἀληθῶς ἀνέστη!...

— Ζῇ καὶ βασιλεύει!... ζῇ καὶ βασιλεύει!...

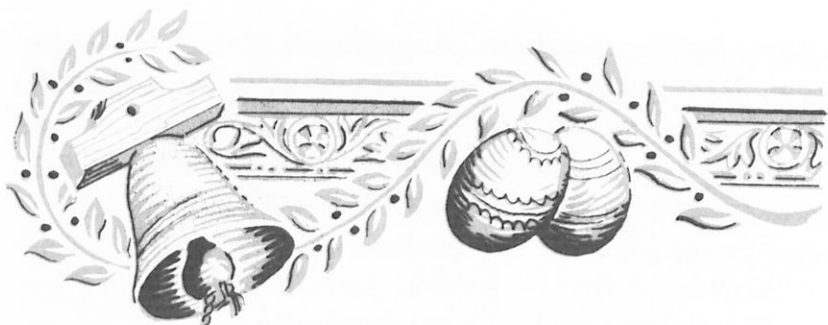
Πολυάριθμα μικρὰ φῶτα πλανιόνταν παντοῦ. Τὰ βλαχόπουλα ἔτρεχαν πρόθυμα νὰ μεταφέρουν στοὺς ἄλλους τὸ ἅγιο φῶς ποὺ ἔλαβαν ἀπὸ τὴ λαμπάδα τοῦ παπᾶ.

Σὲ λίγο ὅλες οἱ ράχες φεγγοβολοῦσαν ἐδῶ κι ἐκεῖ μέσα στὸ σκοτάδι σὰν πολυάριθμα διαμάντια. Ἀπὸ κάθε καλύβα τὰ καριοφίλια καὶ οἱ ἀσημοπιστόλες ἀστραφταν καὶ βροντοῦσαν. Τὰ πρόβατα στὰ μαντριά βέλαζαν καὶ πηδοῦσαν φοβισμένα ἀπὸ τοὺς κρότους οἱ σκύλοι ἀλυχτοῦσαν καὶ τὰ ἄλογα χρεμέτιζαν.

Ἡ ράχη, ποὺ πάνω τῆς φάνηκε τὸ πρῶτο φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ἦταν τώρα κατάφωτη. Εἴκοσι ὡς εἴκοσι πέντε βλάχοι, ἀσκεπεῖς, μὲ τὴ λαμπάδα ἀναμμένη στὰ χέρια, γονάτιζαν γύρω στὸν παπά. Καὶ ὁ παπᾶς ὀρθιος, κινώντας τὴ λαμπάδα τοῦ πάνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἔψαλε τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Ἀνδρέας Καραβίτσας





12. Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

Καθαρότατον ἥλιο ἐπρομηνούσε
τῆς αὐγῆς τὸ δροσάτο ὕστερο αὐτέρι
σύγνεφο, καταχνιά, δὲν ἀπερνοῦσε
τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη·
καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
τόσο γλυκὸ στὸ πρόσωπο τ' αἶρι
ποὺ λὲς καὶ λέει μὲς στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα
γλυκιὰ ἢ ζωὴ κι ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς Ἀνέστη! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
ὅλοι, μικροί, μεγάλοι ἐτοιμαστῆτε·
μέσα στὶς ἐκκλησιᾶς τὲς δαφνοφόρες
μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτῆτε·
ἀνοίξετε ἀγκαλιὰς εἰρηνοφόρες
ὀμπροστὰ στοὺς Ἀγίους, καὶ φιληθῆτε·
φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη
πέστε Χ ρ ι σ τ ὸ ς Ἀ ν έ σ τ η, ἐχθροὶ καὶ φίλοι.

Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι,
καὶ βρέφη ὥραϊα στὴν ἀγκαλιὰ οἱ μανάδες·

γλυκόφωνα, κοιτώντας τὲς ζωγραφισμένες
εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες·
λάμπει τὸ ἀσήμι, λάμπει τὸ χρυσάφι
ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ χύνουνε οἱ λαμπάδες·
κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἁγιοκέρι,
ὁποῦ κρατοῦνε οἱ χριστιανοὶ στὸ χέρι.

Διον. Σολωμός

13. ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΝΗΣΙ

(Ἡ ἱστορία ποὺ ἀγαποῦσε ὁ παππούς)

Ὁ παππούς αὐτὸ δὲν τὸ θυμᾶται. "Ὅσο κι ἂν νομίζομε πῶς
ὅλα τὰ ἔχει ἰδεῖ κι ὅλα τὰ ἔχει γνωρίσει, τὸ Σταυρονήσι δὲν
τό 'φτασε, δὲν πάτησε κεῖ μὲ τὸ πόδι του, δὲν εἶδε μὲ τὰ μά-
τια του πῶς ἦταν τὸ λιμανάκι του, τὰ καῖκια του, μήτε κι ἡ
πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς του.

Ναί, μὰ ὁ παππούς εἶχε κι αὐτός, λέει, κάποτε γιαγιά,
ποὺ ἐκεῖνη τὸ εἶχε ἰδεῖ μὲ τὰ μάτια τῆς τὸ Σταυρονήσι κι
ὅσα τοῦ ἔλεγε ἦταν ἀληθινὰ κι ὄχι παραμύθια.

Αὐτὸ κάποτε ἔγινε. Μὰ πᾶνε τόσα χρόνια, ὥστε ἔμεινε
πιὰ μοναχὰ στὴ θύμηση τῶν πιὸ γέρων κι οἱ πιὸ νέοι τύχαινε
νὰ μὴν ἔχουν ἀκούσει σχεδὸν ποτὲ γιὰ τὸ ὁμορφο ἐκεῖνο νη-
σάκι. Μὰ τὸ πράμα ἔγινε πάλι πολὺ γνωστό, ἀπὸ τὸ βράδου
ἐκεῖνο, ποὺ ἓνα καῖκι τοῦ χωριοῦ μας γύρισε στὸ λιμάνι τσα-
κισμένο ἀπὸ τὴ φουρτούνα. Οἱ φαράδες ἦταν σὰν τρελοὶ. Μά-
ζεψαν ὅπως ὅπως τὰ ψάρια, ἔδεσαν τὸ παλαμάρι στὴ ρίζα
ἐνὸς δέντρου κοντὰ στ' ἀκρογιάλι κι ἔτρεξαν μουσκεμένοι
καὶ τσακισμένοι στὸ καφενεδάκι νὰ ζεσταθοῦν, νὰ πάρουν
ἀναπνοή καὶ νὰ ποῦν, νὰ ποῦν ὅπου θάβρισκαν, ὅτι εἶχαν
ἰδεῖ. "Ὅ,τι εἶχαν ἰδεῖ!...

Μὰ πῶς νὰ τὸ ποῦν αὐτό; Θὰ τοὺς περνοῦσαν γιὰ τρελοὺς, Θεέ μου, νὰ τὸ ἔλεγον σοβαρά, ὅτι μέσα στὴ φουρτοῦνα ποὺ πάλευαν γιὰ νὰ φέρουν τὸ καῖκι στὸ λιμάνι, εἶχαν ἰδεῖ, Θεέ μου, ἓνα μικρὸ σιδερένιο σκοῦρο σταυρό, νὰ προβάλλῃ ἀνάμεσα σὲ δυὸ πελώρια κύματα. Στεκόνταν ἐκεῖ ἀκίνητος κι ἀπείραγος μέσα στὰ ὑδάτινα βουνά, σὰ νὰ ἦταν καρφωμένος γερὰ μ' ἓνα πελώριο καρφὶ στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας!

Εἶπαν πῶς ἔτσι τοὺς φάνηκε. Μὰ βέβαια δὲ γίνεται νὰ γελάστηκαν κι οἱ τρεῖς. Ζύγωσαν ὅσο μπόρεσαν, ξαναεῖδαν ἄλλῃ μιὰ στιγμὴ τὸν ἀσάλευτο σταυρὸ (σὰ σιδερένιος, σὰ σκουριασμένος!) νὰ στέκῃ σ' ἓνα βαθούλωμα τῶν νερῶν κι ὕστερα νὰ σκεπάζεται πάλι ἀπ' ἓνα κύμα.

Ὁ πιὸ νέος ἀπ' τοὺς τρεῖς εἶπε νὰ τὸ χτυπήσουν μὲ τὸ κουπί, νὰ ἰδοῦν ἂν ἦταν «πράμα ἀληθινό». Μὰ τέτοιες ὥρες, ποὺ τὰ πανιὰ πῆγαιναν νὰ σκισταῖν, ποιοὺς εἶχε τὸ κουράγιο γιὰ παρόμοιες δοκιμές; Σταυροκοπήθηκαν καὶ τράβηξαν τὸ δρόμο τους. Θὲς ἦταν θάμα, θὲς ὁ καιρὸς, ἡ φουρτοῦνα λιγότεψε κι ἔσωσαν νὰ ῥθοῦν στὸ λιμανάκι. Μά, Θεέ μου, ἡ ψυχὴ τους ἦταν βγαλμένη πιά, τὸ μυαλό τους εἶχε θολώσει: τί γύρευε ὁ σταυρὸς αὐτός, ὁ ἀληθινός, ὁ ὀρθίος, ὁ καρφωμένος μέσα στὰ κύματα;

Τὸ εἶπαν, ναί, ὅσο πιὸ καθαρὰ μπόρεσαν. Μαζεύτηκαν οἱ ἄλλοι γύρω τους καὶ τοὺς κοίταζαν, δύσπιστοι. Ἕνας εἶπε:

— Ἐχω ἰδεῖ ἐγὼ σταυροὺς καὶ σταυρουδάκια, ἐπάνω στὶς φουρτοῦνες, ἄλλο τίποτε! Κάνετε δουλειά σας! Αὐτὰ γίνονται!

— Ναί, πρόσθεσε ἄλλος, ἐπάνω στὴν τρομάρα του κανεῖς...

Καὶ γέλασε μὲ κέφι.

Πῶς νὰ τὸ παραδεχοῦν τώρα ὅτι αὐτὸ ὅλο ἦταν ἀπὸ τὴν τρομάρα τους; Ὡ, ναί, μποροῦσε νὰ σαλέψῃ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου!

Ναί, μὰ ὁ γέρο-Μαθιὸς ἦταν ἐκεῖ κι ἄκουγε μὲ τὸ ναργιλὲ στὸ χέρι. Τὰ ζαρωμένα μάτια του κοίταζαν κι ἄκουγαν μαζί. Τέλος τοὺς φώναζε καὶ τοὺς μάζεψε ὅλους τριγύρω του:

— Ν' ἀκούσω, εἶπε, τί ἔτρεξε;

Τοῦ τὰ διηγήθηκαν πάλι μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σίγμα. Ναί, μὰ αὐτὸς τὰ εἶχε ἀκούσει ὅλα ἀπὸ πρὶν κι εἶχε ἔτοιμο τὸ τί θὰ 'λεγε:

— Οὔτε νεραϊδικό, οὔτε τρομάρα, οὔτε τίποτε ἀπ' αὐτά! εἶπε σιγὰ σιγὰ μὲ τὰ τρεμάμενα χεῖλή του, σὰ νὰ μασούλιζε τὶς λέξεις του. Τρεῖς φορές τὸν ἔχω ἰδεῖ ἐγὼ τὸν σταυρὸ τῆς χάρης Τῆς! 'Ακούτε, τρεῖς φορές, χωριστὰ τὴν καθεμιὰ! Εἶναι ἡ Παναγιά, ἡ ἐκκλησία τοῦ Σταυρονησιοῦ!

— 'Α, τὸ Σταυρονήσι, ἔκαμαν μερικοὶ καὶ σήκωσαν τὰ μάτια τους.

Ναί, τὸ θυμόνταν τώρα. Κι αὐτοὶ κάποτε εἶχαν ἀκούσει νὰ λένε γιὰ ἓνα νησάκι, ποὺ ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἶχε βουλιάξει μέσα στὸ πέλαγος ξαφνικὰ ξαφνικὰ μαζί μὲ ὅλους τοὺς νησιῶτες, μὲ ὅλα τὰ σπίτια, μὲ ὅλη τὴ ζωὴ του. Ναί, τὸ 'ξεραν τὸ Σταυρονήσι, μὰ ἦταν μιὰ ἱστορία μισοσβησμένη μέσα στὰ σύννεφα τῶν περασμένων χρόνων, ἦταν σὰν ὄνειρο καὶ σὰν παραμῦθι. Καὶ τώρα ποὺ τ' ἄκουγαν σὰν κάτι κοντινὸ καὶ πραγματικό, ἀνοίγαν τόσα τὰ μάτια τους, σὰ νὰ 'βλεπαν ξαφνικὰ ἓνα παραμῦθι νὰ ζωντανεύη, σὰ μιὰ σκιά νὰ παίρνη σάρκα καὶ κόκκαλα.

— Τὸ Σταυρονήσι! εἶπε κάποιος γέρος. Μὰ εἶναι σωστὴ αὐτὴ ἡ ἱστορία; Τὴν ἔχω ἀκούσει παιδάκι.

Ὁ γέρο-Μαθιὸς παραμέρισε τὸ τσιμπούκι τοῦ ναργιλὲ ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ πῆρε ἓνα ὕφος, μὰ ἓνα ὕφος! Πόση κα-ταφρόνια, πόση συγκρατημένη ὀργὴ καὶ πόσο οἶκτο ἔδειξαν ἀλήθεια αὐτὲς οἱ ἄκρες τῶν χειλιῶν του, ποὺ χαμήλωσαν

εἰρωνικά μαζί με τὰ μουστάκια του! Τὰ φουντωτὰ ἄσπρα φρύδια του μαζεύτηκαν κι ἔσμιζαν.

— Ποιὰ ἱστορία; ἔκαμε θυμωμένα. 'Εδῶ δὲ λέμε ἱστορίες! 'Εδῶ εἴμ' ἐγὼ καὶ τὰ παιδιὰ ἀπὸ δῶ, πού εἶδαμε μετὰ τὰ μάτια μας τὸ σταυρό. 'Εδῶ εἶν' ἀκόμα στὸ νησί φαμίλιες Σταυρονησιώτικες. Νά, ὁ παπποῦς τοῦ Γιάννη τοῦ Κάπολη, ἦταν Σταυρονησιώτης. Κι ἀκόμα κάμποσες φαμίλιες βαστοῦν ἀπὸ κεῖ. Εἶναι αὐτοὶ πού 'μειναν.

— Πού 'μειναν; Πῶς ἔμειναν;

— 'Ε, αὐτὰ πρέπει νὰ 'χῃ καιρὸ κανεῖς νὰ τὰ λέῃ. Τώρα, ἐδῶ δά, τί νὰ πῇ κανεῖς;

Ὁ γέρος ἔκανε τὰ νάζια του. Μὰ δὲν μπόρεσε καὶ πολὺ νὰ κρατήσῃ μέσα του τὴν ἱστορία του:

— 'Απ' ὅλο τὸ νησί, ἔμεινε μιὰ καραβιά. Μιὰ καραβιά, τὸ λέει ὁ λόγος· δηλαδὴ τρεῖς ἀνθρώποι, τρεῖς ψαράδες. Τὸ βούλιαγμα ἔγινε, ὥσπου νὰ κλείσῃς τὸ μάτι σου. Μιὰ βουή, μιὰ βροντή, ἀνοιξε ἡ θάλασσα καὶ τὸ κατάπιε τὸ νησί. Ἦρθε ὡς ἐδῶ ὁ σεισμὸς κι ὁ τρανταγμός. Μιὰ λουρίδα ἀπ' τ' ἀκρογιάλι μας βούλιαξε καὶ χάθηκε. Ἡ θάλασσα ἦρθε κοντὰ στὰ σπίτια. Εἶδατε τὸ σπίτι τοῦ γιатροῦ, πού εἶναι τὸ μισὸ μέσα στὰ νερὰ καὶ τό 'χει μολώσει, γιὰ νὰ μὴ τὸ φάῃ ἡ θάλασσα; 'Απὸ τότε εἶναι, ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ παπποῦ του. Οἱ Σταυρονησιῶτες οἱ μαῦροι δὲν εἶπαν οὔτε νερό. 'Απατοὶ! Λένε πὼς εἶδαν ἀπὸ δῶ τὸ νησάκι νὰ βουλιάζῃ καὶ τελευταῖα ἀπ' ὅλα, τὸ καμπαναριό, τὸ σταυρὸ τῆς Παναγιᾶς τοῦ νησιοῦ, νὰ στέκῃ λίγο, πρὶν βουλιάζῃ καὶ χαθῇ: ἀπαράλλαχτα σὰν τὴν ἄκρη τοῦ καταρτιοῦ, ὅταν βουλιάζῃ ἓνα καράβι! Λένε πὼς τὸ εἶδαν. Ποιὸς τὸ ξέρε; 'Ετσι λένε...

— Κι ὁ Κάπολης! εἶπε κάποιος.

— Ὁ Κάπολης, ἂ, καὶ ὁ Κάπολης — θὰ σᾶς πῶ: 'Ενα καίτι ἔλειπε ἀπὸ τὸ νησί. Γύρισε τὴν ἄλλη μέρα. Ψάχνουν νὰ βροῦν

τὸ νησί, — πουθενὰ νησί. Ἦταν ὁ γέρος ὁ Κάπολης, ὁ γιὸς του καὶ τ' ἀνίψι του. «Μωρέ, χάσαμε τὰ νερά μας ἀπόψε!» εἶπε ὁ γέρος. Κοίταξαν, ἔψαξαν, πουθενὰ τὸ Σταυρονήσι!

— Μνήσθητί μου, Κύριε! εἶπε κάποιος νέος καὶ γέλασε. Αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ παράξενα!

Ὁ γερο-Μαθιὸς τὸν κοίταξε μὲ περιφρόνηση:

— Ἐχεις ἀκούσει ἐσὺ πολλὰ τέτοια παράξενα;

Κι ἐξακολούθησε μὲ ἀφοσίωση:

— Δὲν ἤξεραν τί νὰ ποῦν. Πῶς μπορεῖ νὰ εἶχαν χάσει τὰ νερά τους; Μπροστά τους ὁ Μύτικας, πίσω τους ἡ Σαντορίνη, δεξιὰ ὁ Στραβόκαβος, ἀριστερὰ ἐμεῖς. Ὅλα σωστά, ὅλα στὴ θέση τους. Μόνο τὸ νησί τους, τὸ νησάκι τους, δὲν ἦταν στὴ θέση του... Καταστάλαξαν κι αὐτοὶ στὸ λιμάνι μας. Ὁ γέρος πέθανε ἀπὸ τὸν καημὸ του — μικρὸς καημὸς; — σὲ λίγον καιρό. Τ' ἀνίψι του μπαρκάρησε γιὰ τὴν Ἀμέρικα, κι ἔμεινε ὁ γιὸς του, ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας νὰ ποῦμε τοῦ γέρο Γιάννη τοῦ Κάπολη.

— Καὶ πότε εἶδες τοῦ λόγου σου τὸ σταυρό;

— Τὸ σταυρὸ τὸν εἶδα τρεῖς φορές, τὴν καθεμιὰ χωριστά. Καὶ τίς τρεῖς μὲ φουρτούνα. Φάνηκε ὀλάκερος καὶ κάτι ἀπ' τὸ καμπαναριό...

— Φάνηκε καὶ τὸ καμπαναριό, μπάρμπα-Μαθιέ;

— Ἐ, ναί, φάνηκε, τὸ λέει ὁ λόγος. Δηλαδή φάνηκε ἓνα τόσο δά, ἡ κορφὴ του. Μὰ ὁ σταυρὸς ὀλάκερος. Τὸ παιδὶ πού εἶχα μαζί μου — ὁ συχωρεμένος ὁ Σταυρὴς — μοῦ εἶπε πῶς εἶδε κι ἓνα χέρι πλάι στὸ σταυρὸ νὰ κάνη νοήματα, — ἀπαράλλαχτα σὰ νὰ 'ταν γαντζωμένος ἓνας ναύτης στὸ κατάρτι καὶ νὰ ζήτηγε βοήθεια. Ἐ, αὐτὰ ἦταν φαντασίες. Ἐκκεινοῦ τὸ μυαλό του παράπαιρνε καμιὰ φορά. Ὅλο μὲ τ' ἀερικὰ παι-
δεύταν.

— Αὐτὸ ν' ἀκούγεται! Ἀκοῦς ἐκεῖ χέρι! Σιγὰ σιγὰ μὴ μᾶς

πῆς πὼς βρυκολάκιασαν οἱ Σταυρονησιῶτες!

—“Ὅποιος δὲν τὸ κούνησε βῆμα ἀπὸ τὴν καλύβα τοῦ πατέρα του, δὲν πιστεύει πὼς ὑπάρχει καὶ παραέξω κόσμος, ἔκαμε πειραγμένος ὁ γέρος. Βρυκολάκιασαν — καὶ γιατί; Πρώτη φορά δηλαδὴ τ’ ἀκούς αὐτό; Σὰ νὰ μὴν εἶναι γεμάτος ὁ κόσμος ἀπὸ τέτοια!... Λοιπόν, ἂν θέλετε νὰ μάθετε, ἐκεῖ κάτω κάτι γίνεται! Ἐγὼ δὲν ξέρω παραπάνω, θὰ πῶ μόνο ὅσα ἔγιναν. Δὲν τ’ ἀκούσατε ποτέ σας, πὼς κάποιος σφουγγαράς πῆρε τὴν ἀπόφαση καὶ βούτηξε μὲ τὸ σκάφαντρο, γιὰ νὰ ἰδῇ τὸ Σταυρονήσι μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια; Δὲν εἶχε καλὰ καλὰ κατεβῆ, πού τράβηξε πολλὲς φορές τὸ σκοινί: «Ἄνεβάστε με γρήγορα!». Γύρισαν τὴ ρόδα βιαστικά, τὸν ἀνέβασαν, τὸν ἐγδυσαν. Ἦταν ὅλος κίτρινος καὶ μπλάβος. Τὰ μάτια του τόσα, σὰ νὰ εἶχαν ἀντικρύσει τὴν πιὸ κρύα τρομάρα τοῦ κόσμου. Τὸ στόμα του τρομαγμένο, σὰ νὰ ἔθελε νὰ βγάλῃ μιὰ φωνὴ τρελοῦ. Κι ὅλα, ὅλα ἔδειχναν πὼς κάτι εἶχε ἰδεῖ πού τοῦ ἔκοψε ἀμέσως τὴν πνοή του καὶ τοῦ ἔσπασε τὴν καρδιά. Ξεψύχησε χωρὶς νὰ πῇ νερό. Παρθένα μου, τί νὰ εἶδε;

Τί νὰ εἶδε; “Ὅλοι τὸν κοίταζαν. Ἴσως συλλογιζόνταν χίλια δυὸ πράματα, μὰ κανεὶς δὲ μιλοῦσε. “Ὅλοι ἔβλεπαν τὸ πνιγμένο χωριουδάκι μὲ τὰ σπιτάκια του τὰ βουλιαγμένα, μισοπνιγμένα στὴ θαλάσσια βλάστηση, μέσα στὰ φύκια καὶ τὰ κοράλια. Ἀζαφνα ἓνα κοράλι νὰ προβάλλῃ φυτρωμένο ἀπὸ τὸ παράθυρο ἑνὸς καλυβόσπιτου, σὰ λουλουδί στὸ περβάζι. Μιὰ πόρτα σφαλισμένη μὲ φύκια. Κι ἐδῶ κι ἐκεῖ νὰ διαβαίνουν ἀργὰ καὶ σιωπηλὰ μεγάλα ψάρια, ἓνας μεγάλος κάβουρας νὰ διστάζῃ νὰ προβάλλῃ ἀπὸ τὴν πέτρα του, κι ἴσως, ποιὸς ξέρει, ἀνάμεσα στὰ θαλάσσια δέντρα καὶ στοὺς θάμνους, νὰ πλῆθ ξαπλωμένο ἓνα κορμὶ ἀνθρώπου. Χριστὸς καὶ Παναγιά!

Κάποιος σηκώθηκε:

— "Ωχ μπαρμπα-Μαθιέ, ὄρεξη εἶχες ἀπόψε νὰ μᾶς μαρ-
ζώσης; Κατέβηκες ἐσύ; εἶδες; ἐπιασες; — "Ε, δὲν τ' ἀκούω
ἐγὼ αὐτά! Σταυροὺς καὶ σταυρουδάκια βλέπει κανεὶς ὅσα
θέλει. Κι ἀπάνω στὴν τρομάρα σου βλέπεις κι ὀλάκερο βόδι,
ἐκεῖ πού δὲν εἶναι παρὰ ἀέρας σκέτος. Κι ὅταν ἔχης καὶ τὴν
ιδέα...

"Εξω σφύριζαν οἱ ἄνεμοι καὶ στέναζε ἡ θάλασσα. Οἱ τρεῖς
φαράδες τὰ εἶχαν χαμένα πιά. Ἐκεῖνος πού εἶχε σηκωθῇ
τοὺς χτύπησε στὸν ὦμο κι εἶπε:

— "Ε, τί καθόσαστε κι ἀκοῦτε; Ἀφῆστε τον τὸ γέρο! Στὸν
καιρό του γίνονταν καὶ τέτοια κι ἀλλιῶτικα. Σήμερα δὲ γί-
νονται αὐτά. Σήμερα εἶναι μονάχα ὅ,τι εἶδες κι ὅ,τι ἐπιασες.
Τ' ἄλλα εἶναι παραμύθια τῆς γιαγιάς μου. Ξύπνησε ὁ κόσμος,
μπάρμπα-Μαθιέ...

* * *

Ὁ παππούς αὐτὰ ἤξερε ὅλα ὅλα. Μὲ τὰ μάτια του δὲν
εἶδε. Μὰ εἶχε, λέει, κι αὐτὸς κάποτε γιαγιά, κι αὐτὴ τὸ εἶχε
ιδεῖ μὲ τὰ μάτια τῆς τὸ Σταυρονῆσι... Αὐτὴ μάλιστα ὀρκι-
ζόταν ὅτι μιὰ νύχτα πού λυσσοῦσαν οἱ ἄνεμοι κι ἡ θάλασ-
σα βροντοῦσε σὰ μύριοι κεραυνοί, εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὸ μέ-
ρος τοῦ Σταυρονησιοῦ μακρυνὰ χτυπήματα καμπάνας:

Ντάν-ντάν... Ντάν-ντάν...

Μιχ. Στασινόπουλος

14. ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Μιά φορά κι έναν καιρό,
μᾶς λέει τὸ παραμύθι,
βουτηχτὴς μὲς στοῦ γιαιοῦ
τὰ βάθη ἀλησιμονήθη.

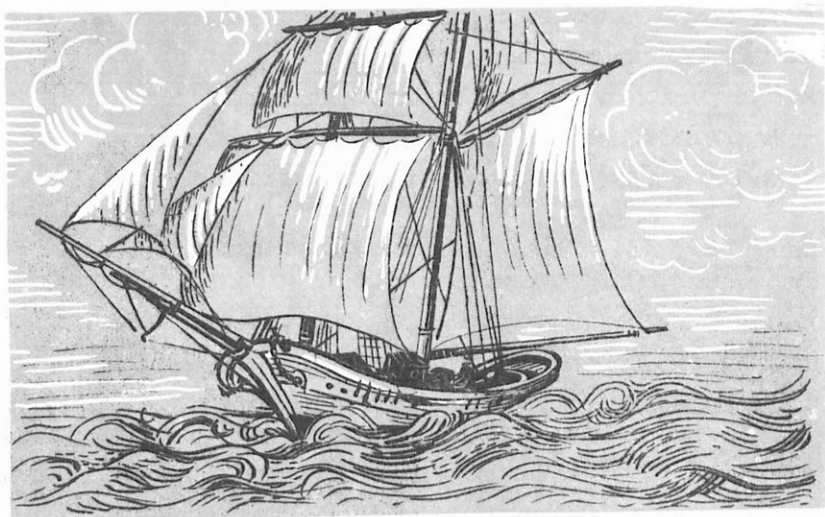
Στὸ βυθὸν ἀπάντησε
μιὰ πολιτεία μεγάλη·
κρύσταλλο τὰ σπίτια της,
τὰ δέντρα της κοράλι.

Κι ἦτανε μὲς στὸ νερὸ
βουβή σὰν πεθαμένη,
κι ἦταν μέσα θησαυροὶ
ἀπὸ καιρὸ θαμμένοι.

Κι εἶχε καὶ μιὰν ἐκκλησιά
μὲ τὰ καμπαναριά της,
κι εἶχε δρόμους, ποὺ ποτὲ
δὲ γνώρισε διαβάτης.

Κι ὅταν ἔρθη ὁ βουτηχτὴς,
μᾶς λέει τὸ παραμύθι...
δὲν ἀκοῦς, παιδάκι μου;
Ἀποκοιμήθη.

Ζαχ. Παπαντωνίου



ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

15. ΖΗ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΤΡΟΣ;

Μες στὸ πλατὺ τὸ πέλαγο καράβι ταξιδεύει.
Τριγύρω νύχτα ἀπλώνεται
καὶ μὲ τὸ ἀγέρι, ποὺ ἑλαφρὰ τὰ κύματα χαϊδεύει,
τὸ μπρίκι τὸ ἀσπροφόρετο κουνιέται, ἀργοσαλεύει,
σὰ νύφη, ποὺ ὅλο καὶ λυγρὰ καὶ γλυκοκαμαρώνεται.

Μὰ ξάφνου, σὰ νὰ κάρφωσε σ' ἀμμουδιαστὸ ἀκρογιάλι
τις δυὸ του ἄγκυρες μαζί,
τὸ μπρίκι στέκει· καὶ μπροστὰ στὴν πλώρη του προβάλλει
Γοργόνα θαλασσόβρεχτη μὲ ἀγριωπὸ κεφάλι:
—'Ο βασιλιάς 'Αλέξαντρος ἀπέθανε γιὰ ζῆ;

Βροντολογᾷ τὸ στόμα της καὶ τὰ νερά ἀναδεύει
μὲ τὴν φάρισια της οὐρά,
καὶ τὸ γυνάικειο της αὐτὴ ἀπόκριση γυρεύει.
—'Ο βασιλιάς Ἀλέξαντρος στὸν κόσμον βασιλεύει,
ὁ ναύτης ἀποκρίνεται· ζωὴ νὰ ᾿χης, Κυρά!

Ἀλίμονο ἂν τῆς ἔλεγε πὼς εἶναι πεθαμένος
ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά!...
Εὐθὺς τὴν ἴδια τὴ στιγμή ὁ ναύτης ὁ καημένος
μαζὶ μὲ τὸ καράβι του θὰ βούλιαζε πινημένος,
καὶ ἡ Γοργόνα θ' ἄρχιζε νὰ κλαίῃ τὸ βασιλιά.

Μὰ τώρα, πὺ ἔμαθε πὼς ζῇ, τὴν ὕψη της ἀλλάζει
καὶ μ' ὁμορφιὰς στολίζεται.
Γίνεται κόρη λυγερή, στὰ κύματα πλαγιάζει
μὲ δυὸ ματάκια ὀλόγλυκα τριγύρω της κοιτάζει
κι ἀπ' τὰ ξανθὰ της τὰ μαλλιά τὸ πέλαγος φωτίζεται.

Τὸ μπρίκι πάλι ξεκινᾷ καὶ σιγαλαρμενίζει
στὴ θάλασσα τὴ γαλανή.
Καὶ ἡ Γοργόνα στὸν ἀφρὸ σὰ γλᾶρος φτερουγίζει,
λύρα κρατᾷ ὀλόχρυση καὶ παίζοντας ἀρχίζει
νὰ τραγουδῇ στὸ πέλαγος μ' οὐράνια φωνή!

Γεώργιος Δροσίνης





16. Ο ΕΚΔΙΚΗΤΗΣ

— Είμαστε άντρες έμείς! "Ό,τι καί νά είπῃς, είμαστε άντρες! είπε ό ύπονάύκληρος μέ τρανή έπιστημότητα καθισμένος ανάμεσα στο πλήρωμα. "Έλληνες! σοῦ λέει ό άλλος· δέν είναι παίζε γέλασε. "Έχουμε τά έλαττώματά μας, δέ λέω τ' όχι· πήραμε δρόμο στραβό σαν τό κακοκυβερνημένο πλεούμενο· μά δέν είμαστε καί για πέταμα. Καί νά είμαστε για πέταμα, δέ θά χαθοῦμε. Θέλομε δέ θέλομε, θά ζήσωμε. Θά ζήσωμε καί θά θεριέψωμε καί θά δοξαστοῦμε, όπως πρώτα!

— Τό σιδερόζυλο, σιδερόζυλο είναι, όσο κι αν τό κουτσουρέφης· όσο κι αν τοῦ μαδήσης τήν κορφή, αν τοῦ ζεματίσης τά φύλλα, αν τοῦ προιονίσης τά κλαδιά. "Ό λέοντας, λέοντας λέγεται, όσο κι αν τοῦ ψαλιδίσης τή χ αίτη, αν τοῦ κόψης τήν

οὐρά, ἂν τοῦ βγάλης τὰ νύχια, ἂν τοῦ ξεριζώσης τὰ δόντια. Φτάνει τὸ βρύχημά του νὰ σὲ ρίξη στὰ τάρταρα!

— Τὸ ἔχει τὸ σκαρί μας, ναί· τὸ θέλει ἡ φύση μας νὰ εἴμαστε πάντα μεγάλοι. "Οπου κι ἂν γυρίσης, σὲ στεριές καὶ θάλασσες, σὲ νότο καὶ βοριά, σ' ἀνατολὴ καὶ δύση, θὰ τὸ ἴδῃς γραμμένο. Καὶ γραμμένο ὅχι μὲ ἀνθρώπινο κοντύλι, ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο χέρι, τὸ ἀόρατο καὶ παντοδύναμο, τοῦ Δημιουργοῦ. Εἴμαστε ἄντρες σοῦ λέω!

— Νά, κοίταξ' ἐκεῖ· ἐκεῖ κάτω στὴν Ἀνατολή. Ἐκεῖ βγαίνει ὁ ἥλιος· ὁ ἥλιος τοῦ γένους μας. "Οποιοσ δὲν ἔχει μάτια, ἐκεῖνος δὲ βλέπει τὴ χαραυγὴ, ἐθνικὴ χαραυγὴ, πόθος καὶ καημὸς αἰώνων ὅλων, ὅχι κουραφέξαλα!

— Κοίταξε γύρω μας. Θάλασσα φουρτουνιασμένη, οὐρανὸς κατασκοτεινός, στεριές σκουντουφλιασμένες, φορτωμένες δάκρυα καὶ φαρμάκι, πένθος ἄλυτο. Θεριὰ τὰ κύματα χτυποῦν τὸ καράβι μας. Λύσσα καὶ χολὴ μᾶς πολεμᾷ. Τὸ νερὸ ἀνήμερο δέρνει τὴ στεριά, τὴν τρώει τὴν ξεσκίζει τὴν πετσοκόβει ἄπονα, ὅσο νὰ τὰ κάνη ὅλα θάλασσα καὶ ν' ἀπλωθῇ ἀχόρταγος ρούφουλας στὸν παράνομο κόσμο.

— Μὰ γύρισε κατὰ τὴν Ἡρακλειά, στὸν ὑγρὸ κάμπο ἀνάμεσα. Καιρὸς διαμάντι, ἥλιος κατάχρυσος, νερὸ τρισάγιο. Τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ ἐκεῖ μέσα. Ἔχεις πονόματο; ἄλειψε τὰ ματόφυλλά σου ν' ἀγναντέψης κόσμους. Εἶσαι κουφός; θ' ἀκούσης ὁρμονίες. Βερέμης εἶσαι; Διγενὴς ἔγινες. Ἡ κολυμπήθρα τοῦ Σιλῳὰμ ἐκεῖ βρίσκεται γιὰ μᾶς. Κολυμπήθρα σωματικὴ, κολυμπήθρα ψυχικὴ, ἐθνικὴ πρῶτ' ἀπ' ὅλα. Εἶναι ἡ Ἀγία Τράπεζα, ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγία-Σοφίας, τὸ προσκυνητὰρι τοῦ Γένους μας.

— Τὴν ἄπαρτη Πόλη μας καταχτητοῦ ποδᾶρι τὴν ἐπάτησε, ποδᾶρι Βενετσάνου. Ἐννιακοσίων χρόνων ἔνδοξη ζωὴ τὴν ἔσβησε αὐτὸς μ' ἓνα του σφιχταγκάλισμα.

— Ὁ Λάσκαρης, φαρμακωμένης ὥρας βασιλιάς, φεύγει μακριὰ συνεπαίρνοντας τοῦ ἔθνους τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀθάνατη σπορά, ποῦ θὰ γυρίσῃ πάλι μιὰ μέρα, θεωριεμένος ἐκδικητῆς.

— Καὶ ὁ κατακτητῆς, Φράγκοι καὶ Βενετσάνοι καὶ Γερμανοὶ ἀδέσποτοι, σὰν τὸ ἀψὺ πουλάρι, ποῦ τσαλαπατάει ἀναίσθητο μὲ τὰ πέταλά του τ' ἄβρὰ λούλουδα, χύνονται ἀπάνω της, βίας καὶ ἀδικίας καὶ φόνου ἀχόρταγοι. Μὲ τὸ σταυρὸ τους συντρίβουν τὸ σταυρὸ μας· μὲ τὴ θρησκεία τους πελεκοῦν τὴ θρησκεία μας. Γκρεμίζουν ἐκκλησιές, ποδοπατοῦν καλλιτεχνήματα, μολύνουν ἀγιάσματα, ἀποτεφρώνουν πνευματικὰ ἀριστουργήματα. Καὶ σφάζουν γέροντες, ἀτιμάζουν παρθένες, πατοῦν ἀρχόντων μέγαρα, ξαπλώνονται σὲ βασιλικά κλινάρια· νεκροὺς γυμνώνουν ἔνδοξους, ποδοκυλοῦν στέμματα θαυμαστά.

— Στενάζει ἡ Βασιλεύουσα, μοιρολογᾷ ἡ Σιών μας! Καὶ ὁ Δάνταλος, γιὸς κουρσάρων, δὲ λησμονεῖ τὴν τέχνη τῶν πατέρων του. Κουρσεύει τὰ βαριά μας κειμήλια καὶ θέλει μὲ ξένα καὶ ἀταίριαστα στολίδια νὰ στολίσῃ τὴ λιμνογέννητη πατρίδα του.

— Γαλέρες φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται. Παίρνουν τὸν πλοῦτο μας τὸν ἀδαπάνητο, τὴ δόξα μας τὴν ἀβασίλευτη, τὴ λάμψη, τὴ σοφία, τὰ ἱερά μας.

— Ἡ Βενετιὰ τὰ δέχεται περίχαρη, στολίζεται καὶ καμαρώνει σὰν ξιπασμένη καὶ ἄμυαλη τσιγγάνα. Ζώνεται τὸ σπαθὶ τοῦ Παλαιολόγου μας τὸ εὐλογημένο, ποῦ ἔχει στὸ θηκάρι του τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα, τὴ θάλασσα μὲ τὰ καράβια, τὴ γῆ μὲ τὰ κάστρα της, ἱστορία χρυσόγλυφτη τοῦ ἀπέραντου κράτους μας. Παίρνει τὴν κολυμπήθρα τὴν ἱερή, ποῦ τόσοι βαφτίστηκαν πορφυρογέννητοι γίγαντες καὶ βαφτίζει μέσα τῶν ἐμπόρων τὰ παιδιά. Μὲ τίς χρυσόπορτες τοῦ ναοῦ μας

στολίζει τὸν Ἅγιο Πέτρο της. Στήνει στοὺς πύργους της τὸ Ρολόγι, θαῦμα τοῦ κόσμου, μὲ τοὺς Μάγους ποὺ χαιρετοῦν ταπεινοὶ τοῦ Χριστοῦ μας τὴ Γέννηση. Στήνει στὶς πλατεῖες της τ' ἄλογα τ' ἀνεμοπόδαρα, ἀκράτητου λαοῦ συμβολικὴ παράσταση.

— Γαλέρες φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται. Παίρνουν τὰ πλούτη μας, τὴ δόξα, τὰ ἱερά μας. Ἄλλοι τὰ πᾶνε· στὴ Δύση τὴν τρισβάρβαρη, νὰ ἡμερώσουν κι ἐκείνης τοὺς λαούς, νὰ δοξάσουν κι ἐκείνης τὰ χρώματα.

— Ἡ Ἀγιατράπεζα ὅμως δὲν ἀκολουθεῖ. Ἡ πλάκα ἡ πολύτιμη ποὺ τὴν ἔστησε ὁ Ἰουστινιανὸς στὴ μέση τοῦ ναοῦ, λαμπρὸ ζαφείρι στὴ χρυσὴ σφεντόνα του· ἡ πλάκα ποὺ ἄκουσε τόσα νικητήρια καὶ θυσίας ἀπάνω της τὰ ἁγιασμένα χέρια τοῦ Φωτίου, δὲν πᾶει νὰ κλειστῇ σκιάβα στὰ τεῖχη, κάτω ἀπὸ τ' ἀρπαχτικὰ χέρια τοῦ Ἰννοκέντιου. "Ὅχι δὲν πᾶει. Ἐκεῖ θὰ μείνῃ στοὺς τόπους της τοὺς ἱερούς, κοντὰ στὴ σεβαστὴ κοιτίδα της. Ἄνοιξε ἡ καρὶνα στὰ δυὸ καὶ γλίστρησε ἡ Ἀγιατράπεζα μέσα στὰ νερά τοῦ Μαρμαρᾶ. Ὁ βοῦρκος ἔφυγε ἀπὸ κοντά της, ὅπως φεύγει ἡ ἁμαρτία τὸ Σταυρό, καὶ ὁ χρυσὸς ἄμμος στρώθηκε, κλίνη πάναγνη, ἀπὸ κάτω της. Καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ μάτι τοῦ δικαιοκρίτη καὶ παντοδύναμου, στάθηκε ἀπάνω της προστατευτικὸ καὶ ἀγρυπνο, ὅπως μάνας μάτι στὴν κούνια τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ της.

— Καὶ ἀπὸ τότε εἶν' ἐκεῖ καιρὸς διαμάντι, ἥλιος κατάργυρος, νερὸ τρισάγιο. Μύρο ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ βυθὸ καὶ ἀπλώνεται στὸ πρόσωπο τῆς θάλασσας περίγυρα καὶ κάθετα χρίσμα σωματικὸ, χρίσμα ψυχικὸ, ἔθνικὸ πρῶτ' ἀπ' ὅλα. "Ὅπως ἀπὸ τὸ ἅγιο Δισκοπότηρο βγαίνει ἀόρατη ἡ σωτηρία τοῦ χριστιανοῦ, ἀόρατη θὰ ἔβγῃ ἀπὸ μέσα ἐκεῖ καὶ ἡ δική μας ἀπολύτρωση. Ἡ χαυραγὴ τοῦ Γένους μας ἐκεῖ θ' ἀνατεῖλῃ. Ναί, ἐκεῖ θὰ ἀνατεῖλῃ! Προβαίνει ὁλοένα ἡ Ἀγιατράπεζα

καὶ βούλεται νὰ πιάσῃ τὴ στεριά. Ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ τὴν πιάσῃ τὴ στεριά.

— Καὶ τότε σ' ὅλη τὴν ἐλληνικὴ γῆ ἀπ' ἄκρῃ σ' ἄκρῃ, ἀπὸ νότο σὲ βοριά, ἀπ' ἀνατολὴ σὲ δύση, ἥλιος θὰ πυρώσῃ τοὺς δούλους, καμπάνα θὰ σημάνῃ σὲ κάθε μινὰρὲ καὶ τὰ τζαμιὰ θὰ ἠχολογήσουσιν τὴ χριστιανικὴ, τὴν ἐθνικὴ μας λειτουργίαν. Καὶ τότε πάλι ἡ χρυσόπορτα θὰ στολίσῃ Ἑλλήνων θριάμβους καὶ τρόπαια.

— Τότε θὰ πάρωμε καὶ τὰ κουρσεμένα πίσω. Τὰ πλούτη μας, τὶς δόξες, τὰ ἱερά μας. Θὰ πάρωμε τὸ σπαθὶ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τὴν κολυμπήθρα τοῦ Πορφυρογέννητου· τὶς πόρτες τοῦ Ναοῦ μας, τὸ Ρολόγι τῶν Μάγων, τ' ἄλλα τ' ἀράθουμα. Καὶ θὰ μείνῃ πάλι φτωχὴ καὶ ταπεινὴ ἡ ψαροῦδισσα ἡ Βενετιά καὶ ἡ Πόλη μας θὰ γίνῃ αἰώνων καύχημα καὶ στόλισμα τῆς Οἰκουμένης, ὥπως πρὶν τὴν μαράνη τοῦ Βενετσάνου τὸ προδοτικὸ ἀγκάλιασμα καὶ τὸ βάρβαρο ποδάρι τοῦ Τούρκου.

— Ναί· θὰ ζήσωμε καὶ θὰ θεριέσωμε καὶ θὰ δοξαστοῦμε πάλι. Εἴμαστε ἄντρες ἐμεῖς! Εἴμαστε Ἕλληνες!...

Καὶ ὁρθὸς τώρα ἔριξε τὰ μάτια φλογερὰ στὶς σκοτεινὰς στεριές, σὰν προφήτης τοῦ Ἰσραήλ, ὑμνῶντας τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ὁ ὑποναύκληρος. Καὶ δὲν ἦταν, ὅχι, ὁ ναύτης ὁ ταπεινός. Ἦταν ὁ ἐλληνισμὸς ὁλόκληρος μὲ τὴν ἀκλόνητη πίστη τῶν παραδόσεων καὶ τῶν θρύλων του.

Ἀνδρ. Κακαβίτσας

17. Η ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ

Τῆς Ἀγία-Σοφίᾳς τὴν Ἀγία Τράπεζα,
πρὶν οἱ Τοῦρκοι μποῦν καὶ τὴν κουρσέψουν,
σὲ καράβι οἱ χριστιανοὶ τὴ φόρτωσαν,
νὰ τὴ ξενιτέψουν.

Τὸ καράβι μὲ τὴν Ἀγία Τράπεζα
πλέοντας στ' ἀνοιχτὰ μεγάλα βάθη
ξάφνου, δίχως ξέρες, δίχως σίφουνα,
πνίγηκε κι ἐχάθη.

Τὴ μεριά, ποὺ βούλιαξε ἡ Ἀγία Τράπεζα,
δείχνει ἓνα θαυματουργὸ σημάδι.
Πάντα ἐκεῖ εἶν' ἡ θάλασσα ἀτρικύμιστη
κι ἔχει ἀπάνω λάδι.

Στάλες τοῦ λαδιοῦ τῆς Ἀγίας Τράπεζας
τὶς μαζεύουν σὲ στεγνὸ μπαμπάκι,
καὶ τὶς φέρνουν γιὰ τὰ μάτια τ' ἄρρωστα
ναῦτες ἀπ' τὴ Θράκη.

Στὸ βυθὸ πεσμένη ἡ Ἀγία Τράπεζα
σέρνεται κυλιέται ἀγάλι-ἀγάλι,
κι ὅταν ξαναγίνη ἡ Πόλη ἐλεύθερη
θᾶβγῃ στ' ἀκρογιαλί.

Γεώργιος Λοροσίης

18. ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΑ

Κοντά στο Μιστρά σ' ένα οροπέδιο, όπου κάτω φαίνεται όλη η Σπάρτη, βρισκόταν πρὶν μερικά χρόνια ένα ψηλὸ κυπαρίσσι τοῦ τόπου.

Τώρα δὲν ὑπάρχει πιά.

Κάποιος ἀναψε φωτιά ἐκεῖ κοντά, χωρὶς νὰ σκεφτῇ τὸ καημένο τὸ γέριό τὸ δέντρο, καὶ οἱ σπύρες ἔπεσαν ἐπάνω του κι ἔπιασε φωτιά καὶ κάηκε.

Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι φυτεύτηκε πολὺ περίεργα.

“Ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἦταν ἀκόμη στὸν τόπο μας, ἓνας μεγάλος πασὰς ἦρθε μιὰ μέρα σ' αὐτὸ τὸ μέρος νὰ πάρῃ τὸν ἀέρα του. “Ἐδῶσε διαταγὴ στοὺς δούλους του νὰ τοῦ ψήσουν ἓνα ἀρνὶ στὴ σούβλα καὶ κάθισε ἐκεῖ κι ἄρχισε νὰ τρώῃ.

Εἶχε μαζί του ἓνα νέο βοσκό, χριστιανό, ποὺ τὸν ὑπερετοῦσε· καὶ καθὼς τὸ παιδὶ στεκόταν ἐκεῖ πάνω καὶ κοίταζε αὐτὸ τὸ ἔκτακτο θέαμα, τοὺς κάμπους μὲ τὰ δέντρα, τὰ τρεχούμενα νερά καὶ τὰ βουνὰ τριγύρω, ἀναστενάξε βαθιά.

“Ὁ πασὰς τὸν ἄκουσε καὶ ρώτησε:

— Τί ἔχεις, Ἑλληνόπουλο; γιατί ἀναστενάξεις ἔτσι;

— Καὶ πῶς νὰ μὴν ἀναστενάζω ἔτσι, ἀφέντη;

— Τί σοῦ χάλασε τὴν καρδιά;

— Καὶ πῶς νὰ μὴν κλαίῃ ἡ καρδιά μου, ὅταν ξέρω πῶς ὅλος αὐτὸς ὁ ὠραῖος τόπος καὶ αὐτὰ τὰ τρεχούμενα νερά καὶ τὰ βουνὰ ἦταν δικὰ μας μιὰ φορά, πῶς ἐσεῖς καὶ οἱ πατέρες σας μᾶς τὰ πήρατε;

— “Ἐτσι τὸ ἤθελε ὁ Ἀλλάχ.

— Μὰ ὄχι γιὰ πάντα, εἶπε τὸ Ἑλληνόπουλο, γιατί οἱ γέροι μας λένε, καὶ ὅπως μᾶς βλέπει ὁ Θεός, ἐγὼ πάντα τρέφω τὴν πεποίθησή πῶς μὲ τὸν καιρὸ πάλι δικὰ μας θὰ εἶναι!

“Ὁ πασὰς ὀργίστηκε.

— Βρὲ ἀνότητε, φώναζε, τί κουταμάρες εἶν' αὐτές, ποὺ λές;
Καὶ ἀρπάζοντας τὴ σούβλα ποὺ εἶχε ψηθῇ τ' ἀρνί, κα-
μένη καὶ μαύρη ὅπως ἦταν, τὴν ἔμπηξε μὲ ὅλη του τὴ δύναμη
στὴ γῆ.

— Νά! φώναζε. Τὸ βλέπεις αὐτό; λοιπὸν ἂν αὐτὸ τὸ καμένο
ξερόκλαδο βγάλη κλαδιὰ καὶ φύλλα, τότε μπορεῖς νὰ τρέφης
τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ δικοί σου θὰ ξαναπάρουν αὐτὸν τὸν τόπο!

Καὶ νά! Τὴν ἄλλη μέρα ἡ σούβλα εἶχε ριζώσει καὶ βλά-
στησε καὶ μεγάλωσε, ἔγινε τὸ ψηλὸ κυπαρίσσι, ποὺ ἦταν ἐκεῖ
γιὰ τόσα χρόνια ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Σπάρτης.

Κι αὐτὸ τὸ Ἑλληνόπουλο ἦταν ἓνας ἀπὸ κείνους ποὺ πο-
λέμησαν, γιὰ νὰ ξαναπάρουν τὸν τόπο μας· κι ὅταν ἦταν πάλι
ἐλεύθερη ἡ Ἑλλάδα, ἔφερεν τὰ παιδιὰ του καὶ τὰ παιδιὰ τῶν
παιδιῶν του κάτω ἀπὸ τὸ κυπαρίσσι καὶ τοὺς ἔλεγε πῶς φύ-
τρωσε.

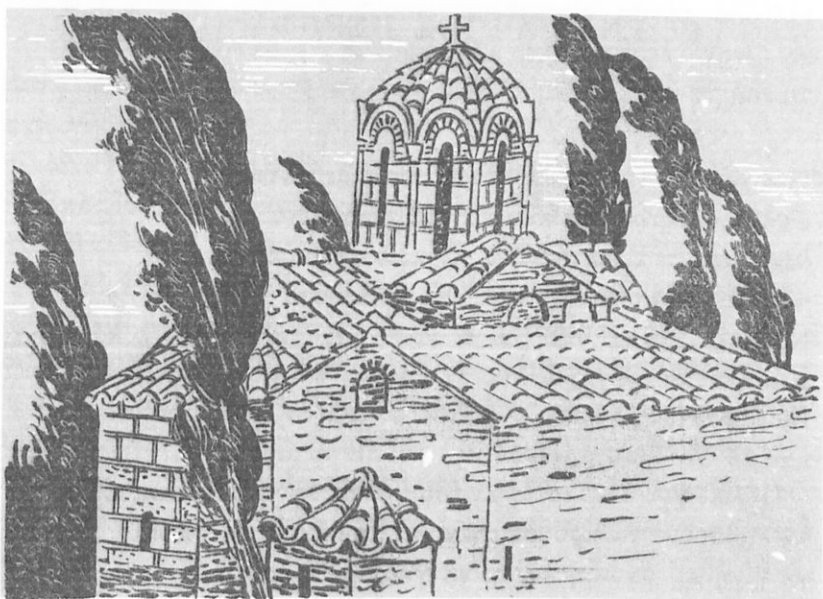
Ἰουλία Δραγούμη



19. ΕΝΑΣ ΑΙΤΟΣ ΠΕΡΗΦΑΝΟΣ

“Ένας αἰτὸς περήφανος, ἓνας αἰτὸς λεβέντης
ἀπὸ τὴν περηφάνια του κι ἀπὸ τὴ λεβεντιά του
δὲν πάει στὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμάση,
μόν’ μένει ἀπάνω στὰ βουνά, ψηλὰ στὰ κορφοβούνια.
Κι ἔριξε χιόνια στὰ βουνὰ καὶ κρούσταλλα στοὺς κάμπους,
ἐμάργωσαν τὰ νύχια του κι ἐπέσαν τὰ φτερά του.
Κι ἀγνάντια βγῆκε κι ἔκατσε σ’ ἓνα ψηλὸ λιθάρι
καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωσε καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέει:
—“Ἦλιε, γιὰ δὲ βαρεῖς κι ἐδῶ, σ’ αὐτὴ τὴν ἀποσκιούρα,
νὰ λιώσουνε τὰ κρούσταλλα, νὰ λιώσουνε τὰ χιόνια,
νὰ γίνη μι’ ἀνοιξή καλή, νὰ γίνη καλοκαίρι,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, νὰ γιάνουν τὰ φτερά μου,
νὰ ῥθοῦνε τ’ ἄλλα τὰ πουλιὰ καὶ τ’ ἄλλα μου τ’ ἀδέρφια...”

Δημοτικό



20. ΓΡΑΙΚΟΣ, ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΟΣ
(Π α ρ ά δ ο σ η)

Ήταν περασμένα τὰ μεσάνυχτα. Φωνή καμιά! Κανένα ζωντανό δὲν ἔβγαζε φωνή στὰ ρημαγμένα μέρη. Καὶ ἂν κά-
που κάπου κανένα τριζόνι ἔκανε πῶς θ' ἀρχίσῃ τὸν παραπο-
νιάρικο σκοπὸ του, ὡς κι αὐτὸ σώπαινε ἀπὸ τὸ φόβο του.

Μακριὰ ἀκούσθηκε κι ἓνα πετεινάρι νὰ λαλῇ πίσω ἀπὸ
κάτι χαλάσματα, μὰ καὶ αὐτοῦ ἡ φωνὴ τρομαγμένη πνίγηκε
στὸ λαρύγγι του.

Οἱ Τοῦρκοι κλεισμένοι στὸ Κάστρο. Οἱ Βενετσίανοι
τριγυρίζουν σὰν τ' ἀγρίμια στὴ χώρα. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι
τρυπωμένοι στὰ σπίτια τους. Βρισκόμαστε στὰ 1687.

Σβηστό ήταν τὸ καντήλι τῆς Ἀγίας Γλυκερίας στὸ Γαλάτσι, κοντὰ στὴν Ἀθήνα. Κανεῖς δὲν πηγαίνει νὰ προσκυνήση. Καὶ μόνο τὸ κυπαρίσσι τῆς ἐκκλησιᾶς, ποὺ τὸ φυσοῦσε ὁ ἄνεμος, πῆγαινε καὶ ἐρχότανε, καὶ ὁ ἴσκιος του στὸν τοῖχο ἔμοιαζε σὰν καλόγερος τυλιγμένος στὸ ράσο του.

Τὸ ἁγιασμένο νερὸ κατρακυλοῦσε μουρμουρίζοντας τὸν κατήφορο καὶ πότιζε ὅ,τι ἔβρισκε στὸ δρόμο του. /

Νέ, νά, καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς ἁμωρῆς ἐκκλησιᾶς τὸ δρόμο κάποιος προβάλλει.

Φτάνει σὲ κάτι χαλάσματα, βγάζει βαθὺ ἀναστεναγμό, καὶ ἀκούει πέρα ἀπὸ τὸ βράχο τὸν ἀντίλαλό του μόνο.

Ἔρχεται γύρω γύρω ἀπὸ τὰ χαλάσματα, κουνώντας λυπημένα τὸ κεφάλι του.

Ποῖς ἄλλος ἀπὸ σένα, ἄμοιρε Ἀθηναῖε, θὰ μπορούσε νὰ γνωρίσῃ τὸ σπίτι του;

Χαϊδεύει τὸ ἀγιοκλήμα, ποὺ εἶχε φυτεμένο μὲ τὴ δύστυχη τὴν ἀδερφή του, σκύβει, παραμερίζει τὶς πέτρες σὰν κάτι νὰ γυρεύῃ. Ὅστερα φεύγει μακριὰ ἀπὸ κεῖ. Πάει κατὰ τὴν ἐκκλησιά, στέκεται, γονατίζει σ' ἕναν τάφο μπροστὰ καὶ φιλεῖ τὸ μάρμαρό του.

Χορτάρισε τοῦ γονιοῦ σου ὁ τάφος!

— Μὰ γιατί κλαῖς σὰν μικρὸ παιδί; τάχα θὰ ζῆς καὶ σὺ αὔριο;

Τὰ ἀγριολούλουδα χύνουν γύρω τὴ μυρωδιά τους / Εἰσπλώνεται στὴ γῆ, ἀκουμπᾷ τὸ κεφάλι του στὸν τάφο, καί, κοιτάζοντας τὸν οὐρανό, ρωτᾷ τί ἔφταιξε κι ἔμεινε ἔρημος καὶ μονάχος στὸν κόσμος! /

Εἰσφύου ἀπὸ τὰ Τουρκοβούνια κάποιος ἄλλος προβάλλει. Οἱ νυχτερίδες τρελὰ φτερουγίζουν καὶ τρίζουν γύρω του. Κατεβαίνει μονοπάτι μονοπάτι, πηδᾷ ἕναν ἕναν τοὺς βράχους καὶ κοιτάζει παντοῦ σὰν κάτι νὰ ζητῇ.

Ἡ ἀγριεμένη ὄψη του φαίνεται πὺ ἀγρία μέσα στὸ σκοτάδι. Ἀλίμονο σ' ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὸν βρῇ στὸ δρόμο του! Μὰ ὅσο πλησιάζει στὴν ἐκκλησιὰ κοντά, τόσο ἡμερώνει.

— Γιατί κιτρίνισες καὶ τρέμεις σὰν κορίτσι, ἄγριε Γενίτσαρε;

Σὲ λίγο βλέπει ἓνα μαῦρο πράμα νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ κάτω μέρος. Βαθὺ σκοτάδι καὶ δὲ διακρίνει τί νὰ εἶναι. Μὰ σὲ μιὰ ξαφνικὴ ἀστραπὴ βλέπει πὼς ἦταν ἄνθρωπος. Ἦταν Βενετσιάνος!

Ο. / Ὁ Γενίτσαρος ἔγινε πάλι Γενίτσαρος, βγάξει τὸ χαντζάρι του καὶ χύνεται καταπάνω του. Μὰ νά, ὁ Βενετσιάνος δὲ χωρατεύει. Πιάνει ὁ Γενίτσαρος μὲ τὸ ἄριστερό τὸ χέρι τὸ δεξιὸ τοῦ Βενετσιάνου, μὰ τὴν ἴδια στιγμή πιάνει καὶ ὁ Βενετσιάνος μὲ τὸ ἄριστερό του χέρι τὸ δεξιὸ τοῦ Γενίτσαρου. Σκουντιοῦνται σὰν τ' ἀγρίμια καὶ μὲ τὰ πολλὰ ἔρχονται κοντὰ στὸν τάφο. / Ο.

Πετιέται ὁ Ἀθηναῖος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ βρίσκειται μπροστά τους.

— Ἐμένα βοήθα, πατριώτη, φωνάζει ἐλληνικὰ ὁ Βενετσιάνος, νὰ σκοτώσωμε τὸν Τοῦρκο τὸν ἄπιστο!

— Κανένα δὲ βοηθῶ! Τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βενετσιάνους ἄς τοὺς ἀγαποῦν οἱ ἄμυαλοι λαῖκοί. Ἐγὼ καὶ τοὺς δυὸ τοὺς ξέρω γιὰ ἐχθροὺς τῆς πατρίδας μου. Ὅποιος εἶναι πὺ γερός, ἄς φάη τὸν ἄλλο, καὶ τοὺς δύο ἄς τοὺς φᾶνε τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια. Μὰ τραβηχτήτε ἀπὸ δῶ! Δὲ θ' ἀφήσω νὰ χυθῇ αἷμα ἀνθρώπινο στοῦ πατέρα μου, τοῦ γερο-Χωραφᾶ, τὸν τάφο!

Γιατί μιὰ φωνὴ ἀπὸ δυὸ στόματα ἀκούγεται: «ἀδερφέ μου!»; Γιατί μεμιάς πέφτουν τ' ἄρματα κάτω; Γιατί ἀνοίγονται τρεῖς ἀγκαλιές;

Ποιὸς τὸ ἄπιζε, ὁ πρῶτος, ποὺ μικρὸ τὸν πῆραν οἱ Γενίτσαροι, ὁ δεύτερος, ποὺ παιδάκι τὸν ξαγόρασαν οἱ Βενε-

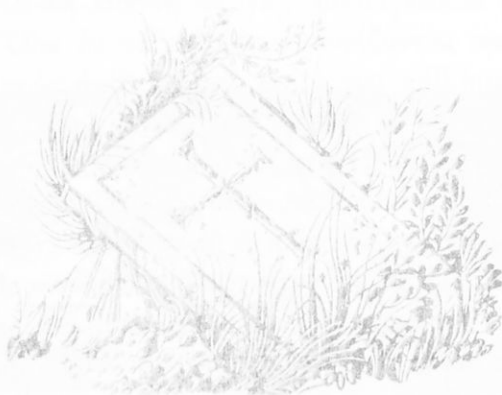
τσιάνοι, καὶ ὁ μικρός, ποῦ τάχα στάθηκε πιὸ τυχερός, γιὰ πρώτη φορὰ νὰ σμίξουν, καὶ σὰν ἐχθροί, στοῦ πατέρα τους τὸν τάφο;

Κοντεύει νὰ ξημερώση. Τὰ πουλάκια μέσα στὰ χαμό-κλαδα τινάζουν τὰ φτερά τους, βγάζοντας χαρωπὴ λαλιά.

Τὸ νυχτοπούλι κρύφτηκε στὰ χαλάσματα, νὰ μὴν τὸ βρῇ ἡ μέρα. Τ' ἄστρα τρεμοσβήνουν. Ἡ νυχτερίδα ἔγινε ἄφαντη.

Πόσο θὰ σάστιζε ὁ διαβάτης, ἂν περνώντας ἔβλεπε ἓνα Γραικό, ἓνα Γενίτσαρο κι ἓνα Βενετσιάνο γονατισμένους σιμὰ σιμὰ, νὰ χύνουν μαῦρο δάκρυ σ' ἓνα τάφου λιθάρι! }
}

Δημ. Γ. Καμπούρογλου



21. ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε κι ὁ Δῆμος παραγγέλλει:
Σύρτε, παιδιά μου, στὸ νερό, ψωμί νὰ φάτ' ἀπόψε,
καὶ σὺ Λαμπράκη μ' ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νὰ σοῦ χαρίσω τ' ἄρματα, νὰ γένης καπετάνος.

Παιδιά μου, μὴ μ' ἀφήνετε στὸν ἔρημο τὸν τόπο·
γιά πάρτε με καὶ σύρτε με ψηλά στὴν κρύα βρύση,
ποῦ 'ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά, τὰ πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιά καὶ στρῶστε μου καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
καὶ φέρτε τὸν πνευματικὸ νὰ μὲ ξομολογήση,
γιὰ νὰ τοῦ πῶ τὰ κρίματα, ὅσα 'χω καμωμένα
δώδεκα χρόνια ἄρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Καὶ βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φκιάστε μ' ὠριὸ κιβούρι,
νὰ 'ναι πλατὺ γιὰ τ' ἄρματα, μακρὺ γιὰ τὸ κοντάρι.
Καὶ στὴ δεξιὰ μου τὴ μεριά ν' ἀφῆστε παραθύρι,
νὰ μπαίνει ὁ ἥλιος τὸ πρωὶ καὶ τὸ δροσιὸ τὸ βράδυ,
νὰ μπαينوβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἀνοιξης τ' ἀηδόνια,
καὶ νὰ περνοῦν οἱ γέμορφες, νὰ μὲ καλημερᾶνε.

Δημοτικὸ





22. ΟΠΟΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΑΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΑ, ΣΥΛΛΟΓΑΤΑΙ ΚΑΛΑ (ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ)

Φύσαγε γερὸ βοριαδάκι καὶ ὁ γιαμτσίκ (ἄμαξας) σκέφτηκε πὼς τὸ ταξίδι θὰ 'ταν καλὸ γιὰ τ' ἄλογα. Σφύριξε πὼς ἡ ἄμαξα γιὰ τὴ Βιέννη φεύγει, καλοῦ κακοῦ μέτρησε τοὺς ἐπιβάτες. "Ὅλα ἐν τάξει! Μουρμουρίζοντας παλιοὺς ρουμάνικους σκοποὺς ἀνέβηκε στὸ ψηλὸ του κάθισμα, ἔπαιξε στὰ χέρια του τὰ χαλινάρια, χάιδεψε μὲ τὸ καμτσίκι τὶς ράχες τῶν ἀλόγων κι ἡ ἄμαξα ὄρμησε γιὰ τὴ Βιέννη.

Ὁ Ρήγας γυρίζει, κοιτάζει τὸ Βουκουρέστι ποὺ χάνεται. Τὸ τζάμι ἔχει θαμπώσει κι ἡ πλατεία ἀχνοφαίνεται. Τ' ἀγάπησε τὸ Βουκουρέστι. Τώρα ποὺ τὸ ἀποχαιρετᾷ, τώρα, τό 'χει πιὸ ζωντανὸ μέσα του. Ἐδῶ πρωτάκουσε γιὰ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση, ἐδῶ γεννήθηκε μέσα του ἡ ἐλπίδα πὼς ἡ Γαλλία θὰ βοηθήσῃ τὸν τόπο του. Δραγουμάνος στὸ Γαλλικὸ

Προξενεῖο τῆς Βλαχιᾶς, εἶχε χρήσιμες γνωριμίες μὲ πλούσιους Ἕλληνες τῆς Δύσεως. Ἡ ταξιδιωτικὴ ἄμαξα κουνιέται, λικνίζεται ὁ Ρήγας. Σφίγγει ἐπάνω του τὸν καφετὶ τζουμπέ πού τοῦ χάρισε ὁ Σοῦτσος. Ρίχνει μιὰ γούνα στὰ πόδια του, γυρίζει τὶς φαρδιές του πλάτες στὴν πολιτεία πού χάνεται. Στὴ Βιέννη τὸν περιμένουν φίλοι πού βρίσκονται στὴν παλαίστρα γιὰ τὸ ξεσήκωμα τοῦ Γένους.

Κάτω στὴν πατρίδα τὸ φεγγάρι τὸ αὐγουστιάτικο θὰ γλυκοφυλᾷ τὴ θάλασσα πού θὰ ᾽χη μελτέμι. Κάτω στὴν πατρίδα οἱ μηλιές θὰ ᾽ναι φορτωμένες, οἱ ἀμυγδαλιές ὅλο καρπὸ, τὰ σύκα τὰ βασιλικά θὰ κρέμονται φουσκωμένα, οἱ μουριές θὰ ᾽ναι γεμάτες μοῦρα. Κάτω στὴν πατρίδα εἶναι ἡ ὥρα πού ὁ Θεὸς εὐλογεῖ. Μὰ οἱ ἄνθρωποι δὲν τὴ δέχονται αὐτὴ τὴν εὐλογία. Δὲ γιομίζει τὶς ἀποθῆκες του ὁ Γραικός. Δὲν ἐτοιμάζει τὰ βαρέλια του γιὰ τὸ κρασί, γιὰ τὸ μούστο. Ραγιάς εἶναι, κι ὁ κάμπος, τὸ βουνό, τ' ἀμπέλι, τὸ μποστάνι, κάρπισαν γιὰ τὸν ἀφέντη. Φαρδαίνουν τὰ στήθια τοῦ Ρήγα ἀπ' τὸν ἀσέκωτο καημό. Θυμᾶται τὰ δυὸ στιχάκια πού ᾽χε γράψει στὴ Βιέννη:

«Ὡς πότε παλικάρια
νὰ ζοῦμε στὰ στενά».

Χωρὶς προσπάθεια καμιὰ, σὰ νὰ ᾽ναι κομπολόι, σὰ νὰ ᾽ναι ἀλυσίδα, ἢ μιὰ λέξη κολλάει, ζητάει, θαρρεῖς, τὴν ἄλλη. Κι ἔρχονται σὰ βουερὸ ποτάμι ἀπ' τὴν καρδιά οἱ λέξεις καί, χωρὶς νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ λογισμό, ξεχύνονται:

«Μονάχοι, σὰ λιοντάρια
στὲς ράχες στὰ βουνά,
σπηλιές νὰ κατοικοῦμε,
νὰ βλέπουμε κλαδιά,

νά φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμο
γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ».

Ἄπ' τὰ ἴδια του τὰ λόγια ἀνατρίχιασε ὁ Ρήγας. Βέβαια!
Ὁ θούριος! Θεέ μου, τόσο εἶναι ταραγμένος, τρέμει ἡ καρδιά,
τρέμουν τὰ χέρια. Μόνον ὁ λογισμὸς, σκληρὸ μονοκόμματο
ἀγκωνάρι, συνεχίζει νὰ κολλᾷ κι ἄλλους στίχους πλᾶι στοὺς
προηγούμενους:

«Τί σ' ὠφελεῖ ἂν ζήσης καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά;
Στοχάσου πὼς σὲ ψένουν καθ' ὥραν στὴ φωτιά».

Νιώθει πὼς οἱ στίχοι του εἶναι ἄτεχνοι. Δὲν εἶναι ποίημα
πού μπορεῖ ν' ἀντέξῃ στὸ κοίταγμα τοῦ μορφωμένου στὸ
γραφεῖο. Μὰ στὴν πατρίδα δὲν ὑπάρχουν γραφεῖα, κι οἱ μορ-
φωμένοι ἔφυγαν, πῆγαν στὴ Δύση. Στὴν πατρίδα ὑπάρχει ὁ
λαὸς, ἀπλὲς ψυχές, ἀδούλευτη γῆ· μόνο ἀλέτρι ὁ πόνος. Δὲν
μᾶς νοιάζει γιὰ τοὺς διανοούμενους! Ὁ λαὸς μᾶς νοιάζει.
Γι' αὐτὸν εἶναι ὁ θούριος. Νὰ πολεμήσῃς μὲ τραγοῦδι, θέλει
ὁ Ρήγας, τὸν τύραννο, πού δουλεύεις ὁλημερίς σὲ ὅ,τι κι ἂν
σοῦ πῇ κι αὐτὸς πασχίζει πάλι τὸ αἶμα σου νὰ πιῇ...

Βιάζεται τώρα ὁ Ρήγας. Πιὸ γρήγορα λοιπόν, ἄλογα,
τρέξτε γιὰ τὴ Βιέννη! Ἐνας λαὸς περιμένει νὰ ῥθῃ ἡ Ἀνά-
σταση. Πιὸ γρήγορα, ἄλογα, τρέξτε! Μιὰ χώρα περιμένει νὰ
καρπίσῃ, νὰ θεριστῇ ἀπ' αὐτὸν πού κόπιασε, νὰ γλυκοφιλήσῃ
τὰ χέρια τοῦ δουλευτῆ της, περιμένει ἡ γῆ. Γρήγορα, ἄλογα,
τρέξτε!

Πρέπει νὰ πολεμήσωμε γιὰ τὴν ἅγια ὥρα πού θὰ ῥθῃ
καὶ δὲν μπορεῖ νὰ περιμένῃ πιά ἡ γῆ, ἡ χώρα, ὁ ραγιαῖς. Γρή-
γορα, ἄλογα, τρέξτε ν' ἀνταμώσετε τὸν πόλεμο καὶ νὰ πεθά-
νετε στὸν πόλεμο, γιατί...

«καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακή».

Γιατὶ ξέρεῖ ὁ Ρήγας πὼς τὸ τέλος θὰ ἔρθῃ καὶ θὰ εἶναι θάνατος τὸ τέλος. Μὰ δὲν ἔχομε ἄλλες ἰδέες, παρὰ μονάχα ὅσες μπορούμε νὰ ὑπογράψωμε μὲ τὸ αἷμα μας. Καὶ ξέρεῖ πὼς ὁ θάνατος ὁ σωστός θάνατος δὲν εἶναι, τέλος δὲν εἶναι, μὰ ἀρχὴ εἶναι, εἶναι ἀνάστασις. Ἡ ἄμαξα κυλάει καὶ κουβαλάει μαζί της τὴν ἐλπίδα, τὸ ὄπλο τοῦ ραγιᾶ κουβαλάει μαζί της, τὸ θούριο...

Ἡ ταξιδιωτικὴ ἄμαξα ἄφησε τὴν πεδιάδα καὶ πῆρε τὸν ἀνήφορο. Τὰ ἄλογα ἀγκομαχοῦν, ἡ καρότσα τριζοβολάει. Μέσα στὴν καρότσα δὲ βρίσκεται μόνο ἓνας ἀνήσυχος πατριώτης· ἓνας ἐπαναστάτης ταξιδεύει γιὰ τὴ Βιέννη. Καὶ μαζί, στὸν ταξιδιωτικὸ σάκο, ταξιδεύει καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ Αὐστριακοῦ Προξένου στὸ Βουκουρέστι:

«Ἐνας κάποιος γραμματικὸς Ρήγας, ξεκίνησε ἀπὸ δῶ γιὰ τὴ Βιέννη...».

Ὁ Ρήγας δὲν ξέρεῖ τίποτα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀναφορά. Κουκουλώνεται μὲ τὸν καφετὶ σκουφο, βουλεύεται πὶδ ἄνετα στὸ πλαϊνὸ πλευρὸ καὶ ὀνειρεύεται. Καὶ εἶναι ὅλο φῶς καὶ ὁμορφιὰ τὰ ὄνειρά του... Σὰ νὰ εἶχε ἐκεῖ, μπροστά του, τόσο καθαρά βλέπει, τὸ γράμμα τοῦ Κοραῆ, τοῦ σοφοῦ, ποὺ τὸ εἶχε στείλει σὲ φίλο κι ἔγινε γνωστὸ σ' ὅλους τοὺς πατριώτες:

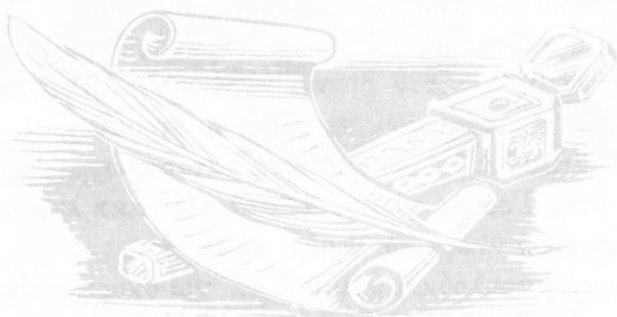
«Εἰς τὸν παρόντα πόλεμον, φίλε μου, εἶδον πράγματα ὄντως ἐλληνικά. Μόνοι οἱ Ἕλληνες ἔδειξαν εἰς τὸν κόσμον τοιαύτας τόλμας καὶ μόνοι οἱ Γάλλοι τὰς μιμοῦνται σήμερον, πάρεξ Μαραθῶνα, Σαλαμῖνα, Ἀρτεμίσιον, Λεῦκτρα, Πλαταιάς...».

Νιώθει τέτοια εὐτυχία ὁ Ρήγας γιατί οἱ Γάλλοι — οἱ τρανοὶ Γάλλοι — δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ μιμοῦνται τὸν

τόπο του. Βλέπει τὸν ὄγκο τῆς δουλειᾶς ποὺ τὸν περιμένει, ἀρχίζει νὰ ζαλίζεται, νυστάζει, οἱ λέξεις Μαραθῶνας, Σαλαμίνα, Λεῦκτρα, ἔρχονται καὶ ξανάρχονται στὸ μυαλό του καὶ μ' αὐτὲς τὶς λέξεις ποὺ κλείνουν ὅλη τὴ χαμένη δόξα τῆς Πατρίδας, τὸν παίρνει ἐπιτέλους ὁ ὕπνος.

Ἦταν Αὐγούστος τοῦ 1796...

Γαλάτεια Γρηγοριάδου - Σουρελῆ





23. MON' KAPTEPO THN ANOIEH

Θέλετε, δέντρα, ἀνθίσετε, θέλετε μαραθῆτε,
στὸν ἴσκιο σας δὲν κάθομαι, μαῖδὲ καὶ στὸ δροσιό σας,
μόν' καρτερῶ τὴν ἀνοιξη, τ' ὅμορφο καλοκαίρι,
ν' ἀνοιξη ὁ γαῦρος κ' ἡ ὀξιά, νά 'σκιώσουν τὰ λημέρια,
νά βγοῦν οἱ βλάχοι στὰ βουνά, νά βγοῦν οἱ βλαχοποῦλες,
νά ζώσω τὸ σπαθάκι μου, νά πάρω τὸ ντουφέκι,
νά πάρω δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ καταράχια,
νά βγῶ στῆς Γούρας τὰ βουνά, στὰ κλέφτικα λημέρια,
γιὰ νά σουρίζω κλέφτικα λημέρι σὲ λημέρι,
νά μάσω τὰ μπουλούκια μου ποὺ τὰ 'χω σκορπισμένα,
νά πᾶμε νά πατήσουμε μ' αὐτὰ τὰ Τουρκοχώρια,
νά κλάψουν μάνες γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες.

Δημοτικὸ



24. ΤΟ ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟ

—“Αντρα, ὁ γιός μας πιά μεγάλωσε· τρέχει στὰ δεκαπέντε. Κι εἶναι ἀπρόφταστος. Διψάει στὸν πόλεμο νὰ ῥθῃ. Κάθε πρωὶ καὶ κάθε βράδυ μοῦ κλαίγεται τὸ παλικάρι μου. Μπροστά σου, ἀπὸ ντροπὴ, κρατιέται καὶ σωπαίνει. “Ομως κάθε φορά πού ξεκινᾷς, αὐτὸ σπαράζει. Καὶ πέφτει στὴν ἀγκαλιά μου καὶ δέρνεται. Καὶ φοβερίζει νὰ κλέψῃ τὸ καριοφίλι τοῦ παπποῦ του, τ’ ἄγγιχτο, κατὰ τὸ λόγο σου, ἀπ’ τὸν καιρὸ πού τὸν ἔφαγε τὸ βόλι τὸ πικρό, κι ἐκεῖνον. Καὶ θὰ πάῃ μοναχὸς του νὰ κάμῃ μὲ τοὺς Τούρκους πόλεμο. Κι ὁ φόβος ὁ δικός σου μοναχὰ τονὲ τρομάζει· ἄλλιῶς ποιὸς ξέρεῖ τί θ’ ἀπο-^{είχανε}χοτοῦσε. Χάρη θὰ σοῦ τὸ γνωρίζω κι ἐγώ, κι αὐτὸς θὰ εἶναι ὑποταγμένος σου, καὶ δὲ θὰ σὲ βαρύνῃ. Στὴ θέλησή σου θὰ

εἶναι πρόθυμος, σὰ σκλάβος σου. Ἔτσι μοναχὰ θὰ γλιτώσω ἀπὸ τὶς κλάψες του. Πάρ' τονε μαζί σου.

Ἡ μάνα, ἡ ἀμαζόνα, βλέπει τὸ γέρο της παρακαλεστικά. Καὶ κάποτε διανεύει πονηρὰ τοῦ γιοῦ της. Αὐτὸς σκυμμένο τὸ κεφάλι του κρατεῖ. Καὶ κρύβει τὴν παρθενικὴ τὴν ταραχή του ἀπ' τὴ ματιὰ τοῦ γέρου, πού αὐστηρὰ τονε θωρεῖ καὶ δὲ μιλάει.

Καὶ τὴν αὐγὴ τὸ παλικάρι τ' ἄγουρο, μὲ τὸ ντουφέκι τὸ βαρὺ στὸν ὦμο, μὲ τ' ἀλαφρὸ τὸ πάτημα, μὲ τὸ χαρούμενο τὸ καρδιοχτύπι καὶ μὲ τὸ φτερούγιασμα τοῦ νοῦ, ἀκολουθεῖ τὸ γέρο τὸν πολεμιστὴ καὶ τὸν πολὺπειρο. Κι ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Καὶ τ' ἄγριο τὸ φαράγγι τὸν ἀντιλαλεῖ.

Ὁ γέρος τώρα δίνει ὅλο τὸ νοῦ του στὸ παιδὶ καὶ λησμονεῖ τὸν πόλεμο. Καὶ μιλεῖ στὸ παλικάρι τ' ἄπηχτο καὶ τ' ὀδηγᾷ.

— Ἐδῶ, τοῦ λέει, πού σ' ἔφερα, δὲ θέλω νὰ καμαρώσω τὴν παλικαριά σου. Δεῖξε την, ἅμα ἔρθῃ ἡ ὥρα σου. Ὅμως ἀψὺς μοῦ φαίνεσαι. Τὸ αἶμα σου δὲν κρύβεται· κρατᾷ ἀπὸ πηγὴ τρελὴ — τώρα θ' ἀκοῦς! Νὰ τὸ κοτρόνι. Κρύβε τὰ ζερβὰ σου. Ὁ δεξιὸς ὁ ἄγκωνάς σου μὴν ξεπροβάλλῃ! Τὸ ντουφέκι ἔτσι δὲν τὸ κρατοῦν — νά, ἔτσι! Καὶ δὲ δίνουν πρόσωπο γιομάτο στὸ σημάδεμα. Ὁ Ἀρβανίτης ἐκεῖ παραφυλάει. Καὶ σοῦ παίρνει καὶ τὴν τρίχα σου — σκύψε ἀκόμα, παλαβέ. Αἰτὸς τὸ μάτι σου! Ἀγκρίκησες; Ἄδειο ἀκόμα τὸ ντουφέκι σου; Κι ὀρθὸς ὁ λύκος τοῦ; Χαρὰ στὸν ὀχτρὸ σου ἀντίκρου, πού σὲ σκιάζεται! Ἐτοιμος; Τὸ νοῦ σου!

Ὅμως τοῦ κάκου οἱ πατρικὲς οἱ συμβουλές! Παράφορο τὸ Σουλιωτόπουλο, μὲ τὸ πρῶτο κίνημά του, πρὶν ἀκόμα ρίξῃ τὴν τρίτῃ ντουφεκιά, δείχνει τὸ πρόσωπο ἄσκεπο στὸν Ἀρβανίτη. Καὶ δέχεται τὸ βόλι στὸ μεσόφρυδο.

Γιάννης Βλαχογιάννης

25. Η ΦΥΓΗ

«Τ' ἄλογο! Τ' ἄλογο! Ὁμὲρ Βριόνη!
Τὸ Σούλι ἐχούμησε καὶ μᾶς πλακώνει.
Τ' ἄλογο! Τ' ἄλογο! Ἀκοῦς, σουρίζουν
ζεστὰ τὰ βόλια τους, μᾶς φοβερίζουν.

Γιὰ δὲς σὰ δαίμονες μὲ πελεκᾶνε!
Κάτου ἀπ' τὸ βράχο τους πῶς ροβολᾶνε!
Δὲς τὰ κεφάλια μας, δὲς τὰ κουφάρια,
κυλᾶνε ἀνάκατα σὰ νὰ ν' λιθάρια.

.....

Βριόνη, πρόφτασε· ἀκόμη λίγο,
κι ἀπὸ τὰ νύχια τους δὲ θὰ ξεφύγω.
Τ' ἄλογο!... Γνώρισα τὴ φουστανέλα
τοῦ ἐχθροῦ μου τ' ἄσπονδου Λάμπρου Τζαβέλα».

.....

Ἐμπρὸς του στέκεται καμαρωμένο,
μαῦρο σὰν κόρακας, χρυσὰ ντυμένο,
ἄτι ἀξετίμητο, φλόγα, φωτιά,
καθάριο ἀράπικο, τὸ λὲν Βοριά.

Χτυπάει τὸ πόδι σου, σκάφτει τὸ χῶμα,
δαγκάει τὸ σίδερο πού 'χει στὸ στόμα.
Ρουθούνια διάπλατα καὶ τεντωμένα
ἀχνίζουν κόκκινα σὰ ματωμένα.

Ἀκούει τὸν πόλεμο καὶ χλιμιντράει,
τ' αὐτιά του τέντωσε, ἄγρια τηράει,
ὀλόρθη ἢ χαίτη του, ὀλόρθη ἢ οὐρά,
λυγάζει τὸ σῶμα του σὰν τὴν ὀχιά.

Σκώνεται λαίμαργο στὰ πισινά του,
λάμπουν τὰ νύχια του, τὰ πέταλά του.
Λὲς καὶ δὲν ἄγγιζε κάτου στὴ γῆ...
Κρίμα ποὺ τό 'θελαν γιὰ τὴ φυγή.

Ὁ Λάμπρος τό 'βλεπε κι ἀπὸ τὴ ζήλια
κρυφὰ ἀναστέναξε, δαγκάει τὰ χεῖλια:
«Ἄτι περήφανο, νὰ σ' εἶχα ἐγὼ
μέσα στὰ Γιάννινα ἤθελα μπῶ».

Ὡστόσο ὁ Ἀλήπασας ἀπὸ τὸν τρόμο
τὴ χαίτη του ἄρπαξε, πετάει στὸν ὦμο...
Σὰ βόλι γλήγορο, σὰν ἀστραπὴ
τὸ ἄτι χάθηκε μὲ τὸν Ἀλή.

Φεύγουνε, φεύγουνε! Δίκαιη κατάρρα!
Τοὺς ἐκυνήγαγε ἄχνὴ τρομάρα·
νύχτα κατάμαυρη καὶ συγνεφιά
γύρω τους στέκονται γιὰ συντροφιὰ.

Λόγγους περάσανε, χαντάκια μύρια,
αἵματα στάζουνε τὰ φτερνιστήρια·
ἀφροὺς σὰ θάλασσα τ' ἄλογο χύνει,
σικιάζεται ὁ Ἀλήπασας, καιρὸ δὲ δίνει.

Καθὼς διαβαίνουνε, τρίζει ἓνα ξύλο,
φυσάει ὁ ἄνεμος, πέφτει ἓνα φύλλο,
πουλάκι πέταξε, φεύγει ζαρκάδι,
νεράκι πού 'τρεχε μὲς στὸ λαγκάδι.

.....

Κι ἐκεῖδ' οὖν τὰ δάχτυλα σφίγγει στὴ σέλα,
τὰ μάτια του ἔβλεπαν παντοῦ Τζαβέλα.
Παντοῦ τοῦ φαίνονται πῶς εἶν' κρυμμένα
σπαθιά πού λάμπανε ξεγυμνωμένα.

.....

(ἀπόσπασμα)

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης



26. Η ΔΕΣΠΩ

^{ἡχος}
 Ἀχὺς βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.

^{μήνας}
 Μήνα σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι;
 Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι.

Ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.

Ἀρβανιτιά τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλαῖ τὸν πύργο.

— Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σούλι.

Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.

— Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνησε, κι ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα, ^{χωριό}
 ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει.

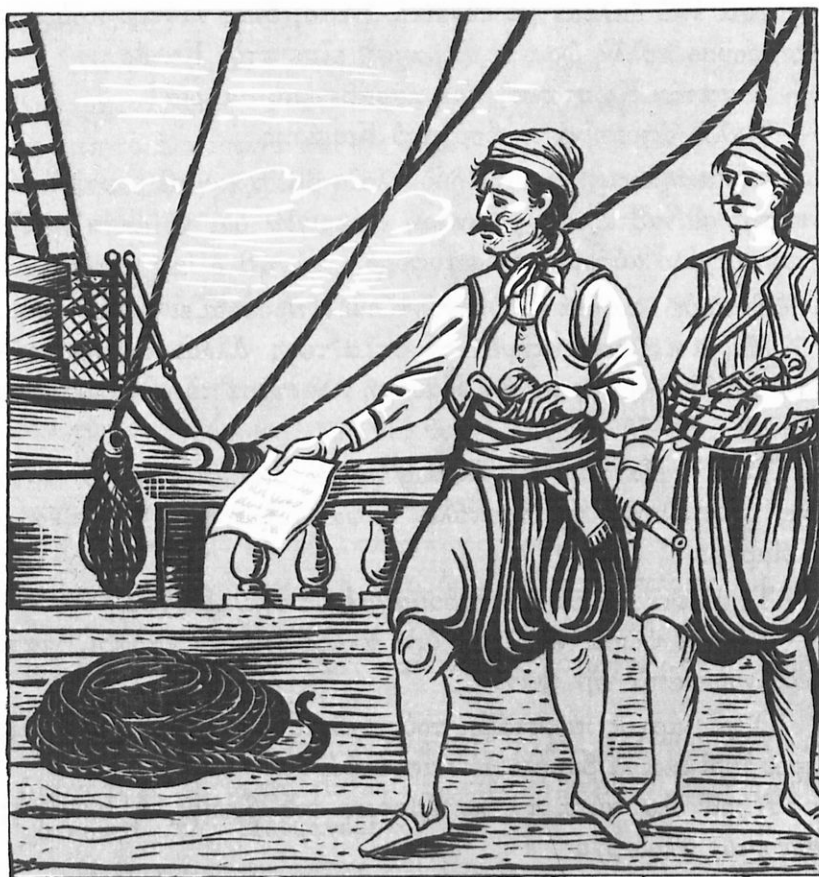
Δαυλὶ στὸ χέρι ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει:

— Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε! παιδιὰ μ', μαζί μου ἐλάτε.

Καὶ τὰ φυσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιά γενῆκαν.

σολεμογῶδια.

Δημοτικὸ



27. Η ΤΙΜΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

Ὁ Κανάρης εἶχε ἀποφασίσει νὰ πυρπολήσῃ τὸ φοβερὸ αἰγυπτιακὸ στόλο μέσα στὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξάνδρειας. Τὸ τολμηρὸ σχέδιο δυστυχῶς δὲν πέτυχε, καὶ οἱ Ἕλληνες πυρπολητὲς σώθηκαν ὡς ἐκ θαύματος κι ἐπέστρεψαν στὴν Ἑλλάδα.

Πλοίαρχος ὅμως καὶ ναῦτες ἦταν σὲ κακὴ κατάστασι, γιὰτὶ δὲν εἶχαν οὔτε ψωμὶ οὔτε νερό.

Καὶ ἐνῶ ἔπλεαν μὲ εὐνοϊκὸ ἄνεμο, ἓνας ναύτης ποῦ παρατηροῦσε πολλὴ ὥρα τὸ πέλαγος, εἶπε στὸν Κανάρη:

— Καπετὰν Κωσταντή, ἓνα καράβι ἀπὸ μακριά!

— Καλά, ἀποκρίνεται ἡσυχα ὁ Κανάρης.

Σὲ μισὴ ὥρα, ὅταν τὰ δυὸ πλοῖα βρέθηκαν σὲ μικρὴ ἀπόστασι, οἱ ναῦτες τοῦ Κανάρη διέκριναν ὅτι τὸ ξένο πλοῖο ἦταν μεγάλο αὐστριακὸ ἰστιφόρο.

— Ἐμπρὸς παιδιὰ τοὺς γάντζους! προστάζει ὁ Κανάρης.

Μερικοὶ ναῦτες πῆραν τὰ ὅπλα τους ἄλλοι κωπηλατοῦσαν. Σὲ λίγο ἡ βάρκα τοῦ Κανάρη πλησίασε τὸ μεγαλόπρεπο πλοῖο.

Τότε ὁ Κανάρης μὲ ἄλλους ναῦτες σκαρφαλώνει σ' αὐτὸ καί, κρατώντας τὸ πιστόλι· ἐμφανίζεται στὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο.

— Τί θέλετε; ρωτᾷ κατατρομαγμένος ὁ πλοίαρχος.

— Θέλομε ψωμί, νερὸ καὶ ὅ,τι ἄλλος ἔχει τὸ καράβι, γιατί πεθαίνομε ἀπὸ τὴν πείνα.

Ὁ πλοίαρχος προστάζει τοὺς ναῦτες του νὰ φέρουν ψωμί, νερό, τυρὶ κι ἓνα βαρέλι μὲ παστὰ ψάρια.

Ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ κατέβασαν στὴ βάρκα, ὁ Κανάρης λέει στὸν πλοίαρχο:

— Δὲν ἔχω χρήματα νὰ σὲ πληρώσω τώρα· γράψε σ' ἓνα χαρτὶ πόσο ἀξίζουν καὶ φέρε το νὰ τὸ ὑπογράψω!

— Δὲν κάνουν τίποτε, ἀποκρίνεται ὁ πλοίαρχος.

— Φέρε τὸ χαρτὶ καὶ γράψε δυὸ χιλιάδες γρόσια! εἶπε ἔντονα ὁ Κανάρης.

Ἀφοῦ ὑπόγραψε τὸ χαρτί, ὁ Κανάρης εἶπε:

— Τὸ ἔθνος μας θὰ σὲ πληρώσῃ!

— Ἀλλά, τόλμησε ν' ἀποκριθῇ ὁ πλοίαρχος, σεῖς δὲν ἔχετε ἔθνος.

Τότε τὰ μάτια τοῦ Κανάρη ἀστράφτουν καὶ μὲ ἀγανάκτηση λέει:

—“Αν δὲν ἔχωμε ἔθνος, θὰ κάνωμε! Καὶ ἐννοοῦσε φυσικὰ ὁ Κανάρης κράτος. Γιατὶ ἔθνος ὑπῆρχε. Διαφορετικὰ δὲν θὰ εἴχαμε τὸ Εἰκοσιένα καὶ τὶς ἄλλες ἐπαναστάσεις.

Ἐπιτέλους χωρίστηκαν καὶ ὁ Κανάρης ἔφτασε αἰσίως στὴν πατρίδα του. Πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια. Ἡ Ἑλλάδα λευτερώθηκε καὶ ὁ Κανάρης ἦταν ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ πιστοὺς συντρόφους του ἦταν πλοίαρχος ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ταξίδευε στὸ Γαλάζι, γιὰ ν’ ἀγοράσῃ σιτάρι. Ἐκεῖ συνάντησε τὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο, ὁ ὁποῖος δὲν τὸν ἀναγνώρισε στὴν ἀρχή. “Οταν ὁ Ἕλληνας πλοίαρχος τοῦ θύμισε τὶς λεπτομέρειες τῆς συναντήσεώς τους στὸ πέλαγος, ξανάφερε στὴ μνήμη του τὶς τόσο δυσάρεστες γι’ αὐτὸν στιγμές. Ὁ Ἕλληνας τὸν παρακίνησε νὰ ῥοθῇ στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ πληρωθῇ. Καὶ ὁ Αὐστριακὸς πλοίαρχος μετὰ ἀπὸ πολλοὺς δισταγμοὺς δέχτηκε. Καὶ ὁ παλιὸς σύντροφος τοῦ Κανάρη μὲ τὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο πῆγαν στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν.

—Ἐξοχώτατε, λέγει ὁ Ἕλληνας πλοίαρχος, θυμᾶσαι ποὺ ὑπόγραψες ἀπόδειξη γιὰ δυὸ χιλιάδες γρόσια σ’ ἓναν πλοίαρχο κοντὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια;

Ὁ Κανάρης σκέφτηκε καὶ εἶπε:

—“Ε, ναί, θυμοῦμαι!

—Νά, λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἤρθε νὰ πάρῃ τὰ χρήματα.

Τότε ὁ Κανάρης ζήτησε τὴν ἀπόδειξη, τὴν εἶδε καὶ μὲ παράπονο πρὸς τὸν Αὐστριακὸ γιὰ τὴν παλιὰ δυσπιστία του ὑπόγραψε ἔνταλμα καὶ ὁ πλοίαρχος πληρώθηκε.

(Διασκευὴ)



28. ΚΑΝΑΡΗΣ

“Όλη ἡ Βουλὴ τῶν προεστῶν, στὸ μόλο συναγμένη,
εἶπε πῶς ἔξω στὴν στεριά τοὺς Τούρκους θὰ προσμένη.
Τότε ἔβγαλα τὸ φέσι
καὶ νὰ μιλήσω θάρρεψα προβάλλοντας στὴ μέση:
— Τίποτα, ἀρχόντοι, δὲν φελᾶ, μονάχα τὸ καράβι.

Σὰ μ’ ἄκουσε ἓνα ἀπ’ τὰ τρανὰ καλπᾶκια μας, ἀνάβει καὶ
τὸ φαρμάκι χύνει:
— Ποιὸς εἶν’ αὐτός, καὶ πῶς τὸν λέν, ποὺ συμβουλὲς μᾶς δίνει;

Νά, τὰ Ψαρά πῶς χάθηκαν! Κι ἐγὼ φωτιά στὸ χέρι
πῆρα καὶ πέρα τράβηξα κατὰ τῆς Χιὸς τὰ μέρη,
κι εἶπα ἀπὸ κεῖ — δὲ βάσταξα — μὲ χεῖλια πικραμένα:
— Νά, πῶς μὲ λέν ἐμένα!

Ἀλέξανδρος Πάλλης

«Ταμπουράς καὶ κόπανος»



29. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

(ἀπὸ τὸν Θεόδωρο Κολοκοτρώνη τὸ 1822)



Φύσα μαϊστρο δροσερὲ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τῇ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στὸ Δερβενάκι κείτονται στὸ χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά 'χουνε τὴ μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη!
Κι ἓνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συγχρωτᾶνε:
— Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο τουφέκι;
— Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσ' ὁ Κολοκοτρώνης,
καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια!

Δημοτικό



30. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

— Κολοκοτρώνα! Κολοκοτρώνα!

Ἔτσι ἔλεγαν τὰ Τουρκάκια στὰ βάθη τῆς Ἀσίας καὶ τὸ αἶμα τους πάγωνε. Ἡ φαντασία τους τὸν ἔπλαθε τεράστιο γίγαντα μὲ τρία μάτια. Τὸ μεσιανό, πελώριο, πάνω ἀπὸ τὴ μύτη, στὸ μέτωπο. Τὸν ἤθελαν τριχωτὸ σὰν ἀρκουῶνα· μὲ φοβερά δόντια κάπρου, γυριστά, κοφτερά σὰ χαντζάρια.

Καὶ πῶς τὸν φαντάστηκαν οἱ Εὐρωπαῖοι; Μεγαλοκέφαλο, τρομερὸν ἀτσίγγανο μ' ἀλλήθωρα μάτια.

Καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ τὸν εἶδαν κοντά; Μυτερό σταχτόχρωμο βράχο, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι σπαρμένοι στὸ Αἰγαῖο, ἄγρια μορφή, σκαμμένη ἀπὸ τὸν καιρό, χαλασμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο, φαγωμένη ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἀνησυχία, ὅμοια μὲ βράχο ποὺ τὸν δέρνουν τὰ κύματα. Κι ἓνας Γάλλος συνταγματάρχης, ποὺ ἦταν μαζί του στὴν Τρίπολη σ' ὀλάκερη τὴν πολιορκία, τοῦ κολλάει ἓνα μουστάκι πελώριο.

Ἕνας νέος εἶχε φτάσει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, στὰ 1823, πρόσφυγας στὴν Τρίπολη. Μὲ φαντασία γεμάτη ἀπὸ τὰ παραμύθια τῆς Ἀσίας γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη, ἔτρεξε, ἅμα ἔφτασε, στὸ σπίτι του νὰ δῇ τὸ ὑπεράνθρωπο τέρας. Βρῆκε κόσμο πολὺ ἐκεῖ πέρα. Ὁ Γέρος ἦταν μὲ ἄλλους καπεταναίους σ' ἓνα ἰσόγειο δωμάτιο, ἀμέσως μετὰ τὴν αὐλή. Λαὸς καὶ ἑνοπλοι ἀκόλουθοι ἔφραζαν τὴν πόρτα. Ὁ νέος δὲν μπορούσε νὰ δῇ τίποτα, ἔσπρωχνε καὶ σπρωχνόταν νὰ ἀνοίξῃ δρόμο. Ὁ Οἰκονόμου, γραμματικὸς τοῦ ἀρχηγοῦ, τὸν ἔβλεπε, τοῦ κίνησε τὴν περιέργεια.

— Ποῦ θές νὰ πᾶς; τὸν ρώτησε. Τί γυρεύεις;

— Νὰ δῶ τὸν Κολοκοτρώνη.

Ὁ Οἰκονόμου τὸν βοήθησε νὰ φτάσῃ ὡς τὴ θύρα.

— Μὰ ποιὸς εἶναι; Ποιός;

Κοίταξε ὅλους τοὺς ἄλλους, ἔξω ἀπὸ τὸ Γέρο, καὶ ἃς ἦταν ὀρθός. Ὅταν τοῦ εἶπαν τέλος «αὐτὸς εἶναι», ἀπόμεινε βουβός, σὰν κάποιος ποὺ βλέπει νὰ σωριάζεται ἐμπρὸς του πύργος τετράψηλος. Δὲν μπορούσε νὰ ρθῇ στὰ σύγκαλά του. Σὰ νὰ μὴν ἦταν ἐκεῖ κανένας ἄλλος, εἶπε δυνατὰ μιλώντας μὲ τὸν ἑαυτό του:

— Μπά! εἶναι σὰν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἄν τὸ φυσικὸ μπορούσε ποτὲ νὰ δώσῃ τὴν παραμικρὴ ιδέα τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς, νὰ ζωγραφίσῃ τὴν ἀπροσμέ-

τρητη δύναμή της, αὐτὸ δὲν ἦταν σίγουρα τὸ δικό του φυσικό. Ἀνάστημα μέτριο, κορμὶ κανονικό, συμμετρικό, λιγνόν, σβέλτο, χωρὶς τίποτε τὸ ἐξαιρετικό. Ἐμπρὸς σὲ ἄλλους κλέφτες θὰ φαίνονταν νάνος. Ἡ μορφή του, σουρωμένη, ξεροψημένη, ἔδειχνε ἀκόμη πιὸ ἀδύνατη μέσα στὰ μακριὰ μαλλιά του, ποὺ κυμάτιζαν στοὺς ὤμους. Τὸ μέτωπό του, ψηλὸ καὶ στερεόν, αὐλάκωναν δυὸ τρεῖς βαθιὲς ρυτίδες. Ἡ μύτη του, κάπως χοντρή, μεγαλούτσικη, ἐλαφρὰ γυριστή. Δυὸ μεγάλες γραμμές, ἀπάνω ἀπὸ τὸ δασὺ μουστάκι, κατέβαιναν ἀπὸ τὴν ἄκρη τῶν ρουθουνιῶν κι ἔζωναν μ' ἓνα μισοφέγγαρο τὸ πλατύ, παχὺ στόμα του. Ἐνα δόντι καβαλίκευε λιγάκι τὸ κάτω χεῖλος, ποὺ δὲν ἔσμιγε ἐντελῶς μὲ τὸ ἀπάνω. Τὸ σαγόνι του ἄρχιζε μὲ ἀδρὴ γραμμὴ, ἔσβηνε ὅμως πιὸ κάτω ἀπαλά. Δὲν εἶχε μεγάλα μάτια. Κάτω ἀπὸ πυκνὰ φρύδια, μέσα στὶς βαθιὲς κόχες τους, φαίνονταν μάλιστα μικρότερα πολὺ ἀπὸ ὅσο ἦταν πραγματικά. Ἡ ἔκφρασή τους στεκόταν ὅλη στὴ ματιά του. "Ἡσυχη, ἄμεση, ἄτρομη, χωνόταν ὀλόισα, σὰ μύτη ἀτσάλιου, στὸ εἶναι τῶν ἄλλων! Ἦταν κοντολογίς μορφή χαρκτηριστική, μὰ ὄχι φωναχτή· καὶ αὐστηρή, χωρὶς νὰ εἶναι ἄγρια. Κάτι ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ξαφνιασθῇ στὸ τραχὺ τοῦ πρόσωπο, δὲν ἦταν οὔτε μύτες, οὔτε στόματα, οὔτε μῆλα πεταγμένα καὶ βαθουλώματα, μὰ ἓνας ἀέρας γεμάτος χριστιανικὴ ἐγκαρτέρηση, βαθιὰ καλοσύνη καὶ ἀνθρωπιά, μιὰ γλύκα σὰν ἀσκητής, ποὺ δὲν ἤξερες τί γυρεύει σ' ἓναν πρωτοκλέφτη ποὺ εἶχε σπεῖρει μὲ ἀνοιχτὰ τὰ χέρια τόσες φορὲς τὸ θάνατο.

Εὐκόλο δὲν ἦταν νὰ διαβάσῃς αὐτὴ τὴ μορφή. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ ἀπλότητά της, ξεχώριζες τὶς πιὸ σύνθετες καὶ ἀπροσδόκητες ἐνώσεις. Ἐφτανε πολλὰς φορὲς ἓνας λόγος, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ ἥσυχο μάτι του μιὰ ἔκφραση τρομερή, παγερή. Τὸ πρόσωπό του ἄλλαζε ἀπότομα. Ὁ ἀγγελικὸς ἀέρας

τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ὑποταγῆς, ἡ ἐγκαρδιότητα καὶ ἡ γλύκα ἔσβηναν στὴ στιγμή. Φώναζε σὰ λιοντάρι. Καὶ ἀντιλαλοῦσαν τὰ φαράγγια τοῦ Μοριᾶ, σὰ νὰ βροντοῦσε ἀπὸ ψηλά. Τὸ ἴδιο καὶ στὸ ξέσπασμα τοῦ κεφιοῦ του. Μὰ ἓνας μονάχα θὰ μπορούσε νὰ σταθῇ πλάι του. Ὁ νικητὴς τῆς Ἀράχοβας. Μεγάλος στρατιώτης, γεννημένος στρατηγός, ὁ Καραϊσκάκης.

Ἀλλὰ θὰ στένευε κανένας πολὺ παράξενα τὴ μορφή τοῦ Γέρου, ἂν τὸν ἔπαιρνε σὰν ἀπλὴ στρατιωτικὴ ἀξία. Ὁ Ἱμπραῆμ μάλιστα ἔφτασε νὰ πῇ, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς στρατιωτικός, δὲν ἄξιζε δυὸ παράδες! Ὅχι σωστός, βέβαια, λόγος, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Γάλλος στρατηγὸς Ρεμπό, ποὺ δὲ χώνευε διόλου τὸν Κολοκοτρώνη, τοῦ ἀναγνωρίζει τὴ «φυσικὴ ἀντίληψη τοῦ πολέμου», μὲ ἄλλα λόγια τὸ στρατηγικὸ μυαλό.

Μὰ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν εἶναι μονάχα ὁ μεγάλος πολέμαρχος. Εἶναι κάτι πολὺ πλατύτερο ἀπ' αὐτό. Εἶναι ὁ γνήσιος «ἄνθρωπος τοῦ Εἰκοσιένα».

Δὲν ὑπάρχουν γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη ραγιαδες.

— Ἕλληνες! φωνάζει στὸν ἐλεύθερο λαό, ποὺ θέλει νὰ ξεσηκώση ὁλάκερο.

Βλαστάρι τοῦ Μοριᾶ, μιλεῖ σὰν ἀρχηγὸς λαοῦ, ποὺ δὲ δέχτηκε ποτὲ ζυγό. Εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση καὶ τὴν περηφάνια γιὰ τὰ παλιὰ ἑλληνικὰ τρόπαια. Ἐρχεται νὰ ξαναδέσῃ τὴν κομμένη παράδοση.

Ὅταν πῆραν τὸ Ναύπλιο, πῆγε ὁ Ἀγγλὸς πλοίαρχος Ἀμιλτον καὶ τὸν εἶδε. Τοῦ εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσουν οἱ Ἕλληνες συμβιβασμό, καὶ ἡ Ἀγγλία νὰ μπῇ στὴ μέση.

— Αὐτὸ δὲ γίνεται, εἶπε ξερὰ ὁ Κολοκοτρώνης. Ἐλευθερία ἢ θάνατος! Ἐμεῖς ποτὲ συμβιβασμὸ δὲν κάναμε μὲ τὸ σουλτάνο. Ἄλλους ἔκοψε, ἄλλους σκλάβωσε μὲ τὸ σπαθὶ καὶ ἄλλοι, καθὼς ἐμεῖς, ζοῦσαμε ἐλεύθεροι ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ. Ὁ

βασιλιάς μας σκοτώθηκε· καιμὰ συνθήκη δὲν ἔκαμε. Ἡ φρουρά του εἶχε παντοτινὸ πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ δυὸ κάστρα ἦταν ἄπαρτα.

— Ποιὰ εἶναι ἡ φρουρά του; Καὶ ποιὰ τὰ κάστρα;

— Ἡ φρουρά τοῦ βασιλιᾶ μας εἶναι οἱ κλέφτες. Καὶ τὰ κάστρα μας, ἡ Μάνη, τὸ Σούλι καὶ τὰ βουνά.

Ὅχτῳ γενιᾷς Κολοκοτρωναίων στάθηκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀβοήθητος, ἀφημένος τόσες φορὲς ἀπὸ τὸ πρῶτο φυσέκι. Καὶ ὅμως φύσησε στοὺς Ἕλληνες τὴν ἀδάμαστη πνοὴ ποὺ ψύχωνε τὰ δικά του στήθη. Τοὺς ἀπλοῦς γεωργοὺς ἀπὸ λαγούς, ποὺ ἔτρεμαν τὰ ὄπλα καὶ ἄκουγαν «Τοῦρκοι» καὶ γίνονταν ἄφαντοι, σὲ λίγες ἐβδομάδες μέσα τοὺς ἀνάδειξε ἥρωες, καὶ σὲ λίγο ρωτοῦσαν:

— Ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι;

Γιὰ νὰ τοὺς κυνηγήσουν. Τοὺς ἔμαθε νὰ ἀγαπιοῦνται, νὰ πονοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, τόσο νὰ φυλάγωνται, ὅσο καὶ ν' ἀψηφοῦν τὰ βόλια. Νὰ μάχωνται ἐναντίον τοῦ ἱππικοῦ, νὰ ρίχνουν φρούρια δυνατά, νὰ συντρίβουν καὶ νὰ σκορπίζουν στρατιές· νὰ σέρνουν νικημένους τοὺς πασάδες, νὰ κερδίζουν μὲ τὸ σπαθὶ τοὺς ἄρματα βαρύτιμα καὶ μυριοπλουμισμένα.

Στὰ Δερβενάκια, στὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, ἓνας νέος χωριάτης μὲ μιὰν ἀγκλίτσα στεκόταν ἐμπρὸς του καὶ χάζευε.

— Τί εἶσαι ἐσύ, Ἕλληνα;

— Βοσκός.

— Καὶ γιατί δὲν πᾶς νὰ πολεμήσης;

— Δὲν ἔχω ἄρματα.

— Καὶ ἡ ἀγκλίτσα εἶναι ὄπλο, Ἕλληνα! Πήγαινε μ' αὐτὴ νὰ σκοτώσης Τούρκους καὶ νὰ πάρης τ' ἄρματά τους.

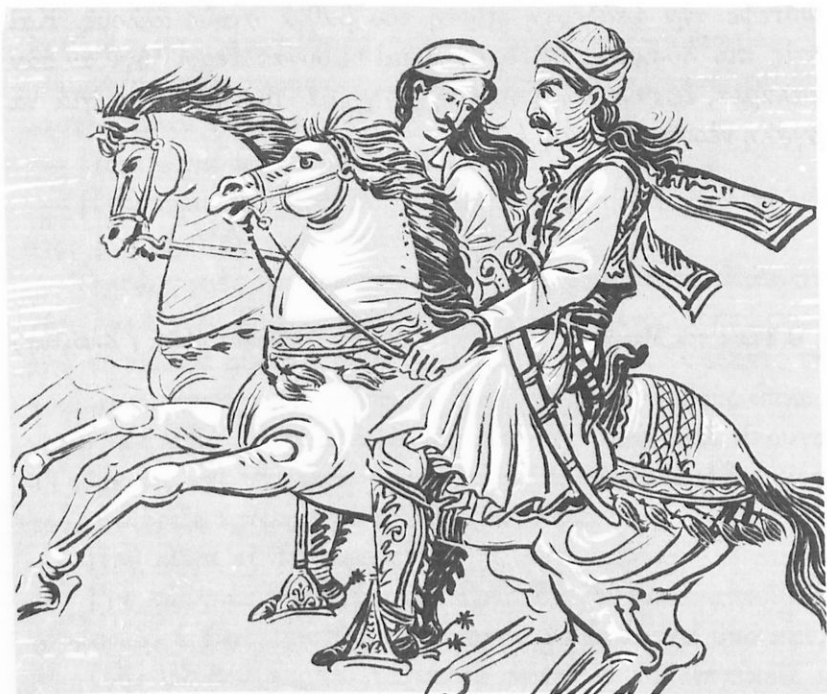
Γύρισε κάποτε σὰν ἀστακός, τρόμαξε κι ὁ ἴδιος νὰ τὸν γνωρίσῃ. Τὸν εἶχε ἀλλάξει σὲ πολεμιστὴ μέσα σὲ λίγες ὥρες.

Φύτεψε τὴν ἀσάλευτη πίστη του βαθιὰ στοὺς ἄλλους. Καὶ
στὶς πιὸ δύσκολες ὥρες, ὅταν καὶ οἱ δυνατότεροι λύγιζαν σὰν
καλάμια, ἔφτανε νὰ χτυπήσῃ τὴ γῆ μὲ τὸ σπαθί του, γιὰ νὰ
βγάλῃ νέους πολεμιστές.

« Ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ »

Σπύρος Μελάς (Διασκευὴ)





31. ΟΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ

Λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, λάμπει καὶ στὰ λαγκάδια.
Ἔτσι λάμπει κι ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πόχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλὰ, τὶς ἀσημένιες πάλες,
ὅπου δὲν καταδέχονται τῇ γῆς νὰ τὴν πατήσουν.
Καβάλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλα προσκυνᾶνε,
καβάλα παίρν ἀντίδερὸ ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.
Ρίχνουν φλωριά στὴν Παναγιά, φλωριά καὶ στοὺς ἁγίους
καὶ στὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ τὶς ἀσημένιες πάλες.

Δημοτικὸ

32. Η ΛΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

Ἀκούω κούφια τὰ τουφέκια,
ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια
ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

ῶ! τί νύχτα ἦταν ἐκείνη,
πού τὴν τρέμει ὁ λογισμός!
Ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
πάρεξ θανάτου πικρός.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

καὶ οἱ βροντές, καὶ τὸ σκοτάδι,
ὅπου ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τὸν Ἄδη,
πού ἀκαρτέρειε τὰ σκυλιά.

Ἀπὸ τὸν « Ὑμνον εἰς τὴν Ἑλευθερίαν »

Λιονίσσιος Σολωμός



33. Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Το καλοκαίρι του 1823 ο πασάς της Σκρόρδας Μουσταής έλαβε διαταγή να υποτάξει την επαναστατημένη Δυτική Έλλάδα. Κατεβαίνοντας λογάριαζε να περάσει από τα Άγραφα. Και για τούτο, μόλις έφτασε στη Λάρισα, ζήτησε να έρθει εκεί ο ίδιος ο Καραϊσκάκης, άρματολός τότε των Άγράφων, να τον προσκυνήσει.

Μα το στρατηγικό μυαλό του Καραϊσκάκη κατάλαβε

ἀμέσως πὼς ἐμπρὸς στὴ μεγάλη δύναμη ποὺ ἔφερνε μαζί του ὁ Μουσταῆς, θὰ ἦταν πολὺ παράτολμο νὰ ἀντισταθῇ κανεὶς σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη. Ἐτσι ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ἔστειλε στὸ Μουσταῆ κοροϊδευτικὴ ἀπάντηση, τραβήχτηκε ἀπὸ τὰ Ἀγραφα μὲ τὸ μικρὸ του στρατό. Τριακόσια παλικάρια περίπου ἄφησε στὸ Καρπενήσι μὲ ἀρχηγὸ τὸ Μάρκο Μπότσαρη. Καὶ αὐτὸς μὲ μερικοὺς ἄλλους τράβηξε γιὰ τὸν Προυσὸ τῆς Εὐρυτανίας. Τοῦ εἶχαν πεῖ νὰ πάη νὰ μείνῃ λίγον καιρὸ σὲ ὀρεινὸ μέρος, γιὰτὶ τὸν ἔτρωγαν οἱ ἀδιάκοπες θέρμες.

Ἡ ἐλονοσία τότε ἀκόμη δὲν εἶχε γίνῃ γνωστὴ ὡς ξεχωριστὴ ἀρρώστια. Καὶ ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο νὰ γιαιτρευτῇ. Ἦταν ἄνθρωπος νευρικός καὶ στενόχωρος, ἡ ὄψη του πάντα στεγνὴ, μελαχρινή, μὲ δυὸ μάτια σπιθοβόλα, τὸ ἀνάστημα κοντὸ καὶ τὸ σῶμα του ἀδύνατο. Τὰ δυὸ χρόνια ποὺ ἔκανε νέος στὰ Γιάννενα μέσα στὰ σίδερα τῆς φυλακῆς τοῦ Ἀλήπασα, τοῦ εἶχαν βλάψει πολὺ τὴν ὑγεία.

Στὸ μοναστήρι τοῦ Προυσοῦ, ὅπου στάθμεψε ὁ Καραϊσκάκης μὲ τὰ παλικάρια του, φάνηκε μιὰ μέρα ἕνας πλανόδιος γιαιτρὸς μὲ βράκες, ποὺ ἔλεγε πὼς ἦρθε ἀπὸ τὰ νησιά. Γύριζε τὰ χωριά κηρύχνοντας πὼς γιαιτρεύει κάθε πληγὴ καὶ ἀρρώστια, μὰ περισσότερο φαίνεται πὼς φρόντιζε γιὰ τὸ πουργί του. Παρουσιάστηκε στὸ Μῆτρο Σκυλοδῆμο, τὸ πρωτοπαλικάρο τοῦ Καραϊσκάκη ἀπὸ τὸ Βάλτο. Τοῦ εἶπε τὴν ιδιότητά του καὶ ζήτησε νὰ δῇ τὸν καπετάνιο, ποὺ ἔμαθε ἀπὸ τὰ κάτω χωριά πὼς εἶναι ἄρρωστος βαριά.

Ὁ Καραϊσκάκης στὴν ἀρχὴ ἀρνῆθηκε νὰ δεχτῇ τὸ Φράγκο, ὅπως τὸν εἶπαν στὸ στρατόπεδο. Μὰ ὁ γιαιτρὸς ἐπέμενε καὶ ἔλεγε τοῦ Σκυλοδήμου:

— Ἀς μὲ ἀφήσῃ ὁ Καπετάνιος νὰ τὸν δῶ καί, ἂν δὲν τὸν γιαιτρέψω, ἂς μὲ κόψῃ.

— Τί θέλεις, Φράγκο; τοῦ εἶπε μὲ τραχύτητα ὁ Καραϊ-

σκάκης, σάν τόν πρωτοαντίκρισε.

— Νά σέ γιατρέψω, στρατηγέ, καί θά τὸ δῇς. Μὰ τί θά μοῦ τάξης;

— Ἄν μὲ γιατρέψης, ἔχεις δυὸ χιλιάδες γρόσια, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀπελπισμένος ἀπὸ τὸν πυρετό του ὁ Καραϊσκάκης.

Ἄρχισε λοιπὸν ὁ γιατρὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα τὰ μαντζούνια. Τὰ κατάπινε θέλοντας καί μὴ ὁ Καραϊσκάκης, χωρὶς νὰ βαρυγομᾷ.

Ὁ καιρὸς περνοῦσε. Τὰ γιατρικὰ ἔδιναν κι ἔπαιρναν, μὰ τοῦ ἀναβαν περισσότερο τὸν πυρετό· ἡ κατάστασή του πήγαινε στὸ χειρότερο. Τοῦ Καραϊσκάκη τότε πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ὑποψία μήπως ὁ Φράγκος ἦταν βαλτὸς νὰ τὸν φαρμακώσῃ. Καί γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἱατρικὴν του ἀξία καί νὰ μάθῃ ἐκεῖνο ποῦ ἤθελε, σοφίστηκε τὸ ἀκόλουθο στρατήγημα.

Τὴν ὥρα ποῦ ὁ γιατρὸς θά πήγαινε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν τακτικὴν του ἐπίσκεψιν, διάταξε τὸ Σκυλοδῆμο νὰ πλαγιάσῃ στὸ κρεβάτι πλάι του. Ὁ Σκυλοδῆμος, ποῦ ἦταν θηρίο μοναχὸ στὴ δύναμιν καί στὴ γεροσύνη, πλάγιασε πλάι του καί σκεπάστηκε ὅλος μὲ τὴν ἴδια βελέντζα καί τὴν ἴδια κάπα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Καραϊσκάκη. Καί ἔτσι δὲ φαινόταν ὅτι καί οἱ δύο βρίσκονταν πεσμένοι στὸ ἴδιο στρώμα.

Ὁ γιατρὸς, καθὼς μπῆκε στὸ κατάλυμα, ρώτησε τὰ νεώτερα τῆς υἱείας τοῦ στρατηγοῦ. Ὁ Καραϊσκάκης ἔκανε τὸ μισοκακόμοιρο, λέγοντας πὼς αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸ του καλύτερα καί πὼς αὐτὸ τὸ χρωστᾷ στὰ γιατρικὰ του.

Τότε ὁ γιατρὸς ζήτησε τὸ χέρι τοῦ ἄρρωστο, γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὸ σφυγμὸ του. Μὰ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε κρυφὸ νόημα στὸ σύντροφό του Σκυλοδῆμο. Καί ἔτσι αὐτὸς μισοπρόβαλε σιγὰ σιγὰ τὸ δικό του τὸ χέρι μέσα ἀπὸ τὰ σκεπάσματα. Ὁ γιατρὸς τὸ ἔπιασε καί μὲ προσοχὴ ἄρχισε νὰ σφυγμομετρᾷ τὸν ἄρρωστο καί νὰ συλλογίζεται

για κάμποση ώρα. Ὑστερα, γυρίζοντας στὸν Καραϊσκάκη, τοῦ εἶπε:

— Καλά, πολὺ καλὰ πᾶμε, καπετάνιο μου. Μονάχα πὼς ἀκούω ἀκόμη μεγάλη ἀδυναμία.

Πετάχτηκε ὁλόρθος ὁ Καραϊσκάκης θυμωμένος.

— Πιάστε τον, δέστε τον καὶ δώστε του πενήντα ραβδιές στὰ πισινά. Αὐτὸς ἔχει σκοπὸ νὰ μὲ ξεκάμῃ, φώναξε στὰ παλικάρια του μὲ ὀρμή.

Καὶ σιμώνοντας τὸ γιατρό:

— Ποιὸς ἔχει ἀδυναμία; Αὐτὸς ἔχει ἀδυναμία — κι ἔδειξε τὸ θηρίο τὸ Σκυλοδῆμο — ποὺ καβαλικεύει φοράδα τρέχοντας;

Τὰ παλικάρια τοῦ Καραϊσκάκη στὴ στιγμή ἔσυραν τὸ γιατρὸ μαλλιοκούβαρα καὶ τὸν ἔβγαλαν ἔξω, δίνοντάς του ὅχι πενήντα, μὰ πολὺ περισσότερες ραβδιές.

— Ἐλα, ἔχε χάρη, τοῦ εἶπαν. Δὲ σὲ σκοτώνομε, μὰ τὸ δειλινὸ νὰ μὴ σὲ βρῇ ἐδῶ πέρα.

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγ. Ἑλλάδος », 1926

Ρήγας Γκόλφης (διασκευή)



34. ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΓΥΖΗΣ

‘Ο Φειδίας ἔστησε μέσα στὸ ναὸ τῆς ‘Ολυμπίας τὸ ἄγαλμά του, ποὺ παρουσίαζε τὸ Δία σ’ ἐπιβλητικὴ μεγαλοπρέπεια. Τὸ χρυσελεφάντινὸ αὐτὸ ἄγαλμα οἱ ἀρχαῖοι τὸ λογάριάζαν μέσα στὰ «ἐφτὰ θαύματα» τοῦ κόσμου. ‘Ο Δίας καθόταν σὲ ψηλὸ θρόνο, κρατοῦσε στὸ ἓνα του χέρι τὸ σκῆπτρο καὶ τοὺς κεραυνούς, καὶ στὸ ἄλλο τῇ θεᾷ Νίκη ἐπάνω σὲ μικρὴ σφαίρα.

“Οποῖος ἔβλεπε τὸ ἄγαλμα αὐτό, νόμιζε πραγματικὰ πὼς εἶχε τὸν ἴδιο τὸ θεὸ ἀντίκρυ του κι ἐνιωθε ἱερὴ συγκίνηση κι εὐλάβεια νὰ γεμίζει τὴν ψυχὴ του. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ὁ Φειδίας πῆρε ἀπὸ τὴν ‘Ιλιάδα τοῦ ‘Ομήρου τὴν ἰδέα πὼς νὰ κατασκευάσῃ τὸ ἄγαλμα αὐτό. Τὸν φαντάστηκε ὅπως τὸν περιγράφει ὁ ‘Ομηρος, ὅταν πῆγε ἡ θεὰ Θέτιδα, ἡ μητέρα τοῦ ‘Αχιλλέα, καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ βοηθήσῃ τὸ γιό της, ποὺ τὸν πρόσβαλε ὁ ‘Αγαμέμνωνας, παίρνοντας τὴ Βρισηίδα ἀπ’ αὐτόν. ‘Ο Δίας ὑποσχέθηκε νὰ κάμῃ τοὺς ‘Ελληνες νὰ νικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Τρῶες, γιὰ νὰ καταλάβουν οἱ νικημένοι πόση ἀνάγκη εἶχαν τοῦ ‘Αχιλλέα. Καὶ γιὰ ν’ ἀποδείξῃ στὴ Θέτιδα ὅτι αὐτὸ ποὺ εἶπε, θὰ γίνῃ χωρὶς ἄλλο, ἔκαμε τὸ συνηθισμένο του νεῦμα:

«Καὶ μὲ τὰ μαῦρα φρύδια του τὸ «ναὶ» ὁ Δίας τῆς γνέφει.

Τὰ θεῖα μαλλιά του ὀρθώθηκαν στὸ ἀθάνατο κεφάλι καὶ νά! ὁ πελώριος ‘Ολυμπος τραντάζεται καὶ σειέται».

Αὐτοὶ οἱ στίχοι ἦταν ποὺ ἔδωσαν στὸ Φειδίᾳ τὴν ἰδέα πὼς νὰ παραστήσῃ τὸ πρόσωπο τοῦ Δία.

Καὶ ὅπως ὁ μεγαλύτερος ἀρχαῖος Ἑλληνας ποιητὴς μὲ τοὺς στίχους του ἔδωσε τὴν ἔμπνευση στὸ μεγαλύτερο τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς καλλιτέχνη, ἔτσι ὁ μεγαλύτερος τῆς νεώτερης Ἑλλάδας ποιητὴς ἐμπνέει μὲ τοὺς στίχους του τὸ μεγαλύτερο Ἑλληνα ζωγράφο τῆς ἐποχῆς μας.

Ξέρετε τοὺς στίχους τοῦ Σολωμοῦ:

«Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλικάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
πού 'χαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ».

Αὐτοὶ οἱ στίχοι ἔδωσαν τὴν ἰδέα κι ἔκαμε ὁ Ν. Γύζης τὴν ὠραία του εἰκόνα: «ἡ Δόξα».

Οἱ τέσσερις πρῶτοι στίχοι τοῦ αὔμου στὴν Ἑλευθερία» τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ ἐθνικοῦ μας ὕμνου, ἐμπνέουν ἓναν ἄλλο ζωγράφο μας, τὸν Ἰακωβίδη, νὰ ζωγραφίσῃ ἄλλη ὠραία εἰκόνα: τὴν Ἑλευθερία.

Ἄμα δῆτε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰακωβίδη θὰ νιώσετε πῶς μεγάλοι καλλιτέχνες ἐμπνέουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο· ὁ μεγάλος ποιητὴς, τὸ μεγάλο ζωγράφο.



35. Ο ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

Οἱ γενναῖοι, πού ἔμειναν καὶ πέθαναν στὸ Μανιάκι, γρήγορα εἶχαν καταλάβει ὅτι θὰ χάνονταν, γιατί εἶδαν πὼς εἶχαν κυκλωθῆ στενά ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους. "Ὁμως τοῦ Παπαφλέσσα ἡ ἀπόφαση, καὶ πρὶν μποῦν στὰ ταμπούρια τους, ἦταν μιὰ καὶ μόνη: νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ σκοτωθῇ.

Στὸν ἀδερφό του ἔγραφε:

«Δὲν εἶμαι σὰν κι ἐσᾶς, πού τρέχετε ἀπὸ ράχη σὲ ράχη, σὰ νὰ εἴστε ὁ προφήτης Ἡλίας. Ἐγὼ ὀρκίστηκα νὰ χύσω τὸ αἷμα μου γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς πατρίδας, καὶ αὕτὴ εἶναι ἡ ὥρα. Εὐχομαι στὸ Θεὸ τὸ πρῶτο βόλι τοῦ Ἱμπραήμ νὰ μὲ πάρῃ στὸ κεφάλι».

Τὸ ἔβλεπε λοιπὸν καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ ἄλλοι πὼς ἡ μάχη αὕτὴ ἦταν χαμένη. "Ὁμως κανεὶς δὲν τόλμησε νὰ μιλήσῃ γιὰ φυγὴ στὸν Παπαφλέσσα. Τέλος ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπαγιώργης πῆγαν κοντά του καὶ γλυκὰ τοῦ μίλησαν νὰ φύγουν.

—Ἐχασα τίς ἐλπίδες μου ἀπὸ σένα! εἶπε στὸν Κεφάλα ὁ Παπαφλέσσας. Ἀλλιῶς σὲ τιμοῦσα. Καὶ σύ, παπά, μοῦ τὰ ντρόπιασες, εἶπε στὸν Παπαγιώργη, πιάνοντας τὰ γένια του. Δὲν ξέρετε πὼς, ἅμα βγῇ ἀπὸ τὸ ταμπούρι του ὁ στρατιώτης ὁ ἄτακτος, πουθενὰ δὲ θὰ σταθῇ; Καὶ τότε πέντε Ἀραπάδες καβαλάρηδες θὰ μᾶς σφάζουν ὅλους.

Τότε ὁ Βοϊδῆς ὁ Μαυρομιχάλης εἶπε:

— Πᾶμε στὰ ταμπούρια μας, κι ὅποιος μείνῃ, ἂς ἀκούῃ τῶν γυναικῶν τὰ μοιρολόγια.

« Βίος Παπαφλέσσα »

Φώτιος Χρυσανθόπουλος (διασκευή)



36. ΠΩΣ ΣΩΘΗΚΕ Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ

“Όταν οί “Ελληνες άρπαξαν τὰ όπλα κι έκαμαν τήν ‘Επανάσταση, έτυχε ό φοβερός ‘Οδυσσέας, ό γιός τοϋ ‘Ανδρούτσου, νά πολιορκή τήν ‘Ακρόπολη τών ‘Αθηνών, όπου ήταν κλεισμένοι οί Τοϋρκοί.

‘Ο πόλεμος στίς πολιορκίες προχωρούσε άργά. Δέν ήταν τότε γνωστά τὰ σημερινά καταστρεπτικά μέσα. Καί δέν ήταν σπάνιο κάπου νά βλέπης τὰ έχθρικά χέρια σταυρωμένα καί άνεργα, γιατί έλειπαν πολεμοφόδια. Κάτι παρόμοιο θά συνέβαινε βέβαια καί τή μέρα, όπου έγινε τó ακόλουθο έπεισόδιο.

Εύπνησαν τὰ παλικάρια τοϋ ‘Οδυσσέα πρωί πρωί καί ρίχνοντας τυχαία τὰ μάτια στήν ‘Ακρόπολη, ροδοκόκκινη από τó πρώτο γλυκοχάραμα, είδαν κάτι παράξενο. Οί Τοϋρκοί, άνεβασμένοι άπάνω στόν Παρθενώνα, κατάστρεφαν τὰ ώραϊά εκείνα μνημεϊά. Τόσο παράξενη καί άκατανόητη τούς φάνηκε τέτοια άνώφελη βαρβαρότητα, ώστε έτρεξαν άμέσως καί είδοποίησαν τόν ‘Οδυσσέα. ‘Ο στρατηγός, άμα βεβαιώθηκε καί αυτός μέ τὰ μάτια του, έστειλε τρία τέσσερα από τὰ παλικάρια του νά πλησιάσουν στήν ‘Ακρόπολη καί νά ρωτήσουν τούς Τούρκους γιατί έδειχναν τέτοια άγριότητα στα μάρμαρα.

Πέταξαν μεμιάς οί γεναϊοί εκείνοι καί ύστερα από λίγη ώρα έφεραν στο στρατηγό τήν άπόκριση: ότι οί Τοϋρκοί, μήν έχοντας άλλο μολύβι νά χύσουν βόλια, βρῆκαν ότι μέσα στους μαρμάρινους στύλους τοϋ Παρθενώνα ήταν τó μέταλλο αυτό. Τό μολύβι τοϋτο χρησίμευε, γιά νά συνδέη στερεά τὰ κιονόκρανα. Σκέφτηκαν λοιπόν ν’ άφαιρέσουν τó μολύβι αυτό, καταστρέφοντας τὰ μάρμαρα.

‘Η άπόκριση αυτή έφερε σέ μεγάλη άπελπισία τούς “Ελληνες. Καί, γιά νά σώσουν από τήν καταστροφή τὰ μνημεϊά

τοῦ μεγαλείου τους, ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἀποφάσισαν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Τούρκους ὅτι ἦταν ἔτοιμοι νὰ τοὺς προμηθεύσουν ὅσο μολύβι τοὺς χρειάζóταν γιὰ τὴν ὑπεράσπισή τους.

Ἔτσι κι ἔγινε. Οἱ Ἕλληνες, δίνοντας στοὺς ἐχθροὺς βόλια, γιὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν, ἐξαγόρασαν μὲ τὸ αἷμα τους τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα μάρμαρα. Γιατὶ τὰ μάρμαρα αὐτὰ ἦταν προορισμένα νὰ ζήσουν, γιὰ νὰ δοῦν καὶ πάλι ἀναστημένο γύρω τους τὸ δουλωμένο ἔθνος.

37. ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΩΝ ΔΙΨΑΣΜΕΝΩΝ

Ὁ γερο-ἀγωνιστὴς κοίταξε τὸ θολὸ νερὸ μέσα στὸ ποτήρι, ἀνεκοκατέβασε τὰ κάτασπρα, δασιά του φρύδια καὶ κουνώντας τὸ κεφάλι του, εἶπε:

— Μωρὲ ποῦ κατάντησε τὸ δόλιο Μεσολόγγι! Οὔτε στὸν «κλεισμό» δὲν πίναμε τέτοιο νερό...

Ὁ γερο-ἀγωνιστὴς εἶχε τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν τέχνη ἀπὸ κάθε κουβέντα μ' ἓνα πήδημα νὰ φτάνη στὴν πολιορκία καὶ στὴν ἐξοδο, καὶ χρωστοῦσε μάλιστα χάρη σ' ἐμένα, ποὺ παιδάκι τότε λαίμαργο γιὰ ἱστορίες, ἤμουν ὁ πιὸ καλόβολος ἀκροατὴς του...

— Οὔτε στὸν κλεισμό, παιδί μου, μά τοῦτο τὸ Σταυρό· νὰ τὸν κάμω καὶ νὰ βγῇ ἡ ψυχὴ μου. Τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Μπρατμης μᾶς ἔκοψε τὸ νερό, νόμιζε πὼς θὰ παραδοθοῦμε τὴν ἄλλη μέρα ἢ θὰ σκάσωμε σὰν τὰ ποντίκια· ἐμεῖς ὅμως ἀνοίξαμε πηγάδια στὸν Ἀι-Νικόλα, στὶς τάπιες, ὅπου βλέπαμε χῶμα, καὶ βγάλαμε νερό. Θὰ πῆς κακὸ καὶ ψυχρό, ἀρμυρό, θολό, βαρὺ, μὰ ἐκεῖνο μᾶς ἔφτανε, γιὰ νὰ μὴν κάνωμε τὸ χατίρι τοῦ Μπρατμῆ καὶ τοῦ Κιουταχῆ. Αὐτοὶ μάθαιναν τί νερὸ πίναμε κι ἀποροῦσαν πὼς ἀκόμη βαστοῦμε.



Μιά φορά κάναμε άνακωχή και μᾶς ἔστειλαν μέσα τρεῖς μπέηδες, νά μᾶς προτείνουν νά παραδοθοῦμε. Πολλές φορές τὸ κάνανε αὐτό. Τὸ περισσότερο ὅμως ἤθελαν νά δοῦν τί νερὸ πίνουμε, γιὰ νά καταλάβουν πόσο θά κρατήσωμε ἀκόμη.

Ὁ Θανάσης ὁ Ραζη-Κότσικας ἦταν τότε πολιτάρχης· αὐτὸς εἶχε θηλυκὸ μυαλὸ καὶ κατὰλαβε τὸ σκοπὸ τους.

— Σταθῆτε, λέει, καὶ θά δῆτε κι ἐμένα.

Κράζει τὶς γυναῖκες, ποὺ μᾶς ἔδιναν τὰ φυσέκια καὶ μᾶς ἔφερναν τὸ φαῖ, καὶ τὶς διατάζει νά βγάλουν νερὸ ἀπὸ τὸ καλύτερο πηγάδι, νά τὸ στραγγίξουν καλὰ καὶ νά τὸ περάσουν πολλές φορές ἀπὸ πανί· καὶ ἅμα λαγαρίση καλὰ, νά γεμίσουν μ' αὐτὸ ἓνα ἄσκι. Κράζει καὶ τὸ Ντάγλα, ποὺ ἦταν ἔξυπνος καὶ πιστὸς καὶ τὸν εἶχε στὸ σπίτι του ὁ πολιτάρχης, καὶ τὸν ὁρμηνεύει τί νά κάνη, σὰν ἔρθουν οἱ μπέηδες.

Ἦρθαν οἱ μπέηδες καὶ πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ Κότσικα. Ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἀκόμη τώρα τὸ Κοτσικέικο, τότε ἦταν χαμηλὸ τὸ ἐπάνω πάτωμα· τὸ εἶχαν χαλάσει οἱ μπόμπες καὶ οἱ ἴδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχαν ἀπογκρεμίσει.

Χαιρέτισαν, ρώτησαν «πῶς τὰ περνοῦμε» καὶ ὕστερα ἦρθαν στὴν κουβέντα.

— Καπετὰν Θανάση, τοῦ λένε, τί περιμένετε; δὲ βλέπετε ποὺ εἴστε κλεισμένοι ἀπ’ ὅλες τὶς μεριές; νὰ παραδοθῇτε τώρα καὶ κανεῖς δὲ θὰ σᾶς κατηγορήσῃ. Οἱ πασάδες σᾶς χαρίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὸ βιό σας, νὰ ζήσωμε ὅπως καὶ πρίν, ἥσυχοι κι ἀγαπημένοι.

Ὁ Ραζη-Κότσικας τοὺς λέει:

— Καὶ νὰ θέλαμε, μπέηδες, νὰ παραδοθοῦμε, εἶναι ντροπὴ μας τώρα, ποὺ περιμένουμε ὥρα τὴν ὥρα τὸν καπετὰν Μιαούλη καὶ μᾶς φέρνει τοῦ κόσμου τὰ καλὰ.

Ψέματα τοὺς ἔλεγε.

Κάναμε κι ἄλλες κουβέντες καὶ κάποια ὥρα οἱ μπέηδες ἔκαναν πῶς δίψασαν καὶ ζήτησαν νερό.

Ὁ πολιτάρχης πρόσταξε τὸν Ντάγλα νὰ φέρῃ μὲ τ’ ἀσημένιο τάσι. Ὁ Ντάγλας, ὅπως ἦταν δασκαλεμένος, εἶχε δυὸ ἀσκιὰ, ἓνα μὲ τὸ καθαρὸ νερὸ ποὺ εἶχαν λαγαρίσει οἱ γυναῖκες, κι ἓνα μὲ τὸ νερὸ ποὺ πίναμε.

Λύνει τὸ ἀσκὶ μὲ τὸ θολὸ νερὸ καὶ γεμίζει τὸ τάσι.

— Βρέ, τοῦ λέει ὁ πολιτάρχης, ἀπὸ τὸ νερὸ ποὺ ἔχομε γιὰ τὰ ζῶα μας δίνεις στοὺς μπέηδες;

Καὶ δίνει μιὰ κλοτσιὰ στ’ ἀσκὶ καὶ χύνει ὅλο τὸ νερό.

Ὁ Ντάγλας λύνει τότε τὸ ἄλλο ἀσκὶ, γεμίζει τρία τάσια μὲ καθαρὸ νερὸ καὶ τὰ δίνει στοὺς μπέηδες.

Ἐκεῖνοι, σὰ βγγῆκαν γελασμένοι, χαιρετοῦν καὶ φεύγουν. Πᾶνε στοὺς πασάδες καὶ λένε αὐτὸ καὶ τό, οἱ Μεσολογγίτες

ἔχουν καθαρὸ νερὸ κι ἐκεῖνο τὸ θολὸ τὸ ἔχουνε γιὰ τὰ ζῶα
τους καὶ τὸ χύνουν ἀλύπητα». Οἱ πασάδες ἀπελπίστηκαν
τότε πῶς θὰ παραδοθοῦμε.

Τέτοιος ἦταν ὁ πολιτάρχης μας.

Ἐσὺ, παιδί μου, νὰ τὰ γράψης αὐτά, σὰ μεγαλώσης, νὰ
τὰ μάθῃ ὁ κόσμος, νὰ δῇ πῶς τὸ βαστάξαμε τὸ Μεσολόγγι.

— Θὰ τὰ γράψω, μπαρμπα-Γεωργούλα.

Καὶ νὰ ποὺ ἐκτελῶ τὴν ὑπόσχεσή μου, τώρα ποὺ ἔγινα
κι ἐγὼ μπαρμπ'-Ἀντώνης.

Ἄντ. Τραυλαντώνης

38. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Νά 'μουν πουλὶ νὰ πέταγα, νὰ πήγαίνα τ' ἀψήλου,
ν' ἀγνάντευα τὴ Ρούμελη, τὸ ἔρμο Μεσολόγγι,
πῶς πολεμᾷ μὲ τὴν Τουρκιά, μὲ τέσσερους πασάδες.

Πέφτουν κανόνια στὴ στεριά καὶ μπόμπες τοῦ πελάγου,
πέφτουν τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμος, σὰ χαλάζι.

Καὶ ὁ Μακρὴς τοὺς φώναζε καὶ ὁ Μακρὴς φωνάζει:
«Παιδιά, βαστᾶτε τ' ἄρματα καὶ τὰ βαριά τουφέκια,
καὶ τὸ μιντάτ'* μᾶς ἔρχεται στεριά καὶ τοῦ πελάγου,
Καραϊσκάκης τῆς στεριᾶς κι Ὑδραῖοι τοῦ πελάγου».

Μήτε μιντάτι ἔφτασε, μήτε βοήθεια φτάνει.

Καὶ οἱ κλεισμένοι ξόρμησαν μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια
κι οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐσταύρωσαν καὶ τοὺς διαμοιράζουν.

Πῆραν κεφάλια ἀμέτρητα καὶ ζωντανούς ἀμέτρους
καὶ λίγοι ξεγλιτώσανε πλέοντας μὲς στὸ αἶμα.

(Δημοτικὸ)





39. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΝΟΙΞΗ

Τὰ πρῶτα χελιδόνια ἐμφανίστηκαν στὴ χτεσινὴ γιορτὴ μὲ τὸ ἐπίσημο μαῦρο ἔνδυμα. Ἄλλα ἀκολουθοῦσαν καὶ ἄλλα πετοῦσαν χαμηλά. Δὲν μποροῦσαν νὰ μὴ πάρουν μέρος στὸν ἐορτασμὸ τῆς ἐκατονταετηρίδας τῆς ἐθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας. Γνωρίζουν τὴν ἱστορία. Γιατὶ πάλι αὐτά, ἐδῶ κι ἐκατὸ χρόνια, μιὰ ὥραία ἀνοιξιάτικη μέρα κελάηδησαν πρῶτα τὸ τραγούδι τῆς ἐλευθερίας.

Τετρακόσιες ἀνοιξεις ἔρχονταν κι ἔβρισκαν ἔρημη τὴν ἐλληνικὴ γῆ καὶ πετοῦσαν κάτω ἀπὸ τοὺς θολοὺς καὶ θλιμμένους οὐρανοὺς. Στὰ ἐλληνικὰ σπιτάκια ποὺ ἔχτιζαν τὶς φωλιές τους κατοικοῦσε ἡ θλίψη. Καὶ δὲν τολμοῦσαν νὰ κελαηδήσουν, γιὰ νὰ μὴν ταράξουν τὴ σιωπὴ. Πόσες πένθιμες ἀνοιξεις, χωρὶς χαρά, χωρὶς φῶς, χωρὶς ἄνθη πέρασαν ἔτσι... Καὶ πόσες φορές δὲν ἔχτισαν τὰ σπιτάκια τους στὰ

χαγιάτια τῶν κλεισμένων ἀρχοντικῶν σπιτιῶν, στίς βουβές αὐλές, ψηλὰ στοὺς μαύρους καὶ χορταριασμένους τοίχους ἀπὸ τοὺς κόκκους καὶ τὰ μόρια μιᾶς σκλαβωμένης γῆς. Καὶ πόσες φορές δὲν ἔφεραν στὰ μικρά τους γιὰ τροφή τὸ ψίχουλο τοῦ μαύρου ψωμιοῦ, τοῦ ζυμωμένου μὲ δάκρυα. Τοῦ ψωμιοῦ τῆς σκλαβιάς.

Τετρακόσιες ἑλληνικὲς ἀνοίξεις πέρασαν ἔτσι. Καὶ καθεμιὰ ἀπ' αὐτὲς ἦταν φθινόπωρο. Καὶ πηγαينوέρχονταν τὰ χελιδόνια χωρὶς νὰ κελαηδοῦν, χωρὶς νὰ τιτιβίζουν. Τετρακόσιοι Μάρτιοι.

Ἐπὶ τέλους ἦρθαν ἓνα Μάρτη καὶ βρῆκαν ἀέρα ἐλεύθερο, γῆ ἀνθισμένη, οὐρανούς ἑαρινούς καὶ γελαστούς. Τὸ παλιὸ ἀρχοντικὸ σπίτι εἶχε τὰ παράθυρα ἀνοιχτά. Καὶ τὸ φτωχικὸ καλύβι δὲν ἦταν σκοτεινὸ. Καὶ ἀνοίξαν τὸ φτερό τους τότε, ἓνα φτερὸ σὰν ξεγυμνωμένο σπαθὶ καὶ σπάθισαν τὸν ἀέρα καὶ πέταξαν ἐλεύθερα μέσα σὲ μιὰ ἐλεύθερη ἑλληνικὴ ἀνοιξη. Καὶ ἀπὸ τότε, κάθε Μάρτη, κελαηδοῦν τὸ τραγούδι τῆς ἐλευθερίας.

Χτὲς γιόρτασαν τὴν ἑκατοστὴ ἐλεύθερη ἀνοιξη. Χαρούμενα πετοῦσαν πάνω ἀπὸ τὴν ἀνθισμένη γῆ, μαζὶ μὲ τὰ ἀεροπλάνα. Ὁ πλατὺς ἑλληνικὸς ὀρίζοντας τὰ γέμιζε χαρά, ποὺ τοὺς δυνάμωνε τὰ μικρά τους φτερά.

Κελαηδήματα, τιτιβίσματα, φωνίτσες ἐνθουσιασμοῦ, τρελὰ χτυπήματα μικρῶν φτερῶν.

Ἔτσι γιορτάστηκε ψηλὰ στὸν ἀέρα ἡ ἑκατονταετηρίδα τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἑλληνικῆς ἀνοίξεως.

Τίμος Μωραΐτης

ΣΗΜ. Τὸ κείμενο αὐτὸ γράφτηκε τὸ 1921 γιὰ τὰ ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Καλῶς μᾶς ἦρθες, ἄκακο πουλὶ χαριτωμένο,
καλῶς μᾶς ἦρθες, τοῦ Μαρτιοῦ πρωτόλουβο*
λουλούδι!

Μὲ πόση, νὰ ἔξερεις, κρυφὴ λαχτάρα περιμένω
ν' ἀκούσω μὲς στὰ σύννεφα τὸ πρῶτο σου
τραγούδι!

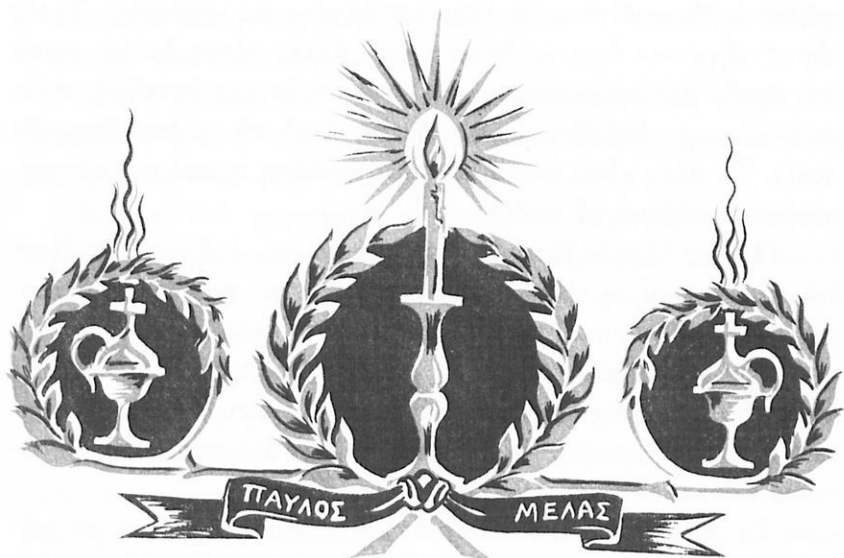
Τόσο συνήθισα ὁ φτωχὸς νὰ βλέπω κάθε μέρα
χαρὲς κι ἐλπίδες νὰ πετοῦν, νὰ πνίγονται στὸ
ρέμα

τοῦ χρόνου τ' ἀνυπότακτου, ποὺ ἀκόμ' ἀκόμα
φέμα

μοῦ φαίνεται' ὅτι σὲ θωρῶ νὰ σχίζης τὸν αἰθέρα
μὲ τὰ σπαθᾶτα σου φτερά... Γλυκό μου χελιδόνι,
μᾶς ἔφερες καλοκαιριά... "Ὁψιμο θὰ ῥθη χιόνι;...

« Βίος καὶ ἔργα »

*Αριστοτέλης Βαλαωρίτης



41. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ

Μιά μέρα, κοντά στα σύνορα, φόρεσε τὰ ὅπλα τοῦ πολέμου καὶ πρώτη φορά φανερώθηκε καπετάνιος στὰ παλικάρια του ὁ Μίχης Ζέζας. Τοὺς κάλεσε καὶ τοὺς εἶπε λόγια ζεστά καὶ φωτεινὰ γιὰ τοὺς Μακεδόνες, ποὺ ὑποφέρουν τόσα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, καὶ γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάμουν νὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὰ βάσανα. Τοὺς ἐξήγησε καὶ πῶς θέλει νὰ φέρονται μαζί του καὶ ἀναμεταξύ τους.

Ἐνθουσιάζστηκαν, πολλοὶ δάκρυσαν καὶ ὅλοι φώναξαν «ζήτω».

Ἀμέσως πρόσταξε τὸν ὁδηγὸ νὰ πάη μπροστά. Αὐτὸς τὸν ἀκολούθησε καὶ οἱ ἄντρες ἔρχονταν ἀπὸ κοντά. Πῆγαν ἔτσι ὡς τὴ γραμμὴ κι ἐκεῖ περίμεναν τὴ νύχτα.

Ἄμα ἤρθε, ἔκαμαν τὸ σταυρὸ τους καὶ πέρασαν τὰ σύνορα. Σικοτάδι φοβερὸ κι ἀνήφορος, δάση καὶ λαγκάδια καὶ

ρεματιές θεοσκότεινα κι ἔπειτα κατήφορος φοβερός. Τρεῖς ὥρες πῆγαιναν ἔτσι κι ὕστερα ἀπὸ ἄλλες τόσες δρόμο, κατὰ τὸ πρωί, βρέθηκαν ἀντίκρυ σ' ἓναν τούρκικο σταθμό, πάλι στὰ σύνορα. Κρύβονται τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα ξεκινοῦν πάλι. Τὰ μέρη εἶναι δύσκολα, γεμάτα δάση πυκνά καὶ πέτρες, ποὺ κατακόβουν τὰ πόδια.

Ὁ ἓνας ὁδηγὸς μιὰ μέρα φεύγει κρυφά, ὁ ἄλλος δὲν ξέρει τὸ δρόμο καὶ ὁ τρίτος εἶχε ἀρρωστήσει πρὶν ξεκινήσουν. Ἀπαντοῦν βλάχους καί, ἄλλους μὲ τὸ καλὸ, ἄλλους μὲ τὸ κακό, τοὺς βάζει ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὁδηγοῦν τὸ σῶμα. Βλέπει πὼς οἱ ἄντρες τοῦ ἀρχίζουν νὰ κουράζονται. Οὔτε μιὰ ὥρα δὲν περπάτησαν σὲ δρόμο πατημένο καὶ ὅλο περνοῦσαν ἀπάτητα βουνά, ρεματιές, λαγκάδια καὶ δάση.

Τὰ δάχτυλα τῶν ποδιῶν ἀπὸ τὴν κακοτοπιά καὶ τὰ γόνατά τους φριχτὰ πονοῦσαν. Καὶ ὁ ὁδηγὸς δὲν ἤξερε οὔτε κὰν τὸ δημόσιο δρόμο ποὺ πάει στὴ Σαμαρίνα.

Μερικοὶ ἀπὸ τὴ θέρμη μόλις μποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν. Ἐναν τὸν ἄφησαν σ' ἐνὸς βλάχου στάνη νὰ γιαιτρευτῇ. Ψωμί καὶ γάλα καὶ κρέας μὲ τὴ βία σχεδὸν ἐπαιρναν ἀπὸ τὶς στάνες καὶ συχνὰ ἔμεναν χωρὶς ψωμί. Ἀλλοτε πάλι, ὥρες πολλές, ἔμεναν δίχως νερό.

Κάποτε τοὺς ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος, ποὺ τοὺς ἐγκάρδιωναν πάντα. Μερικοὶ τοῦ ἀποκρίθηκαν μιὰ φορὰ πὼς τὰ βάσανά τους δὲν τοὺς πειράζουν, μόνο συλλογίζονται αὐτόν.

Τότε ὁ γερο-Ἀντρουλῆς γυρίζει καὶ λέει:

—Ὁ καπετάνιος μας, βρὲ παιδιὰ, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχη τὶς δυνάμεις μας, μὰ ἔχει ψυχή... Αὐτὴ τὸν βαστάει...

Μιὰ βραδιά ἔφτασαν σ' ἓνα χωριὸ μουσκεμένοι ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ κατακουρασμένοι ἀπὸ μακρὸ καὶ δύσκολο δρόμο. Ὁ ἀρχηγὸς μοίρασε τὰ παιδιὰ του σὲ μερικὰ σπίτια, γιὰ νὰ

στεγνώσουν καὶ νὰ κοιμηθοῦν καλά. Καὶ ὁ ἴδιος πῆγε σ' ἓνα σπίτι μὲ τέσσερεις ἄλλους.

Μόλις κάθισε, ρώτησε τὸ σπιτονοικοκύρη, ἂν ἤξερε ποῦ βρισκόταν ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ὁ καπετὰν Εὐθύμης, κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πὼς ἦταν στὸ Ζέλοβο.

Ἔφεραν δυὸ χωριανούς κι ἔγραψε ὁ ἀρχηγὸς τὸ γράμμα στὸν Εὐθύμη, λέγοντάς του νὰ ῥθῇ ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Σιάτιστα τὴν ἄλλη μέρα, γιὰ ν' ἀνταμωθοῦν. Οἱ χωρικοὶ πῆραν τὸ γράμμα κι ἔφυγαν.

Τὸ πρωὶ ἦρθαν χωριάτες νὰ δοῦν τὸν καπετάνιο. Τοὺς ρώτησε γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τίς δουλειές τους καὶ ἂν περνᾷ στρατὸς ἀπὸ κεῖ. Ἀποκρίθηκαν πὼς στρατὸς μένει σ' ἓνα ἄλλο χωριὸ μακρύτερα. Ἐπειτα παράγγειλε νὰ ἐτοιμάσουν ἓνα σφαχτό, νὰ τὸ μοιράσουν στὰ σπίτια ποὺ ἔμεναν τὰ παιδιά. Στὸ δικό του τραπέζι κράτησε δυὸ προεστούς νὰ φᾶνε μαζί.

Τὸ ἀπόγιομα πῆγαν οἱ δυὸ αὐτοὶ χωριανοὶ νὰ μηνύσουν καὶ στοὺς ἄλλους νὰ ῥθουν κι αὐτοὶ κατὰ τὸ βράδυ, νὰ τοὺς μιλήσῃ ὁ καπετάνιος.

Ἀξαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοικοκυρὰ καὶ λέει πὼς μιὰ γριὰ εἶδε στρατὸ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι.

—Ἐ, θὰ περάσῃ, εἶπε ὁ Παῦλος.

Σὲ λίγο πάλι ἔρχεται ἡ γυναίκα καὶ λέει πὼς ὁ στρατὸς ζύγωσε στὸ χωριό. Σηκώθηκαν, πῆγαν στὰ παράθυρα καὶ εἶδαν στρατιῶτες μέσα στὸ χωριὸ σκορπισμένους.

Ἀμέσως ὁ ἀρχηγὸς μηνᾷ στὰ καταλύματα νὰ εἶναι ἑτοιμοί, ἀλλὰ νὰ μὴν κουνηθῇ κανεὶς. Ἐπειτα ἀπὸ λίγα λεπτὰ ἔρχονται δυὸ γυναῖκες καὶ λένε πὼς ὁ στρατὸς τράβηξε κατὰ τὸν ἀπάνω μαχαλὰ καί, ἂν θέλουν, νὰ φύγουν. Ἐρχονται καὶ ἄλλες γυναῖκες σταλμένες ἀπὸ τὰ καταλύματα καὶ ρωτοῦν τί νὰ κάμουν, νὰ φύγουν ἢ νὰ πυροβολήσουν;

Ὁ ἀρχηγὸς τοὺς μὴνυσε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεὶς, χω-
ρὶς νὰ διατάξῃ αὐτός, τίποτε νὰ μὴν κάμουν παρὰ νὰ μένουν
στὴ θέσῃ τους. Ἔρχονται πάλι γυναῖκες καὶ λένε πὼς ὁ στρα-
τὸς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω.

Ὁ ἀρχηγὸς εἶχε πιάσει τὸ παράθυρο μ' ἓνα χωριανὸ καὶ
κοίταξε. Εἶδε μερικοὺς στρατιῶτες, ποὺ πήγαιναν στὸ ἀντι-
κρινὸ κατάλυμα. Ἀρχισαν οἱ στρατιῶτες νὰ χτυποῦν μὲ τοὺς
κόπανους στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ καμιὰν ἀπάντησιν
δὲν ἔλαβαν.

Ἀρχισαν νὰ χτυποῦν δυνατότερα, φωνάζοντας:

— Θὰ κάψουμε τὸ σπίτι!

Σηκώνει ὁ ἀρχηγὸς τὸ τουφέκι του καὶ πυροβολεῖ. Ὁ
χωριανὸς ποὺ ἦταν κοντὰ του τραβᾷ κι αὐτός· ἀρχίζουν καὶ
ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τοῦρκοι σκόρ-
πισαν. Πιάνουν ὅμως θέσεις καὶ πυροβολοῦν κι αὐτοί. Οἱ πυ-
ροβολισμοὶ κόπηκαν.

Ὁ ἀρχηγὸς μὲ τοὺς δικούς του κατεβαίνει κάτω στὴν
αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ μπαίνουν σ' ἓνα μικρὸ στάβλο, γιὰτὶ
ἀπάνω δὲν ἦταν ἀσφαλισμένοι.

Στάθηκε στὴν πόρτα καὶ βλέπει ἓνα στρατιώτῃ ποὺ ἔρ-
χεται κατὰ τὴν αὐλὴ. Τραβᾷ κι ὁ στρατιώτης πέφτει. Ἐνὰ
ἀπὸ τὰ παλικάρια του βγαίνει καὶ παίρνει τὸ τουφέκι τοῦ
σκοτωμένου.

Ἀρχισε νὰ νυχτώνῃ. Ὁ ἀρχηγὸς προσεχτικὰ βγαίνει ἔξω
μὲ δυὸ ἀπὸ τὰ παιδιά. Οἱ ἄλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας.

Ἀκούστηκε μιὰ τουφεκιὰ καὶ ὕστερα μιὰ φωνή.

— Μὲ χτύπησαν, παιδιά!...

Ἐρχόταν πίσω ὁ ἀρχηγὸς κατὰ τὸ στάβλο. Μπῆκε μέσα
καὶ κάθισε σὲ κάτι ἄχυρα. Φώναξε ἓναν ἀπὸ τοὺς συντρό-
φους του καί, βγάζοντας ἀπὸ τὸ λαιμὸ του τὸ σταυρὸ ποὺ
φοροῦσε, εἶπε:

— Νά τὸ δώσης στὴ γυναίκα μου καὶ τὸ τουφέκι στὸ γιό μου. Νά πῆς ὅτι τὸ καθῆκον μου τὸ ἔκανα...

Ξεζώστηκε κι ἔπεσαν λίρες ἀπὸ τὸ κεμέρι του, πού τὸ εἶχε τρυπήσει τὸ βόλι. Φάνηκαν αἵματα, ἄρχισαν πόνοι κι ἔλεγε:

— Σκοτῶστε με, βρὲ παιδιά, πῶς θὰ μ' ἀφήσετε στοὺς Τούρκους;

“Ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα, τόσο πονοῦσε δυνατότερα. “Ὅταν τὸν συνέπαιρνε ὁ φοβερὸς ὁ πόνος, σχεδὸν βογκοῦσε κι ἔλεγε:

— Πονῶ, σκοτῶστε με! Σκοτῶστε με!... Καὶ ἄλλοτε ὀνόμαζε τὰ παιδιά του.

‘Ὁ σύντροφος πού εἶχε ἔρθει κοντά του, εἶπε:

— Καπετάνιε, δὲ σ' ἀφήνομε στοὺς Τούρκους· κι ἔσκυψε καὶ τὸν φίλησε στὸ στόμα. Τὰ χεῖλη του ἦταν ψυχρά. Καὶ πάλι τὸν συνεπῆραν οἱ πόνοι δυνατοί, κι ἔλεγε ὅλο πιὸ σιγανά.

Δὲν μπορούσε πιά νὰ κουνηθῇ ἀπὸ τὴ θέση του, οὔτε τὰ παιδιά του δὲν ὀνόμασε τώρα, ὥσπου δὲν ἀκούστηκε πιά φωνή...

42. ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΗΡΩΑΣ

Γιὰ πρώτη φορά ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιώργου πήγαινε στὴν Κέρκυρα. ‘Ὁ πατέρας του ἦταν υπάλληλος καὶ τώρα τελευταῖα εἶχε μετατεθῇ στὸ ὁμορφο νησί.

Περνώντας μιὰ μέρα ὁ Γιώργος μὲ τὸν πατέρα του ἀπὸ μιὰ πλατεῖα τῆς Κέρκυρας εἶδαν στημένη μιὰ μαρμαρίνη προτομή. Παρίστανε ἓναν καλοδεμένον πενηντάρη, μ' ὥραϊο πρόσωπο, μέτωπο πλατύ, λίγα κατσαρά μαλλιά καὶ μικρὴ γενειάδα.

‘Ὁ πατέρας τοῦ Γιώργου ἔβγαλε μὲ σεβασμὸ τὸ καπέλο



του και συλλογισμένος στάθηκε πολλή ώρα μπροστά στην ευγενική μορφή, πού τ' ὄνομά της ἦταν σκαλισμένο στο μάρμαρο με χρυσά γράμματα:

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

— Τί ἦταν ὁ Μαβίλης, μπαμπά, ρωτᾷ ὁ Γιώργος, ἅμα ἐξακολούθησαν τὸ δρόμο τους.

— Τὸ βράδυ, παιδί μου, πού θά 'ναι καί τ' ἄλλα παιδιά μαζεμένα, θά σοῦ πῶ τὴν ἱστορία τοῦ Μαβίλη.

Κι ὅταν τὸ βράδυ, μετὰ τὸ φαγητό, ὅλη ἡ οἰκογένεια ἦταν μαζεμένη στοῦ μεγάλο μπαλκόνι πού 'βλεπε στὴ θάλασσα, ὁ πατέρας διηγήθηκε μὲ βαθιὰ συγκίνηση τὴν ἱστορία τοῦ μεγάλου ποιητῆ καὶ μεγάλου πατριώτη.

— Ὁ παππούς τοῦ Μαβίλη, ἄρχισε νὰ λέη, δὲν ἦταν "Ἕλληνας" ἦταν Ἰσπανός. Εἶχε διοριστῇ πρόξενος στὴν Κέρκυρα τὸν καιρὸ πού τὴν κυβερνοῦσαν οἱ "Αγγλοι. Ὁ πατέρας τοῦ ποιητῆ πῆρε Ἑλληνίδα, ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ Καποδίστρια.

Ὁ ποιητὴς γεννήθηκε στὰ 1860 καὶ πῆρε ἀνατροφή σωστοῦ Ἑλληνόπουλου. Μορφώθηκε στὰ σχολεῖα τῆς Κέρκυρας κι ἔδειξε μεγάλη ἀγάπη στὰ γράμματα.

Στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας ἔμεινε ἓνα χρόνο μοναχά. Δεκαεννιά χρονῶν ἔφυγε γιὰ τὴ Γερμανία, ὅπου ἔμεινε

δεκατέσσερα χρόνια. Ἐκεῖ γνωρίστηκε μὲ πολλοὺς σοφοὺς, ἔμαθε πολλὰς ξένες γλῶσσες.

Μὰ μέσα στὴν ἄνετη εὐρωπαϊκὴ ζωὴ δὲν ξεχνοῦσε ποτὲ τὴ φτωχὴ πατρίδα του. Τὸν πίκραινε ἡ σκέψη πὼς μόνο ἓνα μικρὸ μέρος τῆς Ἑλλάδας ἦταν ἐλευθερωμένο. Καὶ τὸν πόνο του αὐτὸ τὸ χύνει σ' ἓνα παλιὸ ποίημά του, ἀφιερωμένο «Στὴν Πατρίδα». Ἀκοῦστε το:

Μάνα μου Ἑλλάδα, τί δὲν εἶσαι τώρα
σὰν πρῶτα ὀρθή, ψηλὴ, στεφανωμένη
μέ δάφνες; Τί δὲν εἶσαι μὲ τὰ δῶρα
τῆς ἀθάνατης Νίκης στολισμένη;
Ἄχ! πότε θά 'ρθη, πότε θά 'ρθη ἡ ὥρα
νὰ ματαστράφη ἡ ὄψη σου ἡ σβησμένη,
καὶ τὴν ἐρημωμένη σου τὴ χώρα
μ' ἐλπίδα νὰ φωτίσης, ὦ ἀντρεπωμένη;
Πατρίδα μου, σηκώσου! Ἄς λάμψη πάλι
στὸν αἰθέρα ψηλὰ τὸ μέτωπό σου
καὶ τῆς ἐλευτεριᾶς θενὰ προβάλη
ἡ μέρα, καὶ τὸ θεῖο πρόσωπό σου
θὰ λάμψη σὰν τὸν ἥλιο τῆς μεγάλης
θὰ γίνης, κι ἀλιὰ τότες στὸν ἐχτρώ σου.

Πατριώτης στὴν ποίηση, μὰ καὶ πατριώτης στὸ τουφέκι. Στὴν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης τοῦ 1896 κατέβηκε ἐκεῖ μὲ δικό του ἀντάρτικο σῶμα καὶ στὸν πόλεμο τοῦ 1897 πῆγε ἐθελοντὴς στὸ στρατὸ καὶ λαβώθηκε μὲ μιὰ σφαῖρα στὸ χέρι καὶ στὸ μπράτσο.

Ὅταν ἀργότερα ἄρχισε ὁ πόλεμος τοῦ 1912, ἦταν βουλευτὴς τοῦ ἀγαπημένου του νησιοῦ. Σὰ βουλευτὴς δὲν ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ πάη στὸν πόλεμο. Μὰ καὶ ἂν ἤθελε, δὲν τὸν δέχονταν στὸν ταχτικὸ στρατό, γιατί ἡ ἡλικία του ἦταν πε-

ρασμένη. Μὰ ὁ Μαβίλης βρῆκε τρόπο νὰ ικανοποιήσῃ τὸν πόθο του.

Εἶχε ἔρθει ἀπ' τὴν Ἰταλία νὰ μᾶς βοηθήσῃ ὁ Γαριβάλδης μὲ ἀρκετοὺς Ἰταλοὺς ἐθελοντές. Στὸ σῶμα τοῦ Γαριβάλδου κατατάχτηκαν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες. Πρῶτος καὶ καλύτερος σ' αὐτοὺς ὁ Λορέντσος Μαβίλης. "Ὅσοι τὸν εἶδαν στὴν Ἀθήνα, μὲ τ' ἄσπρα μαλλιά του, νὰ φορῇ τὴν κόκκινη στολὴ τῶν Γαριβαλδινῶν μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ, δὲ θὰ ξεχάσουν ποτὲ τὴν περήφανη κορμοστασιά του.

Μ' ὅλα τὰ πενήντα τρία χρόνια του, σκίζοντας πεζὸς τὴ Θεσσαλία, τὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἡπειρο ἔφτασε μὲ τὸ σῶμα του στὸ Δρίσκο, τὸ ἀπότομο βουνό, ποὺ ὑψώνεται ἀπέναντι στὰ Γιάννινα. Σὰν εἶδε ἀπὸ κεῖ ψηλὰ τὴν ὁμορφὴ λίμνη κι ἀγνάντεψε ἀπὸ μακριὰ τὰ σκλαβωμένα Γιάννινα, δάκρυσε ἀπὸ συγκίνηση. Εἶχε τὴν ἐλπίδα καὶ τὴ χαρὰ νὰ μπῇ ἀπ' τοὺς πρῶτους στὴν ξακουσμένη πόλιν. Μὰ ἡ μοίρα του δὲν τὸ θέλησε.

Οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐνίωσαν. Πολὺς στρατὸς τοὺς περικύκλωσε κι ὁλόκληρη μέρα πολεμοῦσαν.

Τὴν ἄλλη αὐγὴ ἄρχισε νωρὶς τὸ τουφεκίδι. Τὸ σῶμα ἀποδεκατιζόταν ἀπ' τὰ τούρκικα κανόνια κι ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλον ἔπεφταν νεκροὶ οἱ ἀξιωματικοί του. Κι ὁ ποιητὴς προχωροῦσε ἄφοβος καὶ ἀγέρωχος πρὸς τὴν κορφή τοῦ βουνοῦ, μέσα σ' ἕνα χαλάζι ἀπὸ σφαῖρες κι ἀνάμεσα στὶς ὀβίδες ποὺ ἔσκαζαν ὁλόγυρά του. Κι ἕνα βόλι τοῦ πέρασε πέρα πέρα τὸ πρόσωπο, χαλώντας του τὰ δυὸ μάγουλα καὶ πολλὰ δόντια. Ὑποχρεώθηκε τότε ν' ἀποτραβηχτῇ. Σ' ἕνα ξωκλήσι τοῦ Δρίσκου ἦταν τὸ προσωρινὸ νοσοκομεῖο. Φτάνοντας ἐκεῖ ὁ λαβωμένος σήκωσε τὸ βλέμμα του, γιὰ νὰ δῇ ἀκόμα μιὰ φορὰ τοὺς συντρόφους του ποὺ πολεμοῦσαν. Καὶ τότε ἕνα δεῦτερο

βόλι τὸν βρῆκε στὸ στόμα. Κι ἔτσι σβήστηκε ἡ εὐγενικὴ ὑπαρξή του στὶς 29 τοῦ Νοέμβρη 1912.

Τ' ὄνειρό του πῆρε σάρκα. Ἡ ἐλευθεριὰ ἀπλώθηκε ὡς πέρα στὴ σκλαβωμένη Ἠπειρο. Κι ὁ ἀλησμόνητος νεκρὸς τοῦ Δρίσκου κοιμᾶται στὰ ἡπειρωτικὰ χῶματα τὸν ἀτάραχο ὕπνο, ποὺ μονάχα στοὺς διαλεχτοὺς χαρίζει ἡ μοίρα. Κοιμᾶται στεφανωμένος μὲ τὸ στεφάνι τοῦ ποιητῆ καὶ μὲ τὸ στεφάνι τοῦ ἥρωα.



43. Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ὁ Αὐγούστος τοῦ 1922 ἦταν ὁ μῆνας τῆς μεγάλης ἐθνικῆς μας συμφορᾶς. Ὁ στρατός μας εἶχε διασκορπιστῇ κι ἔφτανε στὸν Πειραιᾶ σὲ κακὴ κατάσταση. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δυστυχισμένοι πρόσφυγες πιά, γέμισαν ὅλη τὴν Ἑλλάδα, σέρνοντας πίσω τους τὴν ὀρφάνια τους καὶ τὴ γύμνια τους. Καὶ γιὰ ἐπισφράγιση τῆς θλιβερῆς ἐποχῆς, ἦρθε ἓνα τηλεγράφημα σύντομο, μὰ καυτερό: «Ὁ

μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος σφάχτηκε από τούς Τούρκους».

Ἀλλὰ ποιὸς ἦταν αὐτὸς ὁ ἔθνομάρτυρας, ποὺ δὲ θέλησε ν' ἀφήσῃ τὸ δυστυχησμένο ποίμνιό του καὶ νὰ φύγῃ, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι; Ποιὸς ἦταν τάχα ὁ μέγας αὐτὸς Χρυσόστομος, ποὺ προτίμησε νὰ πεθάνῃ δίπλα στὴν Ἐκκλησία του, ἀντὶ νὰ γίνῃ περιπλανώμενος πρόσφυγας στὴν Ἑλλάδα;

Στὴν Τρίγλια, ἓνα κεφαλοχώρι τῆς Βιθυνίας, γεννήθηκε στὰ 1868.

Σὰ μεγάλωσε καὶ τελείωσε τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ του, ἔλεγε στὸν πατέρα του:

— Θέλω νὰ σπουδάσω, γιὰ νὰ γίνω δεσπότης καὶ νὰ πάω στὴν Κρήτη.

Γιατί τάχα ἡ ψυχὴ του προτιμοῦσε τὴν Κρήτη; Τὸ μαντεύομε ἀπ' τὴν κατοπινὴ ζωὴ του. Προτιμοῦσε τὴν Κρήτη, γιατί ἀπ' ὅλη τὴ σκλαβωμένη Ἑλλάδα ἐκεῖ ἀκουγόταν πολὺ συχνὰ τὸ ἐπαναστατικὸ τουφέκι.

Ὁ πατέρας του εἶχε πούλῃσει τὸ μονάκριβο πατρικὸ του κτῆμα, γιὰ νὰ στείλῃ τὸ μεγάλο παιδί του, τὸν Εὐγένιο, νὰ σπουδάσῃ στὴ Μεγάλῃ Σχολῇ τοῦ Γένους, στὴν Πόλῃ. Καὶ τώρα πούλῃσε ἓνα κτῆμα τῆς γυναίκας του, τὸ μόνο ποὺ ἀπόμεινε, γιὰ νὰ στείλῃ τὸ Χρυσόστομο στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης.

Κάποτε πῆγε στὴ Σχολὴ ὁ μητροπολίτης Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος καὶ ζήτησε νὰ μάθῃ ποιὸς ἦταν ὁ καλύτερος μαθητής. Ὁ διευθυντὴς ἀμέσως τοῦ παρουσίασε τὸ Χρυσόστομο. Κι ὁ Κωνσταντῖνος πλήρωνε ἀπὸ τότε ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς σπουδῆς του, κι ὅταν βγῆκε ἀπ' τὴ Σχολὴ τὸν πῆρε μαζί του ὡς διάκονο. Ἀργότερα, ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε πα-

τριάρχης στήν Κωνσταντινούπολη, ὁ Χρυσόστομος ἔγινε πρωτοσύγκελος τῶν Πατριαρχείων, σά νά λέμε ἀναπληρω-
τῆς τοῦ Πατριάρχῃ. Καί ἦταν τότε μόλις 30 χρονῶν. Κι ὕστε-
ρα ἀπό πέντε χρόνια ἔξοχης ὑπηρεσίας στά Πατριαρχεῖα,
ἔγινε μητροπολίτης Δράμας.

“Ὅταν ἀποχαιρετοῦσε μέ συγκίνηση τὸν Πατριάρχη, τοῦ
φίλησε τὸ χέρι καὶ τοῦ εἶπε:

— Μὲ ὅλη τὴν καρδιά μου θά ὑπηρετήσω τὴν Ἐκκλησία
καὶ τὴν Πατρίδα. Κι ἂν εἶναι γραπτὸ ἢ κορόνα, πού τὰ ἄγια
σου χέρια ἔβαλαν στὸ κεφάλι μου, νά χάσῃ τὴ λάμψη της, θά
προτιμήσω νά μεταβληθῇ σὲ ἀκάνθινο στέφανο.

Ἄκριβῶς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες
τρομοκρατοῦσαν τὴ Μακεδονία. Καὶ γιὰ κέντρο εἶχαν τὴν
περιφέρεια τῆς Δράμας.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Χρυσόστομος κατάγγελλε συχνὰ στά Πα-
τριαρχεῖα καὶ στὴν τουρκικὴ κυβέρνησι τὰ ἐγκλήματα τῶν
Βουλγάρων. Μὰ ὅταν εἶδε ὅτι τὸ κακὸ παράγινε, ἄρχισε κι
αὐτὸς νά στρατολογή “Ἕλληνες ἀντάρτες. “Ὅταν τὰ παλικάρ-
ρια αὐτὰ σκορπίστηκαν στά γύρω βουνὰ καὶ χτύπησαν ἀλύ-
πητα τοὺς κομιτατζῆδες, ὁ τόπος ἀνακουφίστηκε. Ἀλάφρω-
σε ἀπὸ τὸ μεγάλο κακὸ. Κι ὁ Χρυσόστομος τότε ἄφοβα πε-
ριοδεύε τὰ χωριά, πού εἶχαν γίνει μέ τὴ βία βουλγάρικα,
συγκέντρωνε τοὺς χωριανούς στὶς ἐκκλησίες, τοὺς μιλοῦσε
μ’ ὅλη τὴ δύναμη τῆς πονεμένης ψυχῆς του, καὶ τὰ χωριά ἔνα
ἔνα γύριζαν στὴν ὀρθοδοξία.

Μὰ ὁ Χρυσόστομος δὲν περιορίζεται σ’ αὐτό· μέ τὴ φρον-
τίδα του χτίζονται ἐκκλησίες, σχολεῖα, γυμναστήρια, νοσο-
κομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, γίνονται λαϊκὰ ἀναγνωστήρια, μου-
σικοὶ καὶ ὁδοιπορικοὶ σύλλογοι.

Περὶσσότερο ὅμως ἀπ’ ὅλα φρόντιζε γιὰ τὴ σωματικὴ

άσκηση τῶν παιδιῶν. Κάθε χρόνο γίνονταν παντοῦ γυμναστικοὶ ἀγῶνες.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Βούλγαροι δὲν κουράζονται. Μετὰ τὸν Παῦλο Μελά, δολοφονήθηκε ἄγρια σ' ἓνα σταυροδρόμι ὁ μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος. Ὁλος ὁ πόνος τοῦ Χρυσόστομου φανερώνεται σ' ἓνα γράμμα του, σταλμένο στὸ Πατριαρχεῖο:

«Ἐκλαψα, ἔκλαψα σὰ μικρὸ παιδὶ — γράφει — γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ μας. Αἰωνία ἡ μνήμη του! Ποιὸς ξέρει πόσους ἄλλους ἀδελφούς, ἴσως κι ἐμένα, περιμένει ἡ ἴδια τύχη».

Γιὰ προσωρινή του ἀνακούφιση ὁ Χρυσόστομος ἔκανε ἓνα ταξίδι στὰ Ἱεροσόλυμα. Πῆγε νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἀγίους Τόπους, ν' ἀσπαστῇ τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ, νὰ δῇ τὰ ἥσυχά νερά τοῦ Ἰορδάνη καὶ νὰ ξεκουράσῃ τὴ βασανισμένη ψυχὴ του. Ἀπὸ κεῖ, εἶχε ἀκόμη ἓνα προσκύνημα νὰ κάνῃ! Πέρασε ἀπ' τὴν Ἀθήνα, νὰ δῇ τὸ ναὸ τῆς ἀρχαίας Παρθένας, νὰ καμαρώσῃ τὴ λευκὴ πολιτεία καὶ νὰ νιώσῃ μέσα του ὅλο τὸ περασμένο μεγαλεῖο της. Ἐτυχε μάλιστα ἐκείνη τὴ χρονιά, τὸ 1906, νὰ γίνωνται κι οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες στὸ ἀρχαῖο Στάδιο. Πόσα δάκρυα χαρᾶς νὰ ἔχυσε, ἀντικρίζοντας τὰ μεστωμένα καὶ ὠραῖα κορμιὰ τῶν καλῶν παλικαριῶν.

Στὸ γύρισμά του ὅμως νέες στενοχώριες καὶ νέοι ἀγῶνες τὸν περίμεναν. Οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ τὸν μισοῦν περισσότερο κι ἀπ' τοὺς Βουλγάρους. Τὸν κατηγοροῦν ὅτι αὐτὸς συντηρεῖ τοὺς ἀντάρτες, δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ περιοδεύσῃ στὰ χωριά καὶ βιάζονται τὰ Πατριαρχεῖα νὰ τὸν μεταθέσουν ἀπὸ τὴ Δράμα.

Μὲ τὸ φόβο νὰ μετατεθῇ σὲ καμιὰ ἄσημη Μητρόπολη τῆς Ἀνατολῆς, γράφει στὸν Ἑλληνα πρόξενο στὴν Πόλη: «Φροντίστε τουλάχιστο νὰ μετατεθῶ στὴν Ἀδριανούπολη, γιὰ νὰ μπορέσω ν' ἀγωνιστῶ κι ἐγὼ πάλι στὴν πρώτη γραμ-

μή. Προτιμῶ νὰ πέσω σὰν αἰτός, παρὰ νὰ πεθάνω σὲ κανένα κοτέτσι τῆς Ἀνατολῆς. Ζητῶ σταυρό, μεγάλο σταυρό, γιὰ νὰ σταυρωθῶ. Ἀφοῦ δὲν ἔχω νὰ δώσω τίποτε ἄλλο στὴν Πατρίδα μου, νὰ τῆς δώσω τουλάχιστο τὸ αἷμα μου».

Κι ὕστερα ἀπὸ δυὸ ἐξορίες καὶ πολλές ἄλλες περιπέτειες, τὴν ἀνοιξή τοῦ 1910, ἔγινε μητροπολίτης Σμύρνης.

Ἀρχίζει ἀκούραστος κι ἐδῶ νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐκκλησία, γιὰ τὰ σχολεῖα, γιὰ ὅλη τὴν κοινωνία. Καὶ τρίτη ὁμως ἐξορία τὸν περίμενε· καὶ δὲν ξαναγύρισε στὴ Σμύρνη, παρὰ λίγους μῆνες πρὶν ἀποβιβαστῇ ἐκεῖ ὁ ἐλληνικὸς στρατός. Καὶ εἶχε τὴν ἀπέραντη εὐτυχία νὰ δεχτῇ στὴν προκυμαία τὸν ἐλευθερωτὴ στρατὸ καὶ νὰ εὐλογήσῃ τὶς σημαῖες του. Καὶ ὅταν ἔγιναν μερικὲς ταραχὲς τὶς πρῶτες ὥρες τῆς κατοχῆς, ὁ Χρυσόστομος φρόντισε νὰ προστατέψῃ τοὺς φοβισμένους Τούρκους, ποὺ εἶχαν καταφύγει στὴ Μητρόπολη. Πῆγε στὴ φυλακὴ καὶ ζήτησε ν' ἀπολυθοῦν μερικοὶ φυλακισμένοι Τούρκοι. Γύριζε στὶς τουρκικὲς συνοικίες καὶ μοίραζε φάρμακα καὶ τροφὲς σὲ φτωχοὺς καὶ ἀσθενεῖς. Μὲ πόση ἀχαριστία τοῦ πλήρωσαν τὴν καλοσύνη αὐτὴ!...

Ἦρθε καὶ ὁ θλιβερὸς Αὐγούστος τοῦ 1922. Ὁ στρατός μας νικημένος ἔφτανε στὴ Σμύρνη κι ἔμπαινε ὅπως ὅπως στὰ πλοῖα. Ἡ Σμύρνη γέμιζε ἀπ' τὸν ξεριζωμένο πληθυσμὸ τῶν χωριῶν. Κι οἱ ἐχθροὶ πλησίαζαν στὴν πόλη. Ὅλοι ἀνησυχοῦν καὶ φροντίζουν μὲ κάθε τρόπο νὰ φύγουν. Κι ὁ Χρυσόστομος μοιράζει ψωμὶ κι ἐλιές στοὺς πρόσφυγες...

Ὁ ἐπίσκοπος τῶν καθολικῶν τοῦ ἐξασφαλίζει θέση σ' ἓνα πλοῖο κι ἐξορκίζει τὸ Χρυσόστομο νὰ φύγῃ μαζί του. Ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος γαλήνιος ἀπαντᾷ:

— Εἶναι πατροπαράδοτη ἐντολὴ νὰ μὴ φεύγουν οἱ Ἕλληνες κληρικοί. Ὁ καλὸς ποιμένας ἔχει χρέος νὰ μένῃ μὲ τὸ ποίμνιό του.

Φεύγουν καὶ τὰ τελευταῖα πλοῖα. Χιλιάδες χριστιανῶν καταφεύγουν σὲ σπίτια Εὐρωπαίων καὶ στὸ προαύλιο τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς.

Στὶς 27 τὸ ἀπόγευμα μπῆκε ὁ πρῶτος τουρκικὸς στρατός στὴ Σμύρνη.

Ὁ Χρυσόστομος, βασανισμένος ἀπὸ τὴ νηστεία καὶ τὴν ἀυπνία, μπαίνει τὸ ἄλλο πρωὶ στὴν ἐκκλησία νὰ προσευχηθῇ. Ἡ ἐκκλησία εἶναι γεμάτη ἀπελπισμένους χριστιανούς.

Σὲ λίγο παρουσιάζεται στὴν Ὠραία Πύλη ὁ μητροπολίτης ἀλύγιστος, μὲ φωτεινὸ μέτωπο καὶ λαμπερὰ μάτια. Γονατίζει μπροστὰ στὸν Ἐσταυρωμένο καὶ προσεύχεται. Σηκώνεται ἔπειτα μὲ ἡρεμία Ἀγίου καὶ λέγει:

— Ἡ Θεία Πρόνοια, ἀδελφοί, δοκιμάζει τὴν πίστη μας καὶ τὸ θάρρος μας καὶ τὴν ὑπομονή μας. Μὰ ὁ Θεὸς δὲν ἀφήνει τοὺς χριστιανούς. Στὶς τρικυμίες φαίνεται ὁ καλὸς ναυτικὸς καὶ στὰ βάσανα ὁ καλὸς χριστιανός. Προσεύχεστε καὶ θὰ περάση καὶ αὐτὸ τὸ ποτήρι.

Τὸ μεσημέρι ξαναμοιράζει ψωμί, ἐλιές καὶ ρύζι γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ. Ἀπ' τὴν κορφή τῆς σκάλας διαβάζει στὸ λαὸ τὸ Εὐαγγέλιο.

Τὴν ὥρα αὕτὴ μπαίνει στὴν αὐλὴ ἓνας ἀστυνόμος μὲ λίγους στρατιῶτες. Ὁ κόσμος ὅλος ἀνατριχιάζει· οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ κλαῖνε ἀδιάκοπα.

Ὁ ἀστυνόμος εἰδοποιεῖ τὸ Χρυσόστομο ὅτι τὸν ζητοῦν στὸ Φρουραρχεῖο. Ἐκεῖνος ἔγνεψε στὸ λαὸ νὰ ἡσυχάσῃ καὶ ἀκολουθεῖ τὸν ἀστυνόμο. Τὸ ἀπόγευμα τὸν ἄφησαν νὰ γυρίσῃ στὴ Μητρόπολη. Τὸ βράδυ στὶς ὀχτῶ τὸν ξαναπῆραν στὸ Φρουραρχεῖο.

Τὴ νύχτα ὁ Χρυσόστομος ἔστειλε μιὰ σημείωση στὸν ἀδερφό του Εὐγένιο νὰ μὴν ἀνησυχῇ.

Κι ἀπὸ τότε κανεῖς δὲν εἶδε πιά τὸ Χρυσόστομο ζωντανό. Οὔτε κανεῖς ἔμαθε μὲ τί τρόπο θανατώθηκε. Τὸ πτώμα του, καταματωμένο, σκονισμένο, γυμνό, τὸ ἔσερνε τὴν ἄλλη μέρα στοὺς δρόμους ὁ τουρκικὸς ὄχλος, ὅπως κάποτε τὸ πτώμα τοῦ Πατριάρχη μας.

Δ. Κοντογιάννης



44. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΟΠΟΙΑ 1940 - 1941

Καὶ ἀνατέλλει ἡ 15ῃ Αὐγούστου τοῦ 1940. Πλήθη προσκυνητὲς κατακλύζουν τὴ λευκὴ Τῆνο στὸ βαθυγάλανο ἐλληνικὸ Αἰγαῖο. Εἶναι ἡ γιορτὴ τῆς Παναγίας. Στὸν ὄρμο τοῦ νησιοῦ, γιὰ ν' ἀπονεύμῃ τὶς καθιερωμένες τιμές, ἔχει φτάσει ἀπὸ τὰ ξημερώματα ἡ «Ἑλλη», τὸ παλαιό, ἱστορικὸ εὐδρομο τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου. Σημααιοστολισμένη κἀναι νὰ κυματίζουν τὰ χρώματα τοῦ ἔθνους πλάι στὸ θρησκευτικὸ πανηγυρισμό.

Δὲν ἔχει ὅμως προχωρήσει τὸ πρωί, εἶναι ἀκόμα ὀχτώ-



μηση ή ώρα, όταν κρότος τρομαχτικός συγκλονίζει τὸ πλοῦ καὶ τὸ νησί. Μαῦροι καπνοὶ σηκώνονται ἀμέσως, τριγυρίζουν τὴν «Ἑλλη», πού, χτυπημένη κατάσαρκα στὰ ὕφαλά της ἀπὸ ἐχθρὸ κρυμμένο, ἀρχίζει νὰ γέρνει. Δύο ἀκόμα τορπίλες σκάζουν μὲ φοβερὸ πάταγο, ἡ μιὰ σὲ ξέρα κοντὰ στὸ φανὸ τοῦ νησιοῦ, ἡ ἄλλη στὸν κυματοθραύστη. Ὁ λαός, οἱ προσκυνητές, στὴν παραλία καὶ στὸ δρόμο πού ἀνεβαίνει πρὸς τὴν ἐκκλησία, ἀναστατώνονται. Ἀδίκῃ ἀγωνιζόταν τὸ πλήρωμα νὰ ρυμουλκήσῃ τὸ καράβι, νὰ τὸ φέρῃ σὲ μέρος ξέβαθο, νὰ τὸ σώσῃ. Τὰ ρυμουλκία κόβονται. Στὶς δέκα παρὰ δέκα ἡ «Ἑλλη» δὲν ὑπῆρχε πιά· εἶχε βουλιάξῃ μέσα σὲ φλόγες.

Ποιὸς ἔκαμε τὸ ἔγκλημα; Ποιὸς πέταξε ἀπὸ μακριὰ τὸ στιλέτο; Καμιὰ ἐλληνικὴ ψυχὴ δὲν ἀμφιβάλλει: Ἡ γενναία πράξη ἔχει ἀποτυπωμένη τὴν ταυτότητά της στὸν τρόπο της. Ἡ ἔρευνα ἄλλωστε πού θὰ γίνη στὸ βυθὸ τοῦ ὄρμου ἀμέσως

τὴν ἐπόμενην ἡμέρα θὰ φέρῃ στὸ φῶς τὸ τσακισμένο ἐπισκεπτήριο τοῦ δολοφόνου: κομμάτια ἀπὸ τὶς τορπίλες μὲ πάνω ἀριθμὸ μητρώου καὶ στοιχεῖα ἰταλικά...

* * *

Στὴν Κηφισιά, σ' ἓνα σταυροδρόμι ἰσκιωμένο ἀπὸ μεγάλα πεῦκα ποὺ γέρνουν πάνω σὲ ροδοδάφνες, γωνία Κεφαλληνίας καὶ Δαγκλιῇ, βρίσκεται μιὰ βίλα διώροφη, σταχτιά, μὲ παράθυρα βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, μέσα σὲ κῆπο. Ἡ ὄψη τῆς, παλαικῆ, δὲν ἔχει τίποτα τὸ ἀξιοπρόσεχτο· τίποτ' ἄλλο ἀπὸ μιὰν ἀρχοντιά λιγάκι κουρασμένη. Ἡ πόρτα τοῦ κήπου, σιδερένια, δίφυλλη, βρίσκεται σὲ κοφτὴ γωνία καὶ βγάζει στὸ σταυροδρόμι.

Ἐκεῖ, στὶς τρεῖς παρὰ δέκα τὸ πρωὶ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940, μέσα στὴ νύχτα, ἤρθε καὶ σταμάτησε ἓνα αὐτοκίνητο τοῦ Διπλωματικοῦ Σώματος. Ὁ σκοπὸς χωροφύλακας ξέκρινε μέσα τρεῖς ἄντρες. Ὁ ἓνας τους βγῆκε, τοῦ μίλησε ἑλληνικά, ἐξήγησε πὼς ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας ζητάει νὰ ἰδῇ τὸν Πρόεδρο τῆς κυβερνήσεως. Ἐχει νὰ τοῦ κάνη, λέει, μιὰν ὑπερεπείγουσα ἀνακοίνωση. Ὁ σκοπὸς χτύπησε τὸ ἠλεκτρικὸ κουδούνι τῆς σκοπιᾶς του, νὰ εἰδοποιήσῃ τὸ σπίτι. Κοιμόνταν ὅλοι. Στὴ βαθιὰ γαλήνη τῆς νύχτας, μακριὰ κάπου, ἀκουγότανε νὰ γαυγίζει ἓνα σκυλί.

Ὁ ἀκόλουθος ποὺ ξύπνησε πρῶτος καὶ πῆγε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν πρωθυπουργὸ δὲν εἶχε ξεχωρίσει στὸ σκοτάδι τὰ χρώματα τῆς σημαίας τοῦ αὐτοκινήτου. Εἶχε κι αὐτὴ λουρίδες κάθετες· λοιπὸν τὴ νόμισε γαλλικὴ. Εἶπε στὸν πρωθυπουργὸ πὼς τὸν ζητάει ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας. Ἀπορημένος ἐκεῖνος γιὰ τὸ ἀσυνήθιστο τῆς ὥρας πέρασε πάνω στὸ βαμβακερὸ νυχτικὸ τοῦ ἓνα βεστόνι σκοῦρο, κατέβηκε στὸν κῆπο

καὶ πῆγε νὰ κοιτάξῃ ἀπὸ τὴν πλαϊνὴ πόρτα, τῆς ὁδοῦ Κεφαλ-
ληνίας. Τότε ἀναγνώρισε τὸν Γκράτσι. Κατάλαβε. Ἡ ὥρα
εἶχε σημάνει στὸ ρολόι τῆς ἱστορίας.



Ἕνας ἄνεμος καινούργιος, ἀνυποψίαστος, ἄρχιζε νὰ φυ-
σᾷ πάνω στὴν Ἀθήνα.

Ἦταν ἡ ὥρα 6 ὅταν οἱ σειρῆνες τῆς ἀντιαεροπορικῆς ἄμυ-
νας ξύπνησαν τὴν πολιτεία. Ὁ οὐρανὸς ἦταν πεντακάθαρος,
λευκάζε ὁ ὄρθρος, μύριζε δροσιά. Στοὺς δρόμους, τοὺς ἔρη-
μους ἀκόμα, κρότησαν μερικὰ παραθυρόφυλλα, κάποιες
μπαλκονόπορτες. Οἱ ἄνθρωποι ξυπνοῦσαν ξαφνιασμένοι, ρω-
τοῦσαν τοὺς πρώτους διαβάτες.

Ἕνα βουητὸ ἀνέβαινε λίγο λίγο ἀπὸ γύρω, ἀπὸ μακριά,
τὰ πρῶτα ὁμαδικὰ βήματα ἀφύλασαν στὴν ἄσφαλτο. Μάτια
ύψωνονταν στὸν οὐρανό, ἔψαχναν. "Ομως σ' ὅλη αὐτὴ τὴν κί-
νηση ποὺ ἄρχιζε καὶ πύκνωνε σὲ μικρὲς συντροφιές, σὲ ὁμά-
δες ποὺ ξεκινοῦσαν γιὰ τὰ κέντρα, δὲν ξεχώριζες ταραχὴ ἢ
ἀγωνία. Μιὰ διάθεση εὐφορίας, κέφι ἀνάλαφρο, ἀλλόκοτο,
ξεσήκωνε τὶς ψυχές, πρωινὸ ἀγέρι ποὺ κολπώνει τὸ πανί.
Στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀντικρίζονταν ἔφεγγε ἓνα
χαρούμενο ξάφνιασμα, σάμπως ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος, ὁ ἴσαμε
χτὲς βουτηγμένος στὴν καθημερινότητα καὶ στὴ βιοπάλη,
νὰ μάθαινε ξαφνικὰ πὼς ἔχει μέσα του κρυμμένα νιάτα.

Γιατὶ τὸ πρωὶ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 γινόταν πρα-
γματικὰ μιὰ ἀποκάλυψη: Διαφορετικὸ εἶχε πέσει νὰ κοιμηθῇ
τὸ ἔθνος τῇ νύχτα ποὺ πέρασε, διαφορετικὸ ξυπνοῦσε τώρα.
Ἡ εἰδηση ποὺ ἔτρεχε ἀπὸ στόμα σὲ στόμα: «Πόλεμος! Οἱ
Ἱταλοὶ εἰσβάλλουν», ἦτανε σὰ γενικὴ πρόσκληση σὲ ξεφάν-

τωμα. Περηφάνια, φιλότιμο και λεβεντιά φούσκωναν τὰ στήθη.

Κι ὁ καθέννας, ὁ πιὸ ταπεινός, ἐνιωθε νὰ ξυπνάη μέσα του μιὰ ἐπίγνωση: πὼς τρεῖς χιλιάδες χρόνια τὸν καλοῦν μὲ τ' ὄνομά του, τὸ ἄσχημο ἴσαμε χτές, νὰ τὰ δικαιώσῃ, νὰ τὰ ὑπερασπίσῃ. Ἡ ἱστορία ἔπαυε νὰ εἶναι λόγια τῶν σχολικῶν βιβλίων καὶ τῶν πανηγυρικῶν λόγων, γινόταν πράξη ζωῆς. Εἶχε φωνὴ βαθιά, βουερὴ μέσα στὸ αἷμα, μιλοῦσε. Κι ὁ πιὸ ταπεινός, ἔκανε τὴ σκέψῃ ἄθελά του, πὼς σ' αὐτὸν ἔλαχε νὰ τιμῇσῃ αὐτὴ τὴ φάλαγγα τῶν νεκρῶν ποὺ ξεκινάει ἀπὸ πολὺ μακριὰ καὶ δίνει νόημα στὸ χρόνο. Ἡ ἐκλογὴ τῆς μοίρας ἦταν βαριά, ἀλλὰ γιὰ τοῦτο καὶ ἡ τιμὴ πολὺ μεγάλη.

Οἱ ἐφημερίδες, ἂν καὶ Δευτέρα, κυκλοφόρησαν· ἔλεγαν μὲ λίγα, χτυπητὰ λόγια τὰ σχετικὰ μὲ τὸ τελεσίγραφο, τὴν εἴδηση πὼς οἱ Ἴταλοι θὰ εἰσβάλουν στίς ἔξι — τώρα. Κάτι ὀρθωνόταν σύσσωμο, νὰ τοὺς ὑποδεχτῇ ὅπως ἀρμόζει. Τὸν ἐνθουσιασμό τὸν χρωμάτιζε ἡ ἀγανάκτηση, ἡ περιφρόνηση.

Δρόμοι, πλατεῖες, σταυροδρόμια, εἶχαν φουντώσει στὸ μεταξὺ ἀπὸ ζεστὲς ἀνάσες, κόσμος· μακριεὲς θεωρίες πορεύοντας πρὸς τὴν Ὁμόνοια, τὸ Σύνταγμα, ἐνῶ στὸ ραδιόφωνο ἀκουγόταν τὸ διάγγελμα: «Ἡ στιγμή ἐπέστη ποὺ θ' ἀγωνισθῶμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμὴν της...».

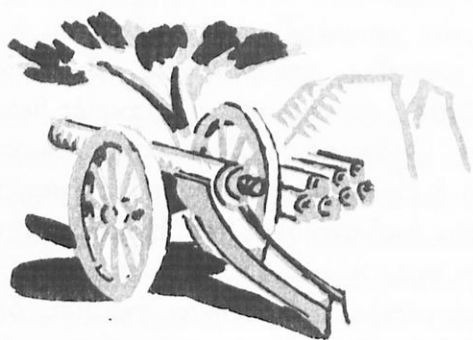
Σὲ μερικὰ μπαλκόνια φάνηκαν σημαῖες, ὅπως στὴν 25ῃ Μαρτίου. Τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως ἄρχισε νὰ τοιχοκολλῆται στὰ κέντρα. Μέσα του ὁ καθέννας ἀκουγε τὸν ἐθνικὸ ὕμνο ν' ἀνακρούεται χαμηλόφωνα, τὸν ὕμνο στὴν ἐλευθερία, σὰν προσκλητήριο καὶ σὰν προσευχή...

Τὸ πρῶτο πολεμικὸ ἀνακοινωθὲν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ποὺ βγῆκε σ' ἑκτακτες ἐκδόσεις τῶν ἐφημερίδων κοντὰ τὸ μεσημέρι, ἔδωσε μὲ λιτὴ ἀξιοπρέπεια τὸν τόνο στὴν ὅλη

υπόθεση. Σάν κείμενο, έπέζησε, μπήκε στήν 'Ιστορία: «Αί ιταλικαί στρατιωτικάι δυνάμεις προσβάλλουν άπό τής 5.30 σήμερα τά ήμέτερα τμήματα προκαλύψεως τής έλληνοαλβανικής μεθορίου. Αί ήμέτεραι δυνάμεις άμύνονται τοῦ πατρίου έδάφους».

Έκεῖ πέρα, στά σύνορα, βροντοῦσε τὸ κανόνι. Σὲ περισυλλογή βαθύτατη, μὲ κλεισμένα μάτια, τὸ άκουγε μέσα της κάθε έλληνική ψυχή.

"Αγγελος Τερζάκης



45. MANA KAI GIOΣ

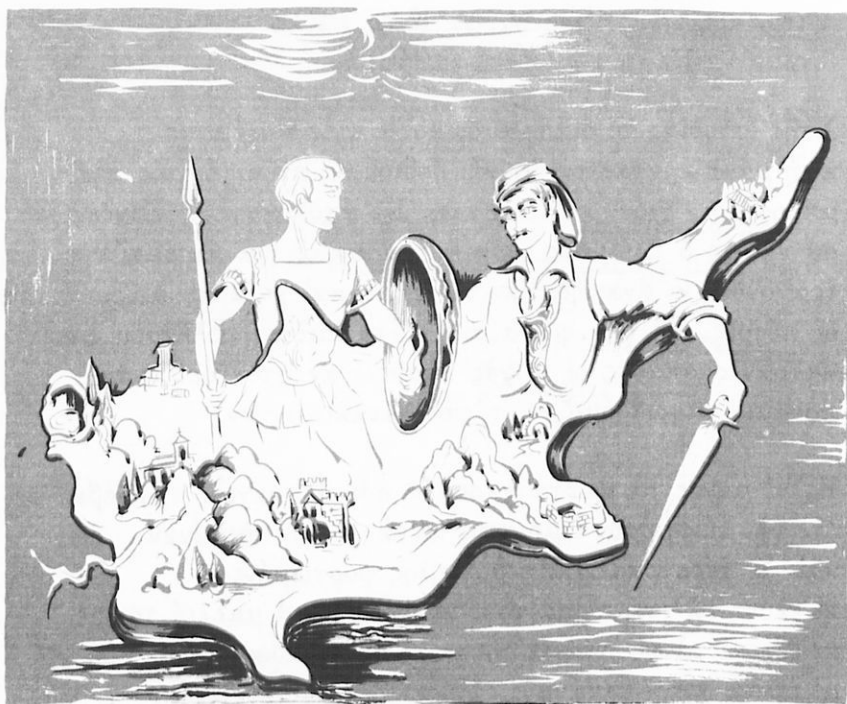
(1940)

Στῆς ἱστορίας τὸ διάσελο ὄρθιος ὁ γιὸς πολέμαγε
κι ἡ μάνα κράταε τὰ βουνά, ὄρθιος νὰ στέκη ὁ γιὸς της,
μπροῦτζος, χιόνι καὶ σύννεφο. Κι ἀχολόγαγε ἡ Πίνδος
σὰ νὰ ἔχε ὁ Διόνυσος γιορτὴ. Τὰ φαράγγια κατέβαζαν
τραγούδια κι ἀναπήδαγαν τὰ ἔλατα καὶ χορεύαν
οἱ πέτρες. Κι ὅλα φώναζαν: «Ἴτε παῖδες Ἑλλήνων...».
Φωτεινὲς σπάθες οἱ ψυχὲς σταύρωναν στὸν ὀρίζοντα,
ποτάμια πισωδρόμιζαν, τάφοι μετακινιόνταν.

Κι οἱ μάνες τὰ κοφτὰ γκρεμνὰ σὰν Παναγιὲς τ' ἀνέβαιναν.
Μὲ τὴν εὐκὴ στὸν ὄμο τους κατὰ τὸ γιὸ παγαίναν
καὶ τίς ἀεροτραμπάλιζε ὁ ἄνεμος φορτωμένες
κι ἔλυνε τὰ τσεμπερία τους κι ἔπαιρνε τὰ μαλλιά τους
κι ἔδερνε τὰ φουστάνια τους καὶ τίς σπαθοκοποῦσε,
μ' αὐτὲς ἀντροπατάγανε, ψηλά, πέτρα τὴν πέτρα,
κι ἀνηφορίζαν στὴ γραμμὴ, ὅσο ποὺ μὲς στὰ σύννεφα
χάνονταν ὀρθομέτωπες ἢ μιὰ πίσω ἀπ' τὴν ἄλλη.



Νικηφόρος Βρεττάκος



45α. Ο ΞΕΣΗΚΩΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

... Μιλοῦσε ὁ μέγας ἀδερφός μας, ἓνα παλληκάρι ἴσαμε δεκάξι χρονῶν. Μιλοῦσε μὲ θέρμη κι ἀγανάκτηση. Ἐμεῖς τὰ μικρὰ μέναμε μὲ στόμα ἀνοιχτό.

— ... Ναί, ναί. Ξεσηκώθηκε ἡ Χώρα. Κάψανε τὸ Κυβερνεῖο. Τὸ κάνανε στάχτη. Διώζανε τοὺς Ἑγγλέζους. Αὐριομεθαύριο ἔρχεται ἡ Ἑλλάδα.

— Ἀλήθεια, παιδί μου;

— Ναί, μητέρα.

— Μακάρι.

— Κι ἐδῶ θὰ ξεσηκωθοῦμε σήμερα. Στὴ Λεμεσό, στὴ Λάρ-

νακα, στὰ χωριά, παντοῦ ξεσηκωθήκανε. Ὁ κόσμος ἔξω εἶναι ἐξαγριωμένος. Σκοτώσανε παιδιά! Ρίξανε τοὺς ἀρχηγούς στὶς φυλακές. Ἄδικα. Δὲ θὰ σταματήσωμε. Θὰ τοὺς διώξωμε ὅλους, πρέπει νὰ τοὺς διώξωμε. Πηγαίνω, μητέρα.
— Ἀρτεμάκη!

Προσπάθησε νὰ τὸν ἐμποδίση. Ἐκεῖνος πετάχτηκε ἔξω μὲ σφιγμένες γροθιές.

Σὲ λίγο ἀρχίσανε νὰ χτυποῦν οἱ καμπάνες: Τίγκ... τάγκ. Τίγκ... τάγκ. Ἡ μητέρα σταυροκοπήθηκε.

— Παναγιά μου, βοήθησέ τους.

Οἱ καμπάνες ἤχοῦσαν τώρα ἀπ' ὅλες τὶς ἐκκλησιές. Ὁ ἀχὸς τους ἔσμιγε μὲ τὸ βουητὸ τοῦ κόσμου ποὺ μαζευτόταν στοὺς δρόμους. Θέλαμε κι ἐμεῖς νὰ πεταχτοῦμε ἔξω. Μιά στιγμή ποὺ ἡ μητέρα προσπαθοῦσε ν' ἀνάψῃ τὰ εἰκονίσματα, πῆρα τὸν Ξάνθο, τὸ μικρό μου ἀδερφό, γλιστρήσαμε καὶ φύγαμε. Πίσω μου τὴν ἄκουσα νὰ μὲ φωνάζῃ.

— Φῶτο... Φῶτο.

Ἦταν ἀργά. Εἴχαμε κιόλας σμίξει μὲ τὸ πλῆθος ποὺ ξεχυνόταν σὰ χείμαρρος. Ὅσο πῆγαινε πλάταινε καὶ φούσκωνε.

Μπροστὰ μπροστὰ, ξεδιάκρινα ἓνα ψηλὸ παπά. Κρατοῦσε μὲ καμάρι τὴ σημαία μας. Φούσκωνε μαζὶ μὲ τὴν καρδιά μας. Μερικὰ παιδιά τραγουδοῦσαν τὸ τραγούδι τῆς φυλῆς:

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποὺ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Τὰ μάτια ὁλονῶν πετοῦσαν σπίθες. Σὰν κανένας φώναζε: «Ζήτω ἡ Ἑλλάδα» τότε ὁλονῶν οἱ καρδιές καὶ τὰ στόματα ἀντιλαλοῦσαν ἀπὸ τὰ «Ζήτω, ζήτω».

Φωνάζαμε κι ἐμεῖς. Ξελαρυγγιστήκαμε. Ὁ ἴδρωτας αὐλάκωνε τὸ μούτρο μας.

Τὸ ἀνθρώπινο ρεῦμα προχωροῦσε κι ἔλο προχωροῦσε. Γυρόφερνε ἀπὸ τοὺς κεντρικοὺς δρόμους. Ὅσο πήγγαινε πλήθαιναν οἱ φωνές κι οἱ ἄνθρωποι. Φτάσαμε στὸ σχολεῖο, ἓνα παλαιὸ κτίριο στὴν καρδιά τοῦ Βαροσιοῦ. Μιά φωνὴ ἀντήχησε βαριά:

— Νὰ ὑψώσωμε τὴ σημαία.

Χιλιάδες φωνές ἀπάντησαν ἀπανωτὰ καὶ μὲ θέρμη.

— Νὰ τὴν ὑψώσωμε. Νὰ τὴν ὑψώσωμε.

Προχώρησε ὁ παπάς. Ἐνας μαθητὴς τὴν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του. Ἀναρριχήθηκε σὰ γάτος ἀπάνω στὴ στέγη. Προχώρησε ἀρκουδιάρικα στὸ κέντρο. Ἐφτασε τὸν ἱστό. Στηρίχτηκε κι ἀνασηκώθηκε. Ἐκανε τὸ σταυρό του. Τὴ φίλησε καὶ τὴν ἔδεσε. Ἡ σημαία ξετινάχτηκε ζωντανεμένη καὶ φτερούγισε. Κι οἱ καρδιές ὁλονῶν φτερούγισαν μαζί της. Τὸ παιδί ἀψήλωσε τὸ χέρι του καὶ βροντοφώνησε:

— Ζήτω ἡ Ἑλλάδα!

— Ζήτω!...

Σὰ φωνάξαμε καὶ ξεσπάσαμε, μείναμε κοιτώντας τὴ σημαία ποὺ κυμάτιζε ρυθμικά. Ὁρθάνοιχτα τὰ κουρασμένα μάτια τὴν κοιτοῦσαν. Τὰ γαλάζια ὄνειρα ταξίδευαν μαζί της. Ταξίδευαν στὴν Ἑλλάδα, στὴν Ἑλλάδα μας.

Ἀνεπάντεχα μιὰ φωνὴ μᾶς χτύπησε σὰ γροθιά στὸ κεφάλι: — Ἐρχονται οἱ Ἑγγλέζοι.

Τὸ τραγούδι σῶπασε. Μιά ὑπόκωφη βουὴ σελάγισε ἀνάμεσα στὸ πλῆθος. Σὲ λίγο τὸ τραγούδι ξανάρχισε μὲ πιότερη θέρμη. Καὶ τὸ ρεῦμα προχωροῦσε ἀκλόνητο κι ἀποφασισμένο.

Ἀπ' ἀντίκρου ξεπρόβαλαν σὰ δαιμόνοι τῆς νύχτας. Στὰ

χέρια τους σπίθιζαν οί λόγγες καί τὰ ντουφέκια. Ἀπὸ μακριὰ μᾶς φώναζαν μ' ἓνα τηλεβόα:

— Νὰ διαλυθῆτε ἀμέσως. Διαφορετικὰ θὰ πυροβολήσωμε.

Κανένας δὲ δειλίασε. Τὸ ρεῦμα προχώρησε. Οἱ γροθιές σφίχτηκαν πιὸ πολὺ καὶ τὸ τραγοῦδι θέριεψε στὰ στόματα τῶν παλικαριῶν. Ἐνα μεθύσι καὶ μιὰ πίστη ὁδηγοῦσε τοὺς τοὺς ἀνθρώπους. Τοὺς καμάρωνα.

Τώρα βλέπαμε καθαρά τὰ μοῦτρα τους. Ξανὰ ὁ τηλεβόας ἀντήχησε.

— Διαλυθῆτε...

Ἡ φωνὴ πνίγηκε μέσα στά: «Ζήτω ἡ Ἑλλάδα!».

Ἡ πρώτη ντουφεκιὰ ξέσχισε σὰ λεπίδι τὴν καρδιά.

— Παναγιὰ μου!

Κι ἓνα δικό μας παλικάρι ἔγειρε πληγωμένο κατάστηθα. Τὸ αἷμα ξεπηδοῦσε ἀκράτητο ἀπὸ τὰ στήθια καὶ τὸ στόμα του. Ἐσκυψαν καὶ τὸ ἀνασήκωσαν. Τὸ αἷμα εἶχε κιόλας βάψει τὴ γῆ. Ὁ Ξάνθος, ἀκούοντας τὴ ντουφεκιὰ, ἔβαλε τὰ κλάματα.

— Πᾶμε σπίτι. Πᾶμε σπίτι.

Κι ἡ δική μου καρδιά γιόμισε τρόμο κι ἀπορία. Τὸν τράβηξα ἀπὸ τὸ χέρι καὶ φύγαμε. Ἐνοιωθα μιὰ ντροπὴ γιὰ τοῦτο πού 'κανα. Φεύγοντας ἔστριψα τὸ κεφάλι μου πολλὲς φορὲς πίσω. Τὸ ρεῦμα ἐξαγριωμένο προχωροῦσε. Οἱ ντουφεκιὲς ξέσχιζαν κάθε λίγο τὴ νύχτα. Τὶς μετροῦσα μὲ καρδιοχτύπι. Μιά... δύο... τρεῖς...

Φτάσαμε σπίτι. Ἡ μητέρα μᾶς καρτεροῦσε μὲ φανερὴ ἀγωνία. Μόλις μᾶς εἶδε ἔτρεξε ἀλαφιασμένη. Γονάτισε καὶ μᾶς πῆρε σφιχτὰ στὴν ἀγκαλιά της. Τὸ πρόσωπό της εἶχε ὑγρανθῇ ἀπὸ τὰ δάκρυα. Κλαίσαμε κι ἐμεῖς μαζί της. Τ' ἀναφιλητὰ γιόμισαν τὴν κάμαρη. Οἱ καρδιὲς ξαλάφρωσαν. Θέλησε ὕστερα νὰ κάμῃ τὴ σοβαρὴ. Πῆρε ἓνα μαντίλι καὶ σφούγγισε τὰ δάκρυά της. Σηκώθηκε.

— Παλιόπαιδα! Γιατί πήγατε; Τί μπορείτε να προσφέρετε εσείς...

Μᾶς βοήθησε να ξεντυθοῦμε. Μᾶς ἔβαλε ὕστερα να γονατίσωμε καὶ να προσευχηθοῦμε. Μᾶς σκέπασε καὶ μᾶς φίλησε.

— Καληνύχτα, καλὸ ξημέρωμα καὶ καλὴ λευτεριά.

— Μακάρι, μητέρα.

‘Ο μικρὸς ἀδερφὸς ρώτησε.

— Τί εἶναι λευτεριά, μητέρα;

— Νά...

‘Η μητέρα τὰ ἔχασε. Δὲν ἤξερε τί να τοῦ πῇ. Στενοχωρήθηκε. Ἐτριβε τὸ μέτωπό της. Ἄδικα. ‘Ο Ξάνθος ἐπέμενε. Ξαφνικὰ θυμήθηκε.

— Θυμᾶσαι, παιδί μου, ἐκεῖνο τὸ παραμῦθι μὲ τὸ δράκοντα ποὺ εἶχε κλέψει ἀπὸ τὴ μητέρα τους τὰ τρία παιδάκια καὶ ποὺ τὰ ἔβαζε ὅλη μέρα να τοῦ δουλεύουν καὶ τὴ νύχτα τὰ σκότωνε στὸ ξύλο;

— Ναί, ἀπάντησε μὲ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον, κι ἦρθε ὕστερα τὸ πριγκιπόπουλο, σκότωσε τὸ δράκοντα καὶ λευτέρωσε τὰ φυλακισμένα παιδάκια.

— Μπράβο, τὸ θυμᾶσαι. Τοὺς χάρισε τὴ λευτεριά τους. Κι ἐμεῖς ἓνα τέτοιο δράκοντα προσπαθοῦμε να σκοτώσωμε, παιδί μου. Νὰ λευτερωθοῦμε. Κατάλαβες;

— Ναί, μητέρα. Κι ἀποκοιμήθηκε εὐχαριστημένο.

‘Η μητέρα πῆρε μιὰ καρέκλα καὶ κάθισε ἀνάμεσα στὰ στρώματά μας. Σὲ λίγο ἄκουγα τὴν κουρασμένη της ἀνάσα.

Ἄδικα προσπάθησα να κοιμηθῶ. Στὸ νοῦ μου στριφογύριζε τὸ σκοτωμένο παλικάρι. Τὸ ἔβλεπα ἀδιάκοπα μπροστά μου. Βουτηγμένο στὸ αἷμα. Ἐτοιμοθάνατο. Ἀραγε να πέθανε; Πόσο θὰ ἔθελα να μὴ πεθάνη. Ὅχι, δὲν πρέπει να πεθαίνουν τέτοιοι λεβέντες. Συλλογιζόμουν τὴ μάνα του. Ποιὸς θὰ τῆς ἔφερνε τὸ κακὸ μαντάτο; Θ’ ἄντεχε στὸ σκληρὸ χτύπημα;

Κι ὅμως πρέπει ν' ἀντέξῃ. Πρέπει μάλιστα νά 'ναι περήφανη ποὺ τὸ παιδί της θυσιάστηκε γιὰ τὴ λευτεριά τοῦ τόπου. "Ο-λες οἱ μητέρες πρέπει νὰ τὴ ζηλεύουν. Τί νά 'γινε ἄραγε σὰν ἔφυγα; Ὑποχώρησαν οἱ Ἑγγλέζοι; Οἱ δικοί μας μιὰ φορὰ ποτέ τους δὲ θὰ ὑποχωρήσουν. Θὰ προτιμήσουν νὰ σκοτωθοῦν ὅλοι παρὰ νὰ λιποταχτήσουν. Εἶμαι σίγουρος γι' αὐτό. Κι ἂν τοὺς σκοτώσουν δὲ θὰ καταφέρουν τίποτα. Ἐδῶ, νὰ ἐδῶ, μέσα σὲ τούτη τὴν καρδιά ἔχομε κλεισμένη τὴν Ἑλλάδα μας. Μπορεῖς ν' ἀφαιρέσης τὴν καρδιά; Πές μου, μπορεῖς; Πῆραν ἓνα σωρὸ ντουφέκια καὶ τὰ μυδραλιοβόλα καὶ τὰ 'βαλαν μὲ ἀνθρώπους ὀλότελα ἄοπλους. Ντροπὴ τους. Μὰ πότε ἐπὶ τέ-λους, Θεέ μου, θὰ σκοτώσωμε κι ἐμεῖς τὸ δράκοντα; Πότε;

Φῶτος Χατζησωτηρίου

46. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ (ἡ 9η Ἰουλίου 1821 ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου)

(Τὸ ἡρωϊκὸ τοῦτο ἔπος, ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ 560 στί-χους, ἀναφέρεται στὸ μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Κύπρου Κυπριανοῦ καὶ εἶναι γραμμένον στὸ κυπριακὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα.

Τόσο γιὰ τὴ φυσικότητα καὶ παραστατικότητα, ὅσο καὶ γιὰ τὴν πατριωτικὴ του ἑξαρση οἱ Κύπριοι τὸ ἔπος τοῦτο τὸ θεωροῦν ἐθνικὸ καὶ τὸν λαϊκὸ ποιητὴ τοῦ ἐθνικοῦ ποιητῆ.

Τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα (στίχοι 170-181) εἶναι ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ διάλογο τοῦ τούρκου ἑπαρχοῦ Μουσελήμ ἀγᾶ μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό).

— Πίσκοπε, γιὰ τὴν γνώμην μου ποτὲ δὲν τὴν ἀλλάσσω,
κι ὅσα κι ἂν πῆς μὲν θαρρευτῆς πὼς ἐν νὰ σοῦ πιστέψω·
ἔχω στὸν νοῦν μου, πίσκοπε, νὰ σφάξω, νὰ κρεμάσω,
κι ἂν ἡμπορῶ πού τοὺς Ρωμιούς τὴν Κύπρον νὰ παστρέψω·
κι ἀκόμα ἂν ἡμπόρεια τὸν κόσμον νὰ γυρίσω,
ἔθεν νὰ σφάξω τοὺς Ρωμιούς, ψυχὴν νὰ μὲν ἀφήσω.

— Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν φυλῇ συνόκαιρη τοῦ κόσμου,
κανένας δὲν ἐβρέθηκεν γιὰ νὰ τὴν -ι-ξηλείψῃ,
κανένας, γιατί σκέπει τὴν πού τά 'ψη ὁ Θεός μας.
Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν νὰ χαθῇ, ὄντας ὁ κόσμος λείψῃ.

Βασίλης Μιχαηλίδης



γιὰ=ἐγώ, μὲν=μὴν, θαρρευτῆς=θαρρεῖς, νομίσης, ἐν=εἶναι, πού=ἀπό,
ἔθεν=ἤθελε, ἔθεν νὰ=θε νὰ, συνόκαιρη=συννομήλικη-σύγχρονη, ξηλείψῃ
=ἐξαλείψῃ, ἐξαφανίση, 'ψη=ὑψη, ὄντας=ὄταν.

47. ΥΨΩΝΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΗΜΑΙΑ

‘Υψώνω τὴ σημαία μου καὶ σκέφτομαι: Τί εἶναι πατρίδα; Εἶναι ἡ δόξα τῶν περασμένων; Ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ πατρίδες χωρὶς ἔνδοξο παρελθόν. Δὲν τίς ἀγαποῦν λιγότερο οἱ πολῖτες τους. Εἶναι μιὰ ιδέα ἀφηρημένη; Ἀλλὰ οἱ ιδέες μὲ τὸ κύλισμα τῶν αἰώνων κυλοῦν καὶ αὐτές. Ἡ ἀγάπη στὴν πατρίδα μένει. Εἶναι κάποιον ὄνειρο; Τὸ ζήσαμε τ’ ὄνειρο. Μαζὶ μὲ αὐτὸ ἦταν συνυφασμένη ἡ ζωὴ μας. Τ’ ὄνειρο διαλύθηκε. Καὶ πάλι ἡ πατρίδα μένει. Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ ζῇ πάνω ἀπὸ τὴν ἱστορία, πάνω ἀπὸ τὴ ρευστότητα τῶν ιδεῶν, πάνω ἀπὸ τὴν ἀπατηλότητα τῶν ὁνείρων; Ρωτῆστε τὸν ξενιτεμένο νὰ σᾶς τὸ εἰπῇ. Ὁραματίζεται ἓνα κομμάτι γαλανοῦ, τίς βελόνες τοῦ πεύκου, μιὰ συκιὰ στό φράχτη, μιὰ καλύβα, ἓνα σταυρό, ἓνα πανάκι καραβιοῦ, τὸν ἀναθρώσκοντα καπνὸ... Τὰ ζωντανεύει στὴ φαντασία του καὶ νοσταλγεῖ πατρίδα. Γιατὶ ἡ πατρίδα δὲν εἶναι μιὰ λέξη, γιὰ νὰ μπορῇ ὅποιος θέλει νὰ σβήνη, δὲν εἶναι εἶδος φιλολογικόν, ποὺ τὸ προσκυνοῦμε σήμερα καὶ τὸ ἀπαρνιούμαστε αὔριο. Εἶναι ἡ πραγματικότητα: ὁ κάμπος, ἡ θάλασσα, τὸ βουνό, τὸ χῶμα, ὁ βράχος, ὅ,τι ἀγκαλιάζει τὸ μάτι. Πῶς θὰ τὸ ἀγνοήσετε; Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ σύνολο αὐτὸ τῶν ἐμφύχων καὶ ἀψύχων εἶναι ἀγάπη στὴν πατρίδα.

Ἔχει πάρει πολὺ στενὴ ἔννοια ὁ πατριωτισμός. Τὸν εἶδαμε σὰ μιὰ θυσία. Ἀφοῦ ὅμως τὴν πατρίδα τὴν ἀποτελοῦμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι καὶ ὁ κόσμος ποὺ μᾶς περιβάλλει, γιὰ νὰ μὴν εἶναι ἐκδήλωση πατριωτισμοῦ ἢ προσπάθεια γιὰ τὴν τελειοποίηση τοῦ ἑαυτοῦ μας, γιὰ τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου μας, γιὰ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ περιβάλλοντός μας; Τὴν ἰδανικὴ πολιτεία θὰ τὴν ἀποτελέσει τὸ ἄθροισμα τῶν τελειοποιημένων ἀνθρώπων. Ὁ μόχθος τῶν πολιτῶν, ποὺ τείνει νὰ γλυκάνη τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ μεγαλύτερο

τὸ μερίδιο τοῦ τόπου στ' ἀγαθὰ τῆς ὑπάρξεως, εἶναι καὶ αὐτὸ μιὰ ζωηρὴ ἔκρηξη πατριωτικοῦ αἰσθήματος. Καὶ τὸ δεντράκι τῆς πλατείας, ὅταν τὸ προστατεύετε ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ ἐχθροῦ, πράξη πατριωτικὴ κάνετε. "Ὅπως ἐπιβουλὴ κατὰ τῆς χώρας εἶναι κάθε ἐνέργεια ποὺ θὰ τὴν ἀσχημίση. Ὁ ἐμπρηστής τοῦ δάσους καὶ ὁ ἔμπορος ποὺ στέλνει τὰ σάπια σύκα του στὸ ἐξωτερικὸ εἶναι ἐχθροὶ τῆς πατρίδας, ὅσο καὶ αὐτὸς ποὺ παρέδωσε τὰ μυστικὰ της στὸν ξένο.

Καλὸς πατριώτης δὲν εἶναι μόνο ἐκεῖνος ποὺ ἔχει νὰ δείξῃ πιστοποιητικὰ ἥρωικῆς δράσης. Θὰ τὸν κρίνετε καὶ στὰ εἰρηνικὰ του ἔργα, ποὺ εἶναι τὰ μονιμότερα καὶ τὰ σταθερώτερα. Ἡ ἀγάπη τοῦ ἐργάτη στὴ δουλειά, ἡ ἐντιμότητα τοῦ ἐμπόρου, ἡ εὐσυνειδησία τοῦ ἐπιστήμονα εἶναι πράξεις πατριωτικές, ἀφοῦ εἶναι πράξεις ποὺ ἀνεβάζουν τὸ ἐπίπεδο τῶν ὑλικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν τοῦ τόπου. Πατριώτης λαμπρὸς εἶναι καὶ ὁ ἀθόρυβος αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ μέσος "Ελληνας, ὁ νοικοκυράκος, ποὺ δὲν ἔχει εὐκολές τὶς ἐξάρσεις* οὔτε φτηνοὺς τοὺς ἐνθουσιασμοὺς, ἀλλὰ ἔκλεισε τὴν πατρίδα στὸ μαγαζάκι καὶ δουλεύει τίμια γιὰ τὴν ἄνεση τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ τὴ χαρὰ τῶν παιδιῶν του. Ἀσήμαντη εἶναι ἡ ἱστορία τῶν σχέσεών του μὲ τὴν πατρίδα. Τὴν ὑπηρετήσε, ὅταν τὸν κάλεσε νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ. Δὲν μπορῶ νὰ σᾶς βεβαιώσω ἂν εἶναι ἀξίος τῆς δάφνης τοῦ ἥρωα. Θὰ σᾶς βεβαιώσω ὅμως ὅτι κράτησε τὴ θέση του ἀντρίκια μὲ τὴν ἀντίληψη τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ πολίτη πρὸς τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς σημαίας του, ποὺ εἶναι καὶ δική του ἀξιοπρέπεια, μὲ τὴν ἐλπίδα γιὰ ἓνα καλύτερο αὔριο γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὸν τόπο. Ἄν οἱ ἐνθουσιασμοὶ εἶναι ἀπαραίτητοι σὲ μιὰ μεγάλη ἐξόρμηση, ἐπίσης ἀπαραίτητη εἶναι καὶ ἡ ἀθόρυβη αὐτὴ ὑπηρεσία τοῦ πλήθους. Οἱ ἐνθουσιασμοὶ θὰ σβήσουν. Ἡ συναίσθηση τοῦ καθήκοντος, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει, ἔχει ἀκλόνητα τὰ θεμέλιά της. Στὴ συ-

ναίσθηση αὐτὴ στηρίζονται οἱ πολιτεῖες γιὰ τὰ σταθερὰ καὶ μακρόπνοα ἔργα τους.

Ὁ πολίτης ποὺ ἐκδηλώνει μὲ τὸν ἰδρώτα του τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα ξέρεи νὰ τιμήσῃ καὶ τὸν ἰδρώτα τοῦ γείτονα του. Ἀπὸ τὴ δική του προσπάθεια θὰ κρίνῃ τὴν ἀξία τῆς προσπάθειας τῶν ἄλλων καὶ θὰ τὴ σεβαστῇ. Καλὸς πολίτης τῆς χώρας του εἶναι καὶ καλὸς πολίτης τοῦ κόσμου καὶ κομίζει ἀνύποπτος τὸ λιθάρι του γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ συνόλου.

Αὐτὲς τὶς σκέψεις κάνω τώρα ποὺ ὑψώνω τὴ σημαία τῆς γιορτῆς. Λάμπει στὸν ἥλιο ὁ Παρθενώνας, ἓνα τσαρούχι περνᾷ κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρο, ἡ φουστανέλα λευκαίνει τὸ δρόμο, ἓνα σπουργιτάκι χτυπᾷ τὸ ταχούνι του καὶ περνᾷ γελαστὸ ἀπὸ τὴν ἄσφαλτο, ἓνα ἄλλο κάθισε στὰ σύρματα καὶ φλυαρεῖ, ὁ πλανόδιος διαλαλεῖ, ὁ σοφὲρ κορνάρει, ὁ χαρταετὸς καμαρώνει στὸν οὐρανό, γαλανὴ εἶναι ἡ θάλασσα, μύρα φέρνει ἡ πνοὴ τῆς ἀνοιξέως. Βλέπω τὴν πατρίδα μου καὶ τὴ χαιρετῶ.

II. Παλαιολόγος





48. ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΣΗΜΑΙΑ

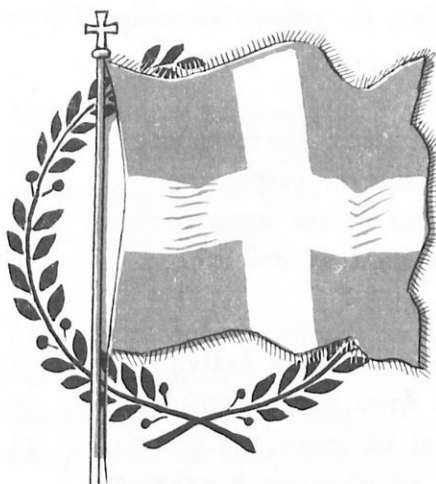
Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανί, τὸ γαλανὸ καὶ τ' ἄσπρο,
κομμάτι ἀπ' ἀνοιξιὰτικο καὶ ξάστερο οὐρανό,
πού εἶναι λευκὸ σὰν τὸν ἀφρὸ τοῦ κύματος, πού ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι ὀλόγλυκο, σὲ πέλαο μακρινό.
Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανὶ πού, ὅταν περνᾷ μπροστά μας,
ὕγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾷ ἡ καρδιά μας.

Δὲν εἶναι ἡ αὖρα πού ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαϊδέψη,
δὲν τ' ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὖρα ἡ σιγανή·
εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοή πού ὀρμᾷ νὰ ζωντανέψη
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.
Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τό 'καμε χλαμύδα,
καὶ ζῇ σ' αὐτὸ καὶ πάλλεται ὀλόκληρη ἡ Πατρίδα.

Εἶναι ἡ Σημαία! Τὴ βλόγησαν παπάδες μ' ἄσπρα γένια,
μὲς στῆς σκλαβιάς τὸ τρίσβαθο κι ἀπόκρυφο σχολειό,
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιὲς ἀπάνω της, κι οἱ κόρες
τῇ νύχτα τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.
Σὰν βόρειο σέλας ἄστραψε στὴ Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἑβδομο οὐρανὸ κι ἀκόμη πέρα.

Ποιὰ λύρα ἔχει τὴ δύναμη γιὰ νὰ σὲ ψάλῃ ἐπάξια;
Εἶσαι τῆς νέας 'Ελλάδας μας ἡ ἅγια εἰκόνα 'Εσύ.
Εἶσαι ἡ λαχτάρα ποὺ λυγáει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσή,
ποὺ ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει,
θαρρεῖς καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς σὲ περικυκλώνει...

Στέφανος Δάφνης





49. ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Ἀπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
ἔλα πάλι νὰ σοῦ πῇ.

Ἀργεie νὰ ᾴθῃ ἐκείνη ἡ μέρα,
καὶ ᾄταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τὰ ᾴσκιαζε ἡ φοβέρα,
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες: Πότε, ἄ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές;
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές.

Τότε ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλαίματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα ἐλληνικό.

Μὲ τὰ ροῦχα αἵματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά,
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχὴ·
δὲν εἶν' εὐκολες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῇ.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἀλλ' ἀνάσασα καμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

Ἄλλοι, ὀιμέ! στὴ συμφορά σου,
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
«σύρε νὰ ἔβρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε» ἐλέγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι
ποὺ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
ποὺ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανή.

« Ἀπαντα »

Δ. Σολωμός



ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

50. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Ὡ σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο
χίλιες φορές νὰ εἶσαι εὐλογημένο,
καὶ ἅγια πάντα τοῦ Θεοῦ ἡ ματιὰ
στ' ἀδέρφια μου νὰ δίνη εὐλογία
καὶ νὰ μυρώνη ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γηρατειά!

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω
καὶ τὴ γλυκειὰ Πατρίδα νὰ λατρεύω,
σὺ κρύβεις μὲς στὸ λατρευτὸ σου κτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο.

Ἡ κάθε σου γωνιά καὶ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
τῶν τραγουδιῶν μου ἦχο ἢ στεναγμό,
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καημό.

Καὶ τ' ἄψυχα ὅλα ἀκόμα μὲ γνωρίζουν,
κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σταμνί.
Χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
καὶ τὴν ἀγκάλη ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
ποὺ κάθονται οἱ γονιοὶ μου οἱ σεμνοί.



Γεώργιος Στρατήρης



51. Η ΑΝΙΚΗΤΗ ΕΛΠΙΔΑ

Ἀνήμερα τὰ Φῶτα, τὸ δειλινὸ τῆς παραμονῆς τοῦ Ἀι-Γιαννίου, ἡ Μήτηραινα, ὅπως ὅλες τὶς παραμονές τοῦ Ἀι-Γιαννίου, ἔσφαξε μιὰ παχιά καὶ μεγάλη κότα, ἀπὸ τὶς δέκα δώδεκα κοτοῦλες ποὺ εἶχε, τὴ ζεμάτισε, τὴ μάδησε καὶ τὴν ἔβαλε νὰ βράσῃ. Συγύρισε τὸ σπιτοκάλυβό της, ἔστρωσε στὴ γωνιά τὰ νυφιάτικα της μάλλινα στρωσίδια, ἔδεσε τὴ σκύλα καὶ περίμενε, ὅπως ὅλες τὶς παραμονές, νὰ ῥθῇ ὁ ξενιτεμένος της ὁ Γιάννης, ξημερώνοντας τ' Ἀι-Γιαννίου.

Αὐτὴ ἡ ἱστορία ἐξακολουθοῦσε χρόνια τώρα. Ἡ ἀκόμη νέα ἡ Μήτηρ, ὅταν χήρα ξεκίνησε τὸ μονάκρι της τὸ Γιάννη γιὰ τὴν ἔρημη ξενιτιά. Δὲν εἶχε ἀκόμη ἄσπρη τρίχα στὰ κατὰμαυρα μαλλιά της, ὅταν τὸν φίλησε γιὰ ὅστερη φορά καὶ τὸν εἶδε ψηλὰ ἀπὸ τὴ ραχοῦλα μὲ δακρυόπνιχτα μάτια νὰ χάνεται στὸ μακρὸς τοῦ δρόμου καὶ νὰ γίνεται ἄφαντος.

Χρόνια καὶ χρόνια ἀπὸ τότε ἡ δόλια Μήτηρ περνοῦσε τὴ ζωὴ της μονάχη στὸ σπιτοκάλυβό της, ἔχοντας γιὰ μόνη συντροφιά τοὺς τέσσερεις τοίχους, τὸ εἰκόνημα, τὴ γωνιά, μιὰ γίδα, μιὰ γάτα καὶ καμιὰ δεκαριά κοτοῦλες μ' ἕναν ὁμορφο πετεινό, πού τῆς χρησίμευε κάθε πρωὶ σὰ ρολόγι, νὰ τὴν ξυπνᾷ, γιὰ ν' ἀνάβῃ τὴ φωτιά της καὶ ν' ἀρχινᾷ τὸ ἐργόχειρό της: ρόκα ἢ πλέξιμο ἢ μπάλωμα, ἢ γιὰ νὰ πηγαίνει στὸ λόγγο νὰ κουβαλᾷ ξύλα.

Τὰ νιόπαιδα τοῦ χωριοῦ πῆγαιναν κι ἔρχονταν στὴν ξενιτιά, ποῖο σὲ τρία, ποῖο σὲ τέσσερα καὶ ποῖο σὲ πέντε χρόνια, τὸ βαρὺ βαρὺ· ἀλλὰ ὁ Γιάννης τῆς Μήτηρ οὔτε φαινόταν, οὔτε ἀκουγόταν πουθενά! "Ὁλος ὁ κόσμος τὸν θεωροῦσε χαμένο καὶ ὁ προεστὸς τοῦ χωριοῦ τὸν ξέγραψε ἀπὸ τὸ δεφτέρι του, γιὰ νὰ μὴν πληρώνῃ ἡ κακομοίρα ἡ Μήτηρ τοὺς φόρους του. Καὶ ὅμως ἡ Μήτηρ ἐσκότισε τὰ ροῦχα της, ἅμα ἔμαθε ὅτι τῆς ξέγραψε ὁ προεστὸς τὸ παιδί της καὶ πῆγε στὸ σπίτι του νὰ παραπονεθῇ.

—'Ακοῦς ἐκεῖ, ἔλεγε βγαίνοντας ἀπὸ τοῦ προεστοῦ, νὰ μοῦ σβῆσῃ τὸ παιδί μου! Τί τὸν μέλει αὐτόν, σὰν πληρώνω ἐγώ;

Εἶχε πάντα τὴν καρδιά της γεμάτη ἐλπίδα καὶ τῆς φαινόταν ὅτι τὸ παιδί της εἶναι γερό καὶ καλά, ὅτι κέρδιζε χρήματα μὲ τὸ σωρὸ κι ὅτι βρίσκεται στὸ δρόμο νὰ ῥχεται. Ζοῦσε ἡ καημένη μὲ τὸ ἐργατικὸ, πότε στ' ἀμπέλια καὶ πότε στὰ χωράφια χωριανῶν της, κι ἐνῶ ὅλος ὁ κόσμος τὴ συμπονοῦ-

σε, αὐτὴ δὲν τό 'βανε κάτω, ἀλλ' ἀπολογιόταν μὲ θυμό:

— Μὴ σᾶς πέρασε ἡ ἰδέα ὅτι χάθηκε τὸ παιδί μου καὶ δὲ θὰ μοῦ ἔρθῃ; αὐτὸ ζῇ καὶ βασιλεύει, δόξα σοι ὁ Θεός! Ἔτσι μοῦ τὸ λέει ἡ ἐλπίδα, πού ἔχω μέσα στὴν καρδιά μου!

Κάθε δειλινό, χειμῶνα καλοκαίρι, ὅταν ἔτρεμε ὁ ἥλιος νὰ βασιλέψῃ, ἄφηνε τὴν ἐργατιά της καὶ γνέθοντας πῆγαινε ψηλὰ στὴ ραχοῦλα, στ' ἀγνάντια τοῦ χωριοῦ· κι ἐκεῖ καθόταν κι ἀγνάντευε τὸ δρόμο, ὡς μιὰ ὥρα μακριὰ — ὅσο ἔκοβε τὸ μάτι της — καὶ μὲ ἀνίκητη ἐλπίδα ἀκολουθοῦσε τοὺς διαβάτες πού ἔρχονταν, καὶ μονολογοῦσε:

— Νά! αὐτὸς εἶναι! Αὐτὸς ὁ καβαλάρης! Κοίτα πῶς τρέχει τὸ μουλάρι του! Καλῶς ὀρισε, παιδί μου!

Καὶ ξεφώνιζε κι ἄνοιγε τὴν ἀγκαλιά της μ' ἄφατη χαρὰ καὶ ροβολοῦσε δύο τρία βήματα, ἀλλὰ ὁ καβαλάρης ἐκεῖνος δὲν ἦταν ὁ Γιάννης τῆς Μήτηρταινας, οὔτε κἀν χωριανός της, γιατί ἅμα πλησίαζε πρὸς τὸ χωριό, ἔπαιρνε τὸν ἄλλο τὸ δρόμο τραβώντας γιὰ ξένο χωριό. Κι ἡ Μήτηρταινα χαρωπὴ χαρωπὴ ἔπαιρνε κοντὰ μὲ τὸ βλέμμα της ἄλλον καβαλάρη διαβάτη γιὰ τὸ Γιάννη της, ὅσο πού κι αὐτὸς ἔπαιρνε ἄλλο δρόμο. Καὶ δὲν ἔφευγε ἀπὸ τὴ ραχοῦλα, παρὰ ὅταν ἄρχιζε νὰ χύνεται τὸ σκοτάδι ἐπάνω στὴ γῆ. Τότε γύριζε στὸ σπιτοκάλυβό της γελαστὴ καὶ χαρωπὴ, ὅπως πάντα, μὲ τὴν καρδιά της γεμάτῃ ἐλπίδα κουνώντας τὸ κεφάλι καὶ λέγοντας:

— Ποιὸς ξέρεי τὸ μοναχό μου, ποῦ νὰ νυχτώθηκε! Δὲν τὸν ἄφησε ἡ κούραση τοῦ δρόμου νὰ φτάσῃ ἀπόψε! Κι αὔριο μέρα τοῦ Θεοῦ ξημερώνει! Αὔριο ἔρχεται.

Αὐτὴ ἡ δουλειὰ ἐξακολούθησε χρόνια καὶ χρόνια. Ἡ ἐλπίδα φώλιαζε βαθιὰ στὰ φυλλοκάρδια τῆς Μήτηρταινας καὶ τίποτε δὲν μποροῦσε νὰ τὴ διώξῃ ἀπὸ κεῖ μέσα. Ὅταν δού-

λευε με την εργατιά, αυτή έσερνε πάντα τὸ τραγούδι καὶ τραγουδοῦσε ὅλο ξενιτεμένα τραγούδια γιὰ τὸν ξενιτεμένο τὸ γιό της, ποὺ πάντα ἐρχόταν καὶ ποτὲ δὲ φαινόταν! "Ὅλος ὁ κόσμος, ἄντρες καὶ γυναῖκες, τὴν ψυχοπονοῦσαν τὴν καημένη τὴ Μήτραινα κι ἔλεγαν μέσα τους:

—'Ο Θεὸς νὰ τῆς αὐξάινῃ τὴν ἐλπίδα τῆς ὀρφανῆς!

Ἔτσι περνοῦσαν τὰ χρόνια καὶ ἡ Μήτραινα ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐλπίζῃ κι ὅλο νὰ ἐλπίζῃ. Κάθε βράδυ περίμενε τὸ Γιάννη της καὶ κάθε βράδυ ξενυχτοῦσε ἔρημη καὶ μοναχὴ στὸ σπιτοκάλυβό της, χωρὶς ν' ἀδημονῇ, χωρὶς ν' ἀπελπίζεται.

Εἶχε χάσει τὸ λογαριασμὸ πόσα χρόνια εἶχε ὁ Γιάννης της στὰ ξένα. Δὲ θυμόταν πόσα χρόνια τῆς βάραιναν τὴ ράχη κι ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ξεκίνησε τὸ μονάκριβό της, εἶχε σκεπάσει τὸν καθρέφτη της, ποὺ εἶχε κρεμασμένο δεξιά στὴν πόρτα της, καὶ ἀπὸ τότε δὲν εἶχε δεῖ τὸ πρόσωπό της! Τὰ μαλλιά της εἶχαν ἀσπρίσει ὅλα, τὸ πρόσωπό της εἶχε ζαρώσει, ἡ ράχη της εἶχε κυρτώσει κι αὐτὴ δὲν τὸ γινώριζε!

"Ἄν κάθε δειλινὸ ἐβγαίνει στ' ἀγνάντια ἡ Μήτραινα, γιὰ νὰ δῇ τὸ παιδί της νὰ ῥχεται, ὅμως οὔτε φαί ἐτοίμαζε, οὔτε ἔστρωνε, οὔτε τὴ σκύλα ἔδενε, γιὰ νὰ μὴν ἀλυχτᾷ τοὺς χωριανούς. Μόνο τὴν παραμονὴ τοῦ Ἀι-Γιαννιοῦ ἔκανε αὐτὴ τὴ δουλειά.

Τὸ εἶχε κομποδεμένο ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὅτι θὰ ῥχόταν ὁ Γιάννης της χωρὶς ἄλλο, ξημερώνοντας ἡ γιορτὴ του. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν παραμονή, χωρὶς νὰ βγῇ καθόλου στὰ ἀγνάντια, ἔσφαζε τὴν παχύτερή της τὴν κότα, τὴ ζεματοῦσε. τὴ μαδοῦσε καὶ τὴν ἔβανε νὰ βράσῃ, σκούπιζε τὸ σπίτι καλὰ καλὰ, ἔστρωνε καθαρά κι ἔδενε τὴ σκύλα, γιὰ νὰ ῥναι ὅλα ἔτοιμα τὸ πρωὶ καὶ νὰ μὴν ἔχῃ ἄλλη δουλειά, παρὰ νὰ πάῃ μόνο στὴν ἐκκλησία κι οὐδ' ἄλλο κι οὐδ' ἄλλο.

Τόσοι 'Αι-Γιάννηδες πέρασαν καρτέρει καὶ καρτέρει πὺ μποροῦσαν νὰ κάμουν ἀκέριο μῆνα, κι ὁ Γιάννης τῆς Μήτραινας δὲ φαινόταν! Τί νὰ εἶχε γίνει ὁ Γιάννης; Χωρὶς ἄλλο θὰ ἔλιωσαν τὰ κόκαλά του κάτω ἀπὸ τὸ μαῦρο μνημα χωρὶς κερὶ, χωρὶς λιβάνι, χωρὶς τρισάγιο, χωρὶς λουλούδια, χωρὶς δάκρυα! Ἀλλὰ ποῦ περνοῦσαν αὐτὰ ἀπὸ τὸ νοῦ τῆς Μήτραινας!

Ὅταν ἔβρασε καλὰ ἡ κότα, εἶχε βασιλέψει ὁ ἥλιος. Τότε ἡ Μήτραινα τὴν ἔβγαλε ἀπὸ τὴ φωτιά, τὴν ἀπόθεσε ψηλὰ κι ὕστερα ἔκαμε τὸ σταυρό της μπρὸς στὸ εἰκόνημα, παρακαλώντας τὴν Παναγία καὶ τὸν 'Αι-Γιάννη νὰ τῆς φέρουν τὸ παιδί της γερό καὶ καλὰ ἀπὸ τὰ ξένα. Χάλασε καὶ σκέπασε τὴ φωτιά, ἔσβησε τὸ λυχνάρι καὶ πλάγιασε νὰ κοιμηθῇ, γιατί ἦταν περασμένη ἡ ὥρα.

Τὰ πρόσφορα τὰ εἶχε ἑτοιμα ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ Σταυροῦ. Τὸ βαθὺ πρωί, νύχτα ἀκόμη, πρὶν λαλήσουν οἱ πετεινοί, ἅμα ἄκουσε τὸ σήμαντρο τῆς ἐκκλησίας, σηκώθηκε, νίφτηκε, ἄναψε τὸ καντήλι στὸ εἰκόνημα, ἔκανε τὸ σταυρό της κι ἄναψε τὴ φωτιά. Ἐφτιασε τρία τέσσερα κεριά, γέμισε τὸ ροῖ* της λάδι, πῆρε τὸ πρόσφορό της καὶ κίνησε γιὰ τὴν ἐκκλησία.

Ξεκινώντας ἔκλεισε πίσω της τὴν πόρτα μόνο μὲ τὸ μάνταλο, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ μπῇ μέσα μονάχο του τὸ ξενιτεμένο της τὸ παιδί. Ἦταν τόσο βέβαιη, ὅτι θὰ ῥχόταν χωρὶς ἄλλο ὁ Γιάννης της ἐκεῖνο τὸ πρωί!

Στὴν ἐκκλησία κάθισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς λειτουργίας ὡς τὸ τέλος καί, ὅπως συνήθιζε πάντα, πῆγε στὴν πύλη τοῦ ἱεροῦ πρώτη πρώτη, γιὰ νὰ πάρῃ ἀντίδωρο πρωτύτερα ἀπ' ὅλο τὸ ἄλλο τὸ χωριὸ καὶ νὰ πάῃ γρήγορα στὸ σπῖτι της, νὰ δεχτῇ τὸ παιδί της ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ξενιτιά.

Ἐτσι ἔκανε πάντα, κι ὁ παπὰς, ποὺ ἤξερε αὐτὴ τὴν ἀδυναμία της, τῆς ἔδινε ἀντίδωρο πρῶτα ἀπ' ὅλους, κι αὐτὴ παίρ-

νοντας τ' αντίδωρο βγῆκε τρεχάτη ἀπὸ τὴν ἐκκλησία κρατώντας στὸ χέρι τὸ ἀδειανὸ ροῦ καὶ τράβηξε ἴσια γιὰ τὸ σπιτοκάλυβό της.

Δὲν εἶχε φέξει καλὰ ὅταν γύριζε, κι ἡ συννεφιά ἡ βαριά, πού κρεμόταν στὸν αἰθέρα, ἔκανε τὸν οὐρανὸ μαῦρο καὶ φοβερό. Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε δυνατὰ κι ἡ Μήτηρταῖνα ἔτρεχε γρήγορα πατώντας ὅπως τύχαινε μέσα στὶς λάσπες, γιὰ νὰ φτάσῃ τὸ γρηγορώτερο στὸ σπιτοκάλυβό της καὶ νὰ σφιζῇ στὴν ἀγκαλιά της τὸ παιδί της.

Μπαίνοντας στὴν αὐλὴ κοίταξε ὁλόγυρα, γιὰ νὰ δῇ ἂν εἶναι κανένα μουλάρι, καὶ μὴ βλέποντας τίποτε ἀπόθεσε κάπου τὸ ροῦ της, βγῆκε στὸ δρόμο καὶ τράβηξε ἴσια κατὰ τ' ἀγνάντια. Καὶ ἅμα ἔφτασε στὴ μεριά πού εἶχε χωριστῇ μὲ τὸ Γιάννη της, φώναζε μὲ μεγάλη φωνή:

— Γιάννη η η η! Γιάννη, οὔουου!

— Ὅριστε ε ε ε! ἀπολογήθηκε μιὰ φωνὴ ἀπὸ μακριά.

— Χτύπα γρήγορα, παιδάκι μου, γιατί σ' ἔφαγε τὸ κρῦο! τοῦ ἀπολογήθηκε ἡ Μήτηρταῖνα.

Σὲ λίγο τὸ ποδοβολητὸ τοῦ μουλαριοῦ ἀκουγόταν ξαστερώτερα, ἀλλὰ ἡ Μήτηρταῖνα δὲν τὸ κουνοῦσε ἀπὸ ἐκείνη τὴ μεριά. Τὸν περίμενε ἐκεῖ τὸ Γιάννη της, ὥσπου ἤρθε.

— Παιδάκι μου! Ψυχούλα μου!

— Μανούλα μου! Ποιὸς σοῦ πῆρε τὰ συχαρίκια καὶ βγῆκες τέτοιαν ὥρα ἐδῶ, νὰ μὲ καρτερῇς;

— Ἡ ἐλπίδα μου, ψυχούλα μου! Ἡ ἀνίκητη ἐλπίδα μου πού φώλιαζε μέσα ἐδῶ στὴν καρδιά μου βαθιά!

Ὁ Γιάννης κατέβηκε ἀπὸ τὸ μουλάρι, ἡ Μήτηρταῖνα ἀνοιξε τὴν ἀγκαλιά καὶ μάνα καὶ παιδὶ ἔγιναν ἓνα ἀπὸ τὸ σφιχταγκάλιασμα. Ἐκεῖ, στὴν ἴδια τὴ μεριά πού ἀγκάλιαστήκαν καὶ φιλήθηκαν μάνα καὶ παιδὶ τὸ πικρὸ ἀγκάλιασμα καὶ φίλημα τοῦ χωρισμοῦ ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια, ἐκεῖ, στὴν ἴδια τὴ

μεριά πάλι μάνα καὶ παιδὶ ξαναφιλιόνταν καὶ ξαναγκαλιάζονταν τὸ χαρμόσυνο φίλημα κι ἀγκάλιασμα τοῦ ἐρχομοῦ!

Κι ἔτσι ἀγκαλιασμένοι ἔφτασαν στὸ σπιτοκάλυβο. Μιὰ βαριά τουφεκιά ἔπεσε στὸν αὐλόγυρο τῆς Μήτηρταινας, ποὺ βρόντησε ὅλο τὸ χωριό.

Ἡ χαρὰ τῆς Μήτηρταινας οὔτε γράφεται οὔτε μολογιέται!

Πρώτη φορά, ἀφότου ξενιτεύτηκε ὁ Γιάννης, θρονιάζόταν ἡ χαρὰ στὸ ταπεινὸ σπιτοκάλυβο τῆς Μήτηρταινας!

« Διηγήματα τῆς ξενιτιάς »

Χρῖστος Χριστοβασίλης





52. ΟΝΕΙΡΟ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟ

Μές στην ξένη πολιτεία,
μές στο ξένο τ' άκρογιάλι,
καραβάκι άπ' την πατρίδα
βράδου βράδου έλα ν' άράξης.

Σβήνει άγάλι άγάλι ό ήλιος
πίσω άπ' τό μεγάλο κάβο
κι ό γιαλός άποκοιμείται
στά στερνά χρυσά όνειρά του.

Θαμποφέγγει, σουρουπώνει
κι απ' τὰ βάθη τοῦ πελάγου
νύχτα ἀθόρυβα ξαπλώνει
τὰ βελούδινα φτερά της.

Καραβάκι, σ' ἤβρε ἡ νύχτα
μὲς στὰ βάθη τοῦ πελάγου
κι ἐγὼ μόνος σὲ προσμένω
στὴ στεριά, μὲ τ' ὄνειρά μου.

Ὁνειρο ξενιτεμένο
ποῦ σ' ἀποθυμᾷ ἡ καρδιά μου,
μὲ σιμώνεις, σὲ προσμένω
κι εἶσαι πάντοτε μακριά μου.

Μὲς στὴν ξένη πολιτεία,
μὲς στὸ ξένο τ' ἀκρογιάλι,
καραβάκι απ' τὴν πατρίδα
ἔλα σιγαλὰ ν' ἀράξης.

Μιχ. Δ. Στασινόπουλος

53. ΤΟ ΠΑΛΕΜΑ ΜΕ ΤΟ ΦΙΔΙ

Καλοκαίρι ήταν, είχαν αποτρυγήσει τ' ἀμπέλια. Ἐβαλαν στὰ βαρέλια τὸ μούστο καὶ καζάνιασαν γιὰ ρακί. Αὐτὰ τ' ἀποσταγμένα τσίπουρα τ' ἀδειάζανε κατόπι σωροὺς στοὺς ἀπόμερους σπιτότοπους. Σ' ὅλο τὸ χωριὸ μύριζε ξινὰ καὶ μεθυστικά ὁ ἀγέρας. Λοιπὸν τότε ἄρχιζε ἡ ἐποχὴ τοῦ παιγνιδιοῦ, ποὺ τὸ λέγαμε «τὰ καζίκια»*.

Ἦταν παλούκια ἀπὸ σκληρὸ ξύλο, τὰ ἔκαναν μυτερὰ ἀπὸ τὴν πιὸ χοντρήν ἄκρη καὶ τὰ κάρφωναν τὰ παιδιὰ στὰ πατημένα τσίπουρα ἢ στὴ σφιχτὴ λάσπη πετώντας τα τιναχτά. Ἦθελε δύναμη στὸ χέρι, ἤθελε κι ἐπιδειξιότητα.

Ὁ Βασίλης ἔπαιζε μὲ κάτι συνομηλίκους του σ' ἓνα ψήλωμα. Τὰ σπίτια στὸ χωριὸ μας εἶναι χτισμένα σκαλωτὰ πάνω στὸ λόφο. Θαρρεῖς τό 'να πατᾶ στὴ στέγη τ' ἀλλουνοῦ, γιὰ ν' ἀνεβῇ στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ. Ἐάφνου κάποιος ἀπὸ τοὺς συντρόφους του πάτησε μιὰ φωνὴ δείχνοντας κατὰ τὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ μας: Τήρα! Τήρα!

Γύρισαν ὅλοι, ἀποξυλώθηκαν σαστισμένοι νὰ βλέπουν. Τὰ παλαιὰ κεραμίδια σάλευαν σὰν τὰ λέπια, μετατοπίζονταν μὲ κρότο τό 'να πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο πάνω στὴ σκεπὴ. Κατόπι ἓνα θεόρατο φίδι ἄρχισε νὰ βγαίνει σιγὰ σιγὰ ἀπὸ κάτω. Ἀνασήκωσε τὰ κεραμίδια μὲ τὸ κεφάλι καὶ ξεπρόβαλε λίγο λίγο στὸ ξέφωτο. Ἐβγανε, ἔβγαινε καὶ τελειωμὸ δὲν εἶχε. Στὸ τέλος κουλουριάστηκε, χουζούρευε καὶ liaζόταν.

Ὁ Βασίλης ἦταν τότε ἓνας παιδαρὸς δεκάξι χρονῶν. Γαλανομάτης, κατσαρομάλλης, ὅτι ἔκανε νὰ ἰδρῶν τὸ μουστάκι. Ἀρπᾶ ἓνα καζίκι ἀπὸ πουρνάρι, μὲ τὴ μύτη ντυμένη στὸ σίδηρο, σὰν ἀκόντιο (μπαλτάδες τὰ λέγαμε αὐτὰ τὰ σιδεράτα καζίκια). Μιὰ καὶ δυὸ πετάγεται τρεχάτος στὸ σπίτι.

Ὁ πατέρας ἔλειπε στὰ χωράφια, ἡ μητέρα φούρνιζε ψωμί.

Χωρίς νὰ ρωτήσῃ κανέναν, ἀνοίγει τὶς πόρτες, σπρώχνει τὴν παρακώρη, ἀνεβαίνει στὸ πάνω πάτωμα καὶ ἀπὸ τὴν καταπακτὴ ἀνασκαλώνει καὶ μπαίνει στὸ ταβάνι.

Σὰ βρέθηκε κεῖ μέσα, δίνει μιὰ μὲ τὴ ράχη καὶ ξεπετσώνει τὰ καταχυτὰ*. Ἀνοίγει τρύπα στὴ σκεπὴ καὶ βγαίνει στὰ κεραμίδια. Ἐκεῖ ἀρχίζει τὸ πάλεμα μὲ τὸ φίδι.

Αὐτὸ μεμιάς κατάλαβε πὼς ἔχει νὰ κάνῃ μὲ κακὸν ἐχθρό. Χύμηξε θεριακωμένον κατὰ πάνω στὸ παιδί, ποὺ τὸ κοπάνιζε μὲ τὸ καζίκι. Μιὰ ἔκανε νὰ φύγῃ νὰ γλιτώσῃ, μιὰ πισωγύριζε ὄρθιο. Τοῦ σήκωνε κεφάλι, πετοῦσε γλῶσσα καὶ φύσαγε θυμωμένο. Ἡ οὐρὰ του σφύριζε σὰ βούρδουλας, σκίζοντας τὸν ἀέρα μὲ δύναμη. Θρύψαλα τὰ κεραμίδια.

Κόσμος καὶ κοσμάκης μαζεύτηκε στὰ τριγυρινὰ δώματα, στὰ ψηλώματα καὶ στὰ παραθύρια, ἀπορεμένος νὰ βλέπῃ τοῦτο τὸ παράξενο πρᾶμα. Φωνές καὶ κακὸ ἀπὸ παντοῦ. Κάποια στιγμή ὅλοι μαζί, ἄντρες, γυναῖκες, πάτησαν μιὰ τσιριζιά τρομαγμένη.

Ἦταν ποὺ ὁ Βασίλης, κυνηγώντας τὸ θειρὸ στὴν κατηφοριὰ τῶν καταχυτῶν, πῆρε μιὰ γλίστρα καὶ κύλησε ὡς τὴν ἄκρῃ τῆς σκεπῆς. Πρόφτασε καὶ ἀρπάχτηκε ἀπὸ τὸν τσίγκο τῆς ρουνιάς*, ποὺ ἔφερνε ἓνα γύρο τῇ σκεπῇ. Κρεμάστηκε ἀπὸ κεῖ σὰν τὸ γάτο καὶ ὅλοι κράτησαν τὴν ἀνάσα ἀπὸ τὴ λαχτᾶρα. Οἱ γυναῖκες βαστοῦσαν τὰ μάγουλά τους. Τάξανε μὲς στὸ νοῦ τους κερὶ καὶ λάδι στὴν Παναχιά, νὰ μὴν τὸ δοῦν αὐτὸ ποὺ περίμεναν. Γιατὶ ὅλος ὁ κόσμος ἔλεγε πὼς ἐν' ἀπὸ τὰ δυό, ἢ ὁ τσίγκος θὰ λυγίσῃ καὶ θὰ φύγῃ ἢ τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ θὰ ξαμολάρουν ἀπὸ τὴν κούραση· δὲν ἦταν, λέγαν, πρᾶμα τοῦτο, νὰ βασταῶξῃ πολλὴν ὥρα.

Ὁ Βασίλης κρεμόταν ὀλοένα σὰν τὸ σταφύλι δέκα μπόγια ψηλὰ πάνω ἀπὸ τὸ καλντερίμι, ὅλο μαρμαρόπετρα. Κάτι γειτόνισσες ἔτρεξαν κι ἔφεραν ἀπὸ κάτω στρώματα καὶ μα-

ξιλάρια. Κι ἐκεῖ ποὺ ἔλεγαν «τώρα θὰ πέση» κι ἐκεῖ ποὺ χτυποκαρδοῦσαν, ὁ Βασίλης ἀνασύρθηκε πάλι σὰν τὸ γάτο καὶ κόλλησε τὸ στέρνο στὴν ἄκρη τῆς σκεπαστῆς. Τὰ κεραμίδια ἔσπαζαν κι ἔπεφταν μαζί μὲ τοὺς ἀσβέστες, μὰ αὐτὸς δὲν ἔπεφτε.

— Φτάνει ν' ἀγαντάρουν* οἱ σιδεροδεσιᾶς τῆς ρουνιᾶς, συλλογίζονταν ὅλοι μὲς στὴν καρδιά τους.

Οἱ σιδεροδεσιᾶς ἀγαντάρανε καὶ ὁ Βασίλης βρέθηκε μπρούμυτος στὰ κεραμίδια. Ἕνα «ἄχ» ξαλάφρωσε τὴν καρδιά τοῦ κόσμου, οἱ γυναῖκες ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ ὅλοι ἄρχισαν νὰ μιλοῦν μαζεμένοι.

(Ὁ Βασίλης ἔρποντας, μουλωχτὰ σὰν τὴ σαύρα, σύρθηκε, ἀνέβηκε καὶ γονάτισε πάλι στὴ σκεπή. Ἀρπαξε τὸ καζίκι καὶ ρίχτηκε μπρὸς.

Τὸ φίδι βρῆκε τὸν καιρό, εἶχε ἀρχίσει νὰ τρυπῶνῃ. Τὸ προφταίνει, τυλίγει στὸ ξερβὶ τὴν οὐρὰ καὶ τὸ τραβᾷ, ξεφρε-
νιασμένος ἀπὸ πάθος. Σὰν τὸ ἀνάγκασε νὰ βγάλῃ καὶ τὸ κεφάλι, τοῦ καρφώνει ἐκεῖ κατάκορφα τὴ σιδερένια μύτη τοῦ καζικιοῦ καὶ τὸ πετᾷ κάτω στὸ δρόμο ἔτσι μαζί μὲ τὸ παλούκι ποὺ τὸ τρύπησε.)

Ξεφώνισαν πάλι οἱ χωριανοὶ ποὺ ἦταν μαζεμένοι στὸ σοκάκι. (Σκορπίστηκαν τρομαγμένοι σὰν τὶς κότες, ποὺ κακαρίζουν. Ὁ Βασίλης ἀπόμεινε κεῖ ψηλά, ξαπλωμένος μπρούμυτος στὴ σκεπή, γαντζωμένος ἄκρη ἄκρη.

Λαχανιασμένος ἀπὸ τὸν ἀγώνα, κόκκινος φωτιά, μὲ τὰ μάτια ἀγριεμένα, κοίταζε κάτω τὸ θεριὸ νὰ δέρνεται μέσα στὴ σκόνῃ, νὰ χτυπᾷ τὴ δυνατὴ οὐρὰ καὶ ν' ἀναδεύῃ τὶς κουλοῦρες. Στὸ χοντρὸ κορμί του περνοῦσαν κύματα κύματα τὰ ρίγη, ὥσπου νὰ φοφήσῃ. Ἐβλεπε χάρμω ἐκεῖ καὶ τοὺς χωριανούς, ποὺ ξεθαρρεύονταν σιγὰ σιγὰ καὶ ἄρχισαν νὰ σιμώνουν, σὰν εἶδαν πῶς στὸ τέλος ὁ λαφιάτης δὲ σάλευε ὁλότελα. Ἕνα

^{το γαῦσαν}
δυὸ κιόλας κοτοῦσαν κι ἔβαζαν ἥρωικά τὸ πόδι πάνω στὸν φόφιο Μαμούρη, νὰ δείξουν πῶς τὸ λέει ἡ καρδιά τους.

Ἐξαφνα κάτι εἶπε ἕνας τους καὶ μεμιᾶς ὅλοι σήκωσαν τὰ μάτια κι ἔβλεπαν τὸ ἀγόρι ἐκεῖ πάνω, τόσο πιὸ ψηλὰ ἀπ' ὅλους. Ὅλοι σώπαιναν κι ἔβλεπαν. Τὸ κεφάλι τοῦ Βασίλη φαινόταν ἀπὸ τὸ δρόμο, ἐκεῖ στὴν ἄκρη τῆς στεγῆς. Σοβαρός, αὐστηρός, μὲ τὸ πρόσωπο ξαναμμένο ἀνάμεσα στὰ κρεμασμένα μαλλιά πὺ χρυσάφιζαν.

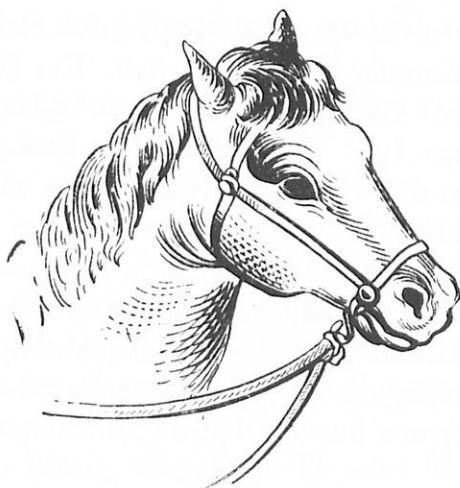
Εἶδε πὺ τὸν κοίταζαν. Σηκώθηκε, κατέβηκε πάλι. Δίχως νὰ μιλήσῃ, δίχως νὰ πάῃ κοντὰ στὸ φίδι, νὰ χαρῇ τὴ νίκη του. Τράβηξε πίσω στὸ ψῆλωμα πὺ εἶχε τὸ παιγνίδι. Μάζεψε πάλι γύρω στὰ τσίπουρα τοὺς συντρόφους καὶ ξανάρχισαν τὰ καζίκια.

Οἱ γειτόνοι μέτρησαν τὸ φίδι, θεριὸ πράμα. Ὅχτῶ ποδάρια ἀντρίκια εἶχε μάκρος, ἕνα κεφάλι ἴσαμε τῆς γάτας. Ἄνοιξαν τὴν κοιλιὰ του, βρῆκαν ἀκόμα καὶ κομμάτια πανὶ στὸ στομάχι του.

Σὰ γύρισε ὁ πατέρας, εὐχαριστήθηκε μὲ τὴν παλικαριά τοῦ παιδιοῦ. Μ' ἔστειλε νὰ τοῦ πάω ἕνα μαντίλι, κόκκινο τῆς φωτιᾶς, ἀπὸ προυσιανὸ μετάξι. «Νὰ τοῦ πῆς: Εἶσαι ἀντρειωμένος Ἑλληνας». Πῆγα καὶ τοῦ τό 'πα.

—Ὁ πατέρας σοῦ στέλνει τὸ ρεγάλο* καὶ σοῦ μηνᾶ: «Εἶσαι ἀντρειωμένος Ἑλληνας».

Στρατής Μυριβήλης



54. ΤΟ ΑΛΟΓΟ

“Ένα κάρο ανέβαινε από τὸν Πειραιᾶ στὴν Ἀθήνα. Ἐφερνε τρία βαρέλια λάδι. Ἐπάνω στὸ φόρτωμα ἦταν ὁ καροτσέρης, ἕνας ἄνθρωπος μελαχρινὸς μὲ ψαρά γένια, καὶ τὸ παιδί του. Τὸ κάρο κυλιόταν τὸν ἀνήφορο, ἀργά, νωθρά.

Ἦταν Ἀπρίλης, εἶχε πέσει τὸ βράδυ κι ἀναβαν τὰ φῶτα. Ἀπὸ τὸ καμουτσίκι, ἕνα μαδημένο σκοινί, μπορούσε νὰ καταλάβῃ κανεὶς, πῶς ὁ καροτσέρης ἀγαποῦσε τὸ ἄλογο. Τὸ καμουτσίκι ἔπεφτε στὰ καπούλια του ἐλαφρὰ σὰν παιχνίδι. M. N. Καὶ σ’ ὅλο τὸν ἀνήφορο αὐτὸν τὸ ἄλογο δὲν ἄκουσε βρισιά, μήτε προσταγή, παρὰ τῇ φωνῇ:

— “Ἐλα, Κύρκο! Ἄιντε, Κύρκο!

Ἔτσι, μ’ αὐτὸ τὸ χᾶδι, ανέβαινε σέρνοντας τὸ κάρο μὲ τρία βαρέλια καὶ δυὸ ἀνθρώπους.

— Ποὺ λές, εἶπε ὁ γέρος στὸ παιδί του, ὁ Κύρκος ἔχει φιλότιμο. Νὰ τ’ ἀκοῦς ἐσύ, ποὺ κάποτε τὸ χτυπᾷς. Δὲν τὰ δέρνουν τὰ ζῶα. Καὶ τέτοιο ἄλογο ποῦ τὸ βρίσκεις σὰν τοῦτο;

μᾶς τρέφει ὅλους, πὺ λές. Δίνει ψωμὶ ἐμένα, ἐσένα, τῆς μά-
νας σου, τῶν ἀδερφιῶν σου, τοῦ σπιτιοῦ. "Ενα ζῶο νὰ τρέφῃ
ὀχτῶ ἀνθρώπους! Θὰ πῆς, ἐγὼ δουλεύω. "Αμ αὐτὸ δουλεύει
πρῶτα κι ὕστερα ἐγώ. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι δουλευτῆς πὺ δὲ
βρίσκεται. Εἶναι ἀπὸ τὴ Σερβία. Χρεωθήκαμε νὰ τὸ πάρουμε,
δὲν τὰ ξέρεις ἐσύ.

Πέρασε κάμποση ὥρα μὲ σιωπὴ. "Επειτα ξανάρχισε.

— Πὺ λές, πόσα φορτώματα πέτρα ἔφερνε ὁ Κύρκος ἀπὸ
τὰ νταμάρια; Κανένα ἄλογο δὲν κουβάλησε τόση πέτρα, τόσο
λιθάρι. Ἐκατὸ δραχμὲς τὴν ἡμέρα. Μᾶς ἔσωσε.

Τὸ κάρο πῆγαινε βαριά. Οἱ ρόδες βροντοῦσαν καὶ ὁ γέρος
ξανάρχισε:

— "Ακου, παιδί μου. Αὔριο τὸ ἄλογο καὶ τὸ κάρο καὶ τὴ
δουλειὰ θὰ τὴν πάρῃς ἐσύ. Ἐγὼ δὲν μπορῶ. Ξέρεις, πὺ ἡ
μέσῃ μου πονεῖ. Μοῦ εἶπε ὁ γιατρὸς νὰ μὴ δουλεύω. Νὰ πά-
ρῃς τὸν Κύρκο, νὰ τὸν ξαναπᾶς στὰ νταμάρια, νὰ βγάλωμε
ψωμί. Νὰ γιατρευτῶ κι ἐγώ. Καὶ ἡ μάνα σου νὰ μὴν ξενο-
πλένῃ κι ἡ ἄρρωστη ἡ ἀδερφή σου, ἡ Βγενιώ, νὰ κἀνῃ χρῶμα,
πὺ βήχει. Νά, τὸ λοιπὸν πιάσε τὰ λουριά. Κατέβα κάτω καὶ
πιάσε τὸν Κύρκο. Νὰ τὸν βγάλῃς ἐδῶ στὸν ἀνήφορο. "Ελα,
σιγά! Χάιδευέ τον στὸ λαιμό! "Αιντε, Κύρκο.

Τὸ παιδί πῆδῃσε κάτω, ἔπιασε τ' ἄλογο καὶ τραβοῦσε.
"Ο γέρος ἔβλεπε τὴ λυγερὴ σκιά τοῦ παιδιοῦ, τὸ τολμηρὸ
του χέρι πὺ κρατοῦσε τὰ λουριά. Αὐτὸ τὸ παιδί θὰ γίνῃ κα-
λὸς καροτσέρης!

Πέρασαν μπροστὰ ἀπὸ κάποιο εἰκόνισμα τοῦ δρόμου.
"Ο γέρος ἔβγαλε τὴν ψάθα του καὶ σταυροκοπήθηκε μέσα
στὸ σκοτάδι. Ἦταν ἄρρωστος, σακατεμένος, δὲ σταυροκο-
πήθηκε ὅμως γιὰ τὸν ἑαυτό του. Εἶπε: «Θεέ μου, κάμε νὰ
μὴ βήχῃ τὸ κορίτσι, ἡ Βγενιώ. Κάμε τοῦτο τὸ παιδί νὰ πάρῃ
στὰ χέρια του τὸ κάρο μὲ τὸν Κύρκο. Καὶ γιὰ μένα ὅ,τι πῆς».

Κι ἔπιασε μὲ τὰ δυὸ χέρια τὴ μέση του, ποὺ τὸν πονοῦσε δυνατά.

Εἶκ Τὸ κάρο εἶχε προχωρήσει πολὺ μέσα στὴν πόλη, ὅταν ἄκουσε μιὰ φωνή.

— "Ἀλτ!

Τὸ κάρο σταμάτησε. Τρεῖς στρατιῶτες τοῦ πυροβολικοῦ κι ἓνας δεκανένας, μὲ τὰ ὅπλα στὸν ὦμο, πλησίασαν.

— "Ἐλα, κατέβα κάτω, εἶπε ὁ δεκανένας.

— Σ' ἐμένα τὸ λές;

— "Αἰντε, γειά σου, κατέβα νὰ μὴ χάνουμε καιρό.

— Καὶ γιατί;

— Κουβέντα θέλεις, πατριώτη; Τὸ κάρο θὰ τὸ πᾶμε στὸ στρατώνια. Ἐπιστράτευση ἔχομε. Τώρα τὸ μαθαίνεις;

— Ἐπιστράτευση!

— Ναί, γειά σου, πιάσε ἀπὸ κεῖ νὰ ξεφορτώσωμε.

— "Ετσι, μὲς στὸ δρόμο; γιὰ στάσου, βρὲ παιδί, τί εἶναι τοῦτο; ἔχω δουλειά, ἔχω μεροκάματο. / Εἶκ

— Τὸ μεροκάματο κοιτᾶς, καημένε, ἢ ποὺ φεύγει ἀπόψε τὸ σύνταγμα; χωρατεύεις; κόπιασε κοντά, πατριώτη, νὰ πάρης τὸν ἀριθμὸ σου. Κι ὕστερ' ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἂν γίνη πόλεμος, νὰ ῥθῆς νὰ πάρης τ' ἄλογό σου καὶ τὸ κάρο ἢ νὰ πληρωθῆς ἀπὸ τὸ Δημόσιο, ἂν σκοτωθῇ τὸ ζῶο.

Ὁ γέρος γύρισε καὶ κοίταξε τὰ βαρέλια, ποὺ ἦταν πεσμένα στὸ δρόμο. Εἶπε στὸ παιδί του:

— Κάτσε αὐτοῦ ὡς νὰ ῥθῶ... Κι ἀκολούθησε τὸ κάρο. Δὲν ἔλεγε τίποτε. Ἐνας στρατιώτης, ἐκεῖ ποὺ πήγαιναν χωρὶς καμιὰ κουβέντα, γύρισε καὶ τοῦ εἶπε:

— "Ἀμ ὅ,τι ἔχομε καὶ δὲν ἔχομε, πατριώτη, θὰ τὸ δώσωμε γιὰ τὴν πατρίδα.

Ὁ γέρος μετὰ κάμποση ὥρα τοῦ ἀπάντησε:

— Ποιὸς λέει ὅχι; γιὰ τὴν πατρίδα εἶναι ὅλα. Μὰ τούτη ἡ

δόλια καρδιά πού 'χομε, σάμπως μπορεί, ὅποτε θέλεις, νά τήν κάμης πέτρα, γιά νά μὴν ἀκοῦς; πάντα καρδιά εἶναι.

"Ἐφτασαν στοὶ στρατώνες κι ἔμπασαν τὸ κάρο στὴν αὐλή. Τὸ σύνταγμα ἐτοιμαζόταν. Θά 'φευγε τὰ μεσάνυχτα. Οἱ ἔφεδροι χόρευαν, πηδοῦσαν, τάραζαν τὸν κόσμον μὲ τὶς φωνές. Πολίτες ἔμπαιναν μέσα ψάχνοντας γιὰ τοὺς δικούς τους, φωνάζοντας ὀνόματα στοὶ σωρό. Κάποιοι κρατοῦσαν ἐκεῖ κάτω μιὰ σημαία. "Ἐνας παπὰς πιὸ κάτω, φορώντας φυσεκλίκια σταυρωτὰ στοὶ στῆθος, μιλοῦσε στοὺς ἄλλους γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸ Χριστό. "Ἐνας ἔφεδρος στοὶ φανάρι διάβαζε ἔφημερίδα. Κι ἄλλος ἔγραφε στοὶ γόνατο μὲ τὸ μολύβι.

Πιὸ πέρα οἱ ἔφεδροι ἀποχαιρετοῦσαν τοὺς δικούς τους μὲ συγκίνηση. Χέρια ζαρωμένα ἔσφιγγαν τὰ ζωντανὰ κορμιὰ τῶν ἐφédρων. Τὰ δάκρυα ἔτρεχαν καὶ τὰ μαντίλια ἔπιναν.

'Ο γέρος ἦταν μόνος σ' αὐτὸ τὸ πανηγύρι. Κανένα δὲν ἤξερε καὶ κανένας δὲν τὸν ἤξερε. Προχώρησε ὅμως στοὶ βάθος, ἐκεῖ πού ἦταν ἀραδιασμένα κάμποσα κάρα καὶ τὸ δικό του μαζί. 'Ο Κύρκος, σὰν τὸν εἶδε, σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ φύσηξε μὲ τὰ πλατιά ρουθούνια του. 'Ο γέρος ἄπλωσε τὰ χέρια καὶ τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ λαιμό.

Κι ἐκεῖ στὴ γωνιά, παράμερα, μιλοῦσε ἓνας ἄνθρωπος μ' ἓνα ἄλογο:

— Δὲ θὰ σὲ ξαναδῶ... "Ε, δουλευτή, "Ε, παλικάρι... Καὶ στοὶ σπῖτι δὲν ξέρουν τίποτε... Μῆτε ἡ κυρά σου, μῆτε ἡ Βγενιώ, κατάλαβες... Ποιὸς ξέρει ποῦ θὰ πεθάνης καὶ πῶς. . Καὶ ὅμως, γιὰ τὴν πατρίδα χαλάλι. "Αἰντε στοὶ καλὸ. Καὶ τὸν φιλοῦσε ἀδιάκοπα.

"Ἐνας στρατιώτης πλησίασε ψάχνοντας στοὶ σκοτάδι.

— "Αἰντε, καημένε γέρο! Τὴ δουλειά σου θὰ 'χωμε; "Αἰντε νὰ πάρης τὸν ἀριθμό.

'Ο γέρος μπῆκε σ' ἓνα γραφεῖο, πῆρε κάποιο χαρτί καὶ

τό 'βαλε στὸν κόρφο του. "Ἐπειτα βρέθηκε στὸ δρόμο. Πή-
γαινε ἄργά, μὲ τὸ κεφάλι κάτω, πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἄφησε τὰ
βαρέλια μὲ τὸ παιδί. Πολλοὶ γύριζαν ἀπὸ τὸ στρατώνα μονα-
χοὶ καὶ μέσα σ' αὐτοὺς ὁ καροτσέρης, ὁ πεζός, ὁ γέρος, ὁ πιὸ
μοναχός.

Ζαχ. Παπαντωνίου



55. ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ

—'Ακοῦστε χωριανοί! Ταχιά, ποὺ θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες,
θὰ σηκωθῆτε ὅλοι σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα! "Οποῖος
δὲ σηκωθῇ καὶ δὲν πάη, νὰ 'χη τ' 'Αι-Νικόλα τὴν κατάραι!

Τέτοια διαλάλησε προσταγὴ τὸ Σαββαρόβραδο στὸ Με-
σοχώρι καὶ στ' ἀνηφορικὰ σταυροδρόμια ὁ πρωτόγερος,
ἀνεβαίνοντας σὲ ξάγναντους τόπους καὶ σὲ πεζούλια ἀπάνου,
ἀκουμπώντας κατὰ πίσω τὸ χοντροκαμωμένο κορμί του στὸ
δεκανίκι του τὸ κρανένιο καὶ προβάλλοντας κατὰ μπρὸς τ'
ἀνοιχτὰ στήθια του, σὰ νὰ 'θελε νὰ βγάλη μέσ' ἀπὸ τὰ σωθι-

κά του ὅλη του τῇ βροντερῇ φωνῇ καὶ νὰ τῇ χύση σ' ὅλο τὸ χωριὸ γύρω.

Καὶ τὸ ταχύ, μόλις τσάκισαν τὰ ἑφτὰ μεσάνυχτα κι ἔσκασε μὲς στ' ἀνατολικά κορφοβούνια τὸ λαμπρότατο ἀστέρι ὁ Γελαντζής*, ξάφνου μαζί κι οἱ πέντε καμπάνες τῶν ἀψηλῶν μας καμπαναριῶν ἀνατάραξαν τὸ χωριό· σκόρπισαν ἀπὸ τὰ ματόφυλλα τῶν χωριανῶν μέσα στὸ γλυκοχάραμα τὸν ὕπνο, σὰν ἀνεμοζάλη ὀργισμένη, ποὺ σηκώνετ' ἄξαφνα καὶ σκορπᾷ τὴν πάχνη καὶ τὴν καταχνιά, ποὺ πλακώνουν τὴν πλάση.

Οἱ καμπάνες χτυποῦν ζωηρά, ἀδιάκοπα. "Ἄλλες μὲ παιδιάτικους ἀσημένιους ἤχους, μαθημένες ἀπὸ τὰ παιδιὰ ποὺ κρᾶζουν στὸ σχολεῖο σημαίνοντας αὐγὴ κι ἀπόγεμα, κι ἄλλες λυπητερά, συνηθισμένες ἀπὸ τοὺς θανάτους κι ἀπὸ τὰ μνημόσυνα, ποὺ συχνότατα διαλαλοῦσαν· καὶ μιὰ, ἡ μεγαλύτερη τοῦ καμπαναριοῦ τ' Ἀι-Νικόλα, τρυπημένη κατὰκορφ' ἀπὸ τουφεκιά κλέφτικη, ξεχώριζε ἀπὸ ὅλες μὲ τῇ βραχνῇ τῆς φωνῇ.

Τὸ φεγγάρι, κυκλωμένο κι ὀλόκληρο, ἔφεγγε καταμεσῆς τ' οὐρανοῦ, ἴσκιωνε τὶς φυτεῖες καὶ τὰ λαγκάδια, τὶς σπηλιές καὶ τὰ ριζιμιά, τοὺς φράχτες καὶ τοὺς μπλοκοὺς*, τὰ κλαριά καὶ τὶς στιβανιές*, καὶ φώτιζε περίγυρα τὰ βουνὰ ὅλα καὶ τοὺς γκρεμοὺς καὶ τὸ χωριὸ μέσα. Ἦταν Θεοῦ χαρά. Μέρα ἢ νύχτα. Τὰ καλντερίμια τῶν ἀνηφορικῶν δρόμων τοῦ χωριοῦ, οἱ πέτρινες ροῦγες*, τὰ μαρμαρένια πεζούλια, οἱ ἀφρόπλακες καὶ τ' ἀσπρόλιθα τῶν σπιτιῶν γυάλιζαν, λαμπύριζαν στὸ σεληνόφωτο. "Ἀνοιγαν ἀνάρια κι ἀραδαριά τὰ παράθυρα τὰ καγκελωτά, σὰ βάρυπνα μάτια μεγάλα, κι ἔφεγγαν μέσα στὰ σπίτια. Ὑστερα ἀνοιγαν πόρτες καὶ παραπόρτια καὶ χύνονταν στοὺς δρόμους ἄντρες καὶ γυναικόπαιδα, κι ἔπαιρναν τὸν ἀνήφορο.

Οἱ καμπάνες ὀλοένα δὲ σταμάταγαν. Τὰ πλήθη ὅσο ψηλότερα ἀνέβαιναν τόσο συμπυκνώνονταν, κι ἀγάλια ἀγάλια οἱ κορφῖνοι τοῦ χωριοῦ δρόμοι ἔμοιαζαν σκοταδερεῖς ρεματιές καὶ λαγκάδια δασιά· τόσο μαυρολογοῦσαν. Κι ὁ θρός* ποὺ ἀκουγόταν στὰ χαμηλώματα, στὰ καλντερίμια καὶ στὰ χαλίκια ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν λιγοστῶν διαβατῶν, σιγὰ σιγὰ γινόταν στὸν ἀνήφορο σάλαγος*, κι ἀπὸ σάλαγος πιὸ ψηλὰ χλαλοή. Κι ἀπὸ τὴ χλαλοή αὐτὴ τὴ μεγάλη κι ἀπ' τὸ πολὺ τὸ σημανταριδὸ* ξαφνιασμένα τὰ ὀρνίθια ξύπναγαν στὴν κούρνια τους καὶ φώναζαν κι αὐτὰ πάρωρα. Καὶ πίσω πίσω οἱ δημογέροντες τοῦ χωριοῦ μὲ τὶς κραυγὲς καὶ μὲ τὰ βιολιά, ἀπὸ ρούγα σὲ ρούγα κι ἀπ' αὐλόπορτα σ' αὐλόπορτα ἀνηφορώντας ξυπνοῦσαν κι ἔπαιρναν μπροστά, ὅσους δὲ δυνήθηκαν νὰ ξυπνήσουν οἱ καμπάνες.

Δυὸ μεγάλες βαθιὲς ποταμιές, ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ κορφοβούνια ψηλά, ζώνουν τὸ μαχαιροκομιμένο κοκκινόβραχο, ποὺ βαστάει τὸ χωριό μας ἀπάνω του. Ἀπὸ τὸ φρύδι τοῦ βράχου, ποὺ χάσκει ἐμπρὸς κάτου γκρεμὸς φοβερός κι ἄβυσσος ἄπατη, ἀρχίζουν τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ἄσπρα ἄσπρα καὶ ἀραδιασμένα τὸν ἀνήφορο τὸ ἓνα ἀπάνω ἀπὸ τ' ἄλλο, σὰ σκαλοπάτια ὡς τὴν κορφή. Καὶ μὲ τὸ σχῆμα του τὸ τριγωνικὸ μοιάζει τὴ νύχτα, μὲ τ' ἀναμμένα τὰ φῶτα, σὰ μέγα πολυκάντηλο τὸ χωριό μας.

Βγήκαμε στὴν κορφὴ ἀπάνω. Ἐδῶ σῶνεται ὁ ἀνήφορος κι ἀνοίγονται στρωτὰ σάδια* καὶ πλαγιές. Συμπυκνωμένο ἐδῶ τὸ πλῆθος, σωροὺς σωρούς, μαύριζε τὰ σάδια καὶ τὶς πλαγιές. "Ὡσπου ἦρθαν οἱ δημογέροντες μὲ τὰ βιολιά. Μὲ τὰ βιολιά τώρα, μὲ τὶς χαρὲς καὶ μὲ τὰ τραγούδια ποὺ κάμανε πέρα, σμιγμένοι καὶ χωριστὰ οἱ ἄντρες ἀπὸ τὶς γυναῖκες, δὲν παράλλαζαν ἀπὸ συμπεθεριδὸ κι ἀπὸ ψίκι*. "Ἐνα μονάχα. 'Οπ' οὔτε νύφη οὔτε γαμπρὸ πῆγαιναν, γιὰ νὰ πάρουν. Μὲ τὶς τρι-

χιές ριγμένες πισώπλατα, είτε κρεμάμενες από τὰ χέρια, πήγαιναν για μάρμαρα.

Εἶχε κατὴ τὸ χειμῶνα ἡ πιὸ μεγάλη ἐκκλησιά τοῦ χωριοῦ μας, ὁ Ἀι-Νικόλας, καὶ τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο τὴν ξανάχιζαν οἱ χωριανοί. Πλήρωναν μοναχὰ τὰ μεροδούλια τῶν μαστόρων καὶ κουβαλοῦσαν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἀπάνω κάθε βδομάδα τὴν πλάκα καὶ τὰ μάρμαρα.

Ἐκεῖ ποὺ τελειώνουν πιά τὰ σάδια κι ἀρχίζει πάλι ἡ μπροστέλα* τοῦ βουνοῦ, ἐκεῖ ἦταν τὰ μάρμαρα. Ἐκεῖ μὲ τοὺς κασμάδες καὶ μὲ τοὺς λοστούς δουλεύοντας ὅλο τὸ μεροβδόμαδο τὰ εἶχαν ἀραδιάσει σωροὺς σωροὺς χοντροκομμένα τ' ἀφράτα μάρμαρα οἱ μαρμαράδες. Σὰν ὁ γόνος τοῦ μελισσιοῦ ποὺ ρίχνει καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ κρινί* καὶ σκαλώνει ἀπ᾽ αὐτὸ στριμωγμένο στὸ πρῶτο κλωνάρι τοῦ κλαριοῦ ποὺ τυχαίνει μπροστά του, καὶ τὸ κλωνάρι μαυρίζει ὁλόβολο, ἔτσι μαύρισαν τώρα τὰ κατάσπρα ἐκεῖνα κι ἀστραφτερά σὰ χιόνια μαρμαροσώρια ἀπὸ τὰ πλήθη ποὺ κόλλησαν ἀπάνω τους. "Αντρες καὶ γυναῖκες δίπλωναν τὶς φλοκάτες τους σταυρωτὰ κατὰ πίσω, τὶς πίστρωναν ὕστερα σὰν προσκέφαλα καὶ φορτώνονταν ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον τὰ θεόρατα μάρμαρα. "Ὡσπου φορτώθηκαν ὅλοι κι ὥσπου ἀναλήφτηκαν ἀπὸ μπροστά οἱ ἄσπροι σωροί.

"Ὅταν ξεκίνησαν τὸν κατήφορο κατὰ τὸ χωριό, χάραζε.

"Αχνίζε τώρα κατὰ τὴ δύση του τὸ φεγγάρι καὶ στ' ἀνατολικά κορφοβούνια, ἐκεῖ ποὺ πρῶτα ἔλαμπε ὁ Γελαντζής, ἔσκαε ὁ Αὐγερινὸς τώρα. Ὁ Μπάρος, ὁ Καταραχιάς, τ' Αὐτί, οἱ Νύφες κι ἄλλες ὁλόγυρα κορφές ἀσπρογυάλιζαν ἀπὸ τὸ γλυκοχάραμα. Πλῆθος αὐλάκια ἀφρόδροσα, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὸ κεφαλόβρυσο ἀπάνω καὶ ποὺ αὐλακῶνουν ἐδῶ κι ἐκεῖ ὁλοῦθε τὰ πλάγια ἐκεῖνα, ξύπναγαν στὰ πατήματα τοῦ λιθοφορτωμένου κόσμου καὶ μὲ τὰ τρυφερά τους μουρμουρητὰ

ἔλεγεσ ὅτι τὸ ἓνα ρωτᾷει τ' ἄλλο, νυσταγμένο τὸ μαῦρο ἀκόμα, γιὰ τὸ ξαφνικὸ ἐκεῖνο καὶ παράωρο ποδοβολητὸ τοῦ λαοῦ.

Εὐπναγε ἡ πετροπέρδικα στὰ τουφωτὰ κοντοπρίναρα ποὺ κοιμόταν, ἔλουζε τὸν ὄμορφο λαιμὸ καὶ τὰ καμαρωτὰ στήθια της στὰ κρυσταλλόνερα μέσα κι ἀνέβαινε στὴν κορφὴ τοῦ γκρεμοῦ κι ἄρχιζε τὸν ὀλόγλυκο κελαηδισμό της. Ἡ πέρδικα ξύπναγε τὸ βοσκόπουλο στὴ μάντρα του, καὶ τὸ βοσκόπουλο τὸ καλὸ μὲ τὴ γλυκιά του φλογέρα ξύπναγε ὅλη τὴν πλάση.

Οἱ χωριανοὶ ροβόλαγαν τὸν κατήφορο φορτωμένοι μὲ τὰ θεόρατα μάρμαρα. Κατέβαιναν κι ἔτρεχαν κιόλας ποῖος νὰ πρωτοπεράσῃ τὸν ἄλλον, ποιά νὰ παραδιαβῇ τὴν ἄλλη. Κι ἔσκαγαν ἐκεῖ γέλια καὶ χαρούμενες φωνές. Μπροστὰ τὰ βιολιά πάντα κι οἱ δημογέροντες κι οἱ παπάδες, φορτωμένοι κι αὐτοί, καὶ πίσω τὸ πλῆθος. Καὶ πάρα πίσω ἀκόμα τὰ ξακουστότερα τοῦ χωριοῦ παλικάρια, ὅπου τρία καὶ τέσσερα τέσσερα μαζὶ κατέβαζαν στοὺς στοιχειωμένους ὤμους τοὺς ἀπάνου ὀλόβολα χάλαρα* ἀκέριους βαριοκομμένους βράχους. Ἐδῶ θυμόταν κανένας τοὺς παλιούς ἀντρειωμένους τῶν τραγουδιῶν, τοὺς σαραντάπηχους τῶν παραμυθιῶν.

Κάπου κάπου σταμάταγαν, γιὰ νὰ ξανασάνουν καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν.

Ὅταν χτύπησε ὁ ἥλιος στὰ βουνά, οἱ φορτωμένοι πληθυσμοὶ ἔφτασαν στὴν κορφὴ τοῦ χωριοῦ. Κι ὕστερ' ἀπὸ λίγην ὥρα, ποὺ ξεφορτώνονταν αὐτοὶ στὸ προαύλι τῆς ἐκκλησίας, οἱ χρυσές τους ἀχτίδες στεφάνωναν τὰ ἰδρωμένα καὶ περήφανα μέτωπά τους. Τὰ λιθοσώρια*, ποὺ ἄσπριζαν ὀλονυχτὶς στὸ βουνὸ ἀπάνου, λαμποκοποῦσαν τώρα στὸ προαύλι τῆς ἐκκλησιᾶς· καὶ γύρω του ὀλόρθος ὁ κόσμος τοῦ χωριοῦ, ξεφορτωμένος καὶ κατακόκκινος καὶ χαριτωμένος κι ὄμορφος καὶ λαμπρός, δέχονταν μὲ χαρὲς καὶ μὲ παινετικὰ λόγια τοὺς ἀντρειωμένους, ποὺ στερνοὶ στερνοὶ κατέβαζαν στοὺς στοι-

χειωμένους τους ὤμους ἀπάνω ὀλόβολα χάλαρα, ἀκέρειους βαριοκομμένους βράχους.

Εἶχαν οἱ μάστοροι τώρα γιὰ μιὰ βδομάδα μάρμαρα νὰ δουλέψουν.

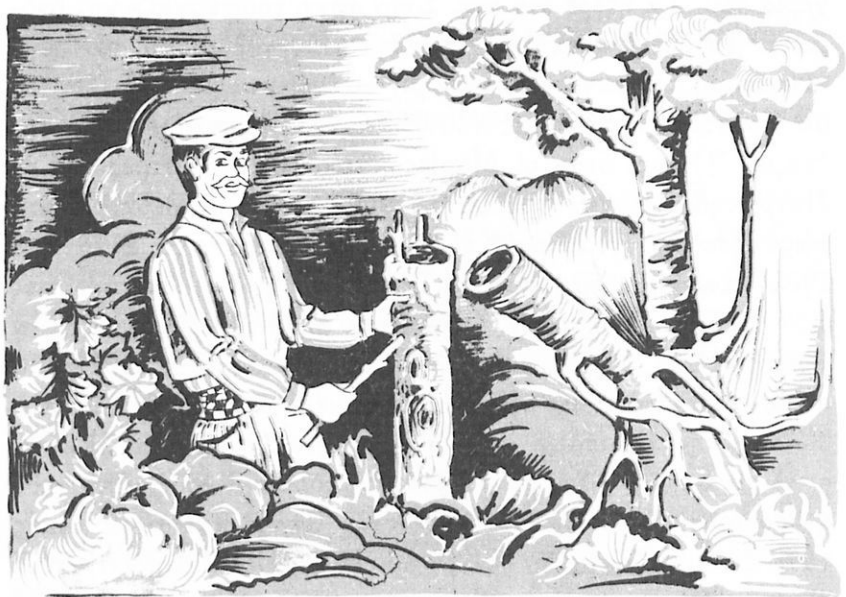
Ὡς τὸ Σαββατόβραδο τ' ἄλλο, ποὺ ὁ πρωτόγερος θὰ φώναζε πάλι στὸ Μεσοχώρι καὶ στ' ἀνηφορικὰ σταυροδρόμια τὸ συνηθισμένο διαλάλημά του:

— Ἀκοῦστε χωριανοί! Ταχιά, ποὺ θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες, νὰ σηκωθῇτε ὅλοι σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα! Ὅποιος δὲ σηκωθῇ καὶ δὲν πάη, νὰ 'χη τ' Ἀι-Νικόλα τὴν κατάρρα!

Κ. Κρουστάλλης

56. Ο ΜΠΑΡΜΠΑ-ΙΩΣΗΦ

Σιγὰ σιγὰ, ὅσο οἱ μέρες κάτω ἀπὸ τὰ Κιμιντένια ἀνέτελλαν καὶ βασίλευαν, ἄρχισα νὰ αἰσθάνωμαι τὸ διαφορετικὸ νόημα ποὺ εἶχαν πολλὰ πράγματα ἐδῶ, κοντὰ στὴ γῆ καὶ στὴ φύση: τὸ χρῶμα, τὰ δέντρα, τὰ σύννεφα. Καὶ στὴν πόλη ἦταν δέντρα καὶ χῶμα καὶ σύννεφα. Τὸ χειμῶνα κι ἐκεῖ τὰ φύλλα ἔπεφταν ἀπὸ τὰ κλωνιά, ὕστερα ἐρχόταν ἡ ἀνοιξη καὶ τότε πάλι ἀπὸ τὰ γυμνά ξύλα πετάγονταν φύλλα καὶ λουλούδια. Τὰ σύννεφα ἔριχναν νερὸ ἢ ἦταν ἄσπρα καὶ ταξιίδευαν ἢ ἔβαφαν μὲ φανταχτερὰ χρώματα τὸν οὐρανό, ὅταν ὁ ἥλιος πῆγαινε νὰ βασιλέψῃ. Ὅλα αὐτὰ στὴν πόλη ἦταν ὥραϊα. Ἀλλὰ ἦταν μόνο ὥραϊα. Ἦταν ἡ διακοσμητικὴ μαγεία τοῦ κόσμου, ποὺ βέβαια θὰ εἶχε γίνῃ μονάχα γιὰ τὴ χαρὰ τῶν παιδιῶν, ὅπως τὰ καραβάκια ἀπὸ πεῦκο καὶ οἱ ξύλινοι ἐλέφαντες μὲ τὸ γαλάζιο πετσὶ καὶ τὰ κίτρινα κουνέλια ἀπὸ λάστιχο.



Τὴ μυστικὴ ζωὴ τῶν δέντρων ἄρχισα νὰ τὴ μαθαίνω ἔξω, κοντὰ στὴ γῆ. Ἐκεῖ ἄρχισαν νὰ μαθαίνω τὸ βαθὺ δεσμό τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἥλιο, μὲ τὸ χῶμα, μὲ τὸ νερό.

Ὁ μπαρμπα-Ἰωσήφ ἦταν ὁ Νέστορας τοῦ ὑποστατικοῦ, τὸ «στοιχειό» του, καθὼς τὸν ἔλεγαν ὅλοι. Τὰ μαλλιά του ἦταν κάτασπρα καὶ τὸ δέρμα στὸ πρόσωπο καὶ στὰ χέρια του ἦταν σκαμμένο ἀπὸ τὶς ρυτίδες καὶ τὸν ἥλιο. Πολὺ νέος, παλικαράκι, ξεκίνησε καὶ ἤρθε ἀπὸ τὸ φτωχὸ νησί του, τὴ Λῆμνο, νὰ βρῇ τροφὴ στὴν πλούσια χώρα, τὴν Ἀνατολή.

Ἔτσι πέρασε ὁ καιρὸς καὶ ὁ Ἰωσήφ γέρασε στὰ Κιμιντένια. Τὰ μαλλιά του ἔγιναν κάτασπρα καὶ τὸ πετσὶ στὰ χέρια του καὶ στὸ πρόσωπο σκάφτηκε ἀπὸ τὶς ρυτίδες καὶ τὸν ἥλιο. Ἀπ' ὅλες τὶς δουλειὲς τῆς γῆς σὲ μιὰ μονάχα πέτυχε, ἔγινε μοναδικός: νὰ μπολιάζῃ δέντρα. Χιλιάδες ἀγριελιές, ἀγριαχλαδιές καὶ ἄλλα δέντρα εἶχαν μεταμορφωθῇ ἀπὸ τὰ

χέρια του. Τὰ ἤξερε ἓνα ἓνα. Στὴν ἀρχὴ τοὺς ἔβγαζε καὶ ὀνόματα. Τὰ ἔλεγε «Μαρία», τὰ ἔλεγε «Βαγγελίστρα», τὰ ἔλεγε «Νικολή», τὰ ἔλεγε «Πετράκη», — ὀνόματα τῆς κοπελίτσας μὲ τ' ἄστρα, τῆς τράτας ποὺ θὰ ἔκανε, τῶν παιδιῶν ποὺ δὲν ἔκαμε. "Ομως, ὅταν οἱ Μαρίες καὶ οἱ Βαγγελίστρες καὶ οἱ Πετράκηδες ἔγιναν πολλοί, ἄρχισε νὰ τὰ μπερδεύῃ. "Ετσι, παράτησε τὰ ὀνόματα. Καὶ ὅταν τὰ δέντρα ποὺ ἀνάστανε ἔγιναν ἀνώνυμα, ἔμαθε νὰ τὰ ζῇ βαθύτερα, ὅχι σὰν ἐπιθυμίες ποὺ δὲν ἱκανοποιήθηκαν. "Εγινε πιά ἀληθινὸς φίλος τους, τὰ ἤξερε ἓνα ἓνα, θυμόταν τὴ χρονιά ποὺ μπόλιασε τὸ καθένα, τὰ περιστατικά τους. Καὶ μὲ τὸ νὰ τὰ μελετᾷ ἔτσι, παρακολουθώντας τὴν ἀνάστασή τους στὸν κόσμον, μὲ τὸ νὰ τὰ ζῇ ἔτσι, σιγὰ σιγὰ ἡ ζωὴ του βρῆκε ἓνα σκοπὸ. Ξεμάκρυνε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἔγινε ἓνα μὲ τὰ δέντρα. "Εγινε καὶ αὐτὸς δικὸς τους, ἓνα μεγάλο παλιὸ δέντρο ποὺ εὐλογοῦσε καὶ προστάτευε τοὺς μικροὺς τοῦ φίλους. Γιὰ τίποτα πιά ἄλλο ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια δὲ νοιαζόταν. Μῆτε ἤξερε τί γινόταν ὁ κόσμος πέρα ἀπὸ τὰ Κιμιντένια, μῆτε πιά ἤθελε νὰ μάθῃ.

Κάποτε, πολὺ ἀδύναμα, ἔρχονται στὶς νύχτες τοῦ μακρινῆς μνημέας: Λένε γιὰ ἓνα ξερονήσι τοῦ Αἰγαίου, γιὰ γαλάζια θάλασσα, γιὰ κοχύλια καὶ καράβια μὲ γοργόνες στὴν πλώρη. Πιέουν τὰ καράβια, τ' ἄλμπουρα* καὶ τὰ ξάρτια* τους κάνουν δάσος, ὅταν ἡ γοργόνα ἀπὸ τὸ πρῶτο καράβι φωνάζει στὶς ἄλλες θριαμβευτικά: «Κάμετε τόπο! Κάμετε τόπο κι ἔρχεται!». Τότε ὅλες οἱ γοργόνες σαλεύουν, βάζουν φῶς στὰ μάτια τους, βάζουν τὰ καλά τους τὰ ρούχα, τ' ἄλμπουρα σειοῦνται καὶ τὰ καράβια παραμερίζουν. Κάνουν ἓνα πέρασμα ἀνάμεσά τους σὰν ποτάμι, ἀέρας πιά δὲ φυσᾷ καὶ μέσα στὴ γαλήνη τοῦ θαλάσσιου ποταμιοῦ, χτυπώντας τὰ νερὰ ἀργὰ μὲ τὰ κουπιά τῆς, φρεσκομπογιαντισμένη πλέει ἡ «Βαγγελίστρα». «Καλωσόρισες στὴ θάλασσά μας!», φωνάζουν οἱ

γοργόνες τῶν καραβιῶν. «Καλῶς σᾶς βρῆκα!», τοὺς ἀποκρίνεται ἡ τράτα.

— Καλῶς σᾶς βρῆκα..., μουρμουρίζουν ἐλαφρὰ τὰ χεῖλια τοῦ γέροντα.

Ἀνοίγει πιὸ πολὺ, ὅσο γίνεται, τὰ μάτια του νὰ κρατήσῃ τ' ὄραμα. Μὰ αὐτὸ φεύγει, ὁλοένα φεύγει. Μονάχα ἓνα θολὸ γαλάζιο πέπλο, αὐτὸ ὑπάρχει. Σαλεύει σὰν κύμα. Ἄ ναί, πάλι ἤρθαν τὰ κύματα, τρέμοντας βγαίνουν ἴσκιοι σιγὰ σιγὰ ἀπὸ μέσα τους, ἀπὸ βαθιὰ μέσα τους βγαίνουν τ' ἄλμπουρα, φτερουγίζουν νὰ φύγουν, μὰ δὲν μποροῦν. Καθορίζονται μόνο, ὁλοένα, παίρνουν σχήματα σταθερά, γίνονται κορμοὶ καὶ φύλλα, δέντρα ποὺ φυτρώνουν μέσ' ἀπὸ τὰ κύματα.

Πλησίαζε ἡ ἐποχὴ ποὺ ἔπρεπε νὰ μπολιαστοῦν τὰ δέντρα. Ὁ μπαρμπα-Ἰωσήφ ποὺ ὅλο τὸν ἄλλο καιρὸ ζοῦσε μακάρια τὶς μέρες του στὸ ὑποστατικό, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἄφηναν νὰ κάνῃ καμιὰ δουλειά, ἔδειχνε τώρα περίεργη ταραχὴ. Ὁ τόπος δὲν τὸν χωροῦσε, ὁλοένα γύριζε πάνω ἀπὸ τὸ παχὺ στρῶμα τὸν ἄμμο, ὅπου φύλαγε τὶς βέργες, τὰ μπόλια του. Τέλος, μιὰ μέρα ὁ παππούς τὸν φώναζε:

— Τί λές, γερο-Ἰωσήφ; Ἦρθε ἡ ὥρα;

— Ἦρθε, ἀφέντη μου.

— Καλά. Ἀρχισε αὔριο τὸ πρωί.

Ἦστερα ἔστειλε καὶ φώναζε ἐμᾶς τὰ παιδιά.

— Θὰ πᾶτε μὲ τὸν μπαρμπα-Γιωσήφ αὔριο τὸ πρωί, μᾶς εἶπε. Νὰ δῆτε ποὺ θὰ μπολιάσῃ τὰ δέντρα.

Καὶ γυρίζοντας στὸν γέροντα:

— Κάθε παιδί ἂς διαλέξῃ ἓνα δέντρο, εἶπε. Νὰ τὸ μπολιάσῃς στ' ὄνομά του.

Τὴν ἄλλῃ μέρα πολὺ πρωὶ ξεκινήσαμε. Ὁ ἥλιος μὲν εἶχε βγῆ. Ὁ μπαρμπα-Ἰωσήφ πήγαινε πρῶτος μὲ ἀργὰ βήματα, κοιτάζοντας χαμηλὰ τὴ γῆ κι ἐμεῖς ἀκολουθοῦσαμε

χαρούμενα. Συζητούσαμε τί δέντρο θά διαλέξῃ ὁ καθένας μας καί κάναμε πολλή φασαρία. Τέλος συμφωνήσαμε. Ἡ Ἄρτεμη διάλεξε μιὰ ἀγριελιά. Δὲν ἤξερε νὰ πῇ γιατί, ἀλλὰ πολὺ ἀγαποῦσε τὴ γαλήνη τοῦ ἐλαιώνα, τὸ ἀσημένιο φύλλωμα, τοὺς τυραννισμένους κορμούς. Ἐγὼ διάλεξα μιὰν ἀχλαδιά.

Φτάσαμε. Ὁ μπαρμπα-Ἰωσήφ ἀπόθεσε καταγῆς τὸ μάτσο τὶς βέργες πὺν κουβαλοῦσε μαζί του, τὰ μπόλια. Δὲν ἔβλεπε πιά καλὰ· γι' αὐτὸ πασπάτευε τὸ ἄγριο δέντρο, τὰ κλωνιά του, γυρεύοντας νὰ βρῇ τὸ καλὸ μέρος. Ὁλοένα ἡ ἔκφρασή του γινόταν πιὸ αὐστηρή. Τὰ μάτια του δὲν κοίταζαν πουθενὰ πλάι, μήτε ἐμᾶς. Ὁλοένα ἔχαναν τὴ λάμψη τους, σὰ νὰ ἔσβηναν, ὅλη ἡ ὑπαρξὴ του ἔσβηνε, γιὰ νὰ μείνῃ μόνη, πυκνὴ ἡ ζωὴ τῆς ἀφῆς. Ὅταν ἐπὶ τέλους βρῆκε τὸ μέρος πὺν ἤθελε, σήκωσε τὰ μάτια του στὸν ἥλιο. Ἐκαμε τὸ σταυρό του τρεῖς φορές καὶ τὰ χεῖλια του κάπως σάλεψαν, ἐνῶ ψιθύριζαν τὴ μυστικὴ του δέηση. Ἐμεινε γιὰ λίγο ἄφωνος κι ὕστερα κατέβασε τὰ μάτια ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ἦταν πιά γαλήνιος καὶ βέβαιος. Μὲ σταθερὸ χέρι ἔκοψε μὲ τὸ μαχαίρι του κι ἔβγαλε ἀπὸ τὴ βέργα τὸ μπόλι, ἓνα μέρος φλοιὸ σὰ δαχτυλίδι. Μὲ τὸ ἴδιο μαχαίρι χάραξε τὸ ἀγριόδεντρο καὶ στὴ θέση τῆς φλούδας πὺν βγῆκε ἔβαλε τὸ κομμάτι τὸ φλοιὸ τῆς βέργας. Κι ὕστερα ἔδωσε σφιχτὰ τὸ ξένο σῶμα στὸ σῶμα τοῦ δέντρου.

Τελείωσε.

Μιὰ δυνατὴ χλωμάδα ἀπλώθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ γέροντα. Πάλι κοίταξε κατὰ τὸ μέρος τοῦ ἡλίου. Καὶ πάλι τρέμοντας προσευχήθηκε:

— Σ' εὐχαριστῶ πὺν ἀξιώθηκα καὶ φέτος νὰ μπολιάσω δέντρα.

Κι ἔπειτα στρέφοντας σ' ἐμένα, γαλήνια:

— Αὐτὸ εἶναι, γιέ μου, εἶπε. Σοῦ τὸ παραδίνω τὸ δέντρο σου. Νὰ τὸ ἀγαπᾷς σὰν πράγμα τοῦ Θεοῦ.

Ήταν ιερότητα πολλή στή στιγμή καί στήν έκφρασή του, πού μάς συνάγει κι ἐμάς τὰ παιδιὰ ἀσυναίσθητα. Μὰ δὲν καταλαβαίναμε καλὰ γιὰ ποιὸ λόγο. Τί εἶχε γίνει; "Ἐνα κομμάτι φλούδα ἀπὸ μιὰ βέργα κόλλησε πάνω στὸ ἄγριο δέντρο. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶχε γίνει.

Κοιτάζαμε τὸν γέροντα ἀπορώντας. Κι ἐκεῖνος, σὰ νὰ μάντευε τὸ τί γινόταν μέσα μας, γυρίζοντας σ' ἐμένα:

— Βάλε τὸ αὐτί σου πάνω στὸ δέντρο, μοῦ εἶπε.

Πλησίασα τὸ κεφάλι μου καί ἀκούμπησα τὸ αὐτί μου κατὰ πῶς μοῦ εἶπε. Ἐφερε κι ἐκεῖνος τὸ πρόσωπό του, τὸ ἀκούμπησε κι ἀφουγκράστηκε. Ἐτσι κοντὰ στὰ πρόσωπά μας, σὰ ν' ἄγγιζαν τὸ ἓνα τ' ἄλλο. Εἶδα τὰ μάτια του πού ἦταν θολά. Σιγὰ σιγὰ βάραιναν καί σφαλοῦσαν, σὰ νὰ βυθίζονταν σὲ ἔκσταση. "Ὡσπου ἔκλεισαν ὀριστικά.

— Ἀκοῦς τίποτα;... μοῦ ψιθυρίζει ἡ φωνή του ἀπὸ τὸ βάθος τῆς μαγείας.

Τίποτα. "Ὁχι. Τίποτα δὲν ἄκουγα!

— "Ὁμως ἐγὼ ἀκούω!... μουρμούρισε. Καί μέσα στή σιγανή φωνή του ἔπαλλε ἡ χαρά. "Ὁμως ἐγὼ ἀκούω! ξαναεἶπε.

Κι ἔπειτα μοῦ ἐξήγησε πῶς ἄκουγε τὸ αἶμα τοῦ δέντρου, ἀπ' ὅπου εἶχε πάρει τὴ φλούδα τὸ μπόλι, νὰ τρέχη ἄργὰ μέσα στὸ αἶμα τοῦ ἄγριου κορμοῦ, ν' ἀνακατεύεται μέσα του, ἀρχίζοντας ἔτσι τὴν πράξη τοῦ θαύματος, τὴ μεταμόρφωσή του.

— Ἀμα θ' ἀγαπήσης πολὺ τὰ δέντρα, τότε θ' ἀκοῦς κι ἐσύ, μοῦ εἶπε. Θὰ τ' ἀγαπήσης, παιδί μου;

Τοῦ τὸ ὑποσχέθηκα.

— Θὰ τ' ἀγαπῶ, μπαρμπα-Ἰωσήφ.

— Θὰ τ' ἀγαπήσης, Ἄρτεμη;

— Θὰ τ' ἀγαπῶ, μπαρμπα-Ἰωσήφ.



57. ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τὸ δάσος πὺ λachτάριζες,
ὥσπου νὰ τὸ περάσης,
τώρα νὰ τὸ ξεχάσης,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιὰν αὐγινὴ τὸ κούρσεψαν
ἀνίδρωτοι λοτόμοι,
κι ἐκεῖ εἶναι τώρᾳ δρόμοι,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τὸ σιγαλὸ τραγούδισμα
πὺ σ' ἔσερνε διαβάτη,
σὲ μαγικὸ παλάτι,
δίχως ἐλπίδα αὐγῆς,

τὸ πήρανε, γιὰ κοίταξε,
στερνὴν ἀνατριχίλα,
τὰ πεθαμένα φύλλα,
πὺ ἀπόμειναν στὴ γῆς.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
τ' ἄγρια τοῦ δέντρου τώρα
καὶ θὰ τὰ βρῆς στὴ χώρα,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιλτιάδης Μαλακάσης

Εἶναι μιὰ εὐχάριστη διασκέδαση στὸ μονότονο ταξίδι, στὸ μονότονο πέλαγος, ἡ ἐμφάνιση τῶν δελφινιῶν. Καθὼς τὸ πλοῖο διασχίζει τὸ πέλαγος, παρουσιάζονται ξαφνικὰ στὴν ἐπιφάνεια καὶ προχωροῦν μὲ κυματοειδεῖς κινήσεις ἀκολουθώντας τὴν πορεία τοῦ καραβιοῦ. Φαίνονται, χάνονται, ξαναφαίνονται, ἀνεβοκατεβαίνουν, ψηλώνουν, χαμηλώνουν, ὅσο πού ἐξαφανίζονται ὁλότελα. Οἱ ἐπιβάτες δὲ χορταίνουν τὸ θέαμα.

Τὰ δελφίνια εἶναι κῆτη, δηλαδή ζῶα θηλαστικά μὲ αἷμα θερμὸ καὶ πνευμονικὴ ἀναπνοή. Καμιὰ συγγένεια δὲν ἔχουν τὰ κῆτη μὲ τὰ ψάρια, κι ἄς τοὺς μοιάζουν στὰ ἐξωτερικά χαρακτηριστικά. Τὸ νερὸ δὲν εἶναι τὸ φυσικὸ τους στοιχεῖο. Ἀναγκαστικὰ ζοῦν ἐκεῖ, γιατί τὸ μεγάλο καὶ βαρὺ σῶμα τους θὰ δυσκόλευε πολὺ τίς κινήσεις τους στὴν ξηρὰ, ἔστω κι ἂν εἶχαν πόδια. Ἐπὶ πλεόν ἡ ξηρὰ δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὰ θρέψη, γιατί, ἔτσι μεγάλα πού εἶναι, χρειάζονται πολὺ φαῖ, πράγμα πού μόνο ἡ θάλασσα, ἀνεξάντλητη καὶ πλούσια σὲ τροφές, εἶναι ικανὴ νὰ τοὺς προμηθεύσῃ. Κῆτος λοιπὸν εἶναι καὶ τὸ δελφίνι. Τὸ ὠραιότερο, τὸ ταχύτερο καὶ τὸ ἐξυπνότερο ἀπ' ὅλα.

Ἔχει σῶμα παχουλὸ καὶ χυτὸ καὶ δέρμα λεῖο καὶ πολὺ στίλπνὸ, καστανόμαυρη ράχη καὶ λευκὴ κοιλιά. Δυὸ ματάκια μικρά, πού μόλις φαίνονται. Μιὰ οὐρὰ μεγάλῃ καὶ δυνατῇ, πού μοιάζει σὰ μισοφέγγαρο. Ρύγχος μακρὸ καὶ μεγάλο, πού μοιάζει σὰ ράμφος, μὲ σαγόνια γερά, ὀπλισμένα μὲ ἀμέτρητα δόντια μικρά καὶ πολὺ κοφτερά. Στὴ γρηγοράδα ἔρχεται πρῶτο.

Κανένα ψάρι δὲν ἀποφασίζει νὰ παραβγῇ μαζί του στὸ τρέξιμο. Μόνο ὁ σπάρος, λένε οἱ ψαράδες, κάλεσε κάποτε σὲ

4
ἀγώνα δρόμου τὸ δελφίνι καὶ μάλιστα τὰ κατάφερε νὰ βγῇ νικητής. Μὲ πονηρία, ἐννοεῖται, καὶ ὄχι μὲ τὴν ἱκανότητά του καὶ μὲ τὴν ἀξία του. Διασκεδαστική εἶναι ἡ μικρὴ αὐτὴ ἱστορία, ὅπως τὴ λένε οἱ ψαράδες, καὶ θέλει νὰ δείξῃ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὴν ἀναμφισβήτητη ὑπεροχὴ τοῦ δελφινιοῦ καὶ τὴν ὑπεροψία τοῦ σπάρου ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Λοιπὸν μιὰ μέρα ὁ σπάρος ἄρχισε νὰ παινεύεται πὼς εἶναι τὸ πιὸ γρήγορο ψάρι, πιὸ γρήγορο καὶ ἀπὸ τὸ δελφίνι ἀκόμα. Τὸ δελφίνι ἔτυχε νὰ περνᾷ τὴν ὥρα ἐκείνη ἀπὸ κοντὰ καὶ ἄκουσε τὴν κουβέντα. Στάθηκε, ζύγωσε πιὸ κοντὰ καὶ ρώτησε τὸν σπάρου:

— Ἀλήθεια; Μὲ ξεπερνᾷς στὸ τρέξιμο;

— Σὲ ξεπερνᾶω!

— Ἐμπρός! Ἐλα νὰ τρέξωμε! Δέχεσαι;

Τί νὰ κάνῃ ὁ σπάρος; Μποροῦσε ν' ἀρνηθῇ; Θὰ γινόταν ρεζίλι μπροστὰ στ' ἄλλα ψάρια. Σκέφτηκε μιὰ στιγμή κι ἔπειτα εἶπε:

— Δέχομαι. Μόνο θέλω νὰ μοῦ δώσης λίγη ὥρα καιρὸ νὰ βρῶ νὰ φάγω κάτι, γιὰ νὰ δυναμώσω.

— Ὡραῖα, τράβα φάγε κι ἔλα, συμφώνησε τὸ δελφίνι.

Πῆγε παραπέρα ὁ σπάρος μὰ δὲ νοιάστηκε γιὰ φαῖ. Μόνο βρῆκε τοὺς ἄλλους σπάρους κι ἔκανε συμβούλιο.

— Τὸ καὶ τό, παιδιά. Ἐμπλεξά σὲ ἀγώνα δρόμου μὲ τὸ δελφίνι καὶ τώρα... καταλαβαίνετε...

— Καταλαβαίνομε... εἶπαν οἱ ἄλλοι.

— Νὰ πάρω πίσω τὸ λόγο μου δὲν μπορῶ. Καὶ ὅσο γιὰ τὴ νίκη... δελφίνι εἶν' αὐτό!...

— Στάσου, εἶπε ἀργὰ ἀργὰ ἓνας γεροσπάρου, θὰ γίνῃ τὸ ἐξῆς. Θὰ πῆς στὸ δελφίνι: «θὰ τρέξωμε τρία μίλια. Ἀπὸ ἐδῶ ὡς ἐκεῖ». Αὐτὰ λοιπὸν τὰ τρία μίλια ἐμεῖς οἱ ἄλλοι θὰ τὰ μοιραστοῦμε μεταξύ μας.

— Δηλαδή; Δέν καταλαβαίνω...

— Νά! 'Εμεῖς θὰ σκορπίσωμε ἀπὸ τὴν ἀφετηρία ὡς τὸ τέρμα. Κάθε ἑκατὸ διακόσια μέτρα θὰ στέκη ἓνας ἀπὸ μᾶς. 'Ο τελευταῖος θὰ στέκη ἀκριβῶς στὸ τέρμα. Καὶ θὰ τερματίσῃ πρῶτος! 'Εμπρός, πιάστε ὅλοι τὰ πόστα σας! Κι ἐσὺ τράβα καὶ πὲς στὸ δελφίνι: «εἶμαι ἕτοιμος».

Πῆγε ὁ σπάρος, βρῆκε τὸ δελφίνι, ἄρχισε ὁ ἀγώνας. Πῆρε δρόμο τὸ δελφίνι, σίφουνas σωστός. Κάποια στιγμή στρέφει κοιτάζει γιὰ τὸ σπάρο φωνάζει: «Σπάρο, σπάρο!».

— Μπρὸς πάω! ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ ἀπὸ μπροστά.

Παραξενεύτηκε, ταραχτηκε τὸ δελφίνι. 'Ακοῦς ἐκεῖ, νὰ τὸ προσπεράσῃ ὁ μικροσκοπικὸς σπαράκος; Θυμῶνει, βάζει τὰ δυνατά του καὶ σχίζει τὴ θάλασσα πιδὶ γρήγορα. Προχωρεῖ κάμποσο καὶ πάλι κοντοστέκει, στρέφει καὶ ξαναφωνάζει: «Σπάρο, σπάρο!».

— Μπρὸς πάω! ξανακούστηκε πάλι ἡ φωνὴ τοῦ σπάρου ἀπὸ μπροστά.

Ἄφρισε τὸ δελφίνι ἀπὸ τὸ κακό του, ἄφρισε κι ἡ θάλασσα, καθὼς τὴν ἔσχιζε φρενιασμένο. Ζύγωναν πιά στὸ τέρμα. Σπάρος δὲ φαινόταν πουθενά.

— Σπάρο, σπάρο! φωνάζει γιὰ τρίτη φορὰ τὸ δελφίνι, σίγουρο πὼς τὸν ἄφησε πολὺ πίσω.

— Μπρὸς πάω! ξανακούστηκε πάλι ἡ φωνὴ τοῦ σπάρου ἀπὸ τὸ τέρμα αὐτὴ τὴ φορὰ. Εἶχε τερματίσει πρῶτος!... Δηλαδή εἶχε τερματίσει γιὰ λογαριασμό του ὁ ἄλλος σπάρος, πὺ εἶχε τὴ θέση του στὸ τέρμα.

Καὶ τὸ δελφίνι δὲν ἄντεξε πιά! Ἔσκασε ἀπὸ τὸ κακό του.

Αὐτὴ εἶναι ἡ μικρὴ ἱστορία πὺ δείχνει πὼς ἡ πονηριά νικᾷ τὴ δύναμη. Στὴν πραγματικότητα ὅμως τὸ δελφίνι κρατάει τὰ σκῆπτρα τῆς γρηγοράδας μέσα σὲ ὅλα τὰ ζωντανὰ πλάσματα τῆς θάλασσας. Ἐρχεται ἐπίσης πρῶτο καὶ στὴν

έξυπνάδα. Σέ διάφορα ένυδρεΐα διατηροϋνται δελφίνια σχεδόν ήμερωμένα, πού γνωρίζουν τò φύλακά τους και τόν τροφòότη τους και δέχονται τροφή άπό τά χέρια του και παΐζουν μαζί του κι έκτελοϋν διάφορα νούμερα.

Άπό τά παλιά χρόνια οί ναυτικοί θαυμάζουν και άγαποϋν τò δελφίνι. Εΐναι γι' αϋτούς μιά ζωντανή παρουσία, μιά συντροφιά στο άπέραντο πέλαγος κι ένα πλάσμα ξένοιαστο κι ελεύθερο, πού καλπάζει στα κύματα σάν άλογο και χαίρεται τή θάλασσα. Ταξιδεύει κι αϋτò όπως τò καράβι τους κι έρχεται κοντά τους και πλέει στο πλευρò τοϋ καραβιοϋ, σά νά παραβγαΐνη μαζί του στο τρέξιμο, ή προχωρεΐ με έλιγμούς, με γύρους, πλάι, μπροστά, δεξιά άριστερά και φαίνεται και χάνεται και φεύγει και ξανάρχεται. Τώρα τò βλέπεις μπροστά σου νά προσπερνάη τò καράβι, σέ λίγο τò έχεις στο πλευρò σου ή τò αφήνεις πίσω, σέ λίγο πάλι νάτο μπροστά νά διασταυρώνεται με τήν πλώρη ή νά βραδυπορή, σά νά σέ περιμένη. Και δέν εΐναι ένα, εΐναι πολλά, μιά θάλασσα γεμάτη άπό ράχες μαυροπράσινες, πού αναδϋνται και βυθίζονται κάθε στιγμή. Οί θαλασσινοί τά καμαρώνουν. Περνοϋν τήν ώρα τους μαζί τους. Τους άρέσει πολϋ αϋτò τò παιγνιδιάρικο θαλασσινò θηρίο, πού δέν πειράζει άνθρωπο ποτέ, πού κολυμπάει σά γοργόνα και ταξιδεύει με χάρη και με λεβεντιά. Τò βλέπουν σάν ένα θαλασσόχαρο στοιχειò, πού βγαΐνει μέσα άπό τά κύματα κι έχει πάνω του όλη τή δύναμη και όλη τήν όμορφιά τής θάλασσας. Εέρουν πώς εΐναι ένα πλάσμα δυνατò κι ελεύθερο κι έχουν άκούσει πώς άγαπά τή μουσική και πώς δίνει βοήθεια στους ναυαγούς, πώς τους παίρνει στην πλάτη του και τους βγάξει έξω στην ξηρά. Και άπό έδω άκριβώς ξεφυτρώνει ó μύθος τοϋ Άρίωνα. Μουσικòς ήταν ó Άρίωνας κι έθελγε με τή μουσική του άνθρώπους και ζώα και πουλιά, και τά δελφίνια πήγαιναν κοντά του, όταν τόν άκουγαν νά

παίζειν ἄρπα ἢ ἄλλο ὄργανο μουσικό. Καὶ μιὰ μέρα τὸν ἔπιασαν οἱ πειρατές, καθὼς ταξίδευε, καὶ τὸν ἀπογύμνωσαν καὶ τὸν πέταξαν στὸ πέλαγος. Κι ἓνα δελφίνι ἔτρεξε ἀμέσως καὶ τὸν πῆρε στὴν πλάτη του καὶ τὸν ἔβγαλε στὸ Ταίναρο.

Θέμος Ποταμιάνος



59. ΘΑΛΑΣΣΙΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

1

Γλυκὰ φουᾶ ὁ μπάτης,
ἡ θάλασσα δροσίζεται,
στά γαλανὰ νερά της
ὁ ἥλιος καθρεπτίζεται.

2

Στοῦ καραβιοῦ τὸ πλάι
ἓνα τρελὸ δελφίνι

3

Καὶ σὰ νὰ καμαρώνεται
τῆς θάλασσας τὸ ἄτι,
μὲ τοὺς ἀφρούς του ζώνεται
καὶ μᾶς γυρνᾷ τὴν πλάτη.

4

Χιονοπλασμένοι γλάροι,
πόχουν φτερούγια ἀτίμητα

γοργόφτερο πετάει
καὶ πίσω μᾶς ἀφήνει.

5

στά ξάρτια τριγυρίζοντας
ἀκούραστοι πετοῦνε
ἢ μὲ χαρὰ σφυρίζοντας
στὸ πέλαγος βουτοῦνε.

καὶ γιὰ κανένα ψάρι
τὰ μάτια τους ἀκοίμητα

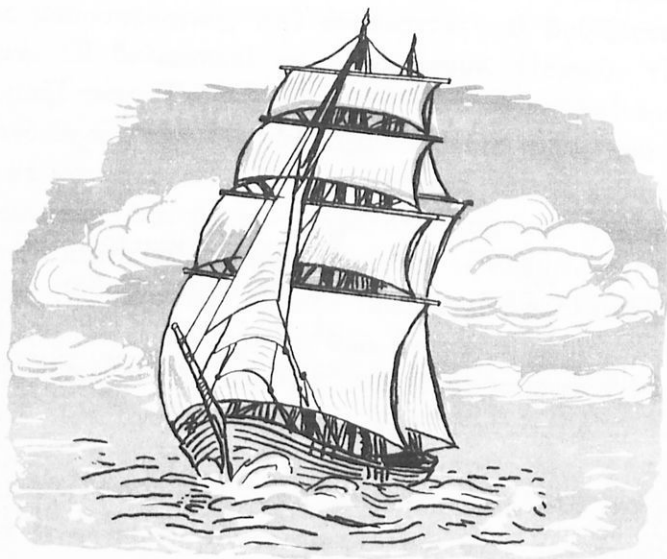
6

Καὶ γύρω караβάκια
στὴ θάλασσ' ἀρμενίζουν
σὰν ἄσπρα προβατάκια,
ποὺ βόσκοντας γυρίζουν

7

μὲ χρωπὰ πηδήματα
στοὺς κάμπους ὅλη μέρα
κι ἔχουν βοσκή τὰ κύματα
βοσκό τους τὸν ἀέρα.

Γ. Δροσίνης



60. ΑΝ Ο ΘΕΟΣ ΜΟΥ ΧΑΡΙΖΕ ΤΟ ΦΩΣ ΜΟΥ ΓΙΑ ΤΡΕΙΣ ΜΕΡΕΣ

(Μιά σοβαρή αρρώστια σέ ηλικία 19 μηνῶν στέρησε ἀπό τήν "Ελεν Κέλλερ τήν ὄραση, τήν ἀκοή καί τήν ὁμιλία. Μὲ τὴ βοήθεια τῆς δασκάλας τῆς "Αννας Σούλλιβαν Μάκυ, ἡ "Ελεν ἔμαθε νὰ μιλᾷ σέ ηλικία 10 ἐτῶν, καί στὰ χρόνια ποὺ ἀκολοῦθησαν ἔμαθε ν' ἀνακαλύπτει τὰ πλούτη τοῦ κόσμου μέσα στὸ σκοτάδι καί τὴ σιωπῇ.

Τὸ 1904 τέλειωσε μὲ ἄριστα τὸ Κολλέγιο τοῦ Ράντκφιλ καί ἀσχολήθηκε μὲ τὸ γράψιμο καί τὴ ρητορική. Ταξίδεψε σ' ὅλο τὸν κόσμο ἐβγαλε λόγους γιὰ λογαριασμό τῶν τυφλῶν. Δέχτηκε τιμὲς καί βραβεῖα ἀπὸ κυβερνήσεις ξένων χωρῶν καί ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Πέθανε στὶς 8 Ἰουνίου τοῦ 1968 σέ ηλικία 88 ἐτῶν).

... Μερικὲς φορὲς δοκίμασα τοὺς φίλους μου ποὺ ἔχουν τὰ μάτια τους, γιὰ ν' ἀνακαλύψω τί βλέπουν. Τώρα τελευταῖα μ' ἐπισκέφτηκε μιὰ πολὺ στενὴ φίλη μου, ποὺ μόλις εἶχε ἐπιστρέψει ἀπὸ ἓνα μακρινὸ περίπατο στὸ δάσος. "Όταν τὴ ρώτησα τί εἶχε παρατηρήσει, μοῦ ἀπάντησε:

— Τίποτα τὸ ἰδιαίτερο!

Δὲ θὰ μπορούσα νὰ τὸ πιστέψω, ἂν δὲν ἤμουν συνηθισμένη σὲ τέτοιου εἶδους ἀπαντήσεις, γιὰτὶ ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἔχω σχηματίζει τὴν πεποίθησιν, ὅτι αὐτὸς ποὺ βλέπει, βλέπει λίγο.

Πῶς ἦταν δυνατόν, ἀναρωτήθηκα, νὰ περπατᾷς μιὰ ὥρα μέσα στὸ δάσος καί νὰ μὴ δῇς τίποτε τὸ ἀξιοπρόσεκτο; Ἐγὼ ποὺ δὲν μπορῶ νὰ δῶ, βρίσκω χιλιάδες πράγματα, ποὺ μοῦ προξενοῦν τὸ ἐνδιαφέρον ἀπλᾶ καί μόνο μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἀφῆς.

Αἰσθάνομαι τὴ λεπτὴ συμμετρία ἐνὸς φύλλου. Χαϊδεύω τρυφερὰ μὲ τὰ χέρια μου τὸν ἀπαλὸ φλοιὸ τῆς ἀσημένιας σημύδας ἢ τὸν ἀνώμαλο, τραχὺ φλοιὸ τοῦ πεύκου, τὴν ἄνοιξη ἓνα μπουμπούκι, τὸ πρῶτο σημάδι τῆς φύσης, ποὺ ξυπνάει

ἀπὸ τὸ χειμωνιάτικο ὕπνο της. Νιώθω τὴ γοητευτικὴ βελου-
δένια ὑφὴ τοῦ λουλουδιοῦ κι ἀνακαλύπτω τὶς ἀξιοθαύμαστες
συστροφές του. Νιώθω νὰ μοῦ ἀποκαλύπτεται κάτι ἀπὸ τὸ
θαῦμα τῆς φύσης.

Ποῦ καὶ ποῦ, ἂν σταθῶ πολὺ τυχερή, ἀκουμπῶ ἀπαλὰ
τὸ χέρι μου στὸ δεντράκι κι αἰσθάνομαι τὸ εὐτυχισμένο τρε-
μούλιασμα τοῦ πουλιοῦ ποὺ κελαηδεῖ. Γοητεύομαι σὰν κυ-
λοῦν ἀνάμεσα στ' ἀνοιγμένα δάχτυλά μου τὰ δροσερὰ νερά
τοῦ ρυακιοῦ. Σ' ἐμένα τὸ πλούσιο χαλί, ποὺ σχηματίζουν οἱ
πευκοβελόνες ἢ ἡ μαλακὴ κι ἀπαλὴ σὰν τὸ σφουγγάρι χλόη,
εἶναι περισσότερο εὐπρόσδεκτο κι ἀπὸ τὸ πολυτελέστερο
περσικὸ χαλί. Ἡ ἐπιβλητικὴ πομπὴ τῶν ἐποχῶν εἶναι ἓνα
συγκινητικὸ καὶ ἀτέλειωτο δράμα, ποὺ ξετυλίγεται ἀνάμεσα
στὶς ἄκρες τῶν δαχτύλων μου.

Κατὰ καιροὺς ἡ καρδιά μου ξεφωνίζει μὲ λαχτάρα, γιὰ
νὰ δῇ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἄν ἡ ἀπλὴ ἀφὴ μοῦ προξενῇ
τόσο μεγάλῃ εὐχαρίστηση, ἀσύγκριτα μεγαλύτερη ὁμορφιὰ
πρέπει νὰ μοῦ ἀποκαλύψῃ ἢ ὄραση. Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι,
ὅσοι ἔχουν μάτια, βλέπουν λίγο. Τὸ πανόραμα τοῦ χρώματος
καὶ τῆς ἐνέργειας, ποὺ γεμίζει τὸν κόσμο, τὸ παίρνουν σὰν
κάτι δεδομένο. Ἴσως νὰ τὸ ἔχῃ ἡ ἀνθρώπινη φύση, νὰ ἐκτι-
μοῦμε λίγο αὐτὸ ποὺ ἔχομε καὶ νὰ λαχταροῦμε ἐκεῖνο ποὺ δὲν
ἔχομε. Εἶναι μεγάλο κρίμα τὸ γεγονὸς ὅτι στὸν κόσμο τοῦ
φωτὸς τὸ δῶρο τῆς ὁράσεως χρησιμοποιεῖται σὰ μέσο εὐκο-
λίας μᾶλλον, παρὰ σὰ μέσο τελειοποιήσεως τῆς ζωῆς μας.

Ἄν ἀπὸ κάποιο θαῦμα ἀποκτοῦσα τὴν ὄρασή μου γιὰ
τρεῖς ἡμέρες, ποὺ θὰ τὶς ἀκολουθοῦσε τὸ ξανακύλισμα στὸ
σκοτάδι, θὰ χῶριζα τὴ χρονικὴ αὐτὴ περίοδο σὲ τρία μέρη.

Τὴν πρώτη μέρα θὰ 'θελα νὰ ἐβλεπα τοὺς ἀνθρώπους
ἐκείνους, ποὺ μὲ τὴν εὐγένεια, τὴ γλυκύτητα καὶ τὴ συντρο-
φιά τους, ἔδωσαν νόημα στὴ ζωὴ μου. Πρῶτα ἀπ' ὅλα θὰ

ἐπιθυμοῦσα ν' ἀφήσω τὴ ματιά μου ν' ἀτενίσω γιὰ πολλὴν ὥρα τὸ πρόσωπο τῆς ἀγαπημένης μου δασκάλας Ἄννας Σούλιβαν Μάκυ, ποὺ ἦρθε σ' ἐμένα, ὅταν ἤμουν κοριτσάκι, καὶ μοῦ ἄνοιξε τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον. Θὰ ἤθελα ὅχι ἀπλὰ νὰ δῶ τίς γενικὲς γραμμὲς τοῦ προσώπου της, ὥστε νὰ τίς ξαναφέρνω μὲ ἀγάπη στὴ μνήμη μου, ἀλλὰ νὰ ἐρευνήσω τὴ μορφή της καὶ νὰ βρῶ τὴν ὁλοζώντανη ἀπόδειξη τῆς συμπαθητικῆς τρυφερότητας καὶ τῆς ὑπομονῆς ποὺ μ' αὐτὲς συμπλήρωσε τὸ δύσκολο ἔργο τῆς ἐκπαιδεύσεώς μου. Θὰ ἤθελα ν' ἀντιμειρίσω στὰ μάτια της τὴ δύναμη τοῦ χαρακτήρα, ποὺ τὴν ἔκανε ἱκανὴ ν' ἀντιμετωπίσῃ ἀλύγιστη τίς δυσκολίες, καθὼς κι ἐκείνη τὴν εὐσπλαχνία γιὰ ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα, ποὺ τόσο συχνὰ μοῦ εἶχε ἀποκαλύψει.

Ὡ, πόσα πράγματα θὰ ἔβλεπα, ἂν εἶχα τὴ δύναμη τῆς ὁράσεως ἔστω καὶ γιὰ τρεῖς μέρες. Θὰ καλιῦσα τίς φίλες μου, νὰ παρατηρήσω τὰ πρόσωπά τους γι' ἄρκετὴ ὥρα καὶ νὰ χαράξω βαθιὰ στὴ μνήμη μου καθετὶ ποὺ καθρεφτίζει τὴν ὁμορφιὰ τοῦ ψυχικοῦ τους κόσμου. Θὰ μοῦ ἄρесе ἀκόμη νὰ παρατηρήσω προσεχτικὰ τὰ ἐμπιστα, ἀφοσιωμένα μάτια τῶν σκύλων, τοῦ τολμηροῦ, πονηροῦ καὶ μικροκαμωμένου Σκωτσέζου Ντάκυ καὶ τῆς γενναίας, τετραπέρατης Δανέζας, Ἐλγκας. Ἡ θερμὴ, τρυφερὴ καὶ παιχνιδιάρικη συντροφιά τους στάθηκε σωστὴ παρηγοριὰ στὴ ζωὴ μου.

Τὴν πρώτη πολυάσχολη μέρα θὰ ἤθελα νὰ δῶ τὰ ἀπλὰ μικροπράγματα τοῦ σπιτιοῦ μου. Ἐχῶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ δῶ τὰ ἀπαλὰ χρώματα τῶν χαλιῶν, ποὺ πατῶ, τοὺς πίνακες ποὺ στολίζουν τοὺς τοίχους, τίς ἐσωτερικὲς μικρολεπτομέρειες ποὺ μετατρέπουν ἓνα οἶκημα σὲ σπίτι. Τὰ μάτια μου θ' ἀντίκριζαν μὲ σεβασμὸ τὰ βιβλία μὲ τὴν ἀνάγλυφη γραφὴ ποὺ ἔχω διαβάσει καὶ θὰ ἔδειχναν περισσότερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ τυπωμένα βιβλία ποὺ διαβάζουν ὅσοι βλέπουν. Στὴν παρα-

τεταμένη νύχτα τῆς ζωῆς μου τὰ βιβλία πού διάβασα, καθώς κι ἐκεῖνα πού μοῦ ἔχουν διαβάσει, στάθηκαν γιά μένα ὁ μεγάλος ἀχτιδοβόλος φάρος πού φώτισε καί ἀποκάλυψε τὰ βαθύτερα κανάλια τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καί τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος.

Τὴν ἐπόμενη μέρα — τὴ δεύτερη μέρα φωτός — θὰ ξυπνοῦσα ἀπὸ τὰ χαράματα, γιὰ νὰ παρακολουθήσω τὸ ἐκστατικό θαῦμα τῆς διαδοχῆς τῆς νύχτας ἀπὸ τὴν ἡμέρα. Τὸ μαγευτικό πανόραμα τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου θὰ τὸ ἀντίκριζα μὲ δέος.

Τὴ μέρα αὐτὴ θὰ ἔριχνα μιὰ γρήγορη ματιὰ στὸν κόσμον τοῦ παρελθόντος καί τοῦ παρόντος μὲ τὴ βοήθεια τῶν μουσείων. Πολλὲς φορὲς ἔχω ἐπισκεφτῇ τὸ Μουσεῖο Φυσικῆς Ἱστορίας τῆς Νέας Ὑόρκης καί ἔχω ψηλαφίσει πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐκθέματά του. Ὡστόσο θὰ ἤθελα νὰ δῶ καί μὲ τὰ μάτια μου τὴν περιληπτικὴ ἱστορία τῆς γῆς καί τῶν κατοίκων της, ὅπως τὴν ἀφηγοῦνται τὰ ἐκθέματα τοῦ μουσείου: ζῶα καί φυλὲς ἀνθρώπων ἀπεικονισμένα στὸ φυσικό τους περιβάλλον, γιγαντιαίους σκελετοὺς δεινοσαύρων καί μαστοδόντων, πού περιπλανήθηκαν πάνω στὴ γῆ πολλὰ χρόνια, πρὶν ἐμφανισθῇ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ μικροσκοπικό του ἀνάστημα καί τὴν πανίσχυρη διάνοια, γιὰ νὰ κατακτήσῃ τὸ ζωικὸ βασίλειο...

Ὁ ἐπόμενος σταθμὸς μου θὰ εἶναι τὸ Μουσεῖο Τέχνης Μετροπόλιταν. Ὅπως τὸ Μουσεῖο τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας ἀποκαλύπτει τὶς ὕλικές μορφές τοῦ κόσμου, ἔτσι καί τὸ Μετροπόλιταν φανερώνει τὶς μύριες πτυχές τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Στὶς ἀπέραντες αἵθουσές του ξετυλίγεται μπροστά μου τὸ πνεῦμα τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἑλλάδας καί τῆς Ρώμης, ὅπως ἐκφράζεται στὴν τέχνη. Χάρη στὰ χέρια μου γνωρίζω καλὰ τοὺς γλυπτοὺς θεοὺς καί τὶς θεὲς τῆς ἀρχαίας χώρας τοῦ Νείλου. Ἐχω ψηλαφίσει ἀντίγραφα τῆς ζωφόρου

τοῦ Παρθενώνα κι ἐνίωσα τὴ ρυθμικὴ ὁμορφιὰ τῶν Ἀθηναίων ἱππέων ποὺ ἐφορμοῦν. Ἀπόλλωνες καὶ Ἀφροδίτες καὶ ἡ Ἀπτερὴ Νίκη τῆς Σαμοθράκης εἶναι φίλοι μὲ τὶς ἄκρες τῶν δακτύλων μου. Ἡ τραχιά, γεμάτη γένια μορφὴ τοῦ Ὀμήρου, μοῦ εἶναι προσφιλὴς, γιὰ τὸ λόγο ὅτι κι ἐκεῖνος γνώρισε τὴν τυφλότητα.

Τὸ βράδυ τῆς δεύτερης μέρας θὰ τὸ περνοῦσα στὸ θέατρο ἢ στὸν κινηματογράφο. Ἐπειδὴ ἓνα καὶ μόνο ἔργο θὰ μποροῦσα νὰ παρακολουθήσω, θὰ βρισκόμουν σὲ μεγάλο δίλημμα, ἀφοῦ ὑπάρχουν τόσα ποὺ θὰ ἤθελα νὰ δῶ. Διερωτῶμαι, πόσοι ἀπὸ σᾶς τὴ στιγμὴ ποὺ παρακολουθεῖτε ἓνα θεατρικὸ ἢ κινηματογραφικὸ ἔργο ἢ ὅποιοδῆποτε ἄλλο θέαμα ἀναγνωρίζετε τὴν ἀνεκτίμητὴ ἀξία τῶν ματιῶν καὶ δοξάζετε τὸ Θεὸ γιὰ τὸ θαῦμα τῆς ὀράσεως ποὺ σᾶς κάνει ἱκανοὺς ν' ἀπολαμβάνετε τὸ χρῶμα, τὴ χάρη καὶ τὴν κίνηση.

Ἔτσι τὸ βράδυ τῆς δεύτερης φανταστικῆς μέρας οἱ μεγάλες προσωπικότητες τῆς δραματικῆς φιλολογίας θὰ χάριζαν βαθὺ ὕπνο στὰ κουρασμένα βλέφαρά μου...

Τὸ ἐπόμενο πρωινὸ θὰ ξυπνοῦσα ξανά μὲ τὴν αὐγὴ, ἀνῆσυχη ν' ἀνακαλύψω νέες χαρές. Εἶμαι σίγουρη ὅτι ἡ αὐγὴ κάθε μέρας ἀποτελεῖ μιὰ συνεχῆ ἀποκάλυψη ὁμορφιᾶς, γιὰ ὅσους ξέρουν νὰ βλέπουν πραγματικά.)

Τὴ σημερινὴ τρίτῃ μέρα θὰ τὴν περάσω μὲ τὸν ἀνιάρὸ κόσμον τοῦ παρόντος, τριγυρνώντας στὰ μέρη ποὺ συχναῖουν οἱ ἄνθρωποι, ὅσο ἀσχολοῦνται μὲ τὶς δουλειές τους.

Ἀρχίζω μὲ τὸ σπῆτι μου στὸ ἥσυχο, μικρὸ προάστιο Φόρεστ Χίλλς, στὸ Λόνγκ Ἀιλαντ. Περικυκλωμένα ἀπὸ κα-
ταπράσινες πρασιές, δέντρα καὶ λουλουδία, προβάλλουν ὁμορφα σπιτάκια, εὐτυχισμένα μὲ τὶς φωνές τῶν μικρῶν παιδιῶν καὶ τὸ πῆγαινε ἔλα τῶν συζύγων... Προχωρῶ κατὰ μῆκος τῆς σιδερένιας γέφυρας τῆς δαντελωτῆς αὐτῆς δομῆς ἀπὸ

άτσάλι και άττονίζω ένα νέο και έκπληκτικό θέαμα, που δημιούργησε ή δύναμη και ή εύφυία του ανθρώπου. Ο άέρας γυρίζει από το θόρυβο που κάνουν οι μηχανές των βιαστικών τσιβίων, καθώς διασχίζουν το ποτάμι ευκίνητα και γοργοτάξιδα επιβατηγά, βαριά και άργοκίνητα ρυμουλκά, που ξεφυάνε. "Αν είχα πολλές μέρες μπροστά μου θα τις περνούσα παρακολουθώντας την ευχάριστη κίνηση του ποταμού.

Κοιτάζω έμπρός. Μπροστά μου ύψώνονται οι πελώριοι ούρανοξύστες της Νέας Υόρκης, της πολιτείας που μοιάζει να νά ξεπήδησε από τις σελίδες κάποιας φανταστικής ιστορίας. Τί δέος προξενεί ή θέα από τους ούρανοξύστες που άχτιδοβολούν, τα κολοσσιαία αυτά πέτρινα μεγαθήρια με τις άτσαλένιες δομές... Σκαρφαλώνω βιαστικά στην κορυφή ενός από τους γιγαντιαίους ούρανοξύστες του Έμπάιερ Στίιτ Μπίλντινγκ. Από εκεί πάνω σίγουρα θα δοκιμάσω μεγάλη χαρά από το πανόραμα, που θ' άπλωθῃ μπροστά στα μάτια μου, έπειδή για μένα θα είναι το όραμα ενός άλλου κόσμου...

Από τη Φίφθ Άβενιου θα συνέχιζα την περιοδεία μου στη μεγαλόπολη, στο Πάρκ Άβενιου, στις φτωχογειτονίες, στα έργαστήσια, στα πάρκα, όπου παίζουν άμέριμνα τα παιδιά...

Τα μεσάνυχτα θ' άπλωθῃ και πάλι μπροστά μου ή άτέλειωτη νύχτα. Φυσικά σ' αυτές τις τρεις σύντομες ήμέρες δὲ θα προλάβω να τα δω όλα. Σα θα με ξαφνιασή το σκοτάδι, τότε θ' αναγνωρίσω, πόσα παρέλειψα να δω. Άλλά ή μνήμη μου θα είναι παραφορτωμένη με υπέροχες άναμνήσεις και δὲ θα μου μένη καιρός για στενοχώριες. "Όστερα άπ' όλα αυτά, το άγγιγμα κάθε αντικειμένου θα μου φέρη τη φλογερή ανάμνησή του.

Πιθανό ή έξομολόγηση αυτή για τον τρόπο, με τον όποιο

Θὰ περνοῦσα τὶς τρεῖς μέρες ποὺ θὰ ἔβλεπα, νὰ μὴ συμφωνῇ μὲ τὸ δικό σας πρόγραμμα, ποὺ θὰ καταστρώνετε γιὰ τὸν ἑαυτό σας, ἂν ἐπρόκειτο νὰ χάσετε τὸ φῶς σας. "Αν πράγματι εἶχατε ν' ἀντιμετωπίσετε μιὰ τέτοια μοίρα, εἶμαι ἀπόλυτα σίγουρη ὅτι τὰ μάτια σας θ' ἀνοιγαν διάπλατα σὲ πράγματα ποὺ δὲν εἶχατε ξαναδεῖ, ἀποθηκεύοντας ἀναμνήσεις γιὰ τὴν ἀτέλειωτη νύχτα ποὺ ἀπλώνεται μπροστά σας. Θὰ χρησιμοποιοῦσατε τὰ μάτια σας, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε. Κάθε τι θὰ σᾶς γινόταν ἀγαπητὸ καὶ θὰ τὸ θεωροῦσατε μὲ λαχτάρια μέσα στὴν ἀχτίνα τῆς ὁρατότητάς σας. "Ενας ἄγνωστος κόσμος ὁμορφίᾳς θὰ ξετυλιγόταν μπροστά σας...

« Διασκευὴ ἀπὸ τ' ἀγγλικά »

"Ελεν Κέλλερ

61. ΣΤΑ ΦΤΕΡΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Ἡ αἰωνόβιχη δρυς δὲν ἤθελε νὰ πέσῃ. Χτυποῦσαν καὶ ξαναχτυποῦσαν τέσσερεις ἄντρες τὸν πελώριο κορμὸ τῆς καὶ ἐκείνη βογγοῦσε, ἀλλὰ κρατοῦσε τὸ κεφάλι τῆς ψηλά, πρὶν ὅλας τὶς πληγές τῆς. Τάπ, τάπ, τάπ... Τὰ τσεκούρια ἔπεσαν ἀπάνω τῆς ἀλύπητα, γρήγορα. Ὁ ἰδρώτης ἔτρεχε ἀπὸ τὰ μέτωπα τῶν ξυλοκόπων καὶ οἱ ἀνάσες τοὺς κόνταναν. Σιγά, ἀνεπαίσθητα, τὰ χτυπήματα ἄρχισαν νὰ παίρνουν κάποιο ρυθμό: Τάκ, τάκ, τάκ... "Επειτα πρὶν γρήγορα: τάκ, τάκ, τάκ, τάκ! "Επειτα πρὶν ἀργά: τάκ... τάκ... τάκ... τάκ... Κοιτάχτηκαν, γέλασαν, ρίχνοντας πίσω τὰ μακριὰ μαλλιά τους:

— Δέν κουραζόμαστε τόσο τώρα. Γιατί; εἶπε ὁ ἕνας.

Σήκωσαν τοὺς ὤμους τοὺς κι ἐξακολούθησαν τὸ ρυθμικὸ χτύπημα. Τὸ δέντρο νικήθηκε, ἔπεσε.

Οἱ ξυλοκόποι ἐκεῖνοι εἶχαν κάνει μιὰ μεγάλη ἀνακάλυψη: τὸ ρυθμό, τὸ πρῶτο στοιχεῖο τῆς μουσικῆς. Τί εἶπαν, τί ἔκαναν, ποιὸς μπορεῖ νὰ ξέρη; Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξέρη ἀκόμα ἂν εἶχαν τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκφράσουν μὲ λόγια τὶς σκέψεις τοὺς. Γιατί, αὐτὰ συνέβαιναν πρὶν ἀπὸ χιλιάδες καὶ χιλιάδες χρόνια σὲ κάποιον παρθένο δάσος, ποὺ ἴσως σήμερα νὰ εἶναι μιὰ μεγαλούπολη.

Σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς γῆς ἀπάνω σ' ἓνα μονόξυλο, κάμποσοι κωπηλάτες ἀγωνίζονται ἐνάντια στὸ κύμα. Τὰ κουπιά τοὺς ἀνεβοκατεβαίνουν ρυθμικά, ἀπάνω κάτω, ἀπάνω κάτω, χτυπᾶνε τὸν ἀφρισμένο πόντο. Κι ἄξαφνα, κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ὑψώνει τὴ φωνή καὶ προσπαθεῖ νὰ μιμηθῇ τὸν ἦχο τοῦ χτύπου: "Α, ἄ... "Αα, ἄ... Οἱ ἄλλοι δὲν ἀργοῦν νὰ τὸν μιμηθοῦν. Κι ἔχομε τὸ πρῶτο τραγοῦδι, τὴν πρώτη μελωδία. Αὐτό, πρὶν ἀπὸ ἀμέτρητες χιλιάδες χρόνια. "Ετσι γεννήθηκε τὸ δεύτερο στοιχεῖο τῆς μουσικῆς, ἡ μελωδία.

Σ' ἓνα παρθένο δάσος πάλι μερικὰ παιδιὰ τρέχουν καὶ κυνηγοῦν πουλιά. Εἶναι γυμνά καὶ γρήγορα. Πιὸ γρήγορα ὅμως εἶναι τὰ πουλιά. Πετοῦν ἀπὸ κλαδὶ σὲ κλαδὶ καὶ θαρρεῖς πὼς κοροϊδεύουν τὰ παιδιὰ ποὺ δὲν ἔχουν φτερά. Τσίου, τσίου... τσίου, τσίου...

Τρίλιες κρυσταλλένιες ἀντιλαλοῦν στὸ σκιερὸ δάσος. Τὰ παιδιὰ τὸ παίρνουν γιὰ προσβολή. "Ενα ἀπὸ αὐτὰ βάζει τὰ δάχτυλά του στὸ στόμα καὶ μιμεῖται τὸ κελήδημα τῶν πουλιῶν. Κάποιο ἄλλο κόβει στὴν τύχη ἓνα καλάμι, τὸ βάζει στὸ στόμα του. "Ο ἦχος ξεπετιέται πιὸ μεστός, πιὸ γλυκός. "Ολα τὰ παιδιὰ κόβουν καλάμια καὶ δοκιμάζουν... Γιατί ὁ ἕνας ἦχος εἶναι πιὸ ὀξύς ἀπὸ τὸν ἄλλο; Συγκρίνουν τὰ καλάμια. "Α,



χά!.. Τὸ πιὸ μακρὺ καλάμι ἔχει βαθύτερο ἦχο, τὸ πιὸ κοντό, ὀξύτερο. Γελοῦν καὶ δὲ δίνουν σημασία. "Ἐχουν ὅμως ἀνακαλύψει τὴν ἀρχὴ τῆς ὀξύτητος τοῦ ἤχου. "Ἐχουν ἀνακαλύψει τὰ πνευστὰ ὄργανα.

"Ἄλλοτε, παίζοντας πάλι, μερικὰ παιδιὰ τέντωσαν ἓνα δέρμα ζώου κι ἄρχισαν νὰ χτυποῦν μὲ ξύλα ἀπάνω του, διασκεδάζοντας μὲ τὸ βαθύ του ἦχο. "Ἐτσι ἀνακάλυψαν τὰ κρουστὰ ὄργανα, ἐκεῖνα δηλαδή πού παράγουν τὸν ἦχο μὲ τὸ χτύπημα. Κι ὅταν τέντωσαν μιὰ ἵνα δέντρου κι ἄρχισαν νὰ τὴν τραβοῦν, ὁ μελωδικὸς ἦχος πού ἀκούστηκε, ἦταν κιόλας μουσική, ἦταν τὸ πρῶτο ἐγχορδο ὄργανο, τὸ πρῶτο ὄργανο δηλαδή, πού παρῆγε μουσική μὲ μιὰ τεντωμένη χορδῇ.

Πρὶν ἀπὸ χιλιάδες καὶ χιλιάδες χρόνια ἀνακαλύφθηκε ἡ μουσική καὶ τὰ ὄργανα πού χρειάζονται, γιὰ νὰ τὴν ἐξωτερικεύσουν.

“Ας πηδήσωμε τώρα, μ’ ἓνα πήδημα τῆς φαντασίας, τὶς χιλιάδες τὰ χρόνια κι ἄς ἀράξωμε στὸν αἰῶνα μας, σὲ μιὰν αἴθουσα συμφωνικῆς συναυλίας. “Ας φανταστοῦμε ἀκόμα, μὲ τὸ ἴδιο παιχνίδι τῆς φαντασίας, πὼς ἔχομε δίπλα μας ἓναν ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἔκαναν τὶς πρωτόγονες ἐκεῖνες ἀνακαλύψεις, ἓνα μουσαφίρη, ὥς ποῦμε, ἀπὸ τὰ βάθθη τῶν αἰώνων. Κοιτάζει μὲ πελώρια μάτια καὶ τὸ πρῶτο του συναίσθημα, μόλις ἀκούσῃ ὅλα μαζί τὰ ὄργανα τῆς ὀρχήστρας, εἶναι ὁ πανικός. Ἐμεῖς γελοῦμε καὶ τοῦ λέμε εὐγενικά:

— Ἐσὺ τ’ ἀνακάλυψες ὅλα αὐτά.

Μᾶς κοιτάζει θυμωμένος:

— Εἶναι ντροπὴ νὰ περιπαίξετε ἓνα πρόγονό σας.

Τὸν διαβεβαιώνουμε:

— Ἐσύ, σεβαστέ μας παππούλη! Παρατήρησε. Τὸ καλάμι σου ἔγινε ὀλόκληρη ἡ οἰκογένεια τῶν πνευστῶν: τὸ φλάουτο, τὸ κλαρίνο, τὸ ὕμπος, τὸ φαγκλότο, τὸ κέρας, ἡ σάλπιγγα, ἡ τρόμπα, τὸ σαξόφωνο καὶ τὸ μεγαλόπρεπο ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο. Ἡ τεντωμένη σου ἵνα τοῦ δέντρου ἔγινε ὀλόκληρη ἡ οἰκογένεια τῶν ἐγχόρδων: τὸ βιολί, ἡ βιόλα, τὸ βιολοντσέλο, τὸ κοντραμπάσο, ἡ ἄρπα, ἡ κιθάρα, τὸ μαντολίνο, τὸ λαγούτο κι ἀκόμα, ὁ βασιλιάς τῶν ἐγχόρδων, τὸ πιάνο.

Ὁ προϊστορικός ξένος μας γελάει. Πολὺ ἄστεϊα τοῦ φαίνονται ὅλα αὐτά, κοιτάζει ὅμως μὲ ἀρκετὴ δυσπιστία τὸ πιάνο. Ἐπειτα τὰ μάτια του πέφτουν στὰ πελώρια τύμπανα. Δίνει μιὰ μὲ τὴ γροθιά του καὶ ξεφωνίζει ἀπὸ τὸ φόβο. Σὰν κεραυνὸς ἀκούστηκε ὁ ἦχος. Εἶναι ἑτοιμὸς νὰ τὸ βάλῃ στὰ πόδια.

— Στάσου, στάσου παππούλη! Μιὰ κι ἄρχισες κάτι νὰ μαθαίνης ἀπὸ τὰ ὄργανα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα. ρίξε μιὰ ματιὰ καὶ σ’ αὐτά. Τὰ λένε «κρουστά» ἐπειδὴ τὰ κρούομε, δηλαδὴ

τὰ χτυποῦμε: τὰ τύμπανα, τὰ κύμβαλα, τὰ τρίγωνα, τὰ ξυλόφωνα, οἱ καμπάνες, τὰ γκλόγκ...

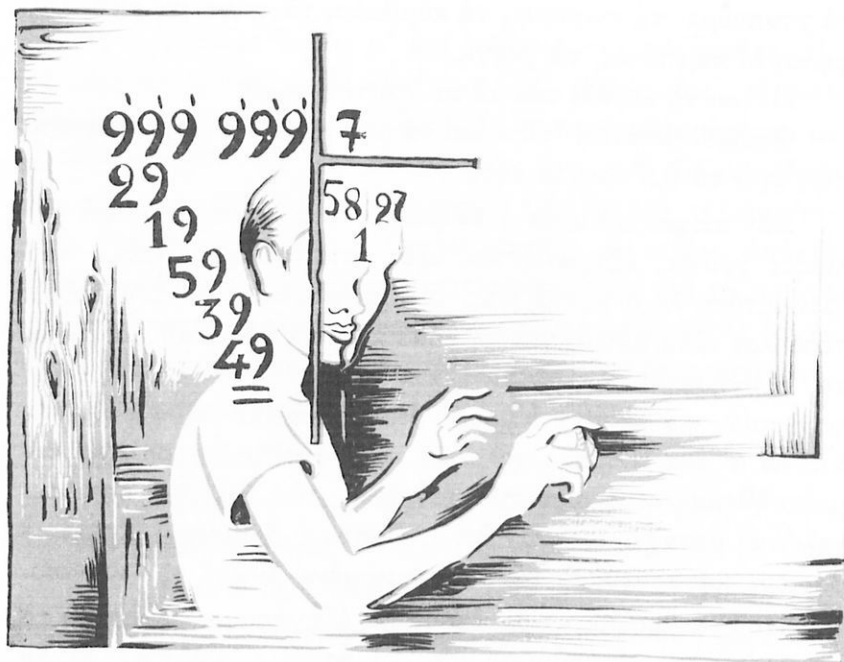
Πιάνει τὸ κεφάλι του μὲ τὰ δυό του χέρια:

— Φτάνει! Φτάνει! "Ο,τι καὶ νὰ μοῦ πῆτε, δὲ θὰ μὲ πείσετε πὼς ἐγὼ τὰ βρῆκα ὅλα αὐτά.

Σὰν ὀνειροφαντασία ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔζησε πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια, ἐξαφανίζεται. Δὲν τὸν πείσαμε. Κρίμα ποὺ ἔμεινε τόσο λίγο κοντὰ μας. Θὰ μπορούσαμε νὰ τοῦ ποῦμε τόσα καὶ τόσα ἀκόμα γιὰ τὴ μουσικὴ! Θὰ προσπαθοῦσαμε νὰ τοῦ ἐξηγήσωμε πὼς χρειάστηκαν χιλιάδες χρόνια, κόποι καὶ φαντασία, γιὰ νὰ γίνη ἡ χορδὴ βιολί. Πὼς τεντώθηκε πρῶτα ἀπάνω σ' ἓνα ὄστρακο χελώνας, πὼς ἀντὶ μιᾶς χορδῆ χρησιμοποιήθηκαν σιγὰ σιγὰ περισσότερες, πὼς ἀντὶ γιὰ ὄστρακο χελώνας μεταχειρίστηκαν ξύλο, ὥσπου ὁ δαιμόνιος Στράντι-βάριους κατασκεύασε τὰ πιὸ φημισμένα βιολιά τοῦ κόσμου.

Ποῦ νὰ βροῦμε καιρὸ ἀκόμα νὰ ἐξηγήσωμε, πὼς ἀπὸ τὸ καλαμάκι του οἱ πρόγονοί μας, οἱ ἀρχαῖοι "Ελλήνες, εἶχαν κατασκευάσει τοὺς περίφημους αὐλοὺς κι ἀπ' αὐτοὺς ἔγινε τὸ ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο, ποὺ μοναχὸ του ἀντιπροσωπεύει ὁλόκληρη ὀρχήστρα! Πὼς νὰ προλάβωμε νὰ τοῦ ποῦμε ὅτι οἱ "Ελλήνες θεωροῦσαν τὴ λύρα ὄργανο τόσε σπουδαῖο, ποὺ τό ἔβαλαν στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ τῆς μουσικῆς, τοῦ Ἀπόλλωνα, καὶ πὼς γενικὰ οἱ πολιτισμένοι ἀρχαῖοι λαοὶ δὲν ἐννοοῦσαν ἱεροτελεστίαι χωρὶς μουσικὴ; Πὼς νὰ διηγηθοῦμε ὅτι ἀκόμα καὶ στὸ σκοτεινὸ μεσαίωνα γίνονταν στοὺς πύργους περίφημοι μουσικοὶ ἀγῶνες;

Τί νὰ πρωτοποῦμε σ' ἓνα παππούλη ποὺ ξεγλίστρησε ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων καὶ πέρασε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀνάμεσά μας;...



62. ΕΝΑΣ ΦΙΛΟΣ ΜΟΥ

Μπορώ νά σᾶς παρουσιάσω ἓνα καλό μου φίλο; Πολλές φορές τὰ βράδια, ὅταν πιά θέλη κανεὶς νὰ πάη νὰ ἡσυχάσῃ ἔπειτα ἀπὸ τὸν κόπο μιᾶς ὁλόκληρης ἡμέρας, τὸν καλῶ νὰ περάσω λίγη ὥρα μαζί του. Μὲ ξεκουράζει τόσο ἡ συντροφιά του! Τὸν θαυμάζω γιὰ τὶς χάρες του, πού εἶναι γιὰ μένα καταπληκτικές· γι' αὐτὸ καὶ τὸν πιλατεύω πολλές φορές, γιὰ νὰ μοῦ τὶς δείξῃ τῇ μιᾷ μετὰ τὴν ἄλλη. Καὶ χωρίζομε πάντα μὲ μιᾷ μεγάλη ἀπορία δική μου: γιατί νὰ εἶναι ἔτσι, ὅπως εἶναι, αὐτός μου ὁ φίλος;

Εἶναι βολικός πολὺ καί, ὅταν τὸν πρωτογνώρισα ἀπὸ μιᾷ ἐφημερίδα, λησμόνησα νὰ σᾶς πῶ πὼς ὁ φίλος μου εἶναι ἐξαψήφιος ἀριθμός, μοῦ εἶπε καλοσυνάτα καὶ σοφά:

—“Αν ξεχάσης καμιά φορά τὸ νούμερό μου, πάρε τὸ 999999, διαίρεσέ το μὲ τὸ 7 καὶ θὰ τὸ βρῇς ἀμέσως.

Τώρα τὸν ξέρω πιά, δὲν τὸν ξεχνῶ ποτέ μου, μὰ κι ἂν τὸν ξεχάσω, νὰ ἡ διαίρεση ποὺ θὰ μοῦ δώση τὸ φίλο μου κα-
θισμένο στὸ μικρὸ ὑπόστεγο, ὅπου συνηθίζει νὰ κάθεται τὸ
πηλίκον.

Γιὰ κάμετε κι ἐσεῖς αὐτὴ τὴ διαίρεση· μὰ τώρα, ἀμέσως!
Λοιπόν; Τὸν ἔχετε; ἔ; 142857.

Αὐτὸς εἶναι. “Ενας ἐξαψήφιος, ὅπως ὅλοι οἱ ἐξαψήφιοι,
θὰ πῆτε. “Ε, ὅχι, ὁ δικός μου ὁ φίλος ἔχει κάτι σπάνιες ιδιό-
τητες καὶ χάρες, κάτι σὰ μυστήριο. Δὲν ξέρω ἂν τὶς ἔχη καὶ
κανένας ἄλλος ἀριθμός. Τοῦτος ἐδῶ ὅμως εἶναι ἀληθινὰ ἀξιο-
πρόσεχτος, ἀξιοθαύμαστος, ἀξιαγάπητος.

Τὸν καλῶ, λοιπόν, τὰ βράδια, τὸν καθίζω σὲ μιὰ πολυ-
θρόνα ἀπὸ ἄσπρο χαρτὶ καί...

— Καὶ λοιπόν;

— Νὰ σὲ πολλαπλασιάσω πάλι, ὅπως καὶ προχτές, ἐπὶ 2;

— Γιατί ὅχι;

Τὸν πολλαπλασιάζω.

— Εἶσαι τρέλα, φίλε μου, κι ἂς σὲ ξέρω ἀπὸ καιρό! Σὲ θαυ-
μάζω κάθε φορά. Θέλεις καὶ ἐπὶ 3;

— Γιατί ὅχι;

— Νὰ σὲ χαρῶ! Τὸ ξέρω πιά τὸ γινόμενο κάθε φορά, ἀλλὰ
μ’ ἀρέσει τόσο νὰ τὸ ξαναβρίσκω! Καὶ ἐπὶ 4; καὶ ἐπὶ 5;

— Ναί, καὶ ἐπὶ 6, ἀφοῦ δὲ μ’ ἔχης βαρεθῇ ἀκόμη, ἀλλὰ μὲ
τὸ 7... ξέρεις βέβαια πὼς σταματᾷ τὸ μυστήριο μὲ τὸ 7. Ναί;

— Τὸ ξέρω, λαμπρέ μου ἀριθμέ, πῶς, ἂν σὲ πολλαπλασιά-
σω μὲ τὸ 7, θὰ μοῦ δώσης ἕναν ἐξαψήφιο ἀζέχαστο, 999.999.

— Μὴ σοῦ φαίνεται μονότονος καὶ πολὺ εὐκολος καὶ πολὺ
κοινός, ἀφοῦ μπορῇ νὰ τὸν θυμᾶται κι ὁ πιὸ ἀφηρημένος μα-

θητής. Μ' αὐτὸν μὲ ξαναβρίσκεις ἀσφαλτά, ἂν τὸν διαιρέσης μὲ τὸ 7.

Δὲ μοῦ λέτε ἀλήθεια; Κάνατε κι ἐσεῖς αὐτοὺς τοὺς πολ-
λαπλασιασμούς; ὅταν διαβάζατε τὰ παραπάνω:

Καὶ τὰ γινόμενα τὰ γράψατε στὴ σειρά; "Ὁχι ἔτσι, ὅπου
βρῆς καὶ ὅπου τύχη, κύριε Θεοδώρακη μου. "Ὁχι στὸ πρόχει-
ρό σου, ἀνάμεσα στὶς ζωγραφιές σου, δεσποινὶς Εὐτυχούλα.
Καὶ πηγαίνεις καὶ στὴν ἑκτη Δημοτικοῦ! "Ὁχι! Στὴ σειρά.
Μὲ τάξη. Μιὰ στήλη μὲ τὰ ἐξαψήφια γινόμενα ποὺ βρήκατε.
"Ὁ φίλος μου ἀπαιτεῖ τάξη καὶ ὁμορφιὰ καὶ τοῦ ἀξίζει, γιατί
εἶναι σπάνιος!

Λοιπὸν, νά, ἡ στήλη μας μὲ τὰ γινόμενα. "Ὁ φίλος μας
βέβαια πάντα ἐπικεφαλῆς. Αὐτὸς πάντα πρῶτος.

1	4	2	8	5	7
2	8	5	7	1	4
4	2	8	5	7	1
5	7	1	4	2	8
7	1	4	2	8	5
8	5	7	1	4	2

Μιὰ στήλη ἀπὸ 6 ἐξαψήφιους. Γιὰ προσέξτε τους... "Απὸ
τί ψηφία εἶναι συνθεμένοι;

"Ἡ πρώτη μεγάλη αὐτὴ καταπληκτικὴ ιδιότητα. "Υπάρχει
μέσα τους κανένα 3; κανένα 6; κανένα 9; κανένα 0;

"Υπάρχουν μονάχα τὰ ψηφία ποὺ ἔχει ὁ φίλος μου. "Αλ-
λάζει βέβαια ἡ σειρά τους, ἀλλὰ ὅλοι τους ἔχουν μέσα τους
καὶ τὰ 6 ψηφία τοῦ πρώτου. "Απὸ κανένα τους δὲ λείπει οὔτε
τὸ 1, οὔτε τὸ 4, οὔτε τὸ 2, οὔτε κανένα ψηφίο. Καὶ μόνο ἀπὸ
μιὰ φορὰ τὸ καθένα τους. "Ἡ σειρά τους ποὺ ἀλλάζει, ἔχει κι
αὐτὴ τοὺς νόμους τῆς. Γιὰ βρέστε τους;

Δὲ μοῦ τοὺς εἶπε ὁ ἴδιος αὐτοὺς τοὺς νόμους. Καθὼς ὅμως

τὸν γνωρίζω μερικὰ χρόνια τώρα καὶ διασκεδάζω τὰ βράδια μαζί του, κατάφερα νὰ βρῶ τὸ μυστικὸ τῆς ἀλλαγῆς σὲ κάθε σειρά. Δηλαδή ὅχι τὸ μυστικὸ — δὲν ξέρω τὸ λόγο, γιατί νὰ γίνεταί ἔτσι — ἀλλὰ τὸν τρόπο τῆς ἀλλαγῆς. Κι ἔτσι, βρίσκω τὸν καθένα τους χωρὶς πολλαπλασιασμὸ πιά.

Βρέστε τον κι ἐσεῖς.

Καὶ δὲν εἶναι ἓνας ὁ τρόπος τῆς ἀλλαγῆς, εἶναι δύο. "Όταν βρῆτε τοὺς τρεῖς πρώτους τῆς στήλης, βρίσκετε καὶ τοὺς τρεῖς τελευταίους. Κάμετέ τους τριψήφια τμήματα καὶ θὰ δῆτε...

Τώρα κι ἄλλη ιδιότητα:

Προσθέσετε τὰ ψηφία τοῦ κάθε ἐξαψήφιου, ὀρίζοντια.

Τώρα προσθέστε τα καὶ κάθετα. Προσέξτε μόνο νὰ μὴν ἔχετε στὸ ἄθροισμα κρατούμενα. "Αν βρῆτε ἄθροισμα διψήφιο, παραδείγματος χάρη 27, δὲ θὰ γράψετε 7 καὶ κρατοῦμε 2, παρὰ θὰ πῆτε $2+7=9$, καὶ θὰ γράψετε τὸ 9.

Κι ἔτσι τώρα ἔχομε:

$$1\ 4\ 2\ 8\ 5\ 7 = 9$$

$$2\ 8\ 5\ 7\ 1\ 4 = 9$$

$$4\ 2\ 8\ 5\ 7\ 1 = 9$$

$$5\ 7\ 1\ 4\ 2\ 8 = 9$$

$$7\ 1\ 4\ 2\ 8\ 5 = 9$$

$$8\ 5\ 7\ 1\ 4\ 2 = 9$$

$$9\ 9\ 9\ 9\ 9\ 9$$

Καὶ οἱ κατακόρυφες στήλες, ὅπως βλέπετε, ἔχουν τὰ ψηφία ποὺ ἔχει ὁ ἀριθμὸς μας.

Διαβάστε τώρα δυνατὰ τὴν πρώτη στήλη, τοῦ πρώτου τριψήφιου τμήματος ἀπὸ τὰ πάνω πρὸς τὰ κάτω: 1 2 4 5 7 8.

Τώρα τὴν πρώτη στήλη τοῦ δευτέρου τριψήφιου τμήμα-

τος από τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω: 1 2 4 5 7 8. Κάντε το καὶ στὶς ἄλλες στῆλες.

Τί μυστήριος ἀριθμός, εἰ;

Ἔχει κι ἄλλα χαρακτηριστικὰ ἀκόμη. Εἶναι τὰ τελευταῖα ποὺ βρῆκα: Τὸ δεύτερο γινόμενο 2 8 5 7 1 4 ἐπὶ 2 μᾶς δίνει τὸ τέταρτο γινόμενο, 5 7 1 4 2 8.

Τὸ τρίτο γινόμενο 4 2 8 5 7 1 ἐπὶ 2 μᾶς δίνει τὸ ἕκτο γινόμενο, 8 5 7 1 4 2.

Θὰ ἔχῃ κι ἄλλες ιδιότητες ἴσως ὁ ἀριθμός μου ὁ ἀγαπημένος. Θὰ τὶς ἀνακαλύψω καμιά μέρα; Θὰ τὶς ἀνακαλύψετε σεῖς;

Εἶναι παράξενος! Τὸν γυρνῶ ἀπὸ δῶ, τὸν γυρνῶ ἀπὸ κεῖ, ἢ τάξῃ του καὶ ἡ ἀρμονία του καὶ ἡ σοφία του σχέσηῃ μὲ τὰ γινόμενά του μὲ κρατοῦν πάντα σὲ μιὰ στάση θαυμασμοῦ.

Καὶ μοῦ γεννιοῦνται τόσες ἀπορίες καὶ τόσα ἐρωτηματικά: Γιατί γίνεται αὐτό; Γιατί ἐκεῖνο; Γιατί ὥς τὸ 6 τὰ γινόμενα μὲ τὰ ἴδια ψηφία; Κι ἔπειτα μετὰ τὸ 999.999 τοῦ 7, γίνεται ἓνας κοινός, συνηθισμένος ἐξαψήφιος;

Ποιὸς τὸν ἀνακάλυψε; Ποιὸς τὸν παρατήρησε πρῶτος; Ὑπάρχουν ἄραγε καὶ ἄλλοι ἀριθμοὶ μὲ τοῦτα τὰ χαρακτηριστικά; Καὶ τί νὰ ὑπάρχῃ ἀκόμη ἀνάμεσα στοὺς ἀριθμούς του, γοητευτικό, μυστικό, θαυμαστό, ποὺ ἐμεῖς δὲν τὸ ξέρομε; Οἱ μαθηματικοὶ ἀσφαλῶς θὰ ξέρουν.

Νομίζω πὼς ὁ Φλαμμαριόν, ὁ Γάλλος ἀστρονόμος στὸ βιβλίο του «ὁ Θεὸς ἐν τῇ φύσει» γράφει γιὰ τὴν τεράστια σημασία ποὺ ἔχει μέσα στὴ φύση ὁ ἀριθμός. Τὸ ξέρομε κι ἀπὸ τὴ χημεία μας ὅλοι τί σημασία ἔχει ὁ ἀριθμός: 2 ἄτομα ὕδρo-γόνου καὶ 1 ἄτομο ὀξυγόνου κάνουν τὸ μόριο τοῦ νεροῦ. Οὕτε ἂν προσθέσετε ἀντὶ γι' αὐτὸ ἓνα ἄτομο ὀξυγόνου ἀκόμα. Καὶ ὁ ἀριθμός καὶ ἡ σειρά τῶν ἀριθμῶν ἔχουν τεράστια σημασία.

Ἡ σημερινὴ φυσικὴ λέει: Γύρω ἀπὸ τὸν πυρήνα τοῦ ατό-

μου γυρίζουν τόσα ηλεκτρόνια και τόσα πρωτόνια, μ' αυτή τη σειρά. "Αν αλλάξεις τόν αριθμό τους και τη σειρά τους, έχεις άλλο άτομο μπροστά σου, άλλου σώματος.

Στή μουσική τόσοι παλμοί σου δίνουν αυτόν τόν ήχο. Τους πλήθυνες ή τους λιγόστεψες, τότε άλλαζες τόν ήχο.

Τί θεῖος νοῦς κυβερνᾷ τοὺς ἀριθμούς, τί στοχασμὸς βαθὺς χρειάζεται στὸ μαθηματικό, γιὰ νὰ μπῇ στὸν κόσμος τῶν ἀριθμῶν, ὅπου ὅλα εἶναι τάξη καὶ ἀρμονία καὶ ἀκρίβεια!

Τί ἔξοχη πού πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀριθμῶν... Κι ἐμεῖς, παιδιά, βαριόμαστε τὴν ἀριθμητικὴ καὶ τὰ μαθηματικὰ καὶ δὲν παίρνομε κάποτε οὔτε τὴ βάση.

"Αν ὁ ἀριθμὸς-φίλος μου μιλοῦσε, θὰ μοῦ ἔλεγε:

— Θὰ ἔπρεπε νὰ ντρέπεστε ὅσοι βαριέστε τοὺς ἀριθμούς! Οἱ ἀριθμοὶ ἔχουν μεγαλεῖο! "Ἐχουν ποίηση!

Μαρία Ἀμαριώτου

63. ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ, καλησπέρα σας...

Τὸ παραμῦθι εἶναι μικρὸ πουλί. Γεννιέται, φτερώνει κι ὅταν δυναμώσουν τὰ φτερά του πετᾷ ἀπὸ τόπο σὲ τόπο σ' ὅλες τὶς γωνιὲς τῆς γῆς, τρυπώνει στὰ σπίτια πού ἔχουν παιδιά καὶ τὰ διασκεδάζει...

«Κόκκινη κλωστή δεμένη, στὴν ἀνέμη τυλιγμένη,
δῶς' της κλότσο νὰ γυρίση, παραμῦθι ν' ἀρχινίσῃ».

Τὸ παραμῦθι εἶναι ἓνας ταξιδιώτης. Ξεκινᾷ ἀπὸ μιὰ πατρίδα μ' ὅλα του τὰ στολίδια μέσα στὴ βαλίτσα του καὶ πο-



ρεύεται στὶς ἄλλες χῶρες. Σὲ κάθε χώρα τοῦ ἀνοίγουν τὴν πόρτα καὶ τοῦ δίνουν νὰ φορέσῃ τὴν τοπικὴ φορεσιά. Ἀφοῦ τὸ ντύσουν, τοῦ μαθαίνουν τὰ τραγούδια τοῦ τόπου, τὸ λένε στὴ γλώσσα τους καὶ τὸ κάνουν δικό τους ὑπήκοο...

«Νὰ σὲ πῶ ἓνα παραμῦθι, τὸ κουκὶ καὶ τὸ ρεβίθι·
νὰ σὲ πῶ κι ἀκόμα ἓνα, τὸ κουκὶ καὶ τὴν ἀντένα,
π' ἀνεβαίνω στὴ συκιά καὶ πατῶ στὴ βυσσινιά,
τρώγω βύσσινά πολλά, πίνω καὶ γλυκὸ κρασί
μὲ τὴν κούπα τῆ χρυσή...».

Τὸ παραμῦθι δὲν ἔχει πατρίδα. Πατρίδα του εἶναι ὁλόκληρος ὁ κόσμος. Ὁ κόσμος τῶν παιδιῶν.

Ποῦ γεννήθηκε τὸ παραμῦθι; Ποιὸς εἶπε γιὰ πρώτη φορὰ παραμῦθι; Νὰ ἦταν κάποιος πρωτόγονος ἄνθρωπος μὲ γένια καὶ μακριὰ μαλλιά ποὺ ζοῦσε σὲ σπηλιές καὶ κυνηγοῦσε

τὰ πουλιά μὲ πέτρες; Νὰ ἦταν κανέννας ἀράπης; Νὰ ἦταν ἐρυθρόδερμος; Κανείς δὲν ξέρει. Τὰ ἴχνη του χάνονται στὰ βάθη τῶν αἰώνων. Οἱ ρίζες του σβήνουν μέσα στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου κι οὔτε πρόκειται νὰ βρεθοῦν ποτέ· τόσο χαμένες εἶναι.

Γεννήθηκε στὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄνθισε στὰ χεῖλη του σὰ δροσόλουστο φυτό. Ἐγινε ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, γιατί μὲ τὸ παραμῦθι ὁ ἄνθρωπος ἔγινε εὐτυχισμένος.

Ἀκοῦστε τώρα τί γράφουν τὰ μεγάλα λεξικά: «Παραμῦθι εἶναι πᾶν ὅ,τι χρησιμεύει ἢ γίνεται πρὸς παραμυθίαν». Παραμυθία εἶναι ἡ παρηγοριά. Ἐχει πάντα θέμα φανταστικὸ κι οἱ ἥρωές του εἶναι ὑπεράνθρωποι. Ὅλα μποροῦν νὰ τὰ κάνουν, τίποτε δὲν τοὺς ξεφεύγει. Στερεοῦν ποτάμια, πετοῦν πάνω ἀπὸ βουνά, ἀνοίγουν πόρτες κλειδαμπαρωμένες, μεταμορφώνονται, γίνονται πουλιά καὶ τέρατα.

Τὸ παραμῦθι ἀπευθύνεται στὰ παιδιά. Τὸ νόημά του εἶναι εὐκόλο καὶ καταπίνεται σὰ μιὰ γουλιὰ νερό. Ἡ πλοκὴ του, οἱ περιπέτειες κρατοῦν τὸ παιδί σὲ διέγερση, τοῦ μαγεύουν τὴ φαντασία.

Οἱ Ἰνδοὶ φόρτωσαν τὸ παραμῦθι σὲ πλανόδιους παραμυθάδες πού ᾗχαν ἀπόθεμα παραμυθιῶν γιὰ χίλιες καὶ μία νύχτες — τὰ παραμῦθια τῆς Χαλιμᾶς — καὶ μετάδωσαν στὸν κόσμο τὴ γοητεία τῆς ἀνατολίτικης σκέψης.

Στὸν κρῦο βοριά ζέσταναν τὶς καρδιές τῶν παιδιῶν ὁ Δανὸς Χὰνς Κρίστιαν Ἀντερσεν καὶ οἱ ἀδελφοὶ Γκρίμ. Αὐτοὶ βρῆκαν ἓνα ἀλάθητο μονοπάτι, γιὰ νὰ φτάσουν καὶ νὰ κρούσουν τὶς θύρες τῆς παιδικῆς ψυχῆς, μὲ τὰ παραμῦθια πού μεσοστρατοῦσαν ἀνάμεσα στὴν πραγματικότητα καὶ στὸ ὄνειρο.

Τὰ ἐλληνικὰ παραμῦθια ντύθηκαν κι ἐκεῖνα τὴν ἐλληνικὴ φορεσιά. Ἐβαλαν τὴ χλαμύδα καὶ τὴν περικεφαλαία στοὺς ἀρχαῖκους χρόνους, γιὰ νὰ διηγηθοῦν στὰ παιδιά τὰ καμώ-

ματα τῆς Λάμιας, τῶν Ναϊάδων καὶ τῶν μορμολύκειων*...

Ἀργότερα ἔβαλαν βυζαντινὴ ἐσθήτα καὶ διηγήθηκαν τὰ κατορθώματα τοῦ Διγενῆ καὶ ἱστορίες ἀγάπης.

Μετὰ φόρεσαν φέσι καὶ φουστανέλα καὶ γύριζαν ράχη ράχη τὰ βουνὰ κι ἀνάπνεαν ἐλεύθερο ἑλληνικὸ ἀέρα. Στολί-στηκαν μὲ λόγια τῆς μυθολογίας, δανείστηκαν τὶς γοργόνες, τὰ πουλιά μὲ τὴν ἀνθρώπινη λαλιά, τοὺς ὑπεράνθρωπους ἥρωες καὶ τοὺς ἔδωσαν ἀρετὲς ἐνὸς ὀνειρεμένου κόσμου.

Στὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα στοὺς παλιότερους χρόνους τυφλοὶ ζητιάνοι ἔλεγαν παραμῦθια καὶ δημοτικὰ τραγούδια. Φτωχοὶ ἄνθρωποι, καταδικασμένοι νὰ καταφεύγουν στὴ φι-λανθρωπία τῶν ἄλλων, διάλεγαν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ παραμυ-θᾶ ἢ τοῦ πλανόδιου τραγουδιστῆ. Μ' ἐκεῖνα ποὺ ἔλεγαν γίνον-ταν πιὸ συμπαθητικοὶ καὶ λιγότερο ἐνοχλητικοί. Τὸ τραγού-δι καὶ τὰ λόγια τοὺς τὰ συνόδευαν πάντα μὲ τὸ μονότονο ἦχο τῆς λύρας ἢ τῆς φλογέρας.

Παραμυθιάδες ἦταν κι οἱ τσαγκάρηδες τῆς Τήνου. "Οπου νυχτέρια ὁμαδικά, ὅπου δουλειὰ στὰ χωράφια στὸν τρυγητό στο μάζεμα τῆς ἐλιάς, στο θέρος καὶ στ' ἀλώνια, τοὺς ἄκου-γες νὰ λὲν τὰ παραμῦθια τοὺς:

«Κόκκινη κλωστή κλωσμένη, στὴν ἀνέμη γυρισμένη,
δῶς' τὴν ἀνέμη νὰ γυρίση, παραμῦθι ν' ἀρχινίσῃ.

Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ, καλησπέρα σας».

"Ὅταν τὸ παραμῦθι τραβοῦσε σὲ μᾶκρος, ὁ τσαγκάρης ἔβλεπε πὼς δὲν τὸν πρόσεχε κανένας κι ἄλλαζε τὰ λόγια του:

«Ἄς τὰ κοντολογήσουμε κι ἄς μὴ μακρολογοῦμε
γιατὶ ἡ νύχτα πέρασε καὶ τὰ παιδιὰ νυστάζουν...».

Θυμοῦμαι ἀπὸ τὰ μικρά μου χρόνια ἓνα σωζοπολίτικο παραμῦθι ποὺ μοῦ ἔλεγε μιὰ γιαιγιὰ στὴ γειτονιά μου:

«Ἐναν καιρὸ κι ἓνα ζαμάνι ἦτανε μιὰ γριά καὶ δὲν εἶχε παιδὶ καὶ πῆγαινε νύχτα μέρα στὴν ἐκκλησιὰ καὶ παρακα-

λοῦσε τὴν Παναῖα. «Παναῖτσα μου, δῶ' μ' ἓνα παιδί κι ἄς εἶναι κι ἄρνάκι». Λοιπὸν ἡ Παναῖα τὴν ἐλυπήθηκε καὶ τὴν ἔδωσε τ' ἄρνάκι γιὰ παιδάκι. Κάθε μέρα πῆγαινε ἡ γριά στὸ βουνό κι ἔφερνε χορταράκι κι ἔτρωγε τ' ἄρνάκι. Κι ἅμα ἡρχούντανε πὲ τὸ βουνό ἔλεγε στ' ἄρνάκι:

Ἀρνίτσι μπίτσι ἔλ' ἄνοιξε
χλωρὴ βοσκίτσα σ' ἔφερα,
νὰ φᾶς, νὰ πιῆς, νὰ κοιμηθῆς
καὶ τὸ πρωὶ νὰ σηκωθῆς,
νὰ πάρης τὸ καλάθι σου
νὰ πάης στὸ σχολεῖό σου...».

Τότε δὲν ἀναρωτιόμουν πῶς πῆγαινε τ' ἄρνάκι στὸ σχολεῖο, οὔτε ἂν ἦταν καλὸς μαθητής. Δὲ μ' ἐνδιέφερε ἂν πῆγαινε μὲ τὰ πόδια ἢ μὲ σχολικὸ λεωφορεῖο. Ἀκουγα μόνο προσεχτικὰ μ' ὀρθάτοιχα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου...

Ἀγγελικὴ Βαρελλᾶ

64. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΟΥ ΘΕΑΤΡΟ

Ἔχω τὴν τιμὴ νὰ σᾶς παρουσιάσω τὸν ἑαυτό μου, ὡς θεατρῶνη, θιασάρχῃ, θεατρικὸ συγγραφέα, ἡθοιοῦ καὶ σκηνοθέτη! Καὶ παρακαλῶ, ἂν σᾶς φαίνωνται λίγοι οἱ τίτλοι μου αὐτοί, νὰ μὲ συχωρέσετε. Στὰ δέκα μου χρόνια μπορεῖ νὰ ἔχη κανεὶς καὶ περισσότερους.

Ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι πολὺ παλιὰ καὶ γεμάτη τρυφερότητα. Ἦμαστε τότε, ἐγὼ καὶ οἱ θεατρικοὶ μου συνεργάτες, παιδιὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου καί, ἓνα καλοκαιρινὸ πρωινό,



ἀποφασίσαμε ξαφνικά — ἡ ἡλικία τῶν δέκα ἐτῶν εἶναι, ὅπως ξέρομε, ἡ ἡλικία τῶν μεγάλων καὶ τολμηρῶν ἀποφάσεων — νὰ «ἰδρύσωμε» πρωτοποριακὸ θέατρο. Δὲ μᾶς ἔλειπε τίποτε, γιὰ ν' ἀρχίσωμε ἀμέσως. Κι ἀρχίσαμε.

Στὸ σπίτι τοῦ πατέρα μου ὑπῆρχε ἓνα ὑπόστεγο, μπροστὰ σὲ δύο καμαροῦλες τῆς αὐλῆς, πού, μὲ λίγες τροποποιήσεις, ἔγινε ἀμέσως ἓνα κομψότατο θεατράκι. Ἀνάμεσα στὶς δυὸ κολόνες πού στήριζαν τὴ στέγη του, τοποθετήθηκε ἡ αὐλαία, μιὰ αὐλαία χάρτινη, πού μὲ διάφορους σπάγγους τυλιγόταν στὸ κοντάρι τῆς καὶ ἀνέβαινε, σύμφωνα μὲ τὸ παλιὸ σύστημα, πού εἶχαν οἱ αὐλαῖες τῶν θεάτρων. Τὸ διάστημα, ἀπὸ τὶς κολόνες ὡς τὶς καμαροῦλες, ἦταν ἡ σκηνή. Δὲν εἶχε πολὺ βάθος, ἀλλὰ δὲ μᾶς χρειαζόταν καὶ περισσότερο. Οἱ δύο καμαροῦλες, πού κατοικοῦσε ὁ γέρος περιβολάρης μας, ἓνας

παλιός Ὑδραῖος ἀγωνιστῆς τοῦ 21, χρησιμοποιήθηκαν γιὰ καμαρίνια.

Ὁ Κώστας, ἓνα παιδί μὲ φυσικὸ διακοσμητικὸ τάλαντο, ζωγράφισε τὶς σκηνὲς καμωμένες κι αὐτὲς ἀπὸ μεγάλες κόλλες χοντρὸ χαρτὶ περιτυλίγματος. Ἐνας δρόμος, ἓνα σαλόνι κι ἓνα δάσος. Ὅ,τι μᾶς χρειαζόταν δηλαδή. Μέσα σὲ τρεῖς μέρες τὸ κομψὸ θεατράκι ἦταν ἑτοιμο νὰ λειτουργήσῃ. Ὁ Κώστας εἶχε γίνει καὶ μηχανικὸς τῆς σκηνῆς καὶ φροντιστῆς τοῦ θεάτρου, μοναδικὸς στὸ εἶδος του.

Ἐγώ, φυσικά, ὡς ἰδιοκτῆτης τοῦ θεάτρου καὶ ὡς χρηματοδότης τῆς ἐπιχειρήσεως — ὁ πατέρας μου μοῦ εἶχε ἀνοίξει ἀπεριόριστη πίστωση — ἔγινα δικαιωματικῶς ὁ θεατρώνης, ὁ διευθυντῆς καὶ ὁ θιασάρχης. Καὶ δὲν ἄργησα νὰ καταρτίσω τὸ θίασο μὲ ἑτερόκλητα τάλαντα καὶ ὠραῖες φιλοδοξίες. Μόνο γυναῖκες δὲν εἶχε ὁ θίασος, γιατί τότε δὲν εἶχαν καθιερωθῇ οὔτε ἡ «μεικτὴ ἐκπαίδευσις» οὔτε τὰ «μπένμιζτ». Ἀλλὰ μήπως καὶ τὸ ἀρχαῖο θέατρο εἶχε γυναῖκες; Δύο ἀπὸ τοὺς συμμαθητές μου ἐπιφορτίστηκαν μὲ τοὺς γυναικείους ρόλους. Δὲν ἔλειπε πιά παρὰ ὁ ὑποβολέας.

Ἀλλὰ κι αὐτὸς βρέθηκε. Ἐνας συμμαθητῆς μας, ποὺ δὲν εἶχε «ἐμφάνιση» γιὰ τὴ σκηνή, ἱκανοποιήθηκε μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑποβολέα. Ὅσο γιὰ τὰ ἐπιπλα καὶ τὰ κοστούμια, εἶχαμε — ἄλλο τίποτε — τὰ ἐπιπλα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴ γκαρνταρόμπα τῆς μητέρας μου. Μὲ μικρὲς μετασκευὲς παλιῶν φορεμάτων καὶ τριμένων ἀσπρορούχων ἀποκτήσαμε καὶ πλούσιο βεστιiάριο.

Ἀλλὰ τί νὰ παίξουμε; Ἔργα δὲν εἶχαμε. Καὶ τὰ μεγάλα καὶ πολυπρόσωπα ἔργα, ποὺ ἔπαιζαν τότε τὰ θεάτρα, δὲν εἶχε τὰ μέσα νὰ τὰ ἀνεβάσῃ ὁ μικρὸς μας θίασος. Ἐπρεπε λοιπὸν ν' ἀποκτήσωμε εἰδικὰ ἔργα, μικρὰ σύντομα καὶ λιγοπρόσωπα. Ποῦ νὰ τὰ βροῦμε; Θεατρικὰ ἔργα ἐπίτηδες γραμμένα γιὰ

παιδιά δὲν ὑπῆρχαν τότε. Ὑποχρεώθηκα λοιπὸν νὰ τὰ γράφω ἐγώ. Ἀλλὰ πῶς; Βρῆκα ἓναν ἀπλὸ καὶ πρακτικὸ τρόπο. Ἐκίνα περιλήψεις τῶν ἔργων ποὺ παίζονταν στὰ ἄλλα θεάτρα. Τὰ συντόμευα. ἄλλαζα τὶς δύσκολες σκηνές, ἐλάττωνα τὰ πρόσωπα καὶ τὰ παρουσίαζα ἀγνώριστα, ἀλλὰ ὅχι καὶ πολὺ χειρότερα ἀπὸ τὰ πρωτότυπα. Φαίνεται μάλιστα πὼς εἶχα ἀποκτήσει τόση εὐκολία στὸ εἶδος αὐτό, ὥστε μέσα σὲ δυὸ ὧρες, τὸ ἀριστούργημά μου ἦταν τελειωμένο.

— Γράψε κανένα δράμα, λοιπόν! μοῦ φώναξε ὁ Κώστας. Δὲν ἔχομε ἔργο μιὰ μεθαύριο. Τί κάθεσαι;

* * *

Ἡ ἐναρξὴ τῶν παραστάσεων ἔγινε ἓνα βράδυ τοῦ Ἰουνίου πανηγυρικῶς. Τὸ θέατρο σημαιοστολίστηκε καὶ δαφνοστολίστηκε. Προσκλήσεις καὶ προγράμματα, ὅπου ὑπογεγραμμοὺν σὰν θιασάρχης, εἶχαν σταλῆ σὲ ὅλες τὶς φιλικὲς οἰκογένειες, μεγάλα προγράμματα χειρόγραφα εἶχαν τοιχοκολληθῇ στὴν πόρτα τοῦ περιβολιοῦ μας, ὅπου ἦταν καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ θεάτρου. Καὶ στὴν ὠρισμένη ὥρα ἡ πλατεία εἶχε γεμίσει.

Ὅλες οἱ καρέκλες, οἱ πολυθρόνες, οἱ καναπέδες καὶ τὰ σκαμνιά τοῦ σπιτιοῦ μας, ποὺ εἶχαν μετακομισθῇ στὴν αὐλὴ μαζί μὲ ἄλλες καρέκλες ποὺ εἶχαμε δανειστῇ ἀπὸ τὴ γειτονιά, δὲν ἦσαν ἀρκετὲς γιὰ τοὺς καλεσμένους. Πολλοὶ ἔμειναν ὄρθιοι στοὺς διαδρόμους. Εἶχαμε ἄγρια πιένα.

Πρὶν ὑψωθῇ ἡ αὐλαία πάνω στὸ «Μάρκο Μπότσαρη» — εἶχαμε ἀρχίσει γιὰ τὸ ἐπισημότερο, μὲ πατριωτικὸ ἔργο —, ἓνας συμμαθητής μου, ποὺ μάθαινε τότε βιολὶ καὶ ποὺ εἶχε ἀναλάβει τὸ ρόλο τῆς ... ὀρχήστρας, γιὰ τὰ διαλείμματα, ἔπαιξε ἀπὸ μέσα ἀπ' τὴν αὐλαία τὸν ἐθνικὸ ὕμνο ἢ κατιτί, ἐπιτέλους, ποὺ ἔμοιαζε μὲ τὸν ἐθνικὸ ὕμνο.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶχε κορυφωθῇ. Καὶ τέλος ἡ αὐλαία ἄνοιξε μὲ κάποιο μικρὸ σκάλωμα στὴ μέση, ποὺ τὸ διόρθωσε ὅμως ἀμέσως ὁ Κώστας, μέσα σὲ «φρενιτιώδη χειροκροτήματα».

Ἡ παράσταση ἐξακολούθησε μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία. Στὰ διαλείμματα εἶχαν σερβιριστῇ στοὺς καλεσμένους λεμονάδες, βυσινάδες, λουκούμια καὶ ἐργολάβοι. «Ὅλοι οἱ θεατὲς φαίνονταν ἐνθουσιασμένοι. Δὲν ξέρω ἂν ἦσαν ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὰ πλούσια τραταμέντα τῆς μητέρας μου ἢ ἀπὸ τὴν παράσταση. Θυμοῦμαι ὅμως ὅτι χειροκροτοῦσαν ἀδιάκοπα. Καὶ φεύγοντας, ὅστερ' ἀπὸ τὸ θρίαμβο ἐκείνης τῆς βραδιᾶς, εὐχαριστοῦσαν τὸν πατέρα μου καὶ τὴ μητέρα μου — ἐγώ, ἀπὸ μετριοφροσύνης εἶχα κρυφτῇ στὰ παρασκήνια —, τοὺς εὐχαριστοῦσαν γιὰ τὰ ... ὠραῖα γλυκά.»

Μὲ τὴν ἴδια ἐπιτυχία καὶ μὲ τὰ ἴδια τραταμέντα οἱ παραστάσεις ἐξακολούθησαν ὅλο σχεδὸν τὸ καλοκαίρι.

Ἐνα σοβαρὸ ὅμως ἀτύχημα ἔγινε ἀφορμὴ νὰ διακοποῦν. Σὲ μιὰ παράσταση τοῦ «Μάρκου Μπότσαρη» — «ἐπανάληψις κατ' ἀπαίτησιν πολλῶν οἰκογενειῶν», τὴ στιγμὴ ποὺ γινόταν πόλεμος στὰ παρασκήνια, ὁ συμμαθητὴς μας, ποὺ εἶχε ἀναλάβει νὰ πυροβολῇ πίσω ἀπὸ τὶς κουῖντες μὲ τὸ τουφέκι τοῦ κυνηγιοῦ τοῦ πατέρα μου, δὲν πρόσεξε φαίνεται, καὶ μερικὰ σκάγια χτύπησαν τὸ Μάρκο Μπότσαρη στὰ πσινά, τὴν ὥρα ποὺ μονολογοῦσε στὴ σκηνὴ «κατὰ τῶν ἀπίστων».

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης πετάχτηκε ἀπὸ τὸν πόνο. Ἀλλά, περισσότερο ἀπὸ τὰ σκάγια, εἶχε πληγώσῃ τὴ φιλοτιμία του τὸ «γεγονός» ὅτι, ἓνας ἥρωας αὐτός, εἶχε τραυματιστῇ στὰ νῶτα. Ἐκοψε τὸ μονόλογό του στὴ μέση καὶ μ' ἓνα σπασμὸ πόνου ἄρχισε νὰ φωνάζῃ πρὸς τὰ παρασκήνια, κλαίγοντας: — Δὲν ξέρετε νὰ πολεμᾶτε, βρέ, δὲν ξέρετε νὰ πολεμᾶτε!

Ὁ Κώστας εἶχε τὴν ἐτοιμότητα νὰ κατεβάσῃ ἀμέσως

τὴν αὐλαία. Οἱ θεατὲς ὄρμησαν πρὸς τὴ σκηνὴ μαζὶ μ' ἓνα γιατρό, πού ἔτυχε στὴν παράσταση, γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν μήπως ἔγινε κανένα σοβαρὸ δυστύχημα. Πολλὲς κυρίες λιγοθύμησαν καὶ ζήτησαν λεμονάδες, γιὰ νὰ συνεφέρουν. Ἡ παράσταση σταμάτησε. Καὶ ὅταν ἔφυγε ὁ κόσμος, ὁ πατέρας μου μὲ φώναξε καὶ μοῦ εἶπε:

— Ἀρκετά, παιδί μου, ὡς ἐδῶ. Ἐσεῖς, καθὼς πᾶτε, θὰ σκοτωθῆτε καμιά μέρα. Καὶ θὰ βροῦμε καὶ τὸν μπελά μας. Ἄς λείψῃ λοιπὸν καὶ τὸ θέατρο καὶ τὸ καλὸ του.

Τὸ θέατρο — τὸ θέατρό μου — ἔκλεισε ὀριστικῶς ἀπὸ κείνη τὴ βραδιά.

Παῦλος Νιρβάνας

65. Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

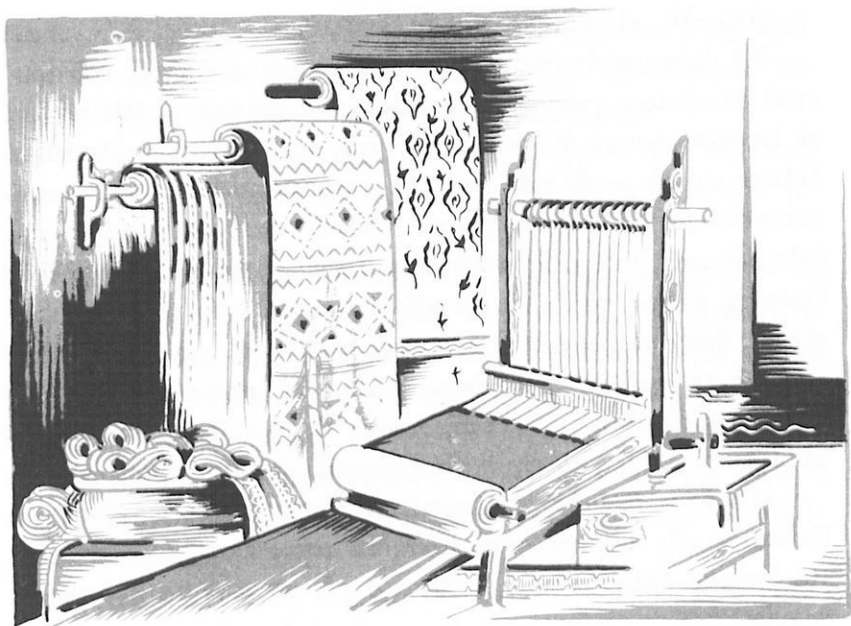
— Σήμερα πήγαμε μὲ τὴν τάξη μου σ' ἓνα ἐργοστάσιο κλωστοῦφαντουργίας, εἶπε μὲ μεγάλη ἐπισημότητα ὁ Παῦλος τὴν ὥρα πού ἔτρωγαν.

— Ἄ, ναί; μπράβο! εἶπαν οἱ ἄλλοι ἀπλά.

Ὁ Παῦλος δὲν εὐχαριστήθηκε καθόλου μὲ τὴ χλιαρὴ ὑποδοχὴ πού ἔκαναν οἱ μεγάλοι στὴ δῆλωσή του. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πού πήγαινε σὲ ἐργοστάσιο, εἶχε ἐντυπωσιαστῆ φοβερὰ καὶ περίμενε ὅτι θὰ ἐντυπωσιαστοῦν καὶ οἱ ἄλλοι καὶ θὰ τοῦ ἀρχίσουν ἀπανωτὲς ἐρωτήσεις: «Τί μοῦ λές; σοβαρά; πῶς σοῦ φάνηκε;» καὶ κάτι τέτοια.

Ἐρίξε στοὺς γύρω του μιὰ ματιὰ καὶ εἶπε μουνδιασμένος.

— Ἐλεγα νὰ τὸ κουβεντιάσωμε. Αὔριο θὰ ἔχωμε μεγάλη συζήτηση μέσα στὴν τάξη.



Ὁ ἀδερφός του παρατήρησε τὸ ὕφος του καὶ χαμογέλασε.

— Ἐλα λέγε, Παῦλο! Τί θέλεις νὰ ποῦμε;

— Γιὰ τὴ βιομηχανία! Τί εἶναι ἡ βιομηχανία; Πῶς ἔφτασαν οἱ ἄνθρωποι ὡς ἐκεῖ;

— Σκαλί σκαλί, εἶπε σοβαρά ὁ πατέρας του ἀπαντώντας στὴ δεύτερη ἐρώτησή του.

— Δηλαδή θὰ πῶ στὸ δάσκαλο ὅτι ἡ βιομηχανία εἶναι μιὰ σκάλα πού τὴν ἀνέβηκαν οἱ ἄνθρωποι σκαλί σκαλί; εἶπε πειραγμένος ὁ Παῦλος.

— Θὰ ἦταν πολὺ παραστατικό, ξανάπε ὁ πατέρας του.

— Ἐσὺ θὰ πῆς, μπῆκε στὴ μέση ὁ μεγάλος ἀδερφός, ὅτι βιομηχανία λέγεται ἡ ἐπεξεργασία πού κάνουμε στὰ διάφορα ἀγαθὰ τῆς φύσεως, γιὰ νὰ παράγωμε χρήσιμα προϊόντα στὸν ἄνθρωπο.

— Δηλαδή; εἶπε μηχανικά ὁ Παῦλος.

— Τὰ διάφορα ἀγαθὰ τοῦ ζωικοῦ, τοῦ φυτικοῦ καὶ τοῦ ὀρυκτοῦ βασιλείου, γιὰ νὰ γίνουν πιὸ χρήσιμα στὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ ικανοποιήσουν διάφορες ἀνάγκες τους, πρέπει νὰ πάθουν ἄλλοτε μικρὴ κι ἄλλοτε μεγάλη ἐπεξεργασία καὶ νὰ παρουσιαστοῦν μὲ ἀλλιόωτικη μορφή. "Όταν παίρνουμε τὸν κορμὸ ἑνὸς δέντρου, γιὰ νὰ τὸν κάνουμε θρανία ἢ ἐπιπλα, δὲν ἀλλάζουμε τὴ μορφή τοῦ κορμοῦ τοῦ δέντρου; Ἀπὸ τὸ ζωικὸ βασίλειο, ὅταν παίρνουμε τὰ δέρματα, γιὰ νὰ τὰ κάνουμε παπούτσια, ἢ τὰ μαλλιά τῶν ζώων, γιὰ νὰ τὰ κάνουμε ροῦχα, δὲν ἔχομε μιὰ ἀλλαγὴ τῆς μορφῆς τους; Τὸ ἴδιο δὲ γίνεται καὶ μὲ τὰ ὀρυκτά; "Όλη αὐτὴ ἡ ἐπεξεργασία λέγεται βιομηχανία.

— Μὰ ἔτσι δὲν ἦταν πάντα; πετάχτηκε ὁ Γιωργάκης, ὁ Βενιαμὶν τῆς οἰκογένειας, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ φανταστῇ ὅτι ὑπῆρξε ἐποχὴ χωρὶς ροῦχα, χωρὶς παπούτσια καὶ χωρὶς θρανία.

— "Όχι δὲν ἦταν ἔτσι. Οἱ πρωτόγονοι ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦσαν τὰ ἀγαθὰ ποὺ τοὺς ἔδινε ἡ φύση στὴν ἀρχικὴ τους μορφή, χωρὶς ἐπεξεργασία.

— Δηλαδή τί ἔκαναν;

— Κυνηγοῦσαν καὶ ψάρευαν. Ἡ πείνα καὶ ἡ περιέργεια τοὺς ἔδινε τὸ ἀνάλογο θάρρος νὰ μπαίνουν μέσα στὰ παρθένα δάση καὶ νὰ κυνηγοῦν ἀγρίμια ἢ νὰ ψαρεύουν δίπλα στὰ ποτάμια καὶ στὶς θάλασσες.

— Νὰ τὸ πρῶτο σκαλοπάτι ποὺ σοῦ ἔλεγα, Παῦλο, εἶπε ἥρεμα ὁ πατέρας.

— Ἀργότερα, συνέχισε ὁ μεγάλος ἀδερφός, κατόρθωσαν νὰ κάνουν κτῆμα τους τὴ φωτιά, νὰ ἐξημερώσουν μερικὰ ζῶα, ἔγιναν βοσκοὶ κι ἔκτισαν τὶς καλύβες τους ἐκεῖ, ὅπου ὑπῆρχε πλούσια καὶ παχιά χλόη.

— Καὶ ἄρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ, ἔτσι; συμπλήρωσε ὁ

Παῦλος. Καλλιέργησαν τὰ πρῶτα φυτά, πότισαν τοὺς πρῶτους ἀγροὺς κι ἐγκαταστάθηκαν ὀριστικὰ σὲ εὐφορες πεδιάδες. Ἔτσι γεννήθηκαν οἱ πρῶτοι πολιτισμοί.

— Κι ἔχομε ἀνέβει δυὸ σκαλιά: τοῦ κυνηγιοῦ καὶ τῆς καλλιέργειας, εἶπε ἀμείλικτος ὁ πατέρας καὶ μὲ τὸ ὕφος του γέλασαν ὅλοι.

— Πᾶμε παρακάτω. Πέρασαν τὰ χρόνια, αὐξήθηκαν οἱ πληθυσμοί, οἱ ἄνθρωποι ἄρχισαν νὰ γίνωνται πιὸ ἀπαιτητικοί. Οἱ ἀνάγκες τους ἄρχισαν νὰ πολλαπλασιάζονται καὶ νὰ γίνονται πιὸ σύνθετες. Εἶχαν ἀνάγκη νὰ ντυθοῦν, νὰ κάνουν σπίτια, νὰ μετακινήθουν ἀπὸ ἓνα τόπο στὸν ἄλλο. Δὲν ἦταν εὐκολο πιά νὰ ἱκανοποιηθοῦν μὲ τὰ ἀγαθὰ ποὺ τοὺς ἔδινε ἡ φύση. Ἀρχισαν λοιπὸν νὰ τὰ ἐπεξεργάζονται καὶ νὰ δημιουργοῦν νέα προϊόντα.

— Ν' ἀνεβοῦμε ἄλλο ἓνα σκαλί; ρώτησε λάμποντας ὁ Παῦλος εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν πορεία ποὺ πῆρε ἡ συζήτηση.

— Ν' ἀνεβοῦμε λοιπὸν τὸ σκαλί τῆς οἰκοτεχνίας. Τὰ ὄπλα, τὰ στολίδια, καὶ τὰ ἀγγεῖα ἔκαναν σιγὰ σιγὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν ἡ τεχνικὴ καὶ οἱ γνώσεις. Στὴ λίθινη ἐποχὴ ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιοῦσε γιὰ ὄπλο του τὴν πέτρα. Μὲ τὴν πέτρα ἄρχισε νὰ φτιάχνει ἐργαλεῖα. Μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες κλίσεις τοῦ ἦταν ἡ ἐπιθυμία του νὰ στολιστῇ. Φοροῦσε φτερά, μικρὰ κομμάτια ἀπὸ δέρμα ἢ χρωματισμένα κλωνάρια πάνω στὰ μαλλιά. Σιγὰ σιγὰ ἄρχισαν νὰ στολίζουν καὶ τὰ ὄπλα τους καὶ τὶς λαβὲς τῶν μαχαίριῶν τους.

— Καὶ τ' ἀγγεῖα; ρώτησε ὁ Γιώργος ζητώντας νὰ τοῦ ἐξηγήσουν.

— Θὰ χρειάστηκαν χιλιάδες χρόνια, γιὰ νὰ μάθουν οἱ ἄνθρωποι νὰ τὰ φτιάχνουν. Τὰ πρῶτα πρέπει νὰ ἦταν γυμνά καὶ χωρὶς διακόσμηση. Θὰ ράγιζαν ἀκόμα πολὺ εὐκολὰ. Μὲ σιγὰ σιγὰ ἡ κατεργασία τους ἔγινε μιὰ τέχνη καὶ ἡ χρησιμο-

τητά τους ήταν πολύ αίσθητή στην καθημερινή ζωή. Στην κλασική αρχαιότητα σπουδαία παραγωγικά κέντρα ήταν η Κόρινθος, η Αίγινα, η Μίλητος, η Έφεσος και η Σμύρνη.

— Στην αρχή, μπήκε στη μέση ο πατέρας, είναι πιθανό πως κάθε άνθρωπος έφτιαχνε μόνος του τα πέτρινα όπλα και τα εργαλεία του, όπως κάθε γυναίκα έπλεκε μόνη τα καλάθια της και έτοιμάζε τα γουναρικά που της χρειαζόνταν. 'Αλλά μερικοί τα έκαναν πιο όμορφα από τους άλλους. Τα τσεκούρια τους ήταν πιο μυτερά, τα τόξα τους πετοῦσαν πιο ίσια. Σιγά σιγά λοιπόν απόκτησαν τη συνήθεια να δίνουν κρέας ή σπόρους σ' έναν επιδέξιο τεχνίτη σαν αντάλλαγμα για τα ώραία εργαλεία που έκανε. Αυτή η εξέλιξη προς την ειδίκευση έγινε πολύ αργά. Κράτησε αιώνες ολόκληρους, αλλά ο αριθμός των ανθρώπων που αφιέρωναν όλο τους τον καιρό σε μιάν αποκλειστική εργασία διαρκώς μεγάλωνε.

— Δηλαδή, πατέρα, αυτά τα εργαστήρια της αρχαίας εποχής μπορούμε να τα πούμε πρόδρομους της βιομηχανίας;

— Όχι! γιατί είχαν χαρακτήρα περισσότερο βιοτεχνικό. Για βιομηχανία μπορούμε να μιλούμε μόνο από τον 18ο αιώνα και μετά. Τότε δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της. 'Αλλά αυτά είναι πράγματα που, και να σου τα πω, δέ θα τα συγκατήσης. Γεγονός είναι, συνέχισε γελώντας ο πατέρας, ότι η βιομηχανία πήρε τη σημερινή της μορφή, από τα εργοστάσια της ύφαντουργίας στην 'Αγγλία, δηλαδή από το εργοστάσιο που ξεκίνησες κι έσύ σήμερα, για να κά-νωμε αυτή τη συζήτηση.

— 'Εμεῖς ἐδῶ στην 'Ελλάδα τί κάνομε;

— Πᾶμε πολύ καλά. 'Η βιομηχανοποίηση των γεωργικῶν μας προϊόντων έχει φτάσει σε αξιοζήλευτα σημεία. 'Εχουμε αλευρόμυλους, εργοστάσια που επεξεργάζονται το βαμβάκι, τα σταφύλια, τις ἐλιές και όλα αυτά βοηθοῦν με τον καλύ-

τερο τρόπο τούς παραγωγούς καὶ τὴν ἐθνικὴ μας οἰκονομία.

— Καὶ ἡ κλωστοῦφαντουργία;

— Κι αὐτὴ εἶναι ἓνας ἀπὸ τούς πιὸ σημαντικούς βιομηχανικούς κλάδους. Θὰ ἔχῃς ἀσφαλῶς ἀκούσει ὅτι τὰ προϊόντα τῆς εἶναι περιζήτητα ὅχι μονάχα στὴ χώρα μας ἀλλὰ καὶ στὸ ἐξωτερικό. Τὰ ἐλληνικὰ χαλιά, τὰ ἐλληνικὰ νήματα, τὰ ὑφαντά, τὰ πλεκτά καὶ τὰ μεταξωτὰ διακρίνονται γιὰ τὴν ἄριστη ποιότητά τους, τὰ πρωτότυπα σχέδιά τους καὶ τούς ωραίους χρωματισμούς τους.

— Εἶδατε πού δὲν θέλατε νὰ κουβεντιάσωμε στὴν ἀρχή; εἶπε στὸ τέλος ὁ Παῦλος. Μὲ τὴ συζήτηση βγήκαν στὴν ἐπιφάνεια ἓνα σωρὸ πράγματα.

Φυσικὰ ὅλοι γέλασαν κι ὁ πατέρας ἀκόμα περισσότερο.

— Κι ἐσὺ ὅμως εἶδες πού δὲν ἤθελες νὰ παραδεχτῇς ὅτι ἡ βιομηχανία εἶναι μιὰ σκάλα πού οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀνέβηκαν σκαλὶ-σκαλί;

Ἀγγελικὴ Βαρελλᾶ

66. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ἡ συζήτηση στράφηκε ἐκεῖνο τὸ βράδυ στὸ θέμα τῶν ἠλεκτρονικῶν ἐγκεφάλων. Τὴ συζήτηση τὴν ἀνοίξε ὁ Ἀντώνης, πού εἶπε :

— Διάβασα ὅτι καὶ στὰ νοσοκομεῖα λειτουργεῖ ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος πού κάνει διαγνώσεις γιὰ δύσκολες ἀρρώστιες καὶ δίνει καὶ τὸ πρόγραμμα γιὰ τὴ θεραπεία. Ὁ συνηθισμένος γιατρός, πού ξέραμε ὅλοι, μπορεῖ τώρα ν' ἀντικατασταθῇ ἀπὸ τὸν ἠλεκτρονικὸ γιατρό.

Αὐτὸ δὲν ἄρεσε καθόλου στὴν Ἀλέκα, πού φαντάστηκε

ένα ρομπότ με ακουστικά να της λέει: «βήξε και ανάπνεε» κι ανατρίχιασε μόνο με την ιδέα.

— Ο 'Αντώνης όμως συνέχισε αμείλικτος.

— Ο ηλεκτρονικός εγκέφαλος θα γίνη σε λίγο καιρό απαραίτητος και στους δικηγόρους και τους δικαστές. Θα είναι δυνατό να καταγράφη με ακρίβεια τις καταθέσεις, να επεξεργάζεται τα έγγραφα που θα του δίνουν και θα διευκολύνη την πορεία της δικαστικής λειτουργίας. Ο εγκέφαλος έχει μεγάλη ικανότητα να καταγράφη. Ένα κείμενο από χίλιες σελίδες, μπορεί να γραφτή ολόκληρο σ' ένα είδος κρυστάλλου 5 εκατοστών και πάχους έξι χιλιοστών.

— Αυτό ασφαλώς θα είναι η μεγαλύτερη εφαρμογή στο τομέα της μορφώσεως, είπε ο πατέρας της 'Αλέκας. Θα έχωμε την όπτικοακουστική τεχνική της μορφώσεως. Σκέφτομαι όμως μήπως με τον τρόπο αυτό σημάνη και το τέλος του βιβλίου, σά μορφωτικού μέσου. Μήπως μάλιστα καταργηθούν κι οί δάσκαλοι;

— Μά υπάρχουν κιόλας ηλεκτρονικοί δάσκαλοι, είπε ο 'Αντώνης που ήταν τέλεια κατατοπισμένος στο θέμα. Οί δάσκαλοι μάλιστα αυτοί μεταφέρουν με ύπομονη όλα τα στοιχεία των γνώσεων σ' εκείνους που σπουδάζουν και δημιουργούν νέες δυνατότητες για μάθηση. Στην 'Αμερική έγιναν δοκιμές κι είχαν σημαντικά αποτελέσματα. Τέτοιοι δάσκαλοι θα είναι φαντάζομαι υπέροχοι, γιατί δέ θα τιμωρούν κιόλας.

— Θα μου επιτρέψης, 'Αντώνη, να μη συμφωνήσω μαζί σου, είπε η μητέρα του. Κανένας ηλεκτρονικός εγκέφαλος δέν μπορεί ν' αντικαταστήση τὸ δάσκαλο. Ο εγκέφαλος δέν έχει ψυχή. Ο δάσκαλος αντίθετα δουλεύει με την ψυχή του. Έχει ωριμότητα, πνευματική επάρκεια, βασικά όμως έχει αγάπη για τους μαθητές του, που δέν μπορεί να την έχη μιὰ ψυχρή μηχανή. Ο δάσκαλος μπορεί να επιβάλη την πειθαρ-

χία, τὴ φιλεργία, τὸ πνεῦμα τῆς συνεργασίας καὶ γενικὰ νὰ καθοδηγῇ τὸ παιδὶ στὴν αὐτογνωσία καὶ στὸ σωστὸ δρόμο. Ὁ ψυχικὸς δεσμὸς τοῦ δασκάλου καὶ τοῦ μαθητῆ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι μηχανικὸς καὶ ἠλεκτρονικὸς.

— Ἀσφαλῶς, τὴν ἡσύχασε ὁ Ἀντώνης. Δὲν μπορεῖτε ὅμως ν' ἀρνηθῆτε ὅτι ὁ ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος εἶναι μιὰ καταπληκτικὴ ἐφεύρεση. Συνεργάζεται μὲ τὴν τηλεόραση καὶ μπορεῖ νὰ συντελέσῃ στὴν ἐξαφάνιση τῆς ἀγραμματοσύνης στὸν κόσμον. Ὅταν μεταδίνῃ γνώσεις γεωγραφίας, ἱστορίας, ἱατρικῆς κι ἓνα σωρὸ ἄλλες, πολλοὶ ἄνθρωποι θὰ μορφωθοῦν σ' ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα. Ἡ διάδοσή τους θὰ φέρῃ μεγάλη ἐπανάσταση στὸν κόσμον καὶ θὰ δημιουργήσῃ νέες συνθήκες ζωῆς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

— Ἐστὼ, παραδέχτηκε ἡ Ἀλέκα. Μπορεῖς ὅμως νὰ μοῦ πῆς γιατί τοὺς λένε ἠλεκτρονικοὺς ἐγκεφάλους, ἀφοῦ δὲν μποροῦν νὰ σκεφτοῦν; Πρέπει νὰ τοὺς δώσῃς σωστὰ δεδομένα, γιὰ νὰ σοῦ δώσουν σωστὲς ἀπαντήσεις. Εἶναι ἐπομένως ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογιστὲς καὶ ὄχι ἐγκέφαλοι.

— Δίκιο ἔχεις, εἶπε ὁ πατέρας της. Πάντως εἶναι καταπληκτικὸ τὸ γεγονός ὅτι ἓνας τέτοιος ὑπολογιστὴς μπορεῖ νὰ κάνῃ 16.000.000 προσθέσεις στὸ δευτερόλεπτο!

— Ἀπίστευτο! εἶπε γουρλώνοντας τὰ μάτια της ἡ Ἀλέκα, γιατί ἤθελε συνήθως μιὰ ὥρα νὰ κάνῃ μιὰ σωστὴ πρόσθεση.

— Ἀπίστευτο καὶ ὅμως ἀληθινό, ἔκαμε θριαμβευτικὰ ὁ Ἀντώνης. Ἡ ἠλεκτρονικὴ τεχνικὴ ζῇ μαζί μας καὶ μὲ τίς πολὺπλοκες συσκευές της δίνει ἀπαντήσεις στὶς περισσότερες ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ κάνῃ τὴ ζωὴ του πιὸ ἄνετη. Οἱ ἐπιχειρήσεις, οἱ βιομηχανίες καὶ οἱ διάφορες ὑπηρεσίες θεωροῦν σήμερα ἀπαραίτητο τὸν ἠλεκτρονικὸ ἐγκέφαλο.

— Καὶ μόνο αὐτό; εἶπε ὁ πατέρας. Ἐνὰ ἠλεκτρονικὸ σύστημα ποὺ κατασκευάστηκε στὴν Ὁλλανδία θὰ μᾶς προ-

ειδοποιῇ στὸ μέλλον γιὰ τὴ μόλυνση τῆς ἀτμοσφαίρας. Μοῦ φαίνεται ὅτι σιγὰ σιγὰ θὰ πάρωμε ρομπὸτ καὶ στὰ σπίτια!

— Νὰ τὰ κάνωμε τί; ἀγρίεψε ἡ μητέρα.

— Νὰ μᾶς ξεκουράζουν! Νὰ κάνουν δουλειές, νὰ ὑπολογίζουν, νὰ μαγειρεύουν!

— Δὲ θέλω, δὲ θέλω, φώναξε ἡ μητέρα, σὰ νὰ τῆς ἔφερναν κιόλας τὸ ρομπὸτ στὸ σπίτι. Θέλω νὰ μαγειρεύω μόνη μου τοὺς λαχανοντολμάδες μου καὶ τὶς μακαρονάδες μου! Αὐτὸ τὸ πράγμα τὸ βρίσκω πολὺ ψυχρό. Κι ὕστερα μπορεῖ σ' ὅλα ν' ἀντικατάστηση μιὰ μητέρα, ἀλλὰ σ' ἓνα δὲ θὰ μπορέση, ὅπωςδὴποτε.

— Σὲ ποιό; ρώτησε ὁ Ἀντώνης;

— Μὰ στὴν ἀγάπη, φυσικά. Στὴ φροντίδα, στὴ στοργή. Θέλεις, κύριε Ἀντώνη, νὰ σὲ ξυπνᾷ κάθε πρωὶ ἓνα ρομπὸτ ἢ νὰ σὲ σκεπάζῃ τὸ βράδυ μὲ τὰ σιδερένια χέρια του; Μπορεῖ ἓνα ρομπὸτ νὰ πονᾷ μαζί σου; νὰ σὲ ρωτᾷ πῶς πῆγες στοὺς διαγωνισμούς; νὰ χαίρεται ὅταν χαίρεσαι; Θὰ τό 'θελες;

— Ὁχι, βέβαια! εἶπε γελώντας ὁ Ἀντώνης. Κάτω τὰ ρομπότ! Ζήτω οἱ μαμάδες!

Ἀγγελικὴ Βαρελλᾶ

67. ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οἱ συνεταιρισμοὶ εἶναι γέννημα τῆς ἀνάγκης τῶν ἀνθρώπων νὰ βοηθοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Τὴν ἀνάγκη τῆς ἀλληλοβοήθειας καὶ τῆς συνεργασίας ὁ ἄνθρωπος τὴν ἔχει ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἄρχισε κοινωνικὴ ζωὴ, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔκανε τὰ πρῶτα χωριά καὶ καλλιέργησε συντροφικὰ τὴ γῆ. Αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀλληλοβοήθειας καὶ τῆς συνεργασίας

ἔφερε τὸν ἕνα ἄνθρωπο κοντὰ στὸν ἄλλο καὶ δημιουργήσε τις κοινωνίες.

Στὰ παλιὰ χρόνια τὸ μικρὸ γεωργικὸ χωριὸ τὸ ἀποτελοῦσε μιὰ μεγάλη οἰκογένεια. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογένειας κανόνιζε τὴ δουλειὰ ὁλωνῶν, φρόντιζε γιὰ τὴ συντήρησή τους καὶ μοίραζε τὰ εἰσοδήματα. Ἡ ἐργασία γινόταν σωστὴ καὶ καὶ τὸ εἰσόδημα μοιραζόταν δίκαια. Οἱ ἄνθρωποι ἐνωμένοι συνήθισαν στὴν κοινωνικὴ πειθαρχία, στὴν ὁμαδικὴ προσπάθεια, στὴ συνεργασία καὶ στὴν ἰδέα τῆς ἀλληλοβοήθειας καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Ἀργότερα, ὅταν τὰ πρῶτα ἐκεῖνα χωριὰ μεγάλωσαν, τὸ στενὸ οἰκογενειακὸ συνεταιρισμὸ τὸν διαδέχτηκε ὁ πλατύτερος συνεταιρισμὸς τῶν φίλων καὶ τῶν συγχωριανῶν. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὴν πρόοδο τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς κοινωνίας οἱ συνεταιρισμοὶ προόδεψαν, μεγάλωσαν καὶ ἀπλώθηκαν σ' ὅλες τις πολιτισμένες χῶρες τῆς γῆς.

Τώρα ὑπάρχουν συνεταιρισμοὶ σ' ὅλους τοὺς πολιτισμένους τόπους, γιὰ νὰ προσφέρουν πολλὰ καὶ χρήσιμες ὑπηρεσίες σ' ἑκατομύρια ἀνθρώπους.

Ἰδιαίτερα στὴν Ἑλλάδα τὸν καιρὸ τῆς σκλαβιάς, ποὺ ἦταν φυσικὴ ἡ ἀνάγκη τῆς συνεργασίας τῶν ἀδύνατων ὑποδούλων, ἐμφανίζονται δεσμοὶ ποὺ ἔχουν τὴ μορφή τοῦ συνεταιρισμοῦ μὲ σκοπὸ τὴν καλύτερη συλλογικὴ, παραγωγικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀπόδοση τῆς ἐργασίας τους.

Τὰ Μαντεμοχώρια, ἦταν δώδεκα μεταλλουργικὰ χωριὰ τῆς Χαλκιδικῆς στὴ Μακεδονία, ποὺ ἐνώθηκαν σὲ ὁμοσπονδία καὶ ἐπιδόθηκαν συνεργατικὰ στὴν ἐξόρυξη τῶν μεταλλευμάτων ποὺ ἀφθονοῦσαν στὴν περιφέρειά τους. Ἀφοῦ καθάριζαν τὰ μεταλλεύματα, τὰ ἐμπορεύονταν ἀπὸ κοινοῦ καὶ μοίραζαν τὰ κέρδη στὰ μέλη τῆς ἐπιχειρήσεως.

Οἱ ναυτικοὶ συνεταιρισμοὶ τῆς Ἰδρας, τῶν Σπετσῶν, τοῦ



Γαλαξιδιού και άλλων ναυτικών περιοχών της Ελλάδας σχηματίζονταν με τη συμμετοχή ενός πλοιάρχου, ναυπηγών και ναυτικών. Η εκμετάλλευση του πλοίου γινόταν συλλογικά και η διανομή από τα κέρδη ήταν ανάλογη με την οικονομική συμμετοχή κάθε συνεταίρου στην επιχείρηση.

Τέλος ο συνεταιρισμός των Αμπελακίων ιδρύθηκε γύρω στα 1780 στο θεσσαλικό χωριό Αμπελάκια ανάμεσα στους φημισμένους κατασκευαστές βαμβακερών νημάτων και τους βαφείς των νημάτων αυτών. Χαρακτηριστικό γεγονός για την κοινωνική μορφή που είχε ο συνεταιρισμός των Αμπελακίων είναι ότι στο καταστατικό του προβλεπόταν μια κράτηση από τα ποσοστά των κερδών, «υπέρ του νοσοκομείου, της βιβλιοθήκης και της κάσας των πτωχών», δηλαδή ένα είδος ταμείου φιλανθρωπίας.

Ὁ Ἑλληνας λογοτέχνης καὶ ἀκαδημαϊκὸς Ζαχαρίας Παπαντωνίου ἔγραψε γιὰ τ' Ἀμπελάκια: «Μεγαλύτερο ἔργο εἰρήνης δὲν ἔχει νὰ δείξῃ ὁ νέος ἑλληνισμός».

Μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 οἱ συνεταιρισμοὶ δὲν ἔσβησαν. Ἐδῶ κι ἐκεῖ σὲ διάφορα μέρη οἱ ἀγρότες κυρίως ἔκαναν συνεταιρισμούς. Ὀνομαστὸς εἶναι ὁ συνεταιρισμὸς τοῦ Ἀλμυροῦ, ποὺ χρησιμοποίησε πρῶτος συνεταιρικὰ γεωργικὰ μηχανήματα.

Ἀπὸ τὸ 1914 καὶ μετὰ οἱ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ ξαπλώθηκαν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Σήμερα λειτουργοῦν πάνω ἀπὸ 7.000 συνεταιρισμοὶ ποὺ ἐξυπηρετοῦν 700.000 περίπου ἀγροτικὲς οἰκογένειες.

Ὁ συνεταιρισμὸς χορηγεῖ δάνεια στοὺς συνεταίρους, γιὰ νὰ καλλιεργοῦν τοὺς ἀγρούς τους. Τοὺς προμηθεύει ἐπίσης πολλὰ ἀπὸ τὰ εἶδη ποὺ χρειάζονται γιὰ τὴ γεωργικὴ ἐκμετάλλευση (λιπάσματα, σπόρους, μηχανήματα, φάρμακα κ.λ.π.) ἢ ἀκόμα καὶ γιὰ τὴ συντήρησή τους, (τρόφιμα, ρουχισμὸ κ.λ.π.) καὶ ὅλα αὐτὰ σὲ καλὴ ποιότητα καὶ μικρὸ κόστος.

Οἱ συνεταιρισμοὶ φροντίζουν ἀκόμα γιὰ τὸ πούλημα τῶν προϊόντων τῶν συνεταίρων χωρὶς τὴ μεσολάβηση τρίτων, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν καλύτερη τιμὴ, καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο εἶναι βοηθοὶ καὶ παραστάτες τῶν ἀγροτῶν τῆς πατρίδας μας.

Ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα εἶναι στὴ διάθεση τῶν ἀγροτῶν ποὺ θέλουν νὰ ἱδρῦσουν συνεταιρισμούς. Ἐχει τυπώσει καταστατικὰ γιὰ κάθε εἶδος γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ οἱ ἐπὶ τῶν συνεταιρισμῶν ὁδηγοὶ καὶ βοηθοὶ τοὺς ἐνδιαφερομένους.

Ἡ ἱδρυση γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ εἶναι ἀπλὴ καὶ εὐκόλη, ἀρκεῖ τὰ μέλη του νὰ ἔχουν συνείδηση καὶ γνώση τῆς ἀξίας τοῦ συνεταιρισμοῦ, γιὰ νὰ προκόψῃ.

Ἑκατοντάδες συνεταιρισμοὶ ἔχουν δικά τους συνεταιρικά ἐλαιουργεῖα, τυροκομεῖα, ἀποθῆκες, γεωργικὰ μηχανήματα καὶ ἄλλα ἐφόδια.

Τὰ συνεταιρικά ἐλαιουργεῖα ὅπως καὶ τὰ συνεταιρικά τυροκομεῖα καλυτέρεψαν σ' ὅλα τὰ χωριὰ τὴν ποιότητα τοῦ λαδιοῦ καὶ τοῦ τυριοῦ. Ἀνέβασαν τὴν ἀπόδοση τῆς ἐλιᾶς καὶ τοῦ γάλακτος καὶ κατέβασαν τὸ κόστος τῆς ἐπεξεργασίας. Στὴν κυριότητα τῶν συνεταιρισμῶν ὑπάρχουν ἀκόμα μεγάλα ἐργοστάσια : οἰνοποιεῖα, ἐκκοκκιστήρια βαμβακιοῦ, σταφι-
δεργοστάσια, κονσερβοποιεῖα, ἀλευρόμυλοι, παστεριωτήρια γάλακτος καὶ ἄλλα, ποὺ ἐπεξεργάζονται τὰ γεωργικὰ προϊόν-
τα τῶν συνεταιρίων.

Οἱ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ βοηθοῦν τὸ κράτος στὴν ἐφαρμογὴ τῆς γεωργικῆς του πολιτικῆς, εἶναι πρωτοπόροι στὴν ἐφαρμογὴ κάθε προοδευτικοῦ μέτρου ποὺ ἀποφασίζει τὸ κράτος γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς γεωργίας καὶ τὴν πρόοδο τῶν γεωργῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὸ κράτος ἔχει ἐμπιστοσύνη σ' αὐτοὺς καὶ πολ-
λὲς φορὲς ἀναθέτει σ' αὐτοὺς διάφορες ἐργασίες, ὅπως π.χ.
τὴ συγκέντρωση τοῦ σταριοῦ, τοῦ λαδιοῦ καὶ ἄλλων προϊόν-
των.

Ὅλοι οἱ καλοὶ καὶ προοδευτικοὶ Ἕλληνες καὶ περισσό-
τερο οἱ Ἕλληνες ἀγρότες πρέπει ν' ἀγαποῦν τοὺς συνεταιρι-
σμούς, νὰ τοὺς βοηθοῦν καὶ νὰ τοὺς προστατεύουν, γιατί δὲ
βοηθοῦν μόνο στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη καὶ προκοπὴ τῶν
χωριῶν μας, ἀλλὰ καὶ στὴν κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνά-
πτυξη τῶν κατοίκων τῶν ἐλληνικῶν χωριῶν.

(Ἀπὸ τὸ δελτίο τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζας)

Ἐδῶ καὶ διακόσια πενήντα χρόνια, ἓνας ἄγνωστος ἄνθρωπος, ποὺ τὸν ἔλεγαν Λέεβενχουκ, ἀνακάλυψε πρῶτος ἓναν καινούριο μυστηριακὸ κόσμο, ποὺ τὸν κατοικοῦσαν ἀμέτρητα εἶδη ἀπὸ μικροσκοπικὰ ζώακια, ἄλλα θανατηφόρα, ἄλλα ἄβλαβα καὶ τὰ περισσότερα χρήσιμα γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα...

Ἔτσι ἀπλὰ ἀρχίζει ἡ μακριὰ καὶ ἀτέλειωτη ἱστορία τῶν κυνηγῶν τῶν μικροβίων, τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔδωσαν τὴ ζωὴ τους, γιὰ νὰ μελετήσουν ἀκούραστοι ἓναν ἀόρατο κόσμο, καὶ ποὺ στάθηκαν δείγματα μοναδικὰ ἀνθρώπινης προσπάθειας καὶ ἀνησυχίας, αὐτοθυσίας καὶ μόχθου. Κι εἶναι ἀμέτρητα τὰ ὀνόματα αὐτῶν τῶν ἡρώων, ποὺ ἀφοσιώθηκαν ὁλόψυχα στὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ ἀνθρώπου. Πολλοὺς τοὺς πρόλαβε ὁ θάνατος, πρὶν προφτάσουν ν' ἀποτελειώσουν τὶς ἔρευνές τους· ἄλλους τοὺς βρῆκαν σκυμμένους πάνω σ' ἓνα μικροσκόπιο, σκοτωμένους ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παρασκευάσματά τους. Αὐτοὶ ἔμειναν ἄγνωστοι γιὰ πάντα καὶ κανεὶς ποτὲ δὲ μάντεψε τὸ ὄνομα, τὸν ἀγῶνα καὶ τὴ μεγάλη πίκρα τῆς ψυχῆς τους.

Εἶναι ὅμως καὶ οἱ ἄλλοι. Ἐκεῖνοι ποὺ πρόφτασαν νὰ μᾶς ἀποκαλύψουν κάτι ἀπὸ τὶς ἀτέλειωτες καὶ περιπετειώδεις ἐξερευνήσεις τους μέσα στὸ μικρόκοσμο, ποὺ μᾶς τριγυρίζει καὶ ποὺ τ' ἀνθρώπινα μάτια ἀδυνατοῦν νὰ τὸν γνωρίσουν. Εἶναι ὁ Λέεβενχουκ, ὁ Παστέρ, ὁ Κόχ, ὁ Ροὺ καὶ ὁ Μπέριγκ, ὁ Μετσνικόφ, ὁ Τέομπαντ Σμίθ, ὁ Ντάβιτ Μπριούς, ὁ Ρὸς καὶ ὁ Γκράσι, ὁ Οὐόλτερ Ρὶντ κι ὁ Πάουλ Ἑρλιχ.

Ὅλοι αὐτοί, γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι, εἶναι τοῦ κόσμου μας οἱ ἐκλεκτοὶ καὶ οἱ μεγάλοι ποὺ ἔταξαν σκοπὸ τῆς ζωῆς τους νὰ πολεμήσουν τὸ θάνατο. Θὰ ἔπρεπε νὰ γραφοῦν βιβλία ὁλόκερα, ἂν ἀποφασίζαμε νὰ διηγηθοῦμε ὅλων αὐτῶν

τῶν ἀνθρώπων τὸ ἔργο. Αὐτὸ ὅμως ἐδῶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνη. Γι' αὐτὸ θὰ περιοριστοῦμε νὰ ἐξιστορήσωμε τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ρὸς καὶ τοῦ Γκράσι, τῶν δυὸ αὐτῶν μικροβιοκυνηγῶν ποὺ καταπιάστηκαν νὰ καταπολεμήσουν τὴν ἐλονοσία.

I. ΕΛΟΝΟΣΙΑ

Ἡ ἐλονοσία, ὅπως καὶ ἡ λέξις τὸ φανερώνει, ἔχει γιὰ αἰτία τὰ στεκούμενα νερά. Ἐκεῖ βρίσκονται καὶ τὰ κουνούπια ποὺ φέρνουν τὴν ἀρρώστια. Χιλιάδες χρόνια οἱ ἄνθρωποι δέρνονταν ἀπὸ τὶς θέρμες, πέθαιναν ἢ ἀναγκάζονταν ν' ἀφήσουν τὰ σπίτια τους καὶ νὰ φύγουν μακριά, ἀφήνοντας πίσω τους τὸ θανατικό. Ἕνας ξένος σοφὸς ὑποστηρίζει πὼς πολλὰ ἀπὸ τὶς μεταναστεύσεις τῶν ἀρχαίων λαῶν ἔχουν γιὰ μοναδική τους αἰτία τὶς θέρμες. Εἶναι παλιὰ αὐτὴ ἡ φριχτὴ ἱστορία. Κάθε καλοκαίρι, μόλις βράδιαζε, ὁλόκληρα σύγνεφα σηκώνονταν τὰ κουνούπια καὶ βουτζώντας ὁρμοῦσαν στὰ χωριά, γιὰ νὰ σπείρουν τὴ δυστυχία στοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους, νὰ ρουφήξουν τὸ αἷμα τους.

Ὡσπου νὰ καταλάβουν ὅμως οἱ ἄνθρωποι ποιὲς ἦταν οἱ αἰτίες τῆς μεγάλης αὐτῆς κατάρας, ἔπρεπε νὰ περάσουν πολλές χιλιάδες χρόνια, νὰ πεθάνουν ἑκατομύρια ἄνθρωποι. Ἐπρεπε νὰ θυσιαστοῦν ὁ Ρὸς καὶ ὁ Γκράσι.

II. ΡΟΣ ΚΑΙ ΛΑΒΕΡΑΝ

Ἡ Ρόναλντ Ρὸς ἦταν ἓνας ἀξιωματικὸς τῆς ὑγειονομικῆς υπηρεσίας τῶν Ἰνδιῶν. Γεννήθηκε στοὺς πρόποδες τῶν Ἰμαλατῶν κι ὅταν μεγάλωσε, μπῆκε στὸ Πανεπιστήμιο νὰ σπουδάσῃ γιατρός. Ἦταν ἓνα ἀνήσυχο παιδί ποὺ τοῦ ἄρεζε περισσότερο νὰ συνθέτῃ συμφωνίες ἢ νὰ γράφῃ ποιήματα, παρὰ ν' ἀσχολῆται μὲ τὴν ἱατρική. Κάποτε ὁ πατέρας του τὸν φοβέ-

ρισε, πώς θά τοῦ κόψῃ τὸ μηνιάτικο, καὶ τότε ἐκεῖνος ἀναγκάστηκε νὰ διακόψῃ τὶς σπουδές του καὶ νὰ μπῇ γιατρός σ' ἓνα ὑπερωκεάνιο. Ἐκεῖ, στὰ ταξίδια του καὶ στὴ μοναξιά του, διάβαζε τὰ βιβλία του κι ἀργότερα ἔδωσε ἐξετάσεις καὶ πῆρε ἓνα δίπλωμα, ποὺ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα στὶς Ἰνδίες. Σηκώθηκε κι ἔφυγε.

Ἐκεῖ εἶδε τοὺς ἀνθρώπους κατακίτρινοι νὰ γυρνοῦν στοὺς δρόμους, νὰ χτυποῦν τὰ δόντια τους, νὰ λιώνουν ἀπὸ τὸν πυρετὸ καὶ νὰ πεθαίνουν. Τὸ θέαμα ἦταν φριχτὸ καὶ ὁ Ρὸς δὲν μποροῦσε νὰ μὴ συγκινηθῇ. Κάποτε ἀγόρασε ἓνα μικροσκοπιο κι ἄρχισε νὰ ἐξετάζῃ τὸ αἷμα τῶν Ἰνδῶν, ποὺ ἔπασχαν ἀπὸ ἐλονοσία. Ἐνας σύγχρονός του γιατρός, ὁ Λαβερὰν, εἶχε μιλήσει γιὰ ἓνα παράδοξο καὶ πολύμορφο μικρόβιο τῆς ἐλονοσίας. Ὁ Ρὸς ὕστερ' ἀπὸ πολλὰς ἔρευνες πίστεψε πὼς ὁ Λαβερὰν γελάστηκε. Δὲν ὑπάρχει βάκιλος τῆς ἐλονοσίας, εἶπε, κι ἔγραψε τέσσερις ὁλάκερες πραγματεῖες, γιὰ ν' ἀποδείξῃ πὼς ἡ ἐλονοσία προέρχεται ἀπὸ διαταραχὰς στὴ λειτουργία τῶν ἐντοσθίων κι ὅχι ἀπὸ μικρόβια. Ἐτσι ὁ Ρὸς ἄρχισε νὰ κυνηγᾷ τὰ μικρόβια, ἀφοῦ ἀρνήθηκε τὴν ὑπαρξὴ τους.

III. ΡΟΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΚ ΜΑΝΣΟΝ

Τὸ 1894 ὁ Ρὸς ξαναγύρισε στὸ Λονδίνο. Ἐκεῖ γνωρίστηκε μ' ἓνα γιατρό, ποὺ ἡ φήμη του τότε ἦταν μεγάλη, τὸν Πάτρικ Μάνσον. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶχε μανία μὲ τὰ κουνούπια. Ἐλεγε γι' αὐτὰ ἓνα σωρὸ ἀπίθανες ἱστορίες. Ἐλεγε πὼς βυζαίνουν σκουλήκια ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν Ἰνδῶν, πὼς μιὰ φορὰ στὴ ζωὴ τους μποροῦν νὰ ρουφήξουν αἷμα κι ὕστερα, μέσα σὲ τρεῖς μέρες, πεθαίνουν, πὼς ὑπάρχουν ἴσως δέκα εἰδῶν κουνούπια, πὼς εἶναι τὰ ἀριστουργήματα τῆς δημιουργίας!

Ὅλ' αὐτὰ τὰ παραμύθια, φυσικά, τὰ εἶπε καὶ στὸ Ρὸς,

πού μιὰ μέρα τὸν πῆρε καὶ στὸ σπουδαστήριό του, γιὰ νὰ τοῦ δείξῃ τὸ μικρόβιο τοῦ Λαβερὰν στὶς διάφορες μεταμορφώσεις του. Ὁ Μάνσον δὲν εἶχε καμιὰν ἀμφιβολία γιὰ τὸ μικρόβιο τῆς ἐλονοσίας. Τὸ ζήτημα γι' αὐτὸν ἦταν νὰ βρεθῇ πῶς ἡ ἀρρώστια μεταδίδεται ἀπὸ ἄνθρωπο σὲ ἄνθρωπο. Αὐτὸ δὲν τὸ καταλάβαινε.

Μιὰ μέρα, ἐκεῖ πού περπατοῦσαν στὴν Ὁξφορντ-Στρίτ, ὁ Μάνσον, μισὰ σοβαρὰ καὶ μισὰ ἀστεῖα, σκύβει στ' αὐτὸ τοῦ Ρὸς καὶ τοῦ λέει: «Ξέρεις, Ρὸς, ἡ θεωρία μου εἶναι πῶς τὰ κουνούπια μεταδίδουν τὴν ἐλονοσία. Νά, τί θὰ γίνεταί. Τὰ κουνούπια ρουφοῦν τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων, πού πάσχουν ἀπὸ ἐλονοσία... Μέσα στὸ αἷμα βρίσκονται τὰ μικρόβια, πού σιγὰ σιγὰ πολλαπλασιάζονται. Ἀργότερα τὸ κουνούπι ψοφάει... πέφτει στὸ νερό. Οἱ ἄνθρωποι πίνουν τὸ νερὸ καί...».

Ὁ Ρὸς τ' ἄκουε ὅλ' αὐτὰ μὲ κάποια ἀδιαφορία. Ἦξερε πῶς ὁ φίλος του εἶχε τὴ μανία νὰ ἐξηγῇ μὲ τὰ κουνούπια τοῦ ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου. Κι αὐτὴ ἡ τελευταία ἱστορία τῆς ἐλονοσίας καὶ τῶν κουνουπιῶν θὰ ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς ἀνεξάντλητες συνηθισμένες κουνουποῖστορίες. Χωρὶς ἀμφιβολία ἔτσι θὰ ἦταν. Μὰ κι αὐτὸ ἦταν κάτι. Ὁ Μάνσον κατάφερε μιὰ φορὰ νὰ πιστέψῃ στὰ κουνούπια του κι ἀπ' ἐκεῖ καὶ ὕστερα βρῆκε τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς του. Νὰ μιλά παντοῦ καὶ πάντα γιὰ τὰ κουνούπια. Αὐτὸς ὅμως; Ὡς τώρα δὲν εἶχε κάμει τίποτα στὴ ζωὴ του. Οἱ μουσικὲς συμφωνίες, τὰ ποιήματα, τὰ μαθηματικὰ καὶ τὰ μυθιστορήματά του, ὅλα ἦταν ἀποτυχημένες προσπάθειες ἑνὸς ἀνθρώπου, πού δὲν κατάφερε ἀκόμα νὰ βρῇ τὸ δρόμο του. Κι ὅμως ἔπρεπε κάτι νὰ κάμῃ.

Αὐτὴ ἡ τελευταία ἱστορία τῶν κουνουπιῶν, πού ρουφοῦν τὸ αἷμα, πού ψοφοῦν καὶ πέφτουν στὰ νερὰ καὶ μεταδίδουν ἔτσι τὴν ἀρρώστια, ἦταν μιὰ ωραία ἱστορία. Θυμήθηκε τὶς Ἰνδίες. Ἐκεῖ κι οἱ ἄρρωστοι ἀπὸ θέρμες ἦταν πολλοὶ καὶ τὰ

κουνούπια ακόμη περισσότερα. Λοιπόν; Νά ένας δρόμος για τή δόξα, τή μεγάλη δόξα. Ἡ στιγμή ἦταν μοναδική. Ὁ Ρὸς γονατίζει κι εὐχαριστεῖ τὸν Μάνσον. Ὁμολογεῖ πὼς τὸν φώτισε καὶ δηλώνει πὼς ἀμέσως θὰ φύγη γιὰ τὶς Ἰνδίες. Ὁ Μάνσον ὅμως δὲ συμφωνεῖ. Ἐπιμένει πὼς, πρὶν φύγη, πρέπει νὰ μάθῃ ἀκόμα πολλά, πάρα πολλά γιὰ τὰ κουνούπια. Τοῦ ξαναεῖπε ὅσα ὁ ἴδιος ἤξερε, τὶς γνωστὲς ἐκεῖνες φανταστικές του ἱστορίες γιὰ τ' ἀριστουργήματα τῆς δημιουργίας, κι ὕστερα τοῦ εἶπε ὅτι ἦταν καιρὸς πιά νὰ φύγῃ.

IV. Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

Μ' αὐτὰ τὰ παραμύθια ὁ Ρὸς στὶς 28 Μαρτίου τοῦ 1895 ξεκίνησε γιὰ τὶς Ἰνδίες. Κι ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ μεγάλη του περιπέτεια τὸ κυνήγι τῶν κουνουπιῶν. Μέρα καὶ νύχτα μιὰ σκέψη στριφογυρίζει μέσα στὸ μυαλό του: «Τὰ κουνούπια εἶναι οἱ φορεῖς τῆς ἐλονοσίας. Ἐμπρός, νὰ κυνηγήσωμε τὰ κουνούπια...». Τὸ κυνήγι ἄρχισε ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας μέρα τοῦ ταξιδιοῦ. Ἐψαχνε παντοῦ νὰ βρῇ κουνούπια, ἀλλὰ μάταια, γιὰτὶ κουνούπια στὰ πλοῖα καὶ μέσα στοὺς ὠκεανούς δὲν ὑπάρχουν. Ζητιάνευε μιὰ σταγόνα αἷμα ἀπὸ τοὺς συνταξιδιωτὲς του, γιὰ νὰ τὸ μελετήσει, κι ἐκεῖνοι δὲν τοῦ ἔδιναν. Τότε ρίχτηκε στὶς κατσαρίδες τῆς κουζίνας καὶ ἄρχισε νὰ κἀνῃ ἀνατομικὲς παρατηρήσεις. Τὸ ταξίδι ἦταν ἀτέλειωτο. Κάποτε ὅμως ἔφτασαν. Πῆδηξε σὰ σίφουνας στὴ στεριά κι ἄρχισε νὰ διασχίζει τὶς ἰνδικὲς πεδιάδες καὶ τὰ βουνά.

Ἡ ἱστορία αὐτὴ κράτησε μέρες, μῆνες, χρόνια. Ἡ ἀπελπισία τοῦ κυνηγοῦ μας ἦταν μεγάλη. Ἦταν καὶ ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὸν ἤθελε τρελό, ὄνειροπαρμένο. Στὶς δύσκολες αὐτὲς στιγμὲς ἓνα γράμμα τοῦ Μάνσον ἔχυνε λίγο φῶς. Τοῦ ἔγραφε: «Βάλτε τὰ κουνούπια νὰ τσιμπήσουν τοὺς ἀρρώ-

στους. "Υστερα βάλτε τὰ κουνούπια σὲ μιὰ μποτίλια νερὸ κι ἀφῆστε τα ἐκεῖ νὰ γεννήσουν τ' αὐγά τους... "Υστερα δώστε αὐτὸ τὸ νερὸ νὰ τὸ πιοῦν οἱ ἄνθρωποι, ποὺ δὲν πάσχουν ἀπὸ ἐλονοσία...».

Ὁ Ρὸς τὸ 'κανε κι αὐτό. Ἐφτιασε ἓνα κουνουπόζουμο, σύμφωνα μὲ τὴ συνταγὴ τοῦ Μάνσον, καὶ πότιζε ἀράδα τοὺς ἀνθρώπους. Τίποτα ὅμως. "Ολα μάταια. Τώρα ἀπὸ καιρὸ βρισκόταν στὸ Σεκουντεραμπάντ. Οἱ βροχές, ποὺ θὰ δρόσιζαν κάπως τὴν ἀτμόσφαιρα, ἔπρεπε νὰ εἶχαν ἀρχίσει, ἀλλὰ δὲν ἄρχισαν. Ἐνας ἄνεμος καυτερὸς ἔφερνε σύγνεφα ὁλόκληρα τὴν ἄμμο καὶ τὴ σκόνη ὡς μέσα στὸ ἐργαστήριό του. Ὁ Ρὸς θὰ εἶχε ὅλη τὴ διάθεση νὰ πετάξῃ τὸ μικροσκόπιό του ἀπὸ τὸ παράθυρο. Ὁ τελευταῖος φακός, ποὺ τοῦ εἶχε ἀπομείνει, ἔσπασε. Ὁ μεταλλινὸς σκελετὸς εἶχε σκουριάσει ἀπὸ τὸν ἰδρώτα, ποὺ ἔσταζε ἀδιάκοπα ἐπάνω του. Εἶχε βέβαια καὶ τὴ μεγάλη του φυσούνα, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ τὴ μεταχειριστῇ, γιατί τοῦ φυσοῦσε καὶ τοῦ σκόρπιζε τὰ ψόφια του κουνούπια. Ἡ ζωὴ ἐκεῖ εἶχε καταντήσῃ μαρτύριο. Ὁ Ρὸς ὅμως ἔπρεπε νὰ νικήσῃ. Δὲν μποροῦσε πιά ἔτσι ἄπρακτος, κι αὐτὴ τὴ φορὰ ἀποτυχημένος, νὰ γυρίσῃ πίσω στὸ Λονδίνο. Κάτι μέσα του τοῦ φώναζε: Ἐμπρός...

V. ΠΡΩΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ

Ὁ Ρὸς συνέχισε τὶς παρατηρήσεις του. Αὐτὴ τὴ φορὰ βρῆκε κι ἓναν καλόβολο ἄρρωστο, τὸν Χουσεῖν-Χάν. Εἶχε κάτι καφετιά κουνούπια καὶ τὰ 'βαλε νὰ τὸν τσιμπήσουν. "Υστερα τὰ πῆρε κι ἄρχισε στὸ μικροσκόπιο νὰ ἐξετάζῃ τὰ στομάχια τους. Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς συνεχίστηκαν πολὺς μέρες καὶ στὸ τέλος ἔγραφε στὸ Μάνσον: «Σκότωσα τὸ τελευταῖο μου κουνούπι κι ἔπεσα μὲ τὰ μοῦτρα νὰ ἐξετάσω

τὸ στομάχι του. Ναί, νά τα πάλι τὰ στρογγυλά ἐκεῖνα πραγματάκια, ἓνα... δύο... ἑξί... εἴκοσι... ὅλα κεντημένα μὲ τὶς ἴδιες μαῦρες βουλίτσες καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ πρίν. Ναί, αὐτὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι τὰ μικρόβια τῆς ἐλονοσίας...».

Τό 'λεγε αὐτό, μὰ κι ὁ ἴδιος καλὰ καλὰ δὲν τὸ πίστευε. Στὸ ἀναμεταξὺ οἱ τριγυρινοὶ του τὸν βαρέθηκαν. Τὸν ἤθελαν ἓνα κοινὸ γιατρό, τακτικὸ στὴν καθημερινή του ὑπηρεσία. Τοὺς εἶχε ἐκνευρίσει αὐτὴ ἡ ἱστορία τῶν κουνουπιῶν. Τὸν βαρέθηκε κι ὁ Χουσεῖν. Ὁ Ρὸς ὅμως δὲ βαρέθηκε. Αὐτὴ τὴ φορὰ βρῆκε ἓνα πιστὸ κι ἀφοσιωμένο βοηθό, τὸν Μοχαμέτ Μπούζ. Αὐτὸς στάθηκε ἓνας ἀληθινὸς μάγος τῶν κουνουπιῶν. «Ὅ,τι κι ἂν τὰ 'λεγε, ἐκεῖνα ὑπάκουα τὸ ἔκαναν. Τὰ φώναζε κι ἔρχονταν κοντά του. Τὰ 'λεγε νὰ ρουφήξουν αἷμα καὶ τὸν τσιμποῦσαν ἀλύπητα. Κι αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως τὰ πράματα δὲν πήγαιναν καλύτερα, ὥς τὴ στιγμή πού μιὰ μικρὴ διαπίστωση ἀνοίξε νέους δρόμους κι ἔδινε χίλιες ἐλπίδες.

Τὰ πουλιὰ ὑποφέρουν κι αὐτὰ ἀπὸ θερμες. Θὰ μπορούσαν λοιπὸν νὰ γίνουν πειράματα πάνω στὰ πουλιά. Κι ἔγιναν. Τὰ νέα πειράματα ἐπιβεβαίωσαν τὶς πρῶτες ἐκεῖνες παρατηρήσεις, πὺ εἶχαν γίνει μὲ τὰ καφετιά κουνούπια πάνω στὸ Χουσεῖν. Σὰ νὰ εἶναι πιὰ βέβαιος γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ γράφει: «Ὅλα εἶναι ἐν τάξει. Ἡ θεωρία ἀποδείχθηκε ἀληθινή, ἡ θεωρία πὼς τὸ κουνούπι μεταφέρει τὸ μικρόβιο τῆς ἐλονοσίας εἶναι μιὰ μεγάλη ἀλήθεια».

Ἀργότερα ὁ Ρὸς ἀνακάλυψε, πὼς μὲ τὸ στίμπημά τους μεταδίδουν τὰ κουνούπια τὴν ἐλονοσία. Ἔτσι ἡ θεωρία τῆς κουνουπόσουπας τοῦ Μάνσον δὲν μπορούσε πιὰ νὰ σταθῇ. Κι αὐτὸ ἦταν μιὰ πικρὴ διαπίστωση γιὰ τὸν Ρὸς. Ἦταν μιὰ πλάνη τοῦ Μάνσον, πὺ τόσο τὴν εἶχε πιστέψει καὶ πὺ τοῦ στοίχισε τόσα χαμένα χρόνια. Σκέφτηκε πολὺ, ἂν ἔπρεπε αὐτὸ νὰ τοῦ τὸ γράψῃ, στὸ τέλος ὅμως τ' ἀποφάσισε. Κι ὁ

Μάνσον, σὰν ἀληθινὸς ἐπιστήμονας, τὸ παραδέχτηκε. "Ἐνα πρᾶμα μονάχα τώρα τὸν βασάνιζε. "Ὅ,τι ἰσχύει γιὰ τὰ πουλιά, μπορεῖ ἄραγε νὰ ἰσχύη καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους; Αὐτὴ τὴν ἀπορία του τὴ γράφει στὸ Ρὸς. Κι ἐνῶ ἐκεῖνος, ὁ βασανισμένος ἄνθρωπος μὲ τὰ τσακισμένα νεῦρα, ὁμολογεῖ πὼς δὲν μπορεῖ πιά οὔτε μιὰ μέρα περισσότερο νὰ ὑποφέρῃ τό καταραμένο κλίμα τῶν Ἰνδιῶν, ὁ Πάτριχ τὸν ἐξορκίζει, τὸν ἱκετεύει νὰ κάνῃ ἀκόμα λίγη ὑπομονή, γιατί ὅλ' αὐτὰ ἦταν μιὰ ἀρχὴ κι ἀπόμενε τὸ τέλος, τὸ μεγάλο τέλος.

Ὁ δάσκαλος ὅμως ζητοῦσε αὐτὴ τὴ φορὰ τ' ἀδύνατα. Ὁ Ρόναλντ Ρὸς ἦταν πιά μιὰ σκιά. Ἀποριγμένος στ' ἀπόμακρα ἐκεῖνα κι ἀφιλόξενα χωριά, συνέχισε τὰ πειράματά του μὲ τὰ σταχτιά καὶ τὰ πράσινα κουνούπια, μὲ τὰ καφετιά, τὰ πιτσιλωτὰ καὶ τοὺς ἀρρώστους Ἰνδούς του. Τίποτα ὅμως δὲν κατάρφερε. Ἐχασε τὸν ὕπνο του, ἔχασε τὴν ὑγεία του, ἄρχισε νὰ χάνῃ καὶ τὸ μνημονικό του. Στὸ τέλος δὲν ἦταν πιά σὲ θέση νὰ ἐπαναλάβῃ οὔτε τὰ πρῶτα του πειράματα. Κι ὅμως ἀκόμα ξαγρυπνοῦσε πάνω στὸ μικροσκόπιο μὲ τὰ πυροκοκκινισμένα του ἄγρυπνα μάτια.

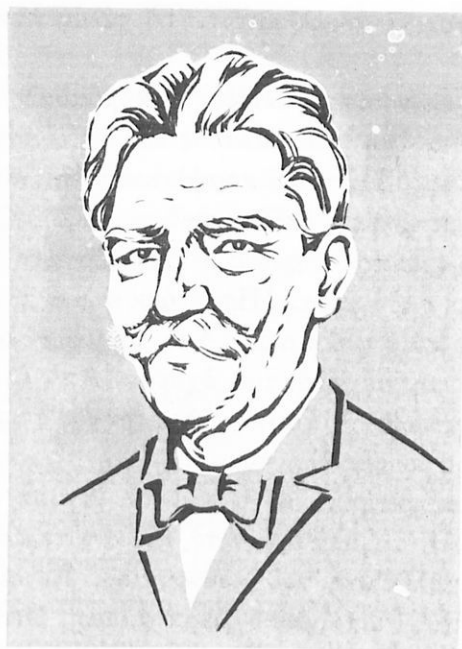
VI. TZOBANI - ΜΠΑΤΙΣΤΑ ΓΚΡΑΣΙ

Τὸ μεγάλο τέλος ἐπιφυλάχτηκε στὸν Τζοβάνι-Μπατίστα Γκρασί, τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν ἀλύγιστη θέληση καὶ τὴν ἐπιμονή. Αὐτὸς σκέφτηκε ἔτσι: «Ὑπάρχουν κουνούπια, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἐλονοσία. Δὲν ὑπάρχει ὅμως πουθενὰ ἐλονοσία χωρὶς κουνούπια. Αὐτὸ σημαίνει πὼς μόνο ἓνα ὀρισμένο εἶδος κουνουπιῶν μεταδίδει τὴν ἐλονοσία καὶ τὸ ὑποπτο αὐτὸ κουνούπι πρέπει νὰ τὸ ἀνακαλύψω». Ἔτσι σκέφτηκε καὶ βγῆκε στὴν ἀναζήτησή του. Στὸ μεγάλο αὐτὸ κυνήγι στά-

θηκε ακούραστος κι αδιάλλακτος. Τὸ τέλος ἦταν μεγαλειώδης.

Αἰτία τῆς ἐλonoσίας ἦταν ἓνα ἐλαφρόμυαλο μυγάκι, ποὺ ἔφευγε τὰ βράδια ἀπὸ τοὺς βάλτους καὶ πετοῦσε κατὰ τὰ φῶτα τῆς πολιτείας. Ἐνα πολὺ κομψὸ κουνούπι, ποὺ καμάρωνε γιὰ τὶς τέσσερεις μαῦρες βοῦλες ποὺ στόλιζαν τ' ἀνοιχτόσταχτα φτερά του καὶ ποὺ σήκωνε μ' ἀναιδέστατο τρόπο τὰ πινά του πόδια στὸν ἀέρα. Ἦταν ὁ κ ὠ ν ω ψ ὁ ἄ ν ω φ ε λ ῆ ς ὁ ρ ο π α λ ο φ ὁ ρ ο ς. Ἀπὸ τὴ μέρα ἐκείνη ὅλος ὁ κόσμος ἔμαθε τὸ μεγάλο του ἐχθρό. Ἀπ' ἐδῶ κι ὕστερα ἔπρεπε νὰ ὀργανωθῇ ἡ ἄμυνα. Ἀμέτρητοι εἶναι οἱ ἐπιστήμονες, ποὺ ἀφιέρωσαν ὅλη τους τὴ ζωὴ σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο σκοπὸ. Τ' ἀποξηραντικὰ ἔργα καὶ τὰ ἰσχυρὰ ἐντομοκτόνα, ὅπως τὸ ντί, ντί, τί, στάθηκαν τὰ πιὸ ἀποτελεσματικὰ μέσα γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ κουνουπιοῦ. Κι οἱ ἀγῶνες ὅλο καὶ συνεχίζονται, γιατί καὶ σήμερα ἀκόμη, ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια, ὁ ἐχθρὸς εἶναι δυνατός.

Πάντα ὅμως, μέσα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς προσπάθειες, θὰ λάμπουν φωτεινὲς οἱ μαρτυρικὲς μορφὲς τῶν δυὸ ἐκείνων μικροβιοκυνηγῶν μὲ τὴ μεγάλη ψυχὴ, θὰ λάμπῃ ἡ μορφὴ τοῦ Ρόναλντ Ρός, ποὺ θάφτηκε μέσα σ' ἐκεῖνα τ' ἀφιλόξενα χωριά τῶν Ἰνδιῶν, γιὰ νὰ δώσῃ τὴ χαρὰ στὰ πανιασμένα ἀπὸ τὸν πυρετὸ καὶ τὰ κουρελιασμένα ἀπὸ τὰ ρίγη κορμιά τῶν ἀμέτρητων θυμάτων τῆς ἐλonoσίας



69. ΑΛΒΕΡΤΟΣ ΣΒΑΪΤΣΕΡ

Α΄

Ὁ Ἀλβέρτος Σββαίτσερ, ἓνας ἄντρας στὴν ἀνοιξὴ τῆς ζωῆς του, ποὺ τ' ὄνομά του ἄρχιζε κιόλας νὰ συζητῆται σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη γιὰ τὶς θεολογικὲς καὶ φιλοσοφικὲς μελέτες του, ἀπὸ καιρὸ φημισμένος ὁργανίστας, μουσικολόγος, ἐρμηνευτὴς καὶ μελετητὴς τοῦ Μπάχ, παίρνει ξαφνικὰ τὴν ἀπόφαση ν' ἀφήσῃ μιὰ σταδιοδρομία τόσο λαμπρὴ, τὶς ὑψηλὲς γνωριμίες του, τὶς ἀνέσεις του, γιὰ νὰ σπουδάσῃ στὰ τριάντα του γιὰτρὸς καὶ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ἐπιστήμη του στὴν πιὸ πρωτόγονη περιοχὴ τῆς ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς. Ἐκεῖ γιὰ χρόνια μοναδικὲς ἀνέσεις του θὰ ἦταν ἓνα κρεβάτι ἐκστρατείας

μέσα σὲ μιὰ παράγκα, πὺ τὴ ροκάνιζαν οἱ τερμίτες, καὶ κοι-
ωνία του λεπροί, φρενοβλαβεῖς, φιλόδικοι, κλεπτομανεῖς,
ἐκφυλισμένοι ἀπὸ τὸ οἰνόπνευμα καὶ ἀνθρωποφάγοι σμάρια*
κουνούπια καὶ μύγες τσέ τσέ, κατσαρίδες, φίδια καὶ θηρία
τῆς γειτονικῆς ζούγκλας, ἐνῶ ὁ ἥλιος μέσα σ' ἓνα τροπικὸ
κλίμα, ὅπου οἱ καταιγίδες διαδέχονται ἀπότομα τὴν πιὸ πνι-
γηρὴ κουφόβραση, μπορεῖ νὰ κεραυνοβολήσῃ ὅποιον μείνῃ
ἀκάλυπτος ἔστω καὶ μιὰ στιγμὴ.

Τίποτε ὥστόσο δὲν στάθηκε ἱκανὸ νὰ λυγίσῃ τὸν τιτάνα.
Ὁ καλὸς Σαμαρείτης, κάνοντας πράξῃ τὴν ἀγάπη, ἔβλεπε
ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα ἐκεῖ, «στὴν ἄκρη τοῦ παρθένου δάσους»,
νὰ τοῦ ἀποκαλύπτῃ τὸ βαθύτερο νόημά της ἢ ζωῆ: τὸν σε-
βασμὸ σὲ κάθε ὑπαρξή! Καί, παραληρώντας μέσα στὸν ἐν-
θουσιασμό του γι' αὐτὸν τὸν εὐαγγελισμό, ἄρχισε νὰ μονο-
λογῇ σὰν Ἀγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσίζης: «Οἱ ἀδερφοί μου
ἡ σάυρα καὶ τὸ μυρμηγκι..., τ' ἀδέρφια μου ὁ χιμπατζῆς, ἡ
πεταλούδα, τὸ φίδι...». Ἔτσι, ἀνεξάντλητος σ' ἐργατικότητα
καὶ ὑπομονή, ἀξιώθηκε νὰ ἰδῇ μέσα σὲ μισὸ αἰῶνα τὴν ὀλο-
κλήρωσιν τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου του, γιὰ τὸ ὁποῖο τιμή-
θηκε στὰ 1953 μὲ τὸ βραβεῖο Νόμπελ τῆς Εἰρήνης, καὶ μιὰ
ἀδιαφιλονείκητη δόξα γιὰ τὴν εἰσφορά του στὰ πνευματικὰ
κεφάλαια τοῦ αἰῶνα μας.

Β'

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα τὸ ποταμόπλοιο ἔριξε ἄγκυρα σὲ
κάποιο ἤρεμο ὀρμίσκο. Τὴν αὐγὴ ἀνεβαίνοντας στὸ κατὰ-
στρωμα ἀντίκρισαν ἓνα βουνὸ μὲ σπαρμένες στὴν κορυφὴ
του κόκκινες στέγες. Ἦταν τὸ Ν' Γκόμο. Στὶς δυὸ ὥρες,
πὺ τὸ καράβι χρειάστηκε, γιὰ νὰ φορτώσῃ ξύλα, βρῆκαν
εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφτοῦν τὴν ἱεραποστολὴ καὶ τὸ πριονιστήρι
της. Τέλος ὕστερα ἀπὸ πέντε ὥρες, πρόβαλαν οἱ πλαγιὲς τοῦ

Λαμπαρενέ, ἐνῶ οἱ σειρήνες ἀντηχοῦσαν θριαμβευτικὰ μέσα στὸ δάσος, ξεσηκώνοντας τοὺς ἰθαγενεῖς, ποὺ εἶχαν νὰ κάμουν μιὰ ὥρα δρόμο, γιὰ νὰ κατεβοῦν στὸ λιμανάκι του.

Γερμένος στὴν κουπαστὴ ὁ Ἀλβέρτος Σβάιτσερ ἐξέταζε μὲ τὶς διόπτρες τὸ χωριό, ποὺ ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια — στίς ἀγρύπνιες τῆς προετοιμασίας του — τὸ ἐβλεπε σὰν ὄραμα. Μέσα στὴ συγκίνησή του δὲν μποροῦσε νὰ φανταστῇ πὼς σὲ τοῦτο τὸν ἄσημο συνοικισμό, ποὺ καὶ οἱ χαρτογράφοι ἀκόμη εἶχαν παραλείψει νὰ τὸν σημειώσουν στὸ χάρτη, θὰ ἔγραφε τὸ ἔπος τῆς θελήσεώς του, προσφέροντας στὴν αἵματοκυλισμένη ἀνθρωπότητα, ποὺ διψοῦσε γιὰ εἰρηνικὰ ἔργα, τὸ ὕλικὸ γιὰ μιὰ σύγχρονη παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη.

Τὶς πρῶτες τρεῖς ἑβδομάδες δυσκολεύτηκε ἀφάνταστα χωρὶς φάρμακα καὶ διερμηνέα ἀνάμεσα σ' ἓνα πλῆθος ἀπὸ ἀρρώστους, ποὺ ταξίδευαν ἑκατοντάδες χιλιόμετρα μὲ τὶς πιρόγες* τους, γιὰ νὰ ζητήσουν τὸ ἑλὸς του. Στίς 26 Ἀπριλίου τὸ βράδυ τὸ σφύριγμα τοῦ ποταμόπλοιου, ποὺ ἔφερνε τὰ ἑβδομήντα κιβώτια μὲ τὸ πολύτιμο ὕλικό, ἀντήχησε σὰν ἓνα κάλεσμα ἐγκαρδιώσεως κι ἐλπίδας.

Ὁ ἀγώνας του ἄρχισε.

Οἱ ἱεραπόστολοι εἶχαν ὑποσχεθῇ νὰ τοῦ κάμουν γιὰ νοσοκομεῖο μιὰ παράγκα ἀπὸ λαμαρίνα. Ὅμως μὲ τὶς χρυσὲς δουλειὲς ποὺ εἶχαν οἱ ξυλέμποροι ἐκείνη τὴν ἐποχὴ πλήρωναν τόσο καλὰ τοὺς ἰθαγενεῖς, ὥστε κανεῖς τους δὲν πῆγαινε στὴν ἱεραποστολὴ νὰ δουλέψῃ γιὰ πενταροδεκάρες. Ὁ ἱεραπόστολος Κάστλ, ξέροντας ἀπὸ μαραγκοδουλειές, τοῦ ἔκανε σ' ἓναν τοῖχο τῆς παραγκούλας μερικὰ ράφια. Τὸ φαρμακεῖο εἶχε κιόλας στηθῇ. Ἦταν ὥστόσο ἄλυτο πρόβλημα ἡ ἐξέταση τῶν ἀρρώστων, ἀφοῦ, γιὰ νὰ προφυλαχτῇ ἓνας λευκὸς ἀπὸ τὶς μολυσματικὲς ἀσθένειες, δὲν ἔπρεπε νὰ δέχεται σπίτι του ἀρρώστους. Ὁ Ἀλβέρτος Σβάιτσερ ἀναγκάστηκε τότε

νά εξετάζῃ στὸ ὑπαιθρο ἑτοιμος, ἐνῶ καθάριζε πληγές κάτω ἀπὸ τὸν καυτερό ἥλιο, νά μεταφέρῃ ἄρον ἄρον τὶς ἐγκαταστάσεις τοῦ στῆ βεράντα μὲ τὸ πρῶτο ρίπισμα* τῆς καταιγίδας, ποὺ σηκώνονταν, μόλις σκοτείνιαζε. Ἡ ἀγωνία τοῦ ἄρχιζε νά ἐλαττώνῃ τόσο πολὺ τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ, ὥστε ἀναγκάστηκε ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες νά προβιβάσῃ σὲ νοσοκομεῖο τὸ οἶκημα ποὺ ὁ προκάτοχός τοῦ στὴν παραγκοῦλα εἶχε γιὰ κοτέτσι. Αἰσθάνθηκε πῶς εἶχε ἀποχτήσῃ μιὰ πολυτελῆ ἐγκατάσταση, ὅταν μπόρεσε νά βάλῃ στοὺς τοίχους μερικὰ ράφια, νά στήσῃ ἕνα ράντζο καὶ ν' ἀσβεστώσῃ τὸ βρωμερὸ πάτωμα. Παρὰ ὅμως τὴν πνιγερὴ ἀτμόσφαιρα σ' ἐκεῖνο τὸ παλιὸ κοτέτσι, ὅπου ἀπὸ τὴν κακὴ κατάσταση τῆς στέγης τοῦ ἀναγκαζόταν νά φορᾷ κάσκα, τὸ ὅτι μπορούσε νά ἐπιδένη πληγές, ἐνῶ ἔξω μάνιαζε ἡ καταιγίδα, τὸν ἔκανε νά νοιώθῃ εὐτυχισμένος. Δὲν ἄργησε ν' ἀνακαλύψῃ τὸ διερμηνέα καὶ σὲ λίγο πολῦτιμο βοηθὸ τοῦ στὸ πρόσωπο τοῦ πανέξυπνου Ἰωσήφ, ἐνὸς ἄρρωστου ἰθαγενῆ ἀπὸ τὴ φυλὴ Γκαλόα, παλιοῦ μάγερ, ποὺ μιλοῦσε τὰ γαλλικὰ τέλεια.

Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Θεός! Τὸ χειρουργεῖο εἶχε ἐγκατασταθῇ καὶ ἐπανδρωθῇ.

○ Σπρωχνόταν ἐκεῖ, μπρὸς ἀπὸ τὴν παράγκα, κάτω ἀπὸ τὸν ἐξαντλητικὸ ἥλιο, τὸ πλῆθος τῆς κολυμπήθρας τοῦ Σιλωάμ: λεπροί, ἐλονοσιακοί, σκελετωμένοι ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τοῦ ὕπνου, ἀπὸ τὸ μπερί μπερί, πολλοὶ δυσεντερικοί, ἄλλοι μὲ γαγγραινιασμένα ἔλκη*, νεφρικοί, φρενοπαθεῖς, φυματικοί, τραχωματικοί, τραυματισμένοι ἀπὸ τὰ θηρία, ρευματικοί, πολλοὶ μὲ καρδιαπάθειες, ὄγκους, δερματίτιδες, λογῆς λογῆς ψυχασθένειες καὶ καταληψίες*. Ἡ ἐξέταση ἦταν φοβερὰ κουραστική, ἐπειδὴ ὁ γιατρὸς ἔπρεπε νά μαντεύῃ περισσότερα ἀπ' ὅσα μπορούσε νά ἐκφράσῃ γιὰ τὴν ἀρρώστια τοῦ

Ένας πρωτόγονος, που συνήθιζε ν' αποδίδει τὰ συμπτώματά της καὶ τοὺς πόνους του μέσα του.

Στὶς δώδεκα τὸ μεσημέρι ὁ Ἰωσήφ ἀνάγγελλε: «ὁ γιατρός πάει νὰ φάη». Τότε οἱ ἄρρωστοι σκορπίζονταν στὶς γύρω σκιές, γιὰ νὰ μασουλήσουν τὶς μπανάνες τοὺς ἢ τὰ καπνιστὰ ψάρια τοὺς. Οἱ ὑπόλοιπες ὅμως τέσσερις ὥρες ἀπὸ τὶς δυὸ ὡς τὶς ἑξὶ τὸ βράδυ δὲν ἦταν ἀρκετές, γιὰ νὰ ἐξεταστοῦν ὅλοι οἱ ἄρρωστοι. Ἔτσι πολλοὶ ἀναγκάζονταν νὰ διανυκτερεύουν, ἀφοῦ ἡ ἐξέταση μὲ λάμπα ἦταν ἀδύνατη ἀπὸ τὰ κουνούπια, ποὺ σήκωναν σύννεφο γύρω τοὺς. Μὲ ὅλη ὡστόσο τὴν προσπάθειά τοὺς δὲν πρόφταιναν νὰ ἐξετάσουν περισσότερους ἀπὸ 33-40 τὴν ἡμέρα. Γιὰ ν' ἀποφεύγεται μιὰ δεύτερη ἄσκοπη ἐξέταση, ὁ ἄρρωστος ἐφοδιαζόταν μ' ἓνα ἀριθμημένο στρογγυλὸ χαρτονάκι, ὅπου σημειώνονταν ἡ ἀρρώστια του, ὅσα φάρμακα εἶχε πάρει καὶ οἱ ὁδηγίες πῶς νὰ τὰ χρησιμοποίησῃ. Ὡστόσο πάντα ὁ γιατρός εἶχε τὴν ἀνησυχία πῶς ὁ ἄρρωστος θὰ κατὰπινε μονομιᾶς τὰ φάρμακα ἢ θὰ ἔτρωγε τὴν ἀλοιφή του.

Μεγάλου ἀγώνα ἔκαναν στὸ ἰατρεῖο, φτάνοντας ἀκόμη καὶ σὲ αὐστηρὲς κυρώσεις, γιὰ ν' ἀναγκάζουν τοὺς ἀρρώστους νὰ ἐπιστρέφουν τὰ μπουκαλάκια καὶ τὰ κουτιά, ἀφοῦ μόνο μὲ αὐτὰ μπορούσαν νὰ προφυλάξουν τὰ φάρμακα ἀπὸ τὴ διαβρωτικὴ ὑγρασία. Μάταια ὅμως. Οἱ περισσότεροι, παρακούοντας καὶ ἀπὸ φυσικὴ κλεπτομανία τοὺς, τὰ κρατοῦσαν περνώντας τα στὸ λαιμό τοὺς σὰ φυλαχτά. Καὶ ὅμως ὕστερα ἀπὸ μιὰ τόσο ἀφόρητα ζεστὴ μέρα, ποὺ τὴ διαδεχόταν μιὰ νύχτα τὸ ἴδιο ζεστὴ, χωρὶς ἓνα ποτήρι δροσερὸ νερὸ ἢ μιὰ ὑποψία φύσημα ἀπὸ τὴ ζούγκλα, ὁ Ἀλβέρτος Σβάιτσερ, πέφτοντας κατάκοπος στὸ κρεβάτι νὰ κοιμηθῇ, αἰσθανόταν τέτοια ἐσωτερικὴ ἀγαλλίαση, ὥστε νὰ γράψῃ στὴν ἀδερφή του: «Μὲ ὅλα αὐτὰ εἶμαι πολὺ εὐτυχής, ποὺ βρίσκομαι στὴν πρω-

τοπορία τοῦ βασιλείου τοῦ Θεοῦ...». Μετὰ ἀπὸ ἐννιά μῆνες μποροῦσε πιά ν' ἀναγγεῖλῃ στοὺς φίλους του τῆς Εὐρώπης πὼς εἶχε νοσηλέψῃ πάνω ἀπὸ δυὸ χιλιάδες ἄτομα.

Τάσος Ἀθανασιάδης



70. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Οἱ παροιμίες εἶναι μικρὲς καὶ συχνὰ ρυθμικὲς λαϊκὲς φράσεις, ποὺ μὲ λίγα λόγια ἐκφράζουν σημαντικὲς ἀλήθειες ἀποχτημένες μὲ τὸν καιρὸ καὶ τὴν πείρα. Οἱ ἀλήθειες αὐτές, ποὺ στὸ σύνολό τους ἀποτελοῦν τὴ σοφία τοῦ λαοῦ μὲ τὶς παροιμίες, δίνονται μεταφορικὰ ἢ ἀλληγορικὰ, μὲ λόγια δηλαδή, ποὺ ἔχουν ἄλλο νόημα ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ λέμε, καὶ εἰρωνικά.

Τὶς ξεχωρίζομε σὲ πανελλήνιες — κι ἂς διατυπώνωνται κάπως διαφορετικὰ ἀπὸ τόπο σὲ τόπο — καὶ σὲ τοπικὲς. Τὶς διακρίνομε ἀκόμῃ καὶ ἀπὸ τὶς παροιμιακὲς φράσεις ἢ λέξεις, αὐτὲς ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ ἱστορικὰ περιστατικὰ ἢ εἶναι παρμένες ἀπὸ πολυδιαβασμένα ἢ σπουδαῖα κείμενα, ἀπὸ θρύλους καὶ παραδόσεις (λ.χ. ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς, περασμένα μεγαλεῖα, ζῇ καὶ βασιλεύει).

Ἀκοῦστε μερικὲς παροιμίες:

Ἀγαθοεργία Κάμε τὸ καλὸ καὶ ρίξ' το στὸ γιαλὸ.

Κάμε καλὸ κι ἂς κείτεται.



Ἄδικία Ἀνεμομαζώματα, διαβολοσκορπίσματα.

Ἀδικομαζωμένα, ἀδικοσκορπισμένα.

Ἀδικίας σπυρὶ σπαρμένο, κι ἂν φυτρώσῃ, δὲ σταχυάζει.

Ἀλήθεια καὶ ψέμα Ὅταν λέγῃς τὴν ἀλήθεια, ἔχεις τὸ Θεὸ
βοήθεια.

Ἡ ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στὸ νερό.

Ἀλληλοβοήθεια Τὸ ἴνα χέρι νίβει τ' ἄλλο, καὶ τὰ δυὸ τὸ
πρόσωπο.

Βάστα με νὰ σὲ βαστώ, ν' ἀνεβοῦμε στὸ βουνό.

Ὅποιος δὲν ξέρεي νὰ βοηθήσῃ, μένει κατάμονος καὶ δυ-
στυχάει.

Ἀλόγιστη ἐνέργεια Ὅποιος δὲ βλέπει ποῦ πατεῖ, στὴ λάσπη
θὲ νὰ πέσῃ.

Ἀνταπόδοση Ὁ θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲ λησμονεῖ.

Ὅπως στρώσῃς, θὰ κοιμηθῇς.

Ὅ,τι σπεύρῃς, θὰ θερίσῃς.

Βιασύνη Ὅποιος βιάζεται, σκοντάφτει.

Ἡ βιασύνη ψήνει τὸ ψωμί, μὰ δὲν τὸ καλοψήνει.

Ὅσο βιάζεται ἡ γριά, τόσο κόβεται ἡ κλωστή.
 Γερόντων πείρα Ἦκουγε γέρου συμβουλή καὶ παιδεμένου
 γνώμη.
 Ἄν δὲν ἔχης γέρο, δῶσε κι ἀγόρασε.
 Πίστη στὸ Θεὸ Ὁ Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά.
 Ἄρνι ποὺ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώει.
 Ἔργασία Ἡ δουλειὰ νικάει τὴ φτώχεια.
 Δούλεψε στὰ νιάτα σου, νὰ ἔχης στὰ γηρατειά σου.
 Εὐγένεια Ἄν χάθηκαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιά ἀπομένει.
 Βασιλικὸς κι ἂν μαραθῇ, τὴ μυρωδιὰ τὴν ἔχει.
 Ἡ ἀρχοντιά μυρίζει ἀπὸ μακριά.
 Ὀκνηρία Ἀκαμάτης νέος, γέρος διακονιάρης.
 Ἀκαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα.
 Ἄν πεινᾷ ὁ ἀκαμάτης, ψυχοπόνεση δὲν ἔχει.
 Πονηρῶν συναναστροφή Ὅποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα,
 τὸν τρῶν οἱ κόττες.
 Σύνεση-Πρόνοια Τὰ γράμματα εἶναι καλά, μὰ νὰ ἔχης νοῦ
 καὶ γνώση.
 Ἄναψε τὸ λυχνάρι σου, προτοῦ νὰ σέ ἔβρῃ ἡ νύχτα.
 Τῶν φρονίμων τὰ παιδιὰ, πρὶν πεινάσουν μαγειρεύουν.



Δ'. ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ



71. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Ἡ ἐποχὴ τοῦ τρύγου εἶναι μιὰ περίοδος τῆς ζωῆς μας, πὺν μοιάζει μὲ γιορτὴ πολυήμερη. Παντοῦ, σὲ ὅλους τοὺς τόπους πὺν πρασινίζουν ἀπὸ τὰ ἀμπέλια, σκορπίζεται κάποια ἀλλιῳτική χαρά. Τίποτε ἄλλο δὲν ἀκοῦς ὅλη τὴ μέρα παρὰ φωνές χαρούμενες, τραγούδια, γέλια, θόρυβο. Παντοῦ βασιλεύει ἡ ἀνοιχτὴ καρδιά. Οἱ τρυγητές, ἄντρες καὶ γυναῖκες, γέροι καὶ νέοι, μ' ὅλη τὴν κούραση τῆς δουλειᾶς καὶ σὰ νὰ μὴ σκέπτονται τίποτε ἄλλο, πετοῦν ὁ ἓνας στὸν ἄλλο τὰ χοντροκομμένα τους ἀστεῖα καὶ σκορπίζουν τὸ γέλιο τους. Ἐνῶ μεταφέρουν τὰ σταφύλια μέσα στὰ πλεχτὰ καλάθια καὶ τὰ πηγαίνουν στὰ πατητήρια, στοὺς ληνοὺς, ἀλληλοπειράζονται,

χοροπηδοῦν, φωνάζουν, σὰ νὰ θέλουν νὰ χαιρετίσουν ἔτσι τὸ καινούριο κρασί, ἅμα θὰ γίνη στὸν καιρό του. Καὶ φαίνεται πὼς στὸ ξέσπασμα τῆς τέτοιας χαρᾶς τοὺς σπρώχνει ἡ μαγευτικὴ δύναμη, ποὺ κλείνει μέσα της ἡ φύση τῆς ἐξοχῆς.

Κάθε μέρα στ' ἀμπέλια, τὴν ἐποχὴ τοῦ τρύγου, βλέπομε συνήθειες τῆς ζωῆς, ποὺ μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς ὅτι σώθηκαν μέχρι σήμερα ἀπὸ τὰ μυθικὰ χρόνια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. "Ὅ,τι γίνεται σήμερα στὸν τρύγο, γινόταν καὶ χιλιάδες χρόνια πρὶν. Ἰδιες καὶ ἀπαράλλαχτες καὶ τὸ ἴδιο ζωηρὲς οἱ συνήθειες. Οἱ πρόγονοί μας ξαναζοῦν μέσα στὸ ἀμπέλι. Στέκεις δίπλα σήμερα στοὺς τρυγητὲς καὶ βλέπεις τὴ δική τους τὴ ζωὴ, ποὺ δὲν ἔχει ἀλλάξει καθόλου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια τοὺς στὴν ὥρα τοῦ τρύγου, μὲ τὰ παιγνίδια τοὺς καὶ τὰ ἀστεῖα τοὺς γιόρταζαν καὶ τὸ θεὸ Διόνυσο, ποὺ ἦταν κύριος τῆς φύσης, ἡ ὁποία ἔδειχνε ὅλη τὴ δύναμη καὶ τὸ μεγαλεῖο της.

Ὁ θεὸς αὐτὸς τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ θορύβου, ποὺ ἀργότερα τὸν εἶπαν θεὸ «ἐλευθερωτῆ», σκόρπιζε παντοῦ τὴ χαρὰ του γεμάτη θόρυβο, στεφανωμένος μὲ κισσὸ καὶ μὲ δάφνη. Καὶ μὲ τὴν ἀκολουθία του περνοῦσε θριαμβευτικὰ μέσα ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὶς λαγκαδιές. Τέτοιο θεὸ δὲν ἦταν δυνατὸ παρὰ μὲ θόρυβο, τραγούδια καὶ φωνὲς νὰ τὸν χαιρετίσουν οἱ βοσκοί, οἱ ἀμπελουργοὶ καὶ ὅλοι ὅσοι ζοῦσαν στὴν ἐξοχή. Καὶ πολὺ περισσότερο οἱ τρυγητὲς τοῦ σταφυλιοῦ, τοῦ καρποῦ ποὺ χάρισε στοὺς ἀνθρώπους ὁ θεὸς Βάκχος, καὶ ποὺ ὁ χυμὸς του ἀργότερα θὰ ἔφερνε καὶ σ' αὐτοὺς κάποια δυνατότερη χαρὰ.

Τὴν τρελὴ αὐτὴ χαρὰ οἱ χωρικοὶ τῆς μυθικῆς Ἑλλάδας, καὶ ξεχωριστὰ τῆς Ἀττικῆς, τὴ φανέρωναν καὶ μὲ τὴν παρὰξενη γιορτῇ, ποὺ τὴν ἔλεγαν «ἀσכולία». Στὴν ὥρα τοῦ τρύγου φούσκωναν ἓνα ἀσκι ἀπὸ δέρμα τράγου καὶ τὸ ἄλειφαν ἀπὸ ἔξω μὲ λάδι. Οἱ νέοι χόρευαν καὶ πηδοῦσαν πάνω στὸ

άσκι με τὸ ἓνα πόδι καί, ὅποιος κατόρθωνε νὰ σταθῇ ὀρθίος ἀπάνω στὸ άσκή, ἦταν ὁ νικητὴς κι ἔπαιρνε βραβεῖο ἓνα ἄλλο άσκή γεμάτο μούστο. "Ὅποιος ἔπεφτε κάτω, ἄκουγε τὰ πειράγματα καὶ τὰ περιπαίγματα τῶν ἄλλων. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ λεγόταν «άσκωλιασμός». "Υστερα οἱ τρυγητὲς καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοὶ γύριζαν μέσα στ' ἀμπέλια τῆς περιοχῆς, ὅπου γίνονταν τὰ άσκώλια, τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου καὶ κρεμοῦσαν ἀπὸ τὰ δέντρα μικρὲς εἰκόνες τοῦ θεοῦ ἀπὸ ξύλο ἢ ἀπὸ κερί.

Οἱ τέτοιες καὶ ἄλλες ἐξοχικὲς γιορτὲς γεννοῦσαν στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τὸ διονυσιακὸ ἐνθουσιασμό γιὰ τὶς ἀλλαγὲς τῆς φύσης, πού τὴ θεοποιοῦσαν.

Τὸν τρύγο, πού ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς ὁμορφότερες καὶ σπουδαιότερες σκηνὲς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ μὴν τὸν τραγουδήσουν οἱ ποιητὲς.

Ὁ "Ὅμηρος, πού καμιὰ λεπτομέρεια τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἄφησε χωρὶς νὰ τὴν περιγράψῃ, ἀφιέρωσε καὶ στὸν τρύγο μερικoὺς στίχους. Στὸ ποίημά του, τὴν Ἰλιάδα, δίνει ζωερὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου καὶ τραγουδεῖ:

«Κι ἀμπέλι μέσα σκάλισα σταφύλια φορτωμένο,
χρυσὸ κι ὁμορφο, κι ἦτανε μαῦρα σταφύλια ἐπάνω.



Στηρίζονταν τὰ κλήματα σὲ φοῦρκες ἀσημένιες.

.....
Κι ἓνα μονάχα βρίσκονταν στ' ἀμπέλι μονοπάτι,
ἀπ' ὅπου περνοδιάβαιναν οἱ τρυγητάδες, ὅταν
τ' ἀμπέλι αὐτὸ τρυγούσανε, καὶ τρυφερὲς παρθένες.
Κι ἀγόρια ὅλ' ἀνοιχτόκαρδα μὲς σὲ πλεχτὰ καλάθια
ἐκουβαλοῦσαν τὸν καρπὸ πού εἶναι γλυκὸς σὰ μέλι.
Κι ἀνάμεσά τους ἔπαιζε μαγευτικὰ ἓν' ἀγόρι
τὴν ἄρπα τὴ γλυκόφωνη, ἐνῶ τ' ὠραῖο τραγούδι
τοῦ Λίνου τὸ τραγούδαγε μὲ τὴ γλυκιὰ φωνή του.
Κι ἐκεῖνοι ἀντάμα ρυθμικά, χτυπώντας μὲ τὰ πόδια
τὴ γῆ, ἀκολουθοῦσαν μ' ἀλαλητὰ καὶ πήδους».

Τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου ἦταν ὁ θρῆνος γιὰ τὸν ἄδικο θά-
νατο τοῦ γλυκόφωνου τραγουδιστῆ ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα.

Νὰ καὶ μερικοὶ στίχοι γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Λίνου, πού σώ-
θηκαν ἴσαμ' ἐμᾶς ἀπὸ τὰ λεγόμενα «δημοτικὰ τραγούδια»
τῶν ἀρχαίων:

«ὦ Λίνε, πού σὲ τίμησαν περίσσια
ὅλ' οἱ θεοί, γιατί σὲ σένα πρῶτα
ἐδώσανε τὴ χάρη, στοὺς ἀνθρώπους



νά τραγουδήσης ὁμορφο τραγούδι
μὲ τὴ γλυκιά σου τὴ φωνή. Μὰ ὁ Φοῖβος
ἀπ' τὴν πολλὴ τὴ ζήλεια σὲ σκοτώνει.
Κι οἱ Μοῦσες τώρα σὲ πικροθρηνοῦν».

Τὸν τρύγο περιγράφει καὶ ἄλλος ἀρχαῖος ποιητής, ὁ
Ἑσίοδος, σ' ἓνα του ποίημα:

«Τ' ἀμπέλια ἄλλοι τρυγούσανε κρατώντας κλαδευτήρια
κι ἀπ' τὰ μεγάλα κλήματα, ποὺ ἦταν γεμάτα φύλλα
κι ἀσημοκληματόβεργες, μαῦρα σταφύλια κι ἄσπρα
οἱ τρυγητάδες ἔκοβαν· κι ἄλλοι τὰ κουβαλοῦσαν
μὲς στὰ καλάθια...»).

Νά καὶ μιὰ ἄλλη, πολὺ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου, ποὺ
μας δίνει ἓνας ἀρχαῖος μυθιστοριογράφος, ὁ Λόγγος:

«Καὶ ὅταν εἶχε πιὰ μπῆ τὸ φθινόπωρο καὶ εἴχαμε τρύγο,
ὅλοι στὴν ἐξοχὴ βρίσκονταν σὲ δουλειά. Ἐνας διόρθωνε τὰ
πατητήρια, ἄλλος τὰ κοφίνια καὶ ἄλλος καθάριζε τὰ βαρέλια.
Ἐνας ἀκόνιζε τὸ κλαδευτήρι του, γιὰ νὰ κόβῃ σταφύλια, καὶ
ἄλλος φρόντιζε γιὰ πέτρα, ποὺ νὰ μπορῇ νὰ λιώνῃ τὰ τσί-
πουρα τῶν σταφυλιῶν.

»Καὶ ὁ Δάφνης καὶ ἡ Χλόη, ἀφοῦ ἄφησαν τὰ πρόβατα
καὶ τὰ γίδια, βοηθοῦσαν κι αὐτοί... Ἐκεῖνος ἔφερνε σταφύ-
λια μὲ τὰ κοφίνια καὶ τὰ πατοῦσε, ρίχνοντάς τα στὰ πατητή-
ρια, καὶ ἔφερνε τὸ μοῦστο στὰ δοχεῖα. Ἐκεῖνη ἐτοίμαζε φα-
γητὸ γιὰ τοὺς τρυγητὲς καὶ τοὺς κερνοῦσε κρασί παλιὸ καὶ
τρυγοῦσε ἀπὸ τὰ κλήματα τὰ πιὸ χαμηλά.

»Στὴ Λέσβο ὅλα τὰ κλήματα εἶναι χαμηλὰ καὶ ὄχι στυ-
λωμένα, καὶ οἱ κληματόβεργες ἀπλώνονται χάμω στὴ γῆ
καὶ σέρνονται σὰν κισσοί. Μπορεῖ νὰ φτάσῃ τὸ σταφύλι καὶ
παιδί, ποὺ μόλις ἔχουν λυθῇ τὰ χέρια του ἀπὸ τὰ σπάργανα.
Καὶ καθὼς ἦταν συνήθεια στὴ γιορτὴ τοῦ Διονύσου καὶ στὸ

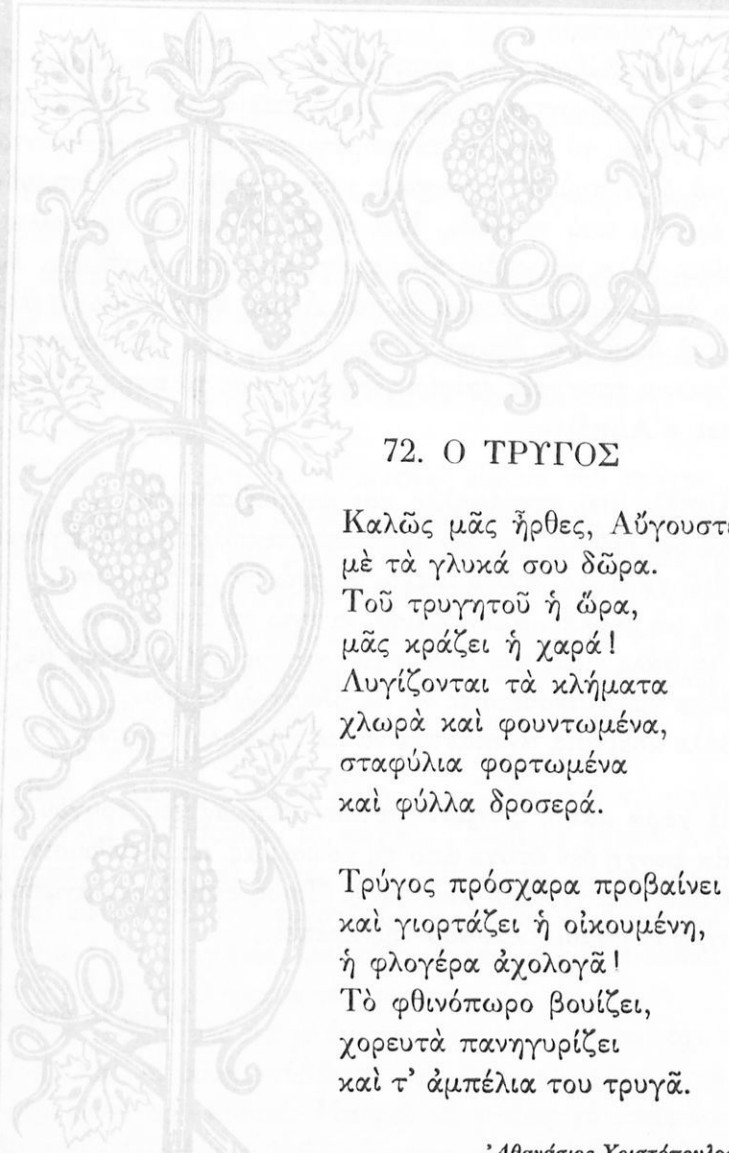
φτιάσιμο τοῦ κρασιοῦ, εἶχαν φωνάξει καί γυναῖκες ἀπὸ τὰ κοντινὰ κτήματα».

“Ὅταν διαβάζωμε τὶς περιγραφὲς αὐτές, δὲ νομίζομε ὅτι βλέπομε ὅσα γίνονται σήμερα στ’ ἀμπέλια καὶ στὰ πατητήρια; Τὰ γέλια, τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα ποὺ περιγράφονται, εἶναι τὰ ἴδια ποὺ θ’ ἀκούσωμε μόνις βρεθοῦμε σ’ ὅποιοδὴποτε ἀμπέλι ποὺ τρυγοῦν. Καὶ ἂν δὲ δοῦμε τὰ «ἀσκώλια», θὰ δοῦμε ἄλλα παιγνίδια τῶν τρυγητῶν, ποὺ μοιάζουν. Καὶ ἂν δὲν ἀκούσωμε τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου, θὰ ἀκούσωμε ἄλλα σημερινὰ δικά μας δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ τὰ τραγουδοῦν γλυκόφωνοι τρυγητὲς καὶ τρυγῆτρες, ὅπως τὸ παρακάτω ποὺ λέγεται «Ἀμπέλι»:

«—Ἀμπέλι μου πεντάφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
γιά δὲν ἀνθεῖς, γιά δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιά δὲ βγάνεις;
Μοῦ χάλασες, παλιάμπελο, κι ἐγὼ θὰ σὲ πουλήσω.
— Μὴ μὲ πουλᾷς, ἀφέντη μου, κι ἐγὼ σὲ ξεχρεώνω.
Γιὰ βάλε νιὺς καὶ σκάψε με, γέρους καὶ κλάδεψέ με,
βάλε γριὲς μεσόκοπες νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
βάλε κορίτσια ἀνύπαντρα νὰ μὲ κορφολογήσουν».

Ἡ χαρὰ καὶ ἡ ζωηρότητα τῶν σκηνῶν τοῦ τρύγου στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴ χώρα μας, μὰ ὁ ἐνθουσιασμοὺς δὲ γεμίζει πιά τὴ δική μας ψυχὴ. Ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἀγαποῦμε πιά τὴ φύση βαθιὰ καὶ ὅσο τῆς πρέπει.

Ἡλίας Π. Βοντιερίδης

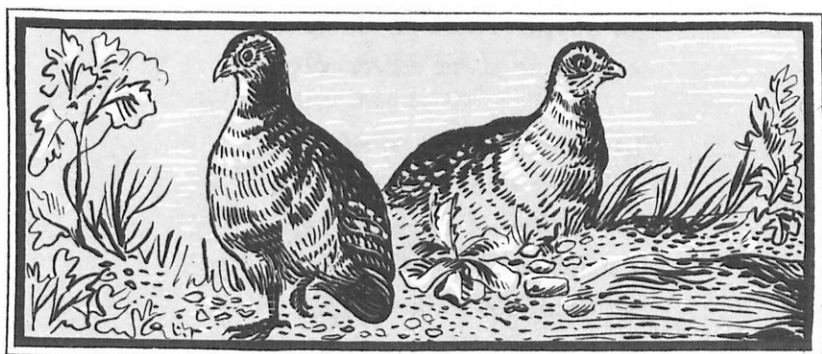


72. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Καλῶς μᾶς ἦρθες, Αὐγουστε,
μὲ τὰ γλυκὰ σου δῶρα.
Τοῦ τρυγητοῦ ἡ ὥρα,
μᾶς κράζει ἡ χαρά!
Λυγίζονται τὰ κλήματα
χλωρὰ καὶ φουντωμένα,
σταφύλια φορτωμένα
καὶ φύλλα δροσερά.

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει
καὶ γιορτάζει ἡ οἰκουμένη,
ἡ φλογέρα ἀχολογᾷ!
Τὸ φθινόπωρο βουίζει,
χορευτὰ πανηγυρίζει
καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγᾷ.

Ἐθανάσιος Χριστόπουλος



73. Η ΠΕΡΔΙΚΑ

“Αν δῆτε πέρδικα νὰ περπατῇ, θὰ πῆτε ὅτι πιὸ ἀρμονικό, πιὸ ρυθμικό, πιὸ εὐχάριστο περπάτημα εἶναι ἀδύνατο νὰ ἔχουν καὶ οἱ ἄγγελοι.

Οἱ κυνηγοί, ἅμα τῇ βλέπουν νὰ περπατῇ, τῆς σφυρίζουν ὅπως τὰ σκυλιά. Αὐτῇ, ἔχοντας πεποιθήση στὴν τέχνη νὰ γυρίζῃ ἀνάποδα, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται, στέκεται ἢ βουβαίνεται ἢ ἀναποδογυρίζεται. Καὶ ὁ κυνηγὸς σφυρίζοντας τὴν πλησιάζει ἀπ’ ἐκεῖ πού θὰ τοῦ ἔρθῃ βολικὰ νὰ τὴν τουφεκίσῃ, ἐκτός ἂν τὸν γελάσῃ καὶ χαθῇ ἀπότομα ἀπὸ τὰ μάτια του. Τὰ περδικόπουλα ἔχουν τόση τέχνη νὰ γίνωνται ἓνα μὲ τὸ χῶμα, γιὰτὶ τὰ βοηθεῖ τὸ χρῶμα τους, πού τὰ χάνετε μπροστὰ στὰ μάτια σας. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸ κυνήγι τῆς πέρδικας εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο στοὺς κυνηγούς.

Ἡ πέρδικα κάνει τὴ φωλιά της σὲ χαμηλὰ ριζοσπήλια. Μὰ τὸ τραγούδι λέει:

«Ἐπάνω στὴν τριανταφυλλιά
φτιάνει ἡ πέρδικα φωλιά

μέ σύρματα καὶ μέ φλωριά
καὶ μέ σαράντα πέντε αὐγά.

Κι ἀνετραντάχτη ἡ πέρδικα
καὶ πέσαν τὰ τριαντάφυλλα.
Τό 'μαθαν οἱ ἀρχόντισσες
καὶ πᾶν νὰ τὰ μαζέψουν,
νὰ φτιάσουν ἀνθινο νερό,
νὰ λούσουν νύφη καὶ γαμπρό».

Κλωσᾶ τὸ πουλὶ δώδεκα αὐγά, ἐνῶ ἡ ζωολογία τοῦ λαοῦ
λέει πὼς φτάνει ὡς τὰ σαράντα πέντε. Τὰ αὐγά ὅχι μονάχα
τρώγονται, μὰ τὰ βάζουν καὶ στὴ φωλιά τῆς κότας καὶ τὰ
κλωσᾶ ὅπως καὶ τὰ δικά της. Τὰ κοτοπερδικόπουλα ὅμως φεύ-
γουν στὴν ἐρημιὰ σὰ μεγαλώσουν. Καὶ γι' αὐτὸ φροντίζουν
νωρὶς νὰ τὰ κλείσουν στὰ κλουβιά. Μὰ κι ἐκεῖ μόλις ἀκούσουν
περδικολάλημα, χτυποῦν τὰ σύρματα τοῦ κλουβιοῦ μέ τέτοια
μανία, ποὺ ματώνονται. Οἱ κυνηγοὶ μεταχειρίζονται τὰ κοτο-
περδικόπουλα ἀκριβῶς γι' αὐτὸν τὸ σκοπό. Ἀφοῦ μεγαλώ-
σουν λίγο, τὰ παίρνουν μέ τὰ κλουβιά τους καὶ τὰ τοποθε-
τοῦν σὲ μέρη περδικοσύχναστα. Ἐκεῖ βάζουν πάνω στὰ κλου-
βιά ἓνα πανὶ κόκκινο, ποὺ κάνει τὴν πέρδικα νὰ λαλῇ ἀδιά-
κοπα. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ξεγελιοῦνται οἱ ἄλλες πέρδικες καὶ
πλησιάζουν τὰ κλουβιά, ὅπου οἱ κυνηγοὶ τὶς περιμένουν κρυμ-
μένοι πίσω ἀπὸ βράχους ἢ κλαδιά.

Ἡ πέρδικα τρώει ἀπ' ὅλα τὰ χορταρικά. Ἀπαραίτητη
ὅμως τροφή της εἶναι τὸ χαλίκι γιὰ χωνευτικὸ ἢ γιὰ νὰ κα-
θαρίζη τὴ φωνή της, ὅπως λένε. Λησμόνησα νὰ σᾶς πῶ ὅτι ἡ
πέρδικα ἔχει ἀδυναμία καὶ στὰ σταφύλια. Ἐνὰ ἀπὸ τὰ ἄπει-
ρα τραγούδια της λέει:

«— Ποῦ ἦσουν πέρδικα γραμμένη
 κι ἦρθες τὸ πρωὶ βρεμένη;
 —"Ἡμουνα πέρα στὰ πλάγια,
 στὶς δροσιᾶς καὶ στὰ χορτάρια.
 — Τί ἔτρωγες πέρα στὰ πλάγια,
 στὶς δροσιᾶς καὶ στὰ χορτάρια;
 —"Ἐτρωγα τὸ Μάη τριφύλλι
 καὶ τὸν Αὐγουστο σταφύλι».

Τὰ περισσότερα τραγούδια τῶν γάμων καὶ τῶν ἀρραβόνων δανείζονται εἰκόνες ὁμορφιάς καὶ δροσιᾶς ἀπὸ τὴν πέρδικα. Εἶναι τὰ πιὸ ποιητικὰ σύμβολα τῆς ὁμορφιάς, τῆς γιορτῆς, τῆς δροσιᾶς. Ὁ ἴδιος ποιητὴς σὲ κάποιους στίχους παρακαλεῖ τὰ νύχια του:

«Νύχια μου καὶ νυχάκια μου
 καὶ νυχοποδαράκια μου,
 τὴν πέρδικα ποὺ πιάσατε
 νὰ μὴν τήνε χαλάσετε».

«Τ' ἄγρια καὶ τὰ ἡμερα»

Στέφανος Γρανίτσας





74. ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΗΣΙΑ

Μία ματιά νά ρίξη κανείς στὸν χάρτη τῆς Ἑλλάδας, πρὶν καλὰ καλὰ συλλάβῃ τὸ σχῆμα τῆς μικρῆς αὐτῆς χώρας, τὰ μάτια του θὰ προσηλωθοῦν σ' ἓνα πλατὺ γαλάζιο, διάστικτο ἀπὸ μικρὰ καὶ μεγαλύτερα κίτρινα σχήματα. Εἶναι ἡ ἔκταση καὶ τὸ χρῶμα τῆς νησόσπαρτης ἑλληνικῆς θάλασσας, ποὺ δίνει τὸν κύριο τόνο στὸ χάρτη, ἀλλὰ καὶ στὴν πραγματικότητα ποὺ εἰκονίζει. Γιατὶ ἡ Ἑλλάδα, σὲ ὅλο σχεδὸν τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος της, βρέχεται ἀπὸ τὰ νερά τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ ὀνομαστά πέλαγα, ποὺ τὰ δόξασαν κοσμοϊστορικὰ γεγονότα καὶ οἱ ὠραιότεροι μῦθοι τῆς ἀρχαιότητος, τὸ Ἰόνιο, τὸ Αἰγαῖο, τὸ Μυρτώο, τὸ Ἰκάριο, τὸ Κρητικὸ λούζουν καὶ ἀγκαλιάζουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ κάθε μεριά. Σ' αὐτὰ τὰ πέλαγα μὲ τ' ἀμέτρητα μεγάλα, μικρότερα καὶ πολὺ μικρὰ νησιὰ περιπλανήθηκε ὁ Ὀδυσσεὺς γυρίζοντας πρὸς τὴν Ἰθάκη. Τὶς περιπέτειές του ἀπὸ νησιὶ σὲ

νησί, ναυάγια, ἀγῶνες μὲ τὰ θαλάσσια τέρατα, μᾶς τὰ ἱστορήσε ὁ "Ομηρος στὴν «Ὀδύσσεια», τὸ γοητευτικότερο ἔπος τῶν αἰώνων.

Ἔτσι, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ Ἑλλάδα ἀρχίζει νὰ ἔχη ποίηση, οἱ θάλασσες καὶ τὰ νησιά της παίρνουν μία ξεχωριστὴ θέση σ' αὐτὴν, ὅπως καὶ σὲ κάθε ἐκδήλωση τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ὡς σήμερα. Σ' αὐτὲς τὶς θάλασσες, ταξιδεύοντας ἀπὸ νησί σὲ νησί, οἱ ἐμπορικοὶ καὶ πολεμικοὶ στόλοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διέδιδαν τὸν πολιτισμό, πολεμοῦσαν τοὺς βαρβάρους, ἐμπόδιζαν τὴν εἰσβολὴ τῆς Ἀσίας στὴ Δύση, βοηθοῦσαν στὴν ἀλληλογνωριμία τῶν ἀνθρώπων, ἀπλώναν τὴν Ἑλλάδα ὡς τὶς ἀκτὲς τῆς Μικρασίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας, σὲ ὅλη τὴ Μεσόγειο.

Πάρα πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου ὑπῆρξαν ἀπὸ τὰ πρῶτα κέντρα ἐνὸς ἀναπτυγμένου πολιτισμοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο μᾶς μιλοῦν σήμερα τόσα ἀφθονα εὐρήματα σὲ ὅλα τὰ μουσεῖα τοῦ κόσμου. Θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς ἀνέκαθεν ἡ θάλασσα ἦταν τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδας καὶ τὰ νησιά τὰ κέντρα αὐτοῦ τοῦ πνεύματος, κέντρα καὶ σταθμοὶ μαζί. Αὐτὴ τὴν ἐξέχουσα θέση τὴν κράτησαν πάντα, ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ὀμήρου ὡς τὰ σημερινά, ὅπου χιλιάδες ξένοι κάθε χρόνο ἔρχονται νὰ τὰ γνωρίσουν καὶ νὰ τὰ χαροῦν.

Ὅπως καὶ ἡ ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, ἔτσι καὶ τὰ νησιά πέρασαν ἀπὸ μεγάλες ἱστορικὲς δοκιμασίες. Γνώρισαν ἐπιδρομὲς ἀλλοφύλων καὶ κουρσάρων, ὑποδουλώθηκαν διαδοχικὰ στοὺς Ρωμαίους, στοὺς Ἑνετούς, στοὺς Φράγκους, στοὺς Τούρκους, πολλὰς φορὲς ἐρημώθηκαν ὁλότελα ἀπὸ κάθε κάτοικο, μὰ πάντα ὑπερνίκησαν κάθε κρίση, διατήρησαν ἄθικτη τὴν παράδοση τῆς ἐλληνικῆς τους ζωῆς, τὶς ἀξίες ἐνὸς πανάρχαιου θαλασσινοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ στὰ 1821, ὅταν ξεσηκώθηκε ἡ Ἑλλάδα ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν, πού τὴν κρατοῦσαν τετρακόσια χρόνια σκλάβια, τὰ ἑλληνικὰ νησιά, ἡ Ὑδρα, οἱ Σπέτσες, τὰ Ψαρά, ἡ Μύκονος, ἡ Χίος, ἡ Σάμος, ἡ Κάσος, ἔχοντας μεγάλη ναυτική κι ἐμπορική ἀνάπτυξη, κράτησαν ἐλεύθερες τὶς ἑλληνικὲς θάλασσες κι ἔπαιξαν τὸν πιὸ ἀποτελεσματικὸ ρόλο στὴν τελικὴ ἐπιτυχία τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἔδωσαν στὸν ἀγώνα γιὰ τὴν ἐλευθερία πλῆθος ἐξοπλισμένα καράβια, ἀμέτρητο χρῆμα, θαυμάσια πληρώματα καὶ ἥρωες σὰν τὸν Κανάρη καὶ τὸν Μιαούλη, μεγάλους ναυμάχους, πού τοὺς ὕμνησαν οἱ μεγάλοι ποιητὲς τῆς Εὐρώπης ὡς ἀπογόνους τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Κυνέγειρου.

Ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση ὡς σήμερα τὰ ἑλληνικὰ νησιά ἐξακολούθησαν νὰ εἶναι ναυτικά καὶ ἐμποροθαλασσινὰ κέντρα, χάρη στὴν πρόοδο τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλάδα ἀπόχτησε ναυτιλία συγχρονισμένη, ἀπὸ τὶς καλύτερες τοῦ κόσμου. Ἡ νησιώτικη ζωὴ, τὸ νησιώτικο πνεῦμα ἀκμάζουν σήμερα στὴν Ἑλλάδα ὅσο ποτὲ καὶ ἀποτελοῦν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ γραφικά, τὰ πιὸ γοητευτικὰ καὶ τὰ πιὸ γνήσια δείγματα τοῦ νεοελληνικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Γιατὶ στὴν Ἑλλάδα, ὅπως σὲ πολλὲς παρόμοιες χῶρες μὲ καθυστερημένο βιομηχανικὸ πολιτισμό, πού ἦταν ὑπόδουλες, ὅταν ἡ Εὐρώπη δημιουργοῦσε καὶ διαμόρφωνε τὴ ζωὴ της, δύο ὅψεις παρουσιάζει ἡ ζωὴ. Ἡ μιὰ εἶναι ἡ προσπάθεια τῆς ἐκβιομηχανίσεως καὶ τοῦ συγχρονισμοῦ, πού κυρίως ἐκδηλώνεται στ' ἀστικά κέντρα καὶ στὶς μεγάλες πόλεις, στὴν Ἀθήνα, στὸν Πειραιά, στὴ Θεσσαλονίκη, στὴν Πάτρα, στὸ Βόλο, στὴν Καλαμάτα.

Ἡ ἄλλη εἶναι ἡ ἀγροτικὴ καὶ θαλασσινὴ μορφή τῆς ζωῆς, ζωῆς, δηλαδὴ ἡ γνήσια λαϊκὴ ζωὴ στὴν ὑπαιθρο, στὰ χωριά καὶ στὰ νησιά, μιὰ ζωὴ μέσα στὴν ἀγκαλιὰ καὶ στὶς πηγὲς τῆς πολύμορφης ἑλληνικῆς φύσεως μὲ πατροπαράδοτα ἥθη

κι ἔθιμα, μὲ θρησκευτικὲς καὶ καθημερινὲς συνήθειες σχεδὸν ἀναλλοίωτες.

Ἡ ζωὴ στὴν Ἑλλάδα εἶναι δύσκολη, σκληρὴ, γιατὶ ἡ χώρα εἶναι πτωχὴ σὲ ἀγροτικὴ ἀπόδοση καὶ σὲ πρῶτες ὕλες. Πολλὰ καὶ γυμνὰ βουνά, λίγοι κάμποι, πολλὰ νησιά, πού τὰ περισσότερα εἶναι καὶ αὐτὰ γυμνὰ, ἄνδρα, τραχιά, μὰ λαμποκοποῦν σὰν πετράδια μέσα στὴ θάλασσα. Ἔτσι ὁ Ἕλληνας ἀγρότης καὶ θαλασσινὸς κερδίζει μὲ δυσκολία τὴ ζωὴ του. Εἶναι ἀναγκαστικά λιτός, ζῇ μὲ ψωμί, ἐλιές, κηπουρικά, ὄσπρια, ἐλάχιστο κρέας καὶ λάδι. Αὐτὴ ἡ δύσκολη ζωὴ τὸν ἀνάγκασε ν' ἀναπτύξη τὴν ἔμφυτη ἐξυπνάδα του καὶ τὸν ἐκάμε ἐργατικὸ καὶ φιλότιμο. Εἶναι ἐγκρατὴς, φιλόξενος, αὐθόρμητα εὐγενὴς καὶ συμπονετικὸς, γιατὶ ξέρει τὴ δυσκολία καὶ τὴν πίκρα τῆς ζωῆς. Ὅλα αὐτὰ τὰ γνωρίσματα τὰ βρίσκομε λίγο ἢ πολὺ σὲ κάθε ἐλληνικὴ γωνιά, στὰ βουνά, στὸν κάμπο, στὶς πολιτεῖες καὶ στὰ χωριά, τὰ συναντοῦμε ὅμως στὴν πιὸ καλὴ τους ἐκφραση στὰ ἐλληνικὰ νησιά.

Θὰ συναντήσετε στὰ ἐλληνικὰ νησιά καὶ προϊστορικὲς καὶ κλασικὲς ἀρχαιότητες καὶ ρωμαϊκὰ ἀπομεινάρια καὶ ἄφθονα βυζαντινὰ μνημεῖα καὶ φράγκικα κτίρια καὶ κάστρα. Καί, ἅμα τὴ γνωρίσετε καλύτερα καὶ μπῆτε στὸ νόημα τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς, θὰ βρῆτε ὅτι ἡ πιὸ γραφικὴ ἐπιμειξία τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος ἔχει συντελεστῇ στὰ νησιά.

Ἀνδρέας Καραντώνης



75. ΤΟΥΣ ΝΑΥΤΙΚΟΥΣ ΤΟΥΣ ΓΕΡΟΥΣ ΣΥΛΛΟΓΙΖΟΜΑΙ...

Τοὺς ναυτικούς τοὺς γέρους συλλογίζομαι,
πού πιά νά ταξιδεύουν δὲν μποροῦνε
κι ἀράξαν στὸ νησί τους — καὶ τίς μέρες τους
ἀνώφελοι καὶ ἀνεργοὶ περνοῦνε·

πού εἶναι σὰν ξένοι στὴ ζωὴ τῇ γύρω τους
καὶ στὸ νησί τους σὰ φυλακισμένοι,
πού σέρνονται σκυφτοὶ καὶ λιγομίλητοι
κι ὁ νοῦς τους στὰ ταξίδια τους πηγαίνει·

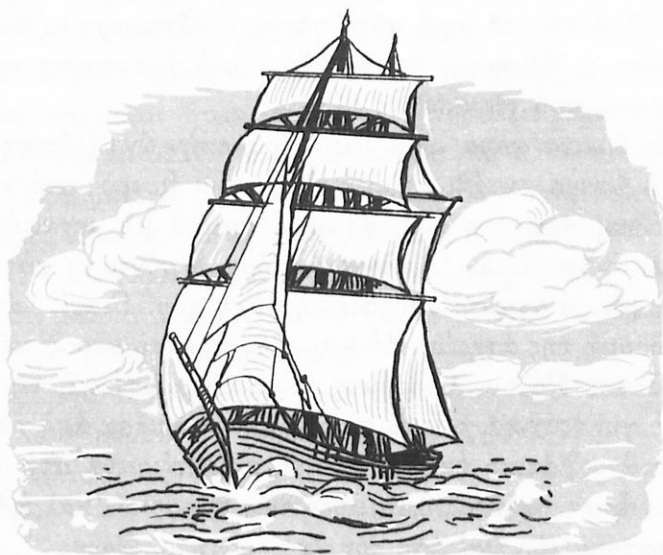
πού πάντα τῇ φανέλα μὲ τὴν κόκκινη
τὴν ἄγκυρα στὸ στῆθος τους φορᾶνε

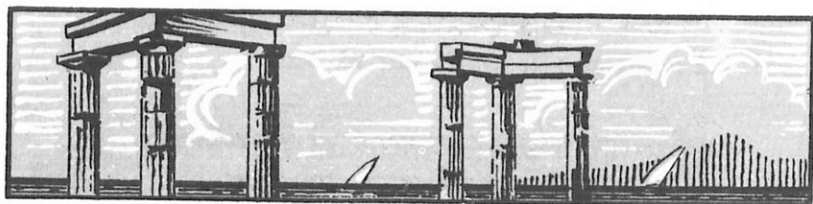
καὶ πού, ὅταν περπατᾶν, σκαμπανεβάζουνε
σὰ μέσα σὲ καράβι ἀκόμα νὰ 'ναι·

πού στεριανοί, δὲν παύουνε νὰ γνοιάζονται
γιὰ τὸν καιρὸ στὴ θάλασσα πού κάνει,
πού κι οὔτε μιὰν ἡμέρα δὲν ἀφήνουνε
χωρὶς νὰ κατεβοῦνε στὸ λιμάνι·

καὶ πού, ὅταν ὁ χειμώνας μὲς στὸ σπίτι τους
τοὺς κλείνει, μπρὸς στὸ τζάκι τους, τὰ βράδια,
μ' ὑπομονὴ κι ἀγάπη — γιὰ τ' ἀγγόνια τους
εἶτε γι' αὐτοὺς — μικρὰ φτιάχνουν καράβια.

Κώστας Οὐράνης





76. ΣΤΗ ΡΟΔΟ

Ἡ Ρόδος εἶναι γεμάτη ὠραῖα τοπία καὶ ἀρχαιότητες. Καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ ἓνα, μπορεῖ νὰ εἴστε βέβαιοι πὼς δὲ λείπει καὶ τὸ ἄλλο.

Στὶς κορφὲς τῶν βουνῶν, ἀπ' ὅπου τὸ μάτι ἀγκαλιάζει τὴν ἀπέραντη θάλασσα καὶ τὰ παιγνίδια τοῦ φωτός, ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίων ἀκροπόλεων. Στους σκαμμένους γραφικοὺς βράχους τῶν ἀκρογιαλιῶν βρίσκονται τάφοι ἀρχαίων Ροδίων. Μαρμάρινες στῆλές καὶ κρῆνες λευκάζουν μέσα σὲ γοητευτικὲς πρασινάδες.

Μ' ὅλο πὺν τὸ νησί αὐτὸ γέννησε «ἀγέρωχους ἄνδρες», ὅπως λέει ὁ Ὅμηρος, ἡ φύση ἔχει μιὰ ἡμεροσύνη καὶ μιὰ γλυκύτητα, πὺν τῇ νιώθετε εὐκολα.

Δὲν ἔμεινα παρὰ μόνο μιὰ μέρα στὴν ἀνοιξιὰτικὴ φύση τῆς. Τὸ ἄσπρο καράβι πὺν μὲ εἶχε φέρει ἐμπρὸς στὰ κάστρα τῆς Ρόδου, περίμενε «ὕπ' ἀτμόν», γιὰ νὰ μὲ μεταφέρῃ καὶ σ' ἄλλα ἀκρογιάλια. Ἀρκεσε ὥστόσο ἡ σύντομὴ αὐτὴ ἐπίσκεψη, γιὰ νὰ γεμίση ὁμορφιὲς ἡ ψυχὴ μου. Γιατί, κάνοντας τὴν ἐκδρομὴ τῆς ἀρχαίας Λίνδου, εἶδα ἀρκετὸ μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ρόδου. Ὁ δρόμος πὺν φέρνει ὡς ἐκεῖ, περνᾷ μέσα ἀπὸ γοητευτικὰ χωριά, σὰ μιὰ κλωστή μέσα ἀπὸ χάντρες.

Τὸ ἀνοιξιὰτικὸ ἐκεῖνο πρωινὸ πὺν πήγαῖνα στὴ Λίνδο, ὁ ἀέρας ἦταν γεμάτος ἀπὸ μυρωδιὲς θυμαριῶν καὶ ἀνθισμένων πορτοκαλιῶν καὶ ἀπὸ τὸν ἀχὸ τῶν πευκῶνων.

Σ' ὅλη τῇ διαδρομῇ τὰ μάτια μου δὲν ἀντίκρισαν οὔτε μιὰ σπιθαμὴ φτωχικῆς ἢ ἀσήμαντης φύσης. Παντοῦ τὰ κυπαρίσσια, οἱ ἐλιές, τὰ πλατάνια καὶ τὰ πεῦκα ἔντυναν τοὺς λόφους καὶ τὶς λαγκαδιές, καὶ στοὺς κάμπους ἀπλωνόταν ἡ τρυφερὴ πρασινάδα τῶν περιβολιῶν.

Τὰ χωριὰ τῆς Καλλιθέας, τοῦ Ἀρχαγγέλου, τῆς Μάλωνας, ποὺ ἦταν στὸ δρόμο μας, λεύκαζαν ἐπάνω στὴν ἀπέραντη πρασινάδα, σὰν κοπάδια καθισμένων περιστεριῶν. Τὸ γενικὸ τους ἀσβέστωμα καὶ ἡ πάστρα τῶν αὐλῶν τοὺς εἶχαν ἓνα γιορταστικὸ τόνο, ποὺ φαίδρυνε ἀκόμα περισσότερο τὴν ἀνοιξιάτικη ἀτμόσφαιρα.

Ἡ Λίνδος, ὅταν φτάσαμε, μοῦ προσφέρθηκε σὰν ἓνα ποτήρι, ὅπου ἦπια τὴν ὁμορφιὰ ὅλης τῆς Ρόδου. Τὸ θέαμα τῆς συνδυάζει τὴ γοητεία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον.

Καὶ αὐτὸ ἀκόμα τὸ σημερινὸ χωριὸ δὲ φέρνει ἀνάξια τὸ ἱστορικὸ τοῦ ὄνομα. Οἱ στενοὶ δρόμοι τοῦ θέλγουν μὲ τὴ μεσογειακὴ νησιώτικη γραφικότητά τους καὶ τὴ μεγάλη πάστρα τους. Τὰ σπίτια, κολλημένα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, εἶναι κάτασπροι κύβοι. Αὐτὰ τὰ ταπεινὰ μὰ καὶ πρόσχαρα μαζί νησιώτικα σπιτάκια ἦταν ἀνακατωμένα μὲ μέγαρα χτισμένα ἀπὸ Λινδίους ἐμπόρους καὶ ἐφοπλιστὲς τοῦ 16ου αἰῶνα.

Σ' ἄλλα σπίτια θαύμασα, κρεμασμένα στοὺς τοίχους σὰν πολύτιμες εἰκόνες, τὰ ἐξαίσια ροδίτικα πιάτα, καὶ δὲν περάσαμε ἀπὸ κατώφλι, ποὺ νὰ μὴν ἔστεκαν χωρικὲς γυναῖκες, ντυμένες γιὰ τὸ Πάσχα μὲ τὰ γιορτινά τους φορέματα καὶ στολισμένες μὲ τὰ φλουριά τους.

Γυρίσαμε ὥστόσο βιαστικὰ τὸ χωριό, γιατί ἀνυπομονοῦσαμε ν' ἀνεβοῦμε στὴν ἀκρόπολη τῆς ἀρχαίας Λίνδου.

Ὑψώνεται στὴν κορυφὴ ἐνὸς λόφου, ποὺ εἶναι ἀπότομος καὶ γυμνός. Τὸ ἀνέβασμά του εἶναι κουραστικόν, ἀλλὰ ὅταν περναῖτε τὴν πύλη τοῦ κάστρου, βρίσκεστε στὴν ἀρχαία ἐλ-

ληνική ἀκρόπολη καὶ σᾶς ὑποδέχονται σάν πυργοδεσπότες ἡ Ὅμορφιᾶ καὶ ἡ Ἱστορία.

Ἐκεῖ ὑψωνόταν ὁ περίφημος στήν ἀρχαιότητα ναὸς τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς καὶ τὴν ἀκρόπολη τὴ στόλιζαν προαύλια, βωμοὶ ἄλλων θεῶν, ἑκατοντάδες ἀγάλματα καὶ ἀναρίθμητες μαρμάρινες ἐπιγραφές μὲ ψηφίσματα τῶν ἀρχαίων Λινδίων. Πέρασα στήν ἀρχαία ἀκρόπολη τῆς Λίνδου μιὰ ὥρα καὶ εἶχα τὴν αἴσθησιν ὅτι ζοῦσα μέσα στὸ παρελθόν. Κάτω ἀπὸ τὸ φωτεινὸ καὶ γαλάζιο οὐρανὸ βασίλευε μιὰ γαλήνη αἰωνιότη-
τας. Ἐνα ἀπέραντο τοπίο στεριᾶς καὶ θάλασσας ἀπλωνόταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου. Ὁ ἥλιος χρύσιζε τὴν ὁμορφιά του. Τὰ μάτια μου περιφέρονταν σάν ἀναποφάσιστα, σὰ νὰ μὴν ἤξεραν νὰ διαλέξουν τὸ σημεῖο ποὺ θὰ τοὺς ἄρесе περισσό-
τερο νὰ σταθοῦν.

Ἐβλεπα τὸ λιμάνι, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε μιὰ μέρα μὲ τὶς τριήρεις τοῦ ὁ βασιλιάς Τληπόλεμος, γιὰ νὰ λάβῃ μέρος στὸν τρωικὸ πόλεμο, τὸν τάφο τοῦ Κλεόβουλου, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς «ἐπτὰ» σοφοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, τὶς ἀκτὲς ποὺ ἔμπαι-
ναν βαθιὰ μέσα στὴ θάλασσα.

Τὸ σημεῖο ὅπου ἐπιτέλους σταμάτησα, ἦταν ἓνας μικρο-
σκοπικὸς ὄρμος κάτω ἀπὸ τὸ λόφο, κλειστὸς σὰ δαχτυλίδι,
ποὺ γυάλιζε σὰ μιὰ μεγάλη ζαφειρόπετρα. Σ' αὐτόν, λένε,
βγήκε ὁ ἀπόστολος Παῦλος γυρίζοντας ἀπὸ τὴ Ρώμη καὶ
κατήχησε τοὺς Ρωδίους στὴ θρησκεία τοῦ Ναζωραίου. Μὰ ὁ
νοῦς μου πέταξε ἀμέσως σὲ μιὰν ἄλλη μορφή.

Σ' αὐτόν ἐκεῖ τὸν ὁρμίσκο, σκέφτηκα, θὰ ἀποβιβάστηκε
δίχως ἄλλο ἢ Ἑλένη τοῦ Μενελάου, ὅταν, ὅπως λέει ὁ Θρύ-
λος, ἤρθε στὴ Λίνδο, ἀφοῦ ἔπεσε ἡ Τροία. Ποῦ ἄλλοῦ παρὰ
σ' αὐτὴ τὴν ἀγκαλιά θὰ ἔβρισκε καλύτερο καταφύγιο ἀπὸ τὴν
τρικυμία καὶ τοὺς ἀνθρώπους;

Κατὰ διασκευὴ Θ. Παρασκευοπούλου

Κώστας Οὐράνης



77. Η ΔΗΛΟΣ

Εἶχαμε πάει νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴ Δῆλο. Τὸ ταξίδι αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνη κανεὶς κάθε μέρα. Ἡ Δῆλος εἶναι σήμερα ἀκατοίκητη. Συγκοινωνία μὲ τὸ νησί δὲν ὑπάρχει καί, γιὰ νὰ πάη κανεὶς νὰ δῇ τὰ ἀρχαῖα, ἢ πρέπει νὰ περάσῃ μὲ καΐκι ἀπὸ τὴ Σύρο ἢ νὰ πετύχῃ καμιὰ εὐκαιρία ἐκδρομῆς μὲ βαπόρι. Τέτοιες ἐκδρομὲς κάνουν πότε πότε διάφοροι σύλλογοι, ναυλώνοντας ἐπίτηδες βαπόρια. Καὶ μιὰ τέτοια εὐκαιρία πετύχαμε κι ἐμεῖς.

Εἶχαμε μεγάλη ἐπιθυμία νὰ δοῦμε τὴν ἐλληνικὴ αὐτὴ Πομπηία. Γιατί, ὅπως ἡ Πομπηία στὴν Ἰταλία ποὺ σκεπάστηκε ἀπὸ τὴ λάβα τοῦ Βεζουβίου, ὅταν τὴν ξέθαψαν, βρέθηκε ὅπως ἦταν τὴ στιγμὴ τῆς καταστροφῆς, ἔτσι καὶ ἡ Δῆλος διατηρεῖται μὲ τὰ σπίτια τῆς καὶ τοὺς δρόμους τῆς, ὅπως ἦταν τὸν ἀρχαῖο καιρό· μισογκρεμισμένα βέβαια καὶ ἀλλαγμένα ἀπὸ τὸν καιρό, ἀλλὰ ὄχι ἀφανισμένα καὶ ἀγνώριστα, ὅπως σὲ ἄλλους ἀρχαίους τόπους.

Περπατώντας στοὺς δρόμους τῆς καὶ μπαίνοντας μέσα στὰ σπίτια, ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ νομίζεις πὼς χτὲς ἀκόμα τὰ ἀφῆκαν οἱ παλιοὶ τῆς κάτοικοι, φαντάζεσαι πὼς ξαναζῆς στοὺς παλιούς καιροὺς καὶ ξαναγυρίζεις μὲ τὴ φαντασία σου στὰ

χρόνια, πού τὸ νησί αὐτὸ μὲ τὸ μεγάλο τοῦ ἐμπόριο καὶ τὸ πολυκάραβο λιμάνι τοῦ καὶ τοὺς ὠραίους ναοὺς τοῦ ἦταν κατοικία πλούσιων ἀνθρώπων καὶ περαστικῶν ξένων.

Ἔτσι ἓνα ὠραῖο καλοκαιρινὸ πρωὶ ἀποβιβαστήκαμε στὸ ἔρημο σήμερα ἀκρογιάλι τῆς Δήλου, ὅπου ἄλλοτε χαλοῦσε ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν κίνηση τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ταξιδιωτῶν. Ἕνας ἀρχαιολόγος πού ἦταν μαζί μας, μπῆκε μπροστά μας νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ στὰ ἀρχαῖα καὶ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὸ καθετὶ πού θὰ βλέπαμε. Αὐτοὶ οἱ ἀρχαιολόγοι, βλέπετε, στοὺς ἀρχαίους τόπους εἶναι σὰ νὰ βρίσκωνται στὸ χωριό τους. Καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ἐπιθυμήσωμε καλύτερον ὁδηγὸ ἀπ' αὐτούς. Αὐτοὶ εἶναι σὰ ντόπιοι ἐκεῖ, κι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι σὰν ξένοι, πού μᾶς φιλοξενοῦν στὸν τόπο τους.

Ὅταν προχωρήσαμε λιγάκι, ὁ ἀρχαιολόγος σταμάτησε καὶ μᾶς εἶπε:

— Βλέπετε ἐκεῖ πάνω μιὰ μικρὴ λίμνη, πού γυαλίζει μέσα στὰ καλάμια; Λοιπὸν ἐκεῖ κοντά, κάτω ἀπὸ μιὰ φοινικιά, γέννησε ἡ καημένη ἡ Δητὼ τὸν Ἀπόλλωνα. Ὅταν πλησίαζε νὰ γεννήσῃ, τὴν ἔφεραν γρήγορα γρήγορα ἐδῶ κι ἐλευθερώθηκε ἡ γυναίκα μ' ἓνα χαριτωμένο ξανθὸ ἀγοράκι, πού ἦταν ὁ θεὸς Ἀπόλλων, κι ἓνα ὁμορφο κοριτσάκι, τὴν Ἀρτεμη.

Ὅπως μᾶς μιλοῦσε ὁ ἀρχαιολόγος καὶ ὅπως βλέπαμε τὰ μέρη, νομίζαμε πὼς χτὲς ἀκόμα εἶχαν γεννητούρια στὸ νησί. Πολλοὶ μάλιστα νόμισαν πὼς εἶχαν ἀκούσει τίς φωνοῦλες τῶν μωρῶν.

Ἀφήνοντας πίσω καὶ τὸ ἔρημο λιμάνι, προχωρήσαμε πρὸς τὴν πόλη. Περνούσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ μάρμαρα ναῶν, στῆλες, στοῆς καὶ ἀγάλματα. Ὁ σοφὸς μας ὁδηγὸς μᾶς ἐξηγήσε τί ἦταν τὸ ἓνα καὶ τί τὸ ἄλλο.

“Επειτα πήγαμε στο Μουσείο, γεμάτο από ώραϊα ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφές.

— Τώρα, μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγός μας, ἀφοῦ εἶδαμε τοὺς ναοὺς καὶ τὶς στοῦες καὶ τὴν ἀγορά, πᾶμε νὰ κάνουμε κι ἓναν περίπατο μέσα στὴν πόλη. Οἱ ἄνθρωποι μόνο λείπουν νὰ μᾶς καλοδεχτοῦν. “Ολα τὰ ἄλλα μένουν στὸν τόπο τους. Τὰ σπίτια, ὅπου ἔζησαν οἱ ἄνθρωποι, τὰ δρομάκια, ὅπου περπατοῦσαν, τὰ μαγαζιά, ὅπου ἔκαναν τὰ ψώνια τους.

Ἀνεβήκαμε στὸ λόφο, ὅπου ἦταν χτισμένη ἡ πόλη, ἀφοῦ κάναμε ἓνα γύρο στοὺς ἀρχαίους δρόμους. Ὁ ὁδηγός μᾶς εἶπε:

— “Ας μποῦμε τώρα σ’ αὐτὸ τὸ ἀρχοντόσπιτο. Χωρὶς ἄλλο τὸ σπίτι αὐτὸ θὰ ἦταν σπίτι κάποιου ἀρχαίου ἐφοπλιστῆ. Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ ἴδιος νὰ μᾶς δεχτῇ, ἀλλὰ δὲν πειράζει.

Προχωρήσαμε, ἀνεβήκαμε τὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια καὶ βρεθήκαμε στὴν εὐρύχωρη αὐλή, στρωμένη ὅλη μὲ ώραϊα μωσαϊκά.

— Δὲ σᾶς τὸ ἔλεγα ἐγὼ πὼς εἶναι σπίτι ἐφοπλιστῆ; μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγός μας. Νά καὶ τὸ ἐμβλημα του, ἱστορημένο ἐπάνω στὸ ψηφιδωτό. Μιὰ ἄγκυρα κι ἓνας Τρίτων. Σύμβολα ναυτικά καὶ τὰ δύο.

Σταθήκαμε καὶ καμαρώναμε τὸ ἀρχοντόσπιτο.

— Κρίμα νὰ μὴν εἶναι ὁ ἴδιος νὰ μᾶς περιποιηθῇ... εἶπε ὁ ὁδηγός μας. “Ἐνα γλυκὸ κι ἓνα ποτήρι νερὸ θ’ ἄξιζε ὅ,τι πῆς αὐτῇ τὴν ὥρα.

“Ἐνας μικρὸς ἀπὸ τὸν τόπο, ποὺ μᾶς εἶχε ἀκολουθήσει, πουλώνοντας λουκούμια συριανὰ καὶ κρὺο νερό, ἔτρεξε τότε νὰ μᾶς περιποιηθῇ, σὰ νὰ εἶχε καταλάβει τὴν ἐπιθυμία μας καὶ σὰ νὰ ἤθελε νὰ βγάλῃ ἀσπροπρόσωπο τὸ νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.

— Λουκούμια καὶ νερό, κύριοι...

Τὰ δεχτήκαμε μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση. Κάποιος τότε γύρισε στὸ μικρὸ καὶ τοῦ εἶπε:

— Δὲ μοῦ λές, παιδί μου, ἀρχαῖος εἶσαι ἐσύ;

‘Ο μικρὸς δὲν κατάλαβε.

— Μάλιστα, κύριε... εἶπε.

Καὶ καθὼς τὸ παιδάκι τοῦ πέμπτου αἰώνα πρὸ Χριστοῦ, ὅπως τὸ εἶχαμε φανταστῇ, μοίραζε ὀλόγυρα λουκούμια καὶ νερά, νομίζαμε πὼς τὴν περιποίηση μᾶς τὴν ἔκανε στὸ σπίτι του ὁ φιλόξενος νοικοκύρης του. Τότε κάποιος ξένος, ποὺ ἦταν μαζί στὴν ἐκδρομὴ, ἔβγαλε τὸ σημειωματάριό του καὶ σημείωσε:

«Στὰ σπίτια τῆς ἀρχαίας Δήλου προσφέρονται στοὺς ἐπισκέπτες ὠραῖα συριανὰ λουκούμια καὶ δροσερὸ νεράκι».

— Ἀπὸ ποῦ πᾶνε στὸ πάνω πάτωμα, παιδί μου; ρωτήσαμε τότε τὸ μικρό.

— Ὅρίστε, κύριοι, ἡ σκάλα, μᾶς εἶπε σὰν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν τὴ βλέπετε;

Μπροστά μας πραγματικὰ ἦταν ἡ σκάλα, ποὺ ἔφερνε στὸ πάνω πάτωμα. Ἀνεβήκαμε, σὰ νὰ ἤμαστε στὸ σπίτι μας. Ἐξαφνα σ’ ἓναν τοῖχο εἶδαμε κάτι ὀρνιθοσκαλίσματα, σὰν τὰ κακογραμμένα γράμματα ποὺ γράφουν καὶ σήμερα τὰ παιδιὰ στοὺς τοίχους. Σκύψαμε καὶ διαβάσαμε:

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΥΦΛΟΣ ΟΥΔΕ ΒΛΕΠΕΙ
ΟΥΔΕΝ ΠΑΙΖΩΝ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ ΕΚΛΕΥΤΕΝ
ΑΥΤΩ ΕΡΜΙΑΣ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ

Καταλαβαίνετε τί τρέχει ἐδῶ; μᾶς εἶπε ὁ ἀρχαιολόγος. Τὰ παιδιὰ τοῦ 450 π.Χ. εἶχαν τὴν κακὴ συνήθεια, ὅπως καὶ τὰ σημερινά, νὰ γράφουν πάνω στοὺς τοίχους. Ὁ μικρὸς Ἑρμίας λοιπὸν ἔπαιζε τὰ κότεσια μὲ τὸ μικροῦλη τὸ Δημήτριο, παιδιὰ χρηματιστῶν καὶ τὰ δύο, καὶ ὁ Ἑρμίας ἔκανε ζαβο-

λιές στο Δημήτριο, χωρίς να παίρνη είδηση εκείνος. Κάποιος άλλος πονηρός μικρός όμως, που είχε μυριστή τη ζαβολιά, έπιασε κι έγραψε στον τοῖχο αὐτά που διαβάσατε.

Καὶ ὁ ἀρχαιολόγος μᾶς ἐξήγησε τὴν ἀρχαία ἐπιγραφή τοῦ τοίχου:

‘Ο Δημήτριος εἶναι στραβὸς καὶ δὲ βλέπει τίποτα, ὅταν παίζει τὰ κότεσια. ‘Ο Ἑρμίας τοῦ ἔκλεψε μερικά κότεσια.

Κάποιος τότε ἀπὸ μᾶς γύρισε καὶ εἶπε αὐστηρὰ στὸ μικρὸ μὲ τὰ λουκούμια:

—Ἐσὺ τὰ ἔγραψες αὐτά;

‘Ο μικρὸς τὰ χρειάστηκε.

—‘Οχι, μπάρμπα, φώναξε. Δὲν τὰ ἔγραψα ἐγώ...

Σὲ λίγο φεύγαμε μὲ τὸ γρήγορο βαπόρι, ἀφήνοντας πίσω μας τὸ φωτολουσμένο νησι τοῦ Ἀπόλλωνα. Καὶ δὲν ἦταν σὰ νὰ φεύγαμε ἀπὸ μιὰ νεκρὴ πολιτεία. Κάτι μᾶς ἔλεγε μέσα μας πὼς εἴχαμε ξαναζήσει γιὰ λίγες ὥρες μαζὶ μὲ τοὺς ἀρχαίους κατοίκους τοῦ ἱεροῦ νησιοῦ καὶ πὼς εἴχαμε παίζει κότεσια μαζὶ μὲ τὸν κουτὸ Δημήτριο καὶ τὸν τετραπόννηρο τὸν Ἑρμία.

Παῦλος Νιρβάνας



6το πρὸς τείτλουνα
(78.) Η ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποῖος μπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ τὸ γαλανὸ πανέμορφο χρῶμα τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ; Ποῖος ἄλλος ἥλιος κατόρθωσε ποτὲ νὰ χρυσώσῃ τοὺς παλιούς λίθους τῆς Ἀκρόπολης, νὰ ξαναζωντανεύῃ τὴν παλιά τους ψυχὴ; Ποῖος δὲ θαύμασε καὶ δὲ χάρηκε τὰ μενεξεδένια δειλινὰ παιγνίδια τοῦ ἡλίου μὲ τὶς πλαγιὰς τοῦ Ὑμηττοῦ;

Ἀλλὰ ἡ φύση λησμονήσῃ νὰ σκορπίσῃ ἄφθονα στὸ δοξασιμένο κάμπο τῆς Ἀττικῆς ἓνα χρῶμα, τὸ πράσινο.

Ὅποιος κατοικεῖ στὸ γλυκὸ νησί τοῦ Ἰονίου — στὴν ὠραία Κέρκυρα — πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲ χρειάζεται νὰ πάῃ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν. Τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται μὲ εὐκαλύπτους καὶ ἱτιές καὶ τὰ μπαλκόνια σκιαζοῦνται ἀπὸ περιπλοκάδες καὶ κισσοὺς, καὶ δυὸ βήματα πέρα πέρα βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο.

Ὁ ἀπέραντος ἐλαιῶνας εἶναι μιὰ ἀκράτητη πλημμύρα. Γεμίζει κάθε κοιλάδα μὲ τὸ σταχτοπράσινο χρῶμα του καὶ κατεβαίνει μὲ τὶς γέρινες ἐλιές του νὰ ἀνταμώσῃ τὴ θάλασσα, ποὺ φιλεῖ τὶς ρίζες τους καὶ καθρεφτίζει τὶς κορυφές τους.

Κι ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιὲς ξεπροβάλλει πότε μιὰ σειρὰ κυπαρίσσια, πότε μιὰ γωνιά ἀπὸ ἐπαύλεις, πότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέκει χεὶ μιὰ κοιλάδα, προφυλαγμένη ἀπὸ τοῦ βοριά τὰ χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλιές μὲ λεμονιές, δάσος ὁλόκληρο. Καὶ ἅμα ἀνέβωμε στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, πιὸ πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται μπροστὰ μας.

Ἐνα ποταμάκι ἡσυχο κυλᾷ τὰ καθάρια νερά τοῦ μέσα σὲ καλαμιές καὶ σκίνα καὶ πιὸ πέρα ξαπλώνεται τὸ ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Ἐνα πράσινο χαλὶ σμίγει μὲ τὸ ἄλλο, τὸ γαλάζιο· ἄσπρα σημάδια στὸ ἓνα φαίνονται οἱ γλάροι, μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιές στὸ ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

Ἐκεῖ κάτω κοντὰ — λέει τὸ πανάρχαιο ὠραῖο μαραμύθι — ἔφτασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπὸ μιὰν ἐλιά. Ἐκεῖ, στὴν ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ, στέλνει καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τὴ βασιλοπούλα μὲ τίς ὑπηρετρίες της νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν. Καὶ ὅταν ὁ ναυαγὸς ξυπνᾷ ἀπὸ τίς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν γυναικῶν ποὺ παίζουν τὴ σφαῖρα, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μιὰ λάμψη θεϊκὴ στὸ πρόσωπο.

Ἐκεῖ τώρα στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν' ἀκούσῃς τὰ χρυσὰ κουδουνάκια καὶ τ' ἀσημένια χάμουρα ἀπὸ τὰ ὄχτῳ μουλάρια ποὺ τραβοῦν τὸ ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τὴ βενζίνα τοῦ ἑνα αὐτοκίνητο. Καὶ ἀντὶ τίς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαριὰ ἡ φωνὴ τοῦ ζευγολάτῃ.

Τρέχει καὶ σήμερα ἡσυχα τὸ ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριὰ οὔτε νεραίδες παίζουν στὶς ὄχθες του. Μερικὲς ἐλιές σκαρφαλώνουν σὲ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιὸς ξέρει μήπως ἀπὸ τὴν ἐλιά, ποὺ ἔκοψε ὁ Ὀδυσσεὺς ἓνα κλαρί, γιὰ νὰ σκεπαστῇ, δὲν ἔπιασαν παρακλάδια καὶ βρίσκονται ἀκόμη καὶ σήμερα ἐκεῖ!

Ὡς ὅλη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα μὲ τὸ χρῶμα

τῆς ἐλιάς καὶ μὲ τὰ τεράστια κύματα, τοὺς ὀλοπράσινους λόφους. /

Μέσα στὴν πόλη βρίσκεται τὸ χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας. Ἀληθινὸ παιχνίδι τῆς φύσης. Ὁ ἥλιος τὴ στολίζει μαγευτικὰ σὰν καλλιτέχνης καὶ ποιητής. Γρέχει νὰ κρυφτῇ πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ σὰν ἀποχαιρετισμὸ ἀφήνει ἀπὸ πάνω τῆς ἓνα πελώριο φωτοστέφανο. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορυφές τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου μοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα στὸ στερνὸ χάιδεμα τοῦ ἡλίου.

Πέντε ἔξι ψαροπούλες μὲ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας, ν' ἀράξουν στὸ λιμανάκι, καὶ στὴν ἀκρογιαλιά ἀντηχεῖ ἡ φωνὴ τῶν ψαράδων, ποὺ τραβοῦν τὰ δίχτυα τους.

Ἐνας περίπατος μισῆς ὥρας σὲ φέρνει ἀπὸ τὴν πόλη σὲ μιὰ γωνιὰ ἀπὸ τίς πιὸ μαγευτικὲς καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ ἴσως ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Ἐνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλιοῦ πυροβολείου, δίνει τὴν ὀνομασίαν τῆς θέσης· εἶναι τὸ «Κανόνι».

Δεξιὰ μιὰ λιμνοθάλασσα, μὲ τὸ διβάρι* καὶ τίς καλαμιές του στὸ βάθος, ἡσυχὴ σὰν καθρέφτης. Ἀριστερὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος μ' ἓνα φρικίασμα σιγανό, ἀνεπαίσθητο. Στὰ ὅρια τῶν δύο, ἓνα μοναστηράκι πάνω σὲ ἓνα βράχο ἐπίπεδο, καὶ πιὸ πέρα τὸ Ποντικονήσι. Λένε πὼς εἶναι τὸ πλοῖο τοῦ Ὀδυσσέα ἀπολιθωμένο. Σήμερα εἶναι μιὰ πινελιά πράσινη μὲς στὸ γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Καὶ ἀντίκρυ στὴ σειρὰ φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, ποὺ ἀνεβαίνουν σὰν κρεμαστοὶ κῆποι ὡς τὸ Γαστούρι. /

Μακριὰ σ' ἓναν ἀπὸ κείνους τοὺς κρεμαστοὺς λόφους, ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴ θάλασσα πρὸς τὸ Γαστούρι, μιὰ βασανισμένη ψυχὴ, ἡ βασίλισσα τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ, φαντάστηκε μιὰ μέρα ἓνα καταφύγιο, ἓνα ἄσυλο μακριὰ ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς ζωῆς, μέσα στὸ πράσινο, μέσα στὴ φύση, γιὰ νὰ

μπορῇ νὰ ζήσῃ ἡσυχά. Κι ἔχτισε τὸ παλάτι της. Τὸ στόλισε μὲ ἀγάλματα καὶ εἰκόνες. Καὶ ξεφύτρωσαν ἐκεῖ θεοὶ καὶ ἡμί-θεοι. Νύμφες καὶ Μοῦσες, μέσα σὲ πίδακες καὶ σὲ σπηλιές. Κι ἐκεῖ ζοῦσε καὶ ἡ ψυχὴ ἐκείνη, μιὰ ζωὴ χαριτωμένη τῶν ἀρχαίων παραμυθιῶν, ὥσπου πέθανε.

Τώρα τὸ παλάτι τοῦ Γαστουριοῦ εἶναι ἐλληνικό. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ στολίσματα τοῦ πανέμορφου νησιοῦ.

Ν. Πετμεζᾶς - Λαύρας

79. ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ

Σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου, σὰ ζωγραφιὰ ἀπὸ τεχνίτη χέρι ἱστορημένη, ξεπροβάλλει μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Βορείου Ἡπείρου τὸ θρυλικὸ Ἀργυρόκαστρο.

Πόλη μεσαιωνικὴ, ποὺ ὑψώνεται ἀνάμεσα σὲ βουνὰ ἄγρια, ἀπλησίαστα, ἄδεντρα καὶ σκυθρωπά. Ἐπάνω σὲ τρεῖς γιγάντιους βράχους εἶναι χτισμένα τὰ σπίτια της· καὶ μπροστά, στὸν πιὸ ψηλὸ βράχο, κάθεται βαρὺ τὸ περήφανο Κάστρο, ἀπὸ τὸν καιρὸ μαυρισμένο, μὲ τὶς ἐπάλξεις καὶ τὶς πολεμίστρες του βουβές, τὶς τοξωτές του πόρτες ἀνοιχτές, τοὺς πύργους του ἐτοιμόρροπους.]

Νομίζεις πὼς ξάφνου ἀπὸ τὶς ὀλάνοιχτες πόρτες θὰ ξεχυθοῦν μελίσσι οἱ βυζαντινοὶ ἀκρίτες, σιδερόφραχτοι καβαλάρηδες, μὲ σπαθιά γυμνά καὶ μακριὰ κοντάρια, γιὰ νὰ χτυπηθοῦν μὲ Νορμανδοὺς καὶ Σλάβους ἐπιδρομεῖς.

Χρόνοι ἥρωικοὶ καὶ θρύλοι παλιοὶ ζωντανεύουν στοῦ Κάστρου τὸ ἀντίκρισμα.

Καὶ πλησιάζεις... Οἱ στοές, οἱ φυλακές, οἱ πολεμίστρες,



γεμάτες άγριόχορτα και παπαροϋνες. Γεράκια κρώζουν και ζυγίζονται άπό πάνω σου· κοιτάζουν κάτω με βλέμμα διαπεραστικό. Έπειτα ξαφνικά όρμουν σά βέλη και χύνονται πρός την πεδιάδα.

Σου φαίνεται πώς ζής σ' άλλους παλιούς καιρούς, στο μεσαίωνα. Σου φαίνεται πώς βρίσκεσαι σέ κείνα τά θρυλικά βυζαντινά κάστρα, πού οί 'Ακρίτες έχτιζαν στά μακρινά σύνορα τής χώρας σ' 'Ανατολή και Δύση, για νά ύπερασπίζουν την Πατρίδα τους άπό τους λογής λογής βαρβάρους.

Έδω νιώθει κανείς καλύτερα, όσα έτυχε νά διαβάση στην ιστορία. Τώρα καταλαβαίνει πόσοι άγώνες, πόσες θυσίες θά έγιναν γύρω στά κάστρα αυτά, για νά κρατηθῇ ό τόπος ελεύθερος άπό τις έπιδρομές των βαρβάρων. Και φαντάζεται κανείς πόσο άγρυπνη και καρτερική πρέπει νά ήταν ή φρούρηση άπό τά ψηλά αυτά κάστρα. Έρχόταν ώρα, και πολύ συχνά, πού τó φρούριο όλο τράνταζε άπό τόν κρότο των σιδερένιων όπλων, άπό τά προστάγματα των άρχηγών και άπό τó ποδοβολητό και τά χρεμετίσματα των αλόγων.

Ό Διγενής 'Ακρίτας, ό 'Ηρακλῆς τής βυζαντινής 'Ελ-

λάδας, ζωντανεύει όλόκληρος μπροστά στα μάτια σου στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρισμα. Ἔτσι καὶ τὸ ἀντίκρισμα τῶν γύρω βουνῶν φέρνει στὴ θύμησή σου ὀλοζώντανες κάποιες ἄλλες μορφές, πιὸ κοντινές καὶ γνώριμες, τοὺς σιρατιῶτες καὶ τοὺς εὐζώνους τῆς νεώτερης Ἑλλάδας, ποὺ ἀγωνίστηκαν καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους στὰ βουνὰ αὐτά, γιὰ νὰ διώξουν κάποιους ἐχθρούς, τοὺς Λύκους καὶ τοὺς Κενταύρους καὶ τὰ τσακάλια τῆς Ἀλβανίας.

Γ. Α. Μέγας

80. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΣΙΑΚΟ ΠΗΛΙΟ

.....

Τὸ μικρὸ τρένο ἀνηφορίζει τώρα στὴν πλαγιά τοῦ Πηλίου. Ἡ θεά, ὅσο πάει, γίνεται πλατύτερη, ὥσπου στὸ τέλος ἀπλώνεται ἀπὸ κάτω μας σὰν ἀπὸ ἀεροπλάνο. Ὁ Παγασητικὸς λάμπει όλόκληρος σὰν ἓνας χρυσὸς καθρέφτης· μιὰ γαλάζιὰ ἄχνα κάνει τὰ βουνὰ καὶ τὰ νησάκια ποὺ τὸν φράζουν νὰ φαντάζουν ἀθέμελα καὶ ὄνειρώδη. Ἐνας ἀπέραντος ἐλαιῶνας ροβολάει πρὸς τὴ θάλασσα γεμάτος ἀσημένια εἰρήνη. Ἀνάμεσα στὶς ἐλιές κοκκινίζουν σὰν παπαροῦνες οἱ στέγες διασκορπισμένων ἐξοχικῶν σπιτιῶν. Ἐνα μεγάλο εὐτυχισμένο φῶς ἐμποτίζει τὰ πάντα. Καὶ γύρω μας ξετυλίγεται ἀδιάκοπα ἡ βλάστηση τοῦ βουνοῦ: σφεντάμια, θυμάρια, ἀγριολούλουδα, ρόδινες ἀγριοχαρουπιές καὶ δροσερὰ πλατάνια, ποὺ φουντώνουν στὶς ρεματιές, ὅπου κατακυλοῦν γάργαρα τραγουδιστὰ νερά. Ὁ γλυκὸς ἀέρας ἔχει ἓνα ἄρωμα θυμαριοῦ καὶ λεβάντας.

Θά ἔλεγε κανεῖς νά μὴν τελειώσῃ ποτέ μιὰ τέτοια διαδρομή. Μὰ τό μικρὸ τρένο, μόλο πού μοιάζει νά περιδιαβάζῃ*, φτάνει πιὸ γρήγορα ἀπ' ὅ,τι θά θέλαμε. Μιὰ στερνὴ ρεματιά, ἡ ὠραιότερη καὶ μεγαλύτερη, μὲ νερά πού κυλοῦν ἀφρισμένα καὶ βουερά μέσ' ἀπὸ μεγάλα κοτρόνια, καὶ νά 'μαστε στὸ μικρὸ σταθμὸ τῶν Μηλιῶν, πού τὸν σκιάζουν πανύψηλα, αἰωνόβια δέντρα.

Οἱ Μηλιές δὲν ἔχουν μόνο τ' ὄνομα. Εἶναι καὶ γεμάτες ἀνθισμένες μηλιές, πού ὑψώνουν τοὺς κατάλευκους κλώνους τους στὰ χωράφια, πάνω ἀπὸ τοὺς τοίχους αὐλῶν, στοὺς σερπετοὺς* δρομάκους τοῦ χωριοῦ, δίνοντας παντοῦ ἓνα γιορταστικὸ τόνο. Τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ εἶναι ὅλα παστρικά, περιποιημένα, ὅπως ἄλλωστε σὲ ὅλο τὸ Πήλιο. Οἱ πλακοστρωμένες στέγες τους ἔχουν ἓνα μολυβὶ χρῶμα, πού γυαλίζει σὰν ἀσήμι στὸν ἥλιο, καὶ ἀπὸ τίς μισάνοιχτες πόρτες τους βλέπομε κατακάθαρες αὐλές, γεμάτες γλάστρες μὲ βιολέτες, γαρίφαλα καὶ ζουμπούλια, πού εὐωδιάζουν μεθυστικά.

Προγευματίσαμε σ' ἓνα ἴσιο ὕψωμα, πού τὸ σκίαζε ἓνας θεόρατος πλάτανος μὲ κάτι στριφτοὺς κλώνους ἀπλωμένους σὰν πλοκάμια χταποδιοῦ, στολισμένους μὲ γιρλάντες βαθυπράσινου κισσοῦ καὶ ἀνθισμένης κληματίδας. Δίπλα μας, ἀπὸ τοὺς τρεῖς παχεῖς κρουνοὺς μιᾶς βρύσης, ἔτρεχαν ἀδιάκοπα παγωμένα νερά, πού τὸ βουητό τους συνώδευε τίς τρίλιες ἀναρίθμητων ἀηδονιῶν...

Ἀπὸ τίς Μηλιές, γιὰ νά κάνωμε τὸ γύρο τοῦ Πηλίου, χρειάστηκε νά χρησιμοποιήσωμε τὸ κλασικὸ ἐλληνικὸ μεταφορικὸ μέσο, τὸ μουλάρι. Εἶναι βέβαια ἓνα μεταφορικὸ μέσο ἀρκετὰ σκληρό... γιὰ ὠρισμένα μέρη τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ καλύτερο, γιὰ νά ἰδῇ καὶ νά χαρῇ κανένας αὐτὸ τὸν παράδεισο, πού λέγεται Πήλιο.

Ἡ λέξι παράδεισος δὲν εἶναι ὑπερβολικὴ. Τὸ Πήλιο εἶναι

μιά συμφωνία από πράσινο, από καταρρακτώδη νερά, από πυκνότετους ἴσκιους, από τραγούδια ἀηδονιῶν καὶ από ἐξαισία θέα πάνω στοῦ ἀπέραντο, γαλήνιο καὶ φωτεινὸ Αἶγαῖο.

Ὁ δρόμος — κουραστικὸ, σκαλοπατητὸ καλντερίμι — δὲν παύει γιὰ ὧρες νὰ περνᾷ μέσ' ἀπὸ ἀνθισμένες βραγιές καὶ δάση ἀπὸ καστανιές, ἀνεβοκατεβαίνοντας ἀδιάκοπα βαθύτατες ρεματιές, ὅπου ὀργιάζει ἡ βλάστηση. Ὁ ἥλιος δὲ φτάνει ποτὲ ὡς τὸ βάθος τους. Χιλιόχρονα δέντρα μὲ κουφαλωμένους κορμούς, ἀγκυλισμένους ἀπὸ τὸν κισσὸ ἀπλώνουν τὰ πυκνά τους φυλλώματα πάνω ἀπὸ πρόχειρες γέφυρες καμωμένες μὲ κλώνους, ποὺ δρασκελίζουν βουερά νερά. Ἡ σκιὰ τοῦ βασιλεύει ἔχει μιὰ δροσιὰ συναθροισμένη, θαρρεῖς, ἀπὸ ἐποχές ὀλόκληρες. Τὸ ἔδαφος ἐκεῖ εἶναι μουσκεμένο ἀπὸ τὰ νερά. Δὲν ἀναπνέει κανένας ἀέρα, ἀλλὰ τὴν ὑγρασία ποὺ ἐμποτίζει τὰ φυλλώματα καὶ τὸ χῶμα. Οἱ ὀγκόλιθοι ποὺ ἔχουν ἀποσπαστῇ ἀπὸ τὰ ψηλὰ βράχια καὶ κυλῆσει στὶς βαθύσκιες αὐτὲς χαράδρες εἶναι ὅλοι στρωμένοι ὑγρῇ πρασινάδα. Περνάει κανένας μέσα ἀπὸ θόλους φυλλωμάτων, σὰ νὰ διέσχισε κανένα παρθένο δάσος τῶν Τροπικῶν. Τ' ἀηδόνια κελαηδοῦν ἀδιάκοπα, χωρὶς νὰ τὰ τρομάζει ὁ ξερὸς κρότος τῶν πετάλων τῶν μουλαριῶν ἐπάνω στοῦ ἄνισο κι ἐπίμονο καλντερίμι...

Τὸ πρωί, ποὺ ξεκινοῦμε, τὸ Αἶγαῖο στοῦ βάθος κατάφυτων πλαγιῶν χρυσίζει πάμφωτο σὰ μιὰ γαλήνη ὀνείρου. Ὁ ἀέρας, ποὺ ἔρχεται φιλτραρισμένος ἀπὸ τ' ἀπέραντα δάση τῶν καστανιῶν, καὶ τὰ χιόνια τῶν ψηλῶν κορυφῶν, εἶναι τόσο δροσερὸς καὶ ἀμβλυντός, ποὺ χαίρεται κανεὶς νὰ τὸν ἀνασαίνει. Τ' ἄγρια τριαντάφυλλα εὐωδιάζουν στὶς βραγιές καὶ οἱ ἀνθισμένες μηλιές εἶναι σὰν ἄσπρες ἐκρήξεις μέσα στὴ φουντωμένη πρασινάδα τῶν πλατάνων καὶ τῶν καστανιῶν. Τραγουδιστὰ νερά κυλοῦν ἀπὸ παντοῦ, ξεχειλώνοντας ὡς τὰ μονοπάτια.

‘Ο ἥλιος κατακτᾷ πιθαμὴ μὲ πιθαμὴ τὶς πυκνὲς συστάδες τῶν φυλλωμάτων, ποὺ ἀνάμεσά τους ἔχει θεριέψει ὁ σκοτεινὸς κισσός...

Τὰ πέταλα τῶν μουλариῶν μας κροτοῦν στὸ καλντερίμι τοῦ δρόμου καὶ ὁ κρότος αὐτὸς ἔχει κάτι τὸ χαρωπὸ μέσα στὴν πρωινὴ γαλήνη, ἔτσι μάλιστα ποὺ τὸν συνοδεύουν τὰ κουδουνάκια τῶν ζώων, τὸ θρόισμα τῶν φυλλωμάτων καὶ τὸ λάλο κύλισμα τῶν νερῶν. Τὸ χωριὸ κοιμᾶται ἀκόμα μέσα στὸ πασχαλινὸ αὐτὸ πρωινό. “Ἐνα δύο μόνο παράθυρα ἀνοίγουν σὰ νυσταγμένα μάτια καὶ μᾶς κοιτοῦν, ποὺ περνοῦμε...

“Ἐχομε πάρει τὸν ἀπότομο κατηφορικὸ δρόμο ποὺ φέρνει στὸ ἀκροθαλάσσι, ἀπ’ ὅπου μιὰ βάρκα θὰ μᾶς πάει στὸ Χορευτὸ — τὸ μικρὸ ἐπίνειο τῆς Ζαγορᾶς. Κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας σπινθηρίζουν μέσα στὸ ἀνοιξιάτικο φῶς ὅλες οἱ παραλλαγές τοῦ πρασίνου. ‘Ο δρόμος στενὸς καὶ φιδίσιος κατεβαίνει σχεδὸν μὲ σκαλοπάτια. Τὰ μουλάρια τοποθετοῦν δισταχτικὰ τὸ πόδι τους ἀνάμεσα στὶς γλιστερὲς πέτρες καὶ εἶναι κανεὶς ἀναγκασμένος νὰ κρατιέται σφιχτὰ μὲ τὰ δύο του χέρια στὸ σαμάρι. Τὰ χέρια ὅμως χρειάζονται καὶ γιὰ ν’ ἀπομακρύνουν κάθε λίγο ἀπὸ τὸ πρόσωπο τ’ ἀγκαθωτὰ κλωνάρια τῶν βραγιῶν, ποὺ σχηματίζουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ψηλοὺς καὶ πυκνοὺς φτάχτες. Μὰ τί σημαίνει! ‘Αποζημιωνώμαστε πλούσια ἀπὸ τὶς μικρὲς αὐτὲς ἐναντιότητες μὲ τ’ ἀναρίθμητα ἀγριολούλουδα, μὲ τὸ κελάηδημα τῶν ἀηδονιῶν στὰ φυλλώματα, μὲ τὸ μελωμένο ἄρωμα τῶν ρεικιῶν, μὲ τὶς ἀγριοχαρουπιές, ποὺ ροδίζουν μέσα στὸ πέλαγος τῆς πρασινάδας, μὲ τοὺς μυστηριώδεις ψιθύρους τῶν νερῶν στ’ αὐλάκια τῆς πλαγιάς καὶ μὲ τὸ θέαμα, κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, τοῦ γλαυκοῦ, φωτεινοῦ καὶ ἀπέραντου Αἰγαίου...

Κώστας Ουδράνης



81. ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Ἡ πλάση ἡ παντοδύναμη κι ἀπόνετη μητέρα
γιὰ σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.
Ἄν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψῆλος καὶ περηφάνια,
κι ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ σκέπασε μὲ λόγγους καὶ ρουμάνια,
κι ἄλλο βουνὸ ἂν στεφάνωσεν ὀλοχρονὶς μὲ χιόνια,
μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τὴ μοιρασμένη χάρη,
τὴν ἔσμιξε καὶ σ' ἔπλασε, βουνό, βουνῶν καμάρι!

Κι ὅταν ἀτόφιο καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή πέφτη καὶ σὲ πλακώνη,
μαρμαρωμένο φαίνεσαι καθὼς στὰ παραμύθια.
Μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωὴ στὰ παγωμένα στήθια,
κι ἅμα προβάλλῃ ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια,
τὸ μάρμαρο σπᾶ καὶ γεννᾷ σμαράγδια καὶ διαμάντια.

Σμαράγδια τὰ ρουμάνια σου, διαμάντια τὰ νερά σου
ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγουρά σου,
χαρίσματα ἀξετίμητα καὶ δῶρα εὐλογημένα
στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριά, ποὺ κρέμονται ἀπὸ σένα.
Καὶ δίνεις στὶς ζωὲς ζωὴ, φέρνεις στὶς χαρὲς χάρη,
περήφανο καὶ σπλαχνικὸ βουνό, βουνῶν καμάρι!

«Γ α λ ή ν η»

Γεώργιος Δροσίνης

82. Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ

Καθώς ἔστριψε τὸ αὐτοκίνητο γιὰ μία τελευταία φορά, δὲν ἀκούστηκε τίποτε ἄλλο παρὰ μονάχα τοῦτο: "Α! Βρισκόμαστε στὰ πόδια τῆς λίμνης τῆς Ὀρεστιάδος, ἀντίκρυ στὴν Καστοριά. Καὶ ὁ ἥλιος κοκκίνιζε περισσότερο τὶς στέγες τῶν σπιτιῶν κι ἔκανε τὰ ὁλόστρωτα νερὰ νὰ φωσφορίζουν.

Ὁ τόπος αὐτὸς δὲν εἶναι μόνο μοναδικὸς ἀπὸ τὸ Ταίναρο ὡς τὴ Ροδόπη ἀπὸ ἀποψη τοποθεσίας· εἶναι καὶ ἀξιαγάπητος γιὰ τὸν πραγματικὸ πολιτισμό, πού γίνεται σημαντικότερος ἐδῶ πάνω, ἀνάμεσα στοὺς ἀκραίους σταθμοὺς τῆς χώρας. Ἡ πρώτη ἐντύπωση εἶναι καταπληκτική· ἡ δεύτερη κάτι περισσότερο: μαγευτική. Ὁ ἀναγνώστης μου πρέπει νὰ φανταστῇ, ἂν φυσικὰ δὲ διαθέτῃ τὴν προσωπική του ἐντύπωση, ἓνα θαυμάσιο κύπελλο ἀκύμαντων νερῶν, στεφανωμένο ὁλόγυρα ἀπὸ γραφικὰ βουνά, γεμάτα δροσερὰ χωριουδάκια, τεχνουργημένο ἐξακόσια μέτρα πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα. Μία γλώσσα στεριᾶς, πού μπαίνει βαθιὰ μέσα στὸ κύπελλο τοῦτο καὶ καταλήγει σὲ κομψὸ ἀνασθήκωμα, σ' ἓνα λόφο πλασμένο γιὰ τὴν πιὸ μακάρια ὄνειροπόληση. Καὶ στὸ στενότερο μέρος τῆς γλώσσας αὐτῆς, ἀνάμεσα στὴν ὑπόλοιπη στεριά καὶ στὸ λόφο, πενήντα μέτρα στὸ ψηλότερο σημεῖο της, ἐπάνω ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς λίμνης, χτισμένη μία πολιτεία, πού παρ' ὅλο τὸ ξανάνιωμά της, διατηρεῖ ἀπείραχτο τὸ μεσαιωνικὸ χαρακτήρα της.

Πανύψηλα δέντρα διαγράφουν ἀναπαυτικά σχήματα ὁλόγυρα στὴν ἀκρογιαλιά. Οἱ λόφοι γύρω πρασινίζουν, τὰ σπίτια τῆς πολιτείας μὲ τοὺς ξύλινους σκεπαστοὺς ἐξῶστες καὶ τὶς σκιερὲς αὐλὲς ἢ μὲ τὶς βεράντες καὶ τὰ μπαλκόνια τοῦ σύγχρονου ρυθμοῦ ἀνθίζουν καὶ φεγγοβολοῦν σὲ ἀπίστευτη ποικιλία χρωμάτων. Οἱ γλάστρες εἶναι κατάφορτες ἀπὸ τὴν ἀτε-

λεύτητη ἀνθοφορία τους, οἱ κῆποι γεμίζουν μὲ τὰ πλατιά, καταπράσινα φύλλα καὶ τὰ ματάκια τῶν ἀνοιγμένων μπουμπουκιῶν. Σκια καὶ σιωπὴ βασιλεύει στὰ λιθόστρωτα τῆς πολιτείας, ποῦ δὲν τὰ αἰσθάνεται κανεὶς βασανιστικά στὰ πόδια του, μὲ τὸν ἀτελεύτητο ἀνήφορο καὶ κατήφορό τους, γιατί τὸν ξεκουράζει ἡ γαλήνη καὶ ἡ δροσιά. Στὴ λίμνη κάτω ἐλαφρὰ μονόξυλα ἀνοίγουν τ' αὐλάκια τους στὸ νερό· ψαράδες συναθροίζονται τὸ χρυσάφι τῆς λίμνης, τὰ ποικιλότατα ψάρια της, ποῦ πουλιοῦνται σὲ ὅλη τὴ γύρω περιοχὴ καὶ ἀκόμη μακρύτερα. Ἀμέριμα παιδιά τραγουδοῦν. Κουρασμένοι στρατοκόποι κάθονται στὸ στηθαῖο τοῦ περιφερειακοῦ δρόμου καὶ ἀναπαύουν τὸν κόπο τους. Νομίζει κανεὶς πὼς βρίσκεται μπροστὰ σ' ἓνα κομμάτι γῆς καὶ θάλασσας.

Τὰ νέα σπίτια, πολυώροφα, ἄνετα, φωτεινά, ἀνθισμένα, εὐχάριστα παίρνουν τὴ θέση τους μὲ κάποιο μέτρο καὶ μὲ κάποιο σχέδιο σιμὰ στὰ παλιὰ ἀρχοντικά, ποῦ σὲ κάνουν νὰ τὰ σέβεσαι μὲ τὴν καλὴ τους διατήρηση καὶ μὲ τὸν ἄερα τῆς πραγματικῆς ἀρχοντιᾶς τους. Καὶ οἱ παλιὲς ἐκκλησίες, καμιά ἐβδομηνταριά, πλουσιώτατες σ' ἐσωτερικὴ διακόσμηση, κομψότατες στὴν ἀρχιτεκτονικὴ τους, σοῦ ἐμπνέουν κατάνυξη.

Ἡ Καστοριά βρίσκεται σὲ γεωγραφικὸ σημεῖο νευραλγικὸ κι αἰῶνες πολλοὺς ὑπῆρξε κάστρο παρὰ πολιτεία. Ἀπομένουν ἀκόμη μερικὰ σημάδια τῶν παλιῶν της τειχῶν, μὲ τοὺς ὀχυρωμένους πύργους καὶ τὴ μοναδική τους πύλη. Καὶ κράτησε σ' εὐτυχισμένους καὶ δυστυχισμένους καιροὺς ἀπείραχτη τὴν ἐθνικὴ ὑπαρξή της, τὴν ἐμπορικὴ καὶ βιοτεχνικὴ της δραστηριότητα καὶ τὴν πνευματικὴ της καρποφορία. Οἱ ἐκκλησίες της εἶναι ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικότερα δείγματα τῆς μεγάλης ἀκμῆς της. Οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι, ὁ Ἅγιος Στέφανος καὶ οἱ Ταξιάρχες εἶναι οἱ παλιότερες ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες αὐτές.

Ἡ πολλή προκοπή εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῶν Καστοριανῶν. Ὅταν βλέπη κανεὶς τὸν κομφὸ καὶ πολιτισμένο κόσμον, ποὺ γεμίζει τὸ καλοκαίρι τοὺς δρόμους τῆς Καστοριᾶς, καὶ τὴν εὐγένεια καὶ προθυμία τῶν μόνιμων κατοίκων της, συμπεραίνει πολὺ εὐκολα πὼς κάποιο μυστικὸ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ, ἱκανὸ νὰ δικαιολογήσῃ μία τέτοια ἐξέλιξη σὲ μία ἀκραία πολιτεία μὲ δέκα χιλιάδες ψυχές. Καὶ τὸ μυστικὸ αὐτὸ συνοψίζεται σὲ μία μόνο λέξη: γουναρικά!

Οἱ Καστοριανοὶ εἶναι γουναράδες ἐδῶ καὶ πεντακόσια χρόνια. Σκορπισμένοι στὰ πέρατα τῆς γῆς, κατεργάζονται τὸ δέρμα τῶν ζώων καὶ ντύνουν τίς κυρίες ὅλων τῶν ἡπείρων μὲ ἀφροὺς μαλακῶν τριχωμάτων. Ἀνοίγουν μεγάλα καταστήματα στὴν Ἀθήνα, στὸ Παρίσι, στὸ Λονδίνο, στὴ Λιψία, στὴ Βενετία (παλαιότερα), στὴ Νέα Ὑόρκη καὶ σχηματίζουν τεράστιες περιουσίες. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς θυμοῦνται καὶ τίς ἀνάγκες τῆς μικρῆς τους πατρίδας καὶ στέλνουν γιὰ σχολεῖα, γιὰ δρόμους, γιὰ ὑδραγωγεῖα, γιὰ ἓνα σωρὸ ἐθνικὸς καὶ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς. Ὅσοι πάλι μένουν ἐδῶ, μαθαίνουν ἀπὸ μικροὶ νὰ δουλεύουν τὰ ὠραῖα τριχωτὰ δέρματα. Καὶ εἴτε στὰ σπίτια τους εἴτε σὲ βιοτεχνικὰ ἐργαστήρια, ἐξασφαλίζουν ὅχι μόνον τὸ ψωμὶ ἀλλὰ καὶ τὴν καλοπέρασή τους μὲ τὴ μοναδική τούτη ἀπασχόληση τοῦ τόπου. Καὶ λέω «μοναδική», γιατί οἱ περισσότεροι Καστοριανοὶ εἶναι γουναράδες!

Πῆγα καὶ σὲ σπίτια καὶ σ' ἐργαστήρια. Εἶδα στὰ κατώγια στοιβασμένα τὰ δέρματα, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ καὶ τὴν Ἀμερική, γιατί οἱ Καστοριανοὶ δὲ δουλεύουν παρὰ σὲ περιορισμένη ἔκταση ὁλόκληρα δέρματα ζώων. Ἡ ἀπαράμιλλη ἱκανότητά τους ἔγκειται (βρίσκεται) στὴ χρησιμοποίηση τῶν μικρῶν κομματιῶν, ποὺ μένουν στοὺς μεγάλους οἴκους τοῦ ἐξωτερικοῦ ὥστερ' ἀπὸ τὸ κόψιμο τῶν γουναρικῶν ἀπὸ τὰ δέρματα τῶν ζώων. Αὐτὰ ἐκεῖνοι θὰ τὰ πετοῦσαν

ἀχρησιμοποίητα, ἂν δὲν τὰ ἔπαιρναν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν γουναρικῶν τῆς Καστοριᾶς καὶ δὲν τὰ ξαναδούλευαν μὲ τὴν καταπληκτικὴ λεπτότητα τοῦ χεριοῦ τους οἱ Καστοριανοί!

Εἶδα καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν δεμάτων αὐτῶν. Χιλιάδες μικρὰ μαλλιαρὰ κομματάκια, πού πολὺ πρόθυμα θὰ τὰ πετοῦσε κανεὶς στὰ σκουπίδια. Μὰ ὁ γουναράς τῆς Καστοριᾶς τὰ παίρνει, τὰ ξεχωρίζει ἓνα ἓνα μὲ ἀφάνταστη ὑπομονή, ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τοῦ ζώου, μὲ τὴν ποιότητα τῆς τρίχας, μὲ τὸ χρῶμα, μὲ τὸ μᾶκρος. Κόβει καὶ πετάει τ' ἄχρηστα, προσέχοντας μὴν καταστρέψῃ καὶ μία μόνο χρησίμη τρίχα, τὰ ράβει ἔπειτα μὲ τὴν εἰδικὴ ραπτομηχανή, τὰ χρωματίζει, ἂν χρειάζεται. Καὶ τὰ ξαναστέλνει στὴν Εὐρώπη ἢ στὴν Ἀμερικὴ σὲ μεγάλα ὁμοιόμορφα κομμάτια, πού θὰ γίνουν πολὺ εὐκόλα ζακετάκια, πανωφόρια, καὶ θὰ πουληθοῦν εὐκολώτερα, σὲ τιμὲς κατώτερες, πολὺ κατώτερες ἀπὸ τὰ μονοκόμματα.

Ἔτσι οἱ Καστοριανοὶ γουναράδες ρυθμίζουν τὸ παγκόσμιο ἐμπόριο τῶν γουναρικῶν, εἰσάγουν στὸν τόπο συνάλλαγμα καὶ κερδίζουν καὶ οἱ ἴδιοι πολλὰ. Τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀπίστευτὴ εὐκολία πού χαρακτηρίζει τὶς ἀποδημίες τους. Πᾶνε στοὺς ξένους τόπους, σὰ νὰ πηγαίνουν σ' ἓνα κοντινὸ χωριό, μαθαίνουν ξένες γλῶσσες, ὠφελοῦνται ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τῶν ἄλλων.

Μὰ ἡ νοσταλγία τῆς πατρίδας μένει πάντα ἀγίατρευτη. Δὲν ἀπάντησα ὥς τώρα Καστοριανὸ πού νὰ μὴ μοῦ παινέψῃ μὲ παράπονο καὶ μὲ πόνο τὴν Καστοριά.

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος

83. ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΣΤΟΝ ΠΛΟΥΤΩΝΑ

Ήταν πολύ τὸ ἀνοιξιάτικο φῶς, ὅταν φτάσαμε στὴν εἴσοδο τῆς μεγάλης σπηλιᾶς, τρία περίπου χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, καὶ μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους εἶδαμε πῶς ἔπρεπε νὰ προχωρήσουμε ἀνάμεσα σὲ σκιές. Ἕνας πρόχειρος ἡλεκτροφωτισμὸς εὐκόλυνε τὸ περπάτημά μας, δηλαδὴ τὸ σκαρφάλωμά μας, χωρὶς νὰ διαλύῃ τὸ μυστήριο. Καὶ ὅλοι εἴχαμε τὴν αἴσθηση πῶς ὁ Ἀπόλλωνας, ποὺ ἔλαμπε πάνω στὴν ἡπειρωτικὴ γῆ, μᾶς παρέδωσε στὸν Πλούτωνα καὶ στὸ σκοτάδι του.

Ἡ φήμη τοῦ σπηλαίου εἶναι μεγάλη, ὅσο καὶ ἂν ἡ ἱστορία του περιορίζεται ἀκόμη σὲ λίγα ἐξακριβωμένα στοιχεῖα. Μᾶς εἶχαν πεῖ πῶς θὰ ἰδοῦμε πολλὰ καὶ θαυμάσια, μὲ τὰ πρῶτα ὅμως βήματα καὶ ἀπὸ τὶς πρῶτες πληροφορίες, ποὺ πήραμε ἀπὸ τὸν πρόθυμο συνοδὸ μας, καταλάβαμε πῶς μᾶς περίμεναν περισσότερα.

Ἡ σπηλιὰ τοῦ Περάματος τῶν Ἰωαννίνων ἔχει ἡλικία ποὺ ἀκόμη δὲν τὴ μέτρησε, καθὼς μᾶς ἐξήγησαν, ἡ ἐπιστήμη. Ἔρχεται ἀπὸ τὸν πολὺ παλιὸ καιρὸ, ἀπὸ τοὺς μακρινοὺς αἰῶνες, ποὺ ἀγωνίζεται ὁ ἄνθρωπος νὰ τοὺς βάλλῃ στὴ σειρὰ καὶ νὰ τοὺς ἀποκρυπτογραφήσῃ, καὶ ὅμως κάθε τόσο τοὺς χάνει μέσα στὸ προϊστορικὸ σκοτάδι. Ἔρχεται ἡ σπηλιὰ τοῦ Περάματος ἀπὸ τοὺς μυθικοὺς χρόνους, ποὺ ἡ γῆ ἄρχισε νὰ παίρνῃ μορφή καὶ ὁ ἄνθρωπος ν' ἀντρεῖσῃ καὶ νὰ παλεύῃ μὲ τὰ θηρία ἢ μὲ τὰ πνεύματα. Κατασκευὴ πανάρχαια ἡ σπηλιὰ τῆς Ἠλείρου, μυστικὸ τῆς γῆς, ποὺ τακτοποιεῖ τὶς δυνάμεις της, τὸ χῶμα της, τὶς πέτρες της, τὰ μέταλλά της, τὰ ποτάμια της, τὶς πηγές της, ὅπως θέλει αὐτὴ καὶ ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ παρακολουθήσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ ὁ ἄνθρωπος.

Τὴ θύρα της τὴν κράτησε κλειστὴ ὡς πρὶν ἀπὸ λίγα χρό-

νια. Τὴν ἀνοίξαν στὸν πόλεμο τοῦ 1940 σὲ ὥρα ἀνάγκης καὶ στὴν κατοχή. Ἀργότερα πέρασαν οἱ ἐπιστήμονες πρὸ μέσα κι ἔφτασαν σὲ βάθος, στὰ ὀχτακόσια πενήντα μέτρα. Καὶ τί εἶδαν, δηλαδή τί ἀνακάλυψε ἡ πείρα τους καὶ ἡ μελέτη, ὅα μᾶς τὸ εἰποῦν αὔριο, μεθαύριο, ἴσως καὶ σὲ μερικὰ χρόνια. Τί βλέπει ὅμως ὁ κάθε ἐπισκέπτης, αὐτὸς ποὺ βρίσκεται μπρὸς στὴν κρυφὴ ὁμορφιὰ τῆς γῆς καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἱστορία της, μποροῦμε νὰ τὸ εἰποῦμε καὶ τώρα.

Ἡ πρώτη μας ἐκπληξὴ ὑποχρεώνει τὸ συνοδὸ νὰ μᾶς προειδοποιήσῃ. Μᾶς βλέπει ἄφωνους ἐμπρὸς στοὺς σταλακτίτες καὶ στοὺς σταλαγμίτες τῆς εἰσόδου καὶ μᾶς βεβαιώνει μὲ τὴν εὐσυνειδησία τουριστικοῦ ὑπαλλήλου, ποὺ ὀφείλει νὰ πολλαπλασιάσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπισκεπτῶν: «Ἀκόμη δὲν εἶδατε τίποτε!». Μᾶς ὑπόσχεται πολλά, ἀλλὰ καὶ μᾶς λέει κάθε τόσο νὰ προσέχουμε τὰ βήματά μας ἐπάνω στὰ σκαλοπάτια ἀπὸ τσιμέντο, ποὺ ἔχουν κάμει, γιὰ νὰ διευκολύνουν τοὺς ἐπισκέπτες στὴν ἐξερεύνηση τοῦ σπηλαίου. Πῶς ὅμως νὰ προσέχῃς καὶ πῶς νὰ ἔχῃς τὰ μάτια στὰ πόδια σου, ὅταν πρέπει διαρκῶς νὰ βλέπῃς γύρω σου τὴ θαυμάσια, τὴν ἀσύλληπτη ποικιλία μορφῶν καὶ σχημάτων, ποὺ ἔχουν κρεμάσει οἱ σταλακτίτες ἢ ἔχουν ὑψώσει οἱ σταλαγμίτες σ' ἓνα βάθος, ποὺ δὲν τελειώνει καὶ ὅλο σὲ προκαλεῖ καὶ ὅλο καινούργια πράγματα προβάλλει;

Ἐδῶ μία καθαρὰ σχηματισμένη σεβάσμια μορφή μὲ μακριὰ μαλλιά καὶ πλούσια γενειάδα, ἐκεῖ ἓνα πουλὶ κρεμασμένο ἀνάποδα, παρακάτω ἓνα γυναικεῖο κεφάλι, ἓνα λουλούδι ἢ ἓνα τσαμπὶ σταφύλι, χίλια δύο ἄλλα πρόσωπα καὶ ἀντικείμενα, ποὺ μοιάζουν μὲ ὅ,τι ἔχομε καὶ βλέπομε ἔξω στὸν ἥλιο. Καὶ ὅμως εἶναι ἀλλιόωτικα, εἶναι οἱ ὁμορφιὲς καὶ οἱ αὐθαίρετες ἀναλογίες τοῦ σκοταδιοῦ, εἶναι ἡ ἀκίνητη ζωὴ τοῦ σπηλαίου, ποὺ κάνει ἀτάραχη τὴν πορεία της καὶ δὲ βιάζεται καὶ

δὲ νοιάζεται γιὰ τίποτε, πού ἀδιαφορεῖ προπάντων γιὰ ὅ,τι γίνεται πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, στὸ φῶς, στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὸν κόσμον τους.

Πρὶν περάσωμε στὸ σπήλαιο, προσπαθήσαμε νὰ τακτοποιήσουμε τὰ διαβάσματά μας καὶ θυμηθήκαμε πῶς ἔχει κι ἄλλες ἀξιόλογες σπηλιές ὁ τόπος μας, στὸν Παρνασσό (τὸ Κωρύκειο ἄντρο), στὴν Κρήτη, στὴ Μάνη, στὴν Ἀντίπαρο, πῶς ἔχει τὶς δικές του σπηλιές, πολὺ φημισμένες μάλιστα, καὶ ὁ ἄλλος κόσμος. Θυμηθήκαμε ἀκόμη πῶς τὸ πιὸ μεγάλο σπήλαιο βρίσκεται στὴ Βόρειο Ἀμερικὴ, στὴν Πολιτεία Κεντώκυ καὶ μὲ τὰ πέντε του πατώματα (τὸ τελευταῖο εἶναι ἑκατὸν πέντε μέτρα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς) κάνει τὸν ἐπισκέπτη νὰ τὰ χάσῃ. Μὰ δὲν πέρασαν πέντε λεπτά καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ξεχάσαμε.

Εἴχαμε γύρω μας ἓνα ἀπίστευτα πλούσιο μουσεῖο γλυπτῶν καὶ θαυμάζαμε καὶ τρομάζαμε μπρὸς στὸν ἄργὸ ρυθμό, πού θ' ἀκολούθησε ἡ δημιουργία αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

Σταλαγματιὰ σταλαγματιὰ ἔγιναν ὅλες αὐτὲς οἱ μορφές, ὅλα αὐτὰ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτά, ὅλη αὐτὴ ἡ ὑπόγεια πλάση, μέσα σὲ μιὰ νύχτα, πού ποιὸς μπορεῖ νὰ εἰπῇ πότε ἄρχισε καὶ τί φωνὲς τοῦ κάτω κόσμου ἄκουσε, τί μυστικὰ κλείνει καὶ τί ἔχει νὰ διηγηθῇ σὲ ὅποιον μπορεῖ νὰ πάῃ κοντά της καὶ νὰ καταλάβῃ τὴ γλώσσα της.

Προχωρούσαμε, ὅλο προχωρούσαμε, ἀπὸ τὴ μία αἶθουσα στὴν ἄλλη — ἡ ἐπιστήμη καὶ ὁ τουρισμὸς χώρισαν τὸ σπήλαιο σὲ «αἶθουσες», στὴν αἶθουσα τῆς Περσεφόνης κ.ἄ. —, στεκόμαστε λίγο κάτω ἀπὸ τοὺς σταλακτίτες ἢ πάνω ἀπὸ τοὺς σταλαγμίτες, μέναμε σιωπηλοὶ καὶ ὁ θαυμασμὸς μας γινόταν ὁλοένα καὶ πιὸ μεγάλος τρόμος. Εἴχαμε μπρὸς μας καὶ τὸν βλέπαμε σ' ἓνα καταπηκτικὸ του κατόρθωμα τὸ ρυθμὸ τῆς αἰωνιότητος, τὸν ἄργό, τὸν ἀδιάφορο γιὰ ὅλα, τὸν

παντοδύναμο, τὸν θαυμάσιο αὐτὸν πλάστη. "Όταν ὅμως φτάσης νὰ ἰδῇς αὐτὸ τὸ ρυθμό, εἶναι σὰ νὰ εἶδες τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν μπορεῖς παρὰ νὰ τρομάξης καὶ νὰ πέσης νὰ προσκυνήσης.

Μείναμε ἀρκετὴ ὥρα στὴ μεγάλη σπηλιὰ τοῦ Περάματος. Καὶ ὅταν βγήκαμε πάλι στὸ φῶς, βρήκαμε λίγο ὅ,τι ἀπλωνόταν γύρω μας, τὰ βουνά, τοὺς κάμπους, τὰ ζῶα, τὰ δέντρα, τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου. "Όλα αὐτὰ καὶ ὅλα τ' ἄλλα δὲν ἦταν πιά γιὰ μᾶς παρὰ μία ἐπιφάνεια, πού ζητοῦσε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴ φλούδα τῆς γῆς καὶ νὰ ψάξῃ, νὰ μάθῃ καὶ νὰ ἰδῇ τοὺς κόσμους πού σκεπάζει, τίς δυνάμεις καὶ τίς ὁμορφιές πού κρύβει.

Πέτρος Χάρης

84. ΣΤΑ ΨΗΛΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΕΛΜΟΥ

Ἀπὸ τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα

Ἀπὸ μικρὸ παιδὶ εἶχα τὸν πόθο νὰ δῶ τὰ δυὸ μεγάλα μοναστήρια, πού εἶναι σκαρφαλωμένα στὶς κορφές τοῦ Χελμοῦ, κοντὰ στὰ Καλάβρυτα: τὴν Ἀγία Λαύρα καὶ τὸ Μέγα Σπήλαιο. Ὁ πόθος μου αὐτὸς μεγάλωσε, ὅταν ἔμαθα πὼς τὸ ταξιίδι ἀπ' τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ σιδηρόδρομο ὁδοντωτό. Μοῦ ἦταν δύσκολο νὰ καταλάβω τὶ χρειάζονται τὰ δόντια στὸ σιδηρόδρομο καὶ τί δόντια ἦταν αὐτά.

Ἵστερα ἀπὸ δίωρο σιδηροδρομικὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν Πάτρα πρὸς τὴν Ἀθήνα, βρίσκομε τὸ Διακοφτό. Εἶναι βουτηγμένο κι αὐτὸ στὴν πρασινάδα, ὅπως καὶ ὅλη ἡ πελοποννησιακὴ πα-

ραλία τοῦ Κορινθιακοῦ. Ἐκεῖ πρέπει νὰ διακόψωμε τὸ ταξίδι μας καὶ νὰ μποῦμε σ' ἄλλο τρένο. Μᾶς περιμένει στὴν πίσω πλευρὰ τοῦ σταθμοῦ.

Ὅταν τὸ πρωτοβλέπη κανεῖς, δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὰ γέλια. Ἡ μηχανὴ καὶ τὰ βαγόνια δὲν εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ ἓνα μικρὸ αὐτοκίνητο. Θυμίζουν τὰ πρωτοχρονιάτικα παιγνίδια τῶν παιδιῶν.

Καὶ ὅμως τὸ μικροσκοπικὸ αὐτὸ τρένο κάνει τὸ δυσκολότερο σιδηροδρομικὸ ταξίδι στὴν Ἑλλάδα. Ξεκινᾷ ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ σκαρφαλώνει 750 μέτρα ψηλά. Τόσο ὑψόμετρο ἔχουν τὰ Καλάβρυτα.

Μόλις ξεμακρύνουμε λίγο ἀπὸ τὸν κάμπο, μπήκαμε σὲ μιὰ στενὴ κι ἀτέλειωτη χαράδρα· δίπλα στὴ γραμμὴ κυλοῦσε τὰ θολὰ καὶ πλούσια νερά του ὁ Βουραϊκὸς. Κάθετοι καὶ γυμνοὶ ὑψώνονται δίπλα μας οἱ βράχοι τῆς χαράδρας.

Τὸ τρένο πήγαινε σύρριζα στὸ βράχο, γιὰ νὰ μὴν πέσῃ στὸ ποτάμι. Σὲ πολλὲς μεριὲς ὁ βράχος ἦταν βαθιὰ σκαλισμένος, γιὰ νὰ χωρέσῃ μέσα τὸ τρένο. Κι ὅταν καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν μποροῦσε νὰ γλιτώσῃ, τρύπωνε σὲ σκοτεινὲς σήραγγες κι ἔβγαινε στὴν ἄλλη ἄκρῃ τοῦ βράχου.

Προχωρώντας βρῖσκαμε ὁμαλότερες βουνοπλαγιές, κατὰφυτες ἀπὸ ἀγριολούλουδα κι ἀγριόδεντρα. Αὐτά, μαζὶ μὲ τὰ πυκνὰ καὶ θεόρατα πλατάνια τῆς ποταμιᾶς, ὁμόρφαιναν ὅλο τὸν τόπο γύρω μας κι ἔκαναν τὸ ταξίδι γοητευτικόν. Στὶς περισσότερες ὅμως μεριὲς οἱ πανύψηλοι βράχοι ἦταν ἄγριοι, ἀνήλιοι καὶ γυμνοί· ἀπορεῖ κανεῖς πῶς ρίζωσαν σ' αὐτοὺς μερικοὶ καχεκτικοὶ θάμνοι· ταράζονται διαρκῶς ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ φαίνονται πῶς τρέμουν μὴν πέσουν κάτω στὴν ἄβυσσος τοῦ Βουραϊκοῦ.

Κι ὁ Βουραϊκὸς μὲ τὸ ρόχθο τῶν πλούσιων νερῶν του σκόρπιζε γύρω του τὴν ἰδιαίτερη μουσικὴ του· κι οἱ συχνοὶ



καταρράχτες του είχαν απερίγραπτη φυσική μεγαλοπρέπεια.

Σε κάποιο σημείο, πού ο δρόμος γινόταν πολύ ανηφορικός, είδαμε επιτέλους τί θα πῇ ὀδοντωτός σιδηρόδρομος. Στή μέση ἀπὸ τίς δυὸ σιδερένιες γραμμὲς ἦταν ἄλλες δυό, κοντὰ κοντά, κι ἔμοιαζαν σὰ μεγάλα χοντρά πριόνια μὲ τὰ δόντια πρὸς τὰ ἐπάνω. Ἐπάνω σ' αὐτὲς θὰ κυλοῦσαν ἄλλοι τροχίσκοι, ὅχι σὰν τοὺς συνηθισμένους τῆς ἀτμομηχανῆς πού κυλοῦν ἐπάνω στὶς γνωστὲς γραμμές· αὐτοὶ εἶχαν δόντια ὀλόγυρα, πού χώνονταν ἀνάμεσα στὰ δόντια τῶν μεσαίων γραμμῶν. Ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη οἱ ὀδοντωτοὶ αὐτοὶ τροχοὶ ἔμεναν ἀχρησιμοποίητοι· ἅμα ὅμως φτάσαμε στὴν ὀδοντωτὴ γραμμή, ἀκούμπησαν σ' αὐτὴ κι ἔτσι ταξιδεύαμε μὲ διπλοὺς τροχοὺς.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ μηχανὴ εἶναι ἀσφαλισμένη.

Ἄν συμβῇ καὶ πάθῃ τίποτε ἐκεῖ στὸν ἀνήφορο, σταματᾷ στὸν τόπο· χωρὶς τοὺς ὀδοντωτοὺς τροχοὺς, σὲ τέτοια κακὴ

ώρα, θά κατρακυλοῦσε πίσω καί θά συντριβόταν μέ τὸ βα-
γόνι καί τοὺς ἐπιβάτες μαζί.

Καί πάλι δὲν ἦταν ὅλη ἡ γραμμὴ ὀδοντωτή. Πιο ἐπάνω,
ὑποὺ ὁ τρόπος ἦταν ὁμαλότερος, βρήκαμε πάλι τὴ συνηθι-
σμένη γραμμή.

Γιὰ τὰ 22 χιλιόμετρα ὅλης τῆς διαδρομῆς τὸ τρενάκι μας
χρειάστηκε δυόμισι ὥρες. Ἀλλὰ θά ἤμαστε εὐχαριστημένοι
νὰ βαστοῦσε καί πιο πολύ. Δέ χορταίναμε τίς φυσικὲς ὁμορ-
φιές, ποὺ μᾶς τριγύριζαν ἀπὸ παντοῦ. Λίγο λίγο, ἀπὸ τὰ
πεῦκα καί τὰ πουρνάρια ἀνεβαίναμε στὰ βαθυπράσινα ἔλατα
τοῦ Χελμοῦ.

Ἡ κοιλάδα τοῦ Βουραϊκοῦ ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι στενὴ
καί τὰ νερά του κατρακυλοῦσαν πάντα μέ ὀρμή. Πολλὲς φο-
ρὲς νόμιζε κανεὶς πὼς θά μπορούσε, ἀπλώνοντας τὰ χέρια
του, νὰ φτάσῃ καί τοὺς δυὸ ἀντιμέτωπους βράχους.

Καί τὸ τρενάκι μας ὅλο κι ἀνέβαινε τὸν ἀνήφορο βογκών-
τας καί ταράζοντας τὴν ἡσυχία τῶν γύρω βουνῶν μέ τοὺς
βόγκους του καί τὴ φλύαρη σφυρίχτρα του.

Χωρὶς ἄλλο οἱ δυὸ πλευρὲς τῆς χαράδρας αὐτῆς, ποὺ
κράτησε ὅσο καί τὸ ταξίδι μας, ἦταν κάποτε ἐνωμένες. "Ο-
που στὴ μιὰ πλευρὰ ὁ βράχος προβάλλει πρὸς τὰ ἔξω, στὴν
ἀντικρινὴ φαίνεται ἓνα βαθούλωμα· ὥστε, ἂν μπορούσαμε νὰ
σπρώξουμε τίς δυὸ πλευρὲς, θά ταίριαζε εὐκολα ἡ μιὰ μέ τὴν
ἄλλη. Ποιὸς ξέρει, ἐδῶ καί χιλιάδες χρόνια, ποιὸς τρομερὸς
σεισμὸς ἀνοίξε τὸν τόπο καί σχημάτισε τὴ χαράδρα ποὺ βλέ-
πομε, κι ἔτσι βρήκανε σ' αὐτὴ διέξοδο τὰ νερά τοῦ Βουραϊ-
κοῦ, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ πολὺ μακριά, ἀπὸ τὸν Ἑρύμανθο.

Κάποτε φτάσαμε στὰ Καλάβρυτα· εἶναι μιὰ μικρὴ πολι-
τεία μέ δυὸ χιλιάδες ψυχὲς καί μέ ἄφθονα δέντρα καί νερά.

Ἁγία Λαύρα

Πολὺ πρῶτὴ τὴν ἄλλη μέρα τραβήξαμε γιὰ τὴν Ἁγία Λαύρα· δὲν ἀπέχει οὔτε πέντε χιλιόμετρα. Μὲ βαθιὰ συγκίνηση ἀντικρίσαμε σὲ λίγο τὸ μοναστήρι, κατάκορφα σ' ἓνα κατάφυτο λόφο, ὀχτακόσια μέτρα ψηλότερα ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Φτάσαμε στὸν ἱστορικὸ πλάτανο, ποὺ ἔγινε τὸ μεγάλο πανηγύρι τοῦ 21. Δίπλα του ὑψώνεται καὶ τώρα ἡ ἐκκλησία, ποὺ λειτούργησε ὁ Γερμανὸς στὶς 25 Μαρτίου. "Ὅταν μπῆκα νὰ προσκυνήσω, ἄθελα θυμήθηκα τοὺς στίχους τοῦ Βαλαωρίτη:

«Ποιὸς εἶν' ἐκεῖνος ὁ παπάς, ποὺ μ' ὄψη ἀναμμένη
σὰν φῶς ἀπὸ τῆς ἐκκλησιᾶς τὸ Ἱερὸ προβαίνει;».

Ἦταν ὁ Γερμανὸς τῶν Πατρῶν. Δεσπότης κι ὀπλαρχηγὸς μαζί. Τὸν τριγύριζαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τοῦ Μοριᾶ. Ἡ λειτουργία τελείωσε. Ὁ Γερμανὸς βγάζει τὸ χρυσοκέντητο λάβαρο τῆς Ὡραίας Πύλης καὶ τὸ κρεμᾷ σ' ἓνα κοντάρι σὰ σημαία. Φορώντας ἀκόμη τὴν ὀλόχρυση στολή του, βγαίνει ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ σταματάει ἀποκάτω στὸν πλάτανο. Παπάδες, παλικάρια καὶ καπεταναῖοι τὸν ἀκολουθοῦν. Κάποια στιγμή ὑψώνει τὸ Λάβαρο κι ὅλοι γονατίζουν. Ρωτᾷ:

«Ποιὸς θέλει τὴ σημαία μου; ποιὸ χέρι τὴν ἀξίζει;
Τὸ χέρι ἀπλώνει ὁ Μοριάς· ἡ Ρούμελη τὴν πιάνει.
Τὸ Σούλι τὴν ἀναζητᾷ· τήνε ζηλεύει ἡ Μάνη.
Κι ὁ Ὑψηλάντης, ἄρρωστος, ἀπὸ τὴ φυλακὴ του
μὲ δάκρυα τὴν εὐλογεῖ καὶ σβήνεντ' ἡ ψυχὴ του».

"Ἄν καὶ ἦταν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὁ Γερμανὸς ψάλλει τὸ Χριστὸς Ἀνέστη· ἤθελε νὰ δηλώσῃ μ' αὐτὸ τῆς Πατρίδας τὴν Ἀνάστασι. Ὅλοι κλαῖνε ἀπὸ συγκίνηση κι ὀρκίζονται στὸ Λάβαρο νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἑλλάδα ἢ νὰ σκοτωθοῦν. Τὰ

καριοφίλια βροντοῦν κι οἱ ραχοῦλες τοῦ Χελμοῦ ἀντιλαλοῦν
στά πέρατα τῆς γῆς τῇ μεγάλῃ ἀπόφαση.

Στὸ θησαυροφυλάκιο τοῦ μοναστηριοῦ σώζεται τὸ Λά-
βαρο· διατηρεῖται πολὺ καλὰ· στὸ ἐπάνω μέρος φαίνεται ἡ
τρύπα ποὺ τοῦ ἔκαμε μιὰ τούρκικη σφαίρα στὴ μάχη τῶν
Καλαβρύτων.

Πολλοὺς θησαυροὺς βλέπει ὁ ἐπισκέπτης ἐκεῖ μέσα.
Εἰκόνες ἀρχαιότατες· εὐαγγέλια χειρόγραφα, ντυμένα μὲ
χρυσάφι καὶ στολισμένα μὲ πολύτιμα πετράδια· σταυροὺς
πολύτιμους· λείψανα ἀγίων σὲ πολυτελεῖς θῆκες· χρυσοστό-
λιστα ἄμφια· ἔγγραφα ἀρχαιότατα σὲ μεμβράνες. "Ολα τὰ
θαύμασα κι ὅλα τὰ εἶδα μὲ βαθὺ σεβασμό· ἀλλὰ σὰν ἀντίκρισα
τὸ Λάβαρο, ἔμεινα ἄφωνος ἀπὸ συγκίνηση.

Κι ἓνα ἄλλο συγκίνησε πολὺ τὴν ψυχὴ μου: ἓνα πατριαρ-
χικὸ ἔγγραφο ἦταν κρεμασμένο στὸν τοῖχο μὲ χρυσὴ κορνίζα
κι εἶχε τὴν ὑπογραφή τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε'. Κοίταζα ὥρα
πολλὴ τὴν ὑπογραφή μὲ κατάνυξη· ἦταν γραμμένη μὲ τὸ ἴδιο
χέρι, ποὺ δέθηκε κάποτε μὲ χοντρὸ σκοινὶ καὶ τραβιόταν ἀπὸ
τὸν ὄχλο στὰ σοκάκια τῆς Πόλης. "Ενας ἀκόμη μάρτυρας
ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ποὺ χάρισε ἡ ἐκκλησία στὴν πατρίδα μας.

Μέγα Σπήλαιο

Γυρίζομε μὲ τὸ τρένο ἀπ' τὰ Καλάβρυτα στὸ σταθμὸ τοῦ
Σπηλαίου. Τὸ μοναστήρι ἀπέχει μιὰ ὥρα περίπου ἀπ' τὸ
σταθμὸ καὶ δὲ φαίνεται ἀπ' τὸ δρόμο. Εἶναι κολλημένο σ' ἓνα
βράχο, ὅπως οἱ φωλιές τῶν χελιδονιῶν στοὺς τοίχους τῶν
σπιτιῶν. Εἶναι σὲ ὕψος χίλιων μέτρων, μέσα στὰ ἔλατα.

Ἡ διαδρομὴ ἀπὸ τὸ σταθμὸ στὸ Σπήλαιο εἶναι γοητευ-
τικὴ. Φυτεῖες ἀπέραντες. Ἀτελείωτες οἱ ἀνθισμένες τριαν-
ταφυλλιές. Κι ἀνάμεσα σὲ τόση ἀνθηση, μιὰ ἀπέραντη πα-
ράταξη ἀπὸ κυσέλες. Νερὰ τρέχουν παντοῦ μέσα στοὺς κή-

πους, μέλισσες βομβοῦν, ἀηδόνια κελαηδοῦν, κουδούνια προβάτων ἀντιβοοῦν ἀπὸ τὰ βράχια· καὶ συχνὰ σκεπάζει ὅλο τὸ θόρυβο αὐτὸ ἡ γλυκόλαλη καμπάνα τοῦ μοναστηριοῦ.

Μέσα σὲ μιὰ βαθιὰ σπηλιὰ τοῦ βράχου βρέθηκε στὰ 362 μ.Χ. μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς εἰκόνες τῆς Παναγίας, ποὺ ἔκαμε ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς. Δὲν εἶναι εἰκόνα ζωγραφισμένη, εἶναι ἄγαλμα καμωμένο ἀπὸ κερί καὶ μαστίχα. Εἶναι τὸ μοναδικὸ ἔργο πλαστικῆς ποὺ ἔχει ἡ ἐκκλησίᾳ μας. Διατηρεῖται λαμπρὰ μέσα σ' ἀσημένια θήκη, γεμάτη ἀπὸ πολύτιμα ἀφιερώματα.

Στὴν ἴδια σπηλιὰ ἔβγαινε καὶ βγαίνει καὶ τώρα ἀκόμη ἀστεῖρευτο νερό. Ἐκεῖ χτίστηκε ἓνα ἐκκλησάκι καὶ δίπλα σ' αὐτὸ κόλλησαν τὸ κελὶ τους οἱ δυὸ καλόγεροι ποὺ βρῆκαν τὴν εἰκόνα.

Δὲν ἔλειψαν κι ἀπὸ τὸ Σπήλαιο οἱ βαρβαρικὲς ἐπιδρομές· γι' αὐτὸ κι οἱ καλόγεροι ἀναγκάστηκαν νὰ χτίσουν ἐπάνω στὸ βράχο τοῦ μοναστηριοῦ ἓναν τρίπατο πολεμικὸ πύργο.

Ὅταν ὁ Ἱμπραήμης κατάκλυσε ὅλο τὸ Μοριά, ζήτησε καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ μοναστηριοῦ κι ἔκαμε ἐκστρατεία ὀλόκληρη, γιὰ νὰ τὸ κυριέψη. Τριακόσιοι καλόγεροι, βοηθημένοι κι ἀπὸ ἄλλα τόσα παλικάρια, ἔφεραν ἀντίσταση τρομερή. Καὶ τὸ μοναστήρι σώθηκε.

Ὅταν τελείωσα τὸ προσκύνημα τοῦ μοναστηριοῦ, ἀνέβηκα στὸν πύργο· οἱ τέσσερις τοῖχοι κι ἡ στέγη σώζονται ὅπως ἦταν· μιὰ μαρμαρίνη πλάκα, τοποθετημένη στὴν εἴσοδο, θυμίζει στὸ διαβάτη τὴ φονικὴ μάχη, ποὺ ἔγινε στίς 24 Ἰουνίου 1827. Κι ἓνα κανονάκι στὴν αὐλή, ἄφωνο κι ἔρημο στὴ μοναξιὰ τοῦ βουνοῦ, συλλογιέται πόσες φορὲς ἀντιλάλησαν τὴ βροντερὴ φωνή του οἱ λαγκαδιὲς κι οἱ κορφοῦλες τοῦ Χελμοῦ.

Ξαπλωμένος στὸν ἴσκιο τοῦ πύργου, φαντάστηκα τοὺς ταπεινοὺς καλόγερους, γεμάτους πατριωτικὴ καὶ θρησκευ-

τική φλόγα, νὰ ὑψώνωνται ἀλύγιστοι μπροστὰ στὸ χαλαστὴ τοῦ Μοριᾶ· ξαναθυμήθηκα τὴ λειτουργία τοῦ Γερμανοῦ· πέταξε ὁ νοῦς μου στὴν πόρτα ποὺ κρεμάστηκε ὁ Πατριάρχης· θυμήθηκα τὴ θυσία τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τὸ μαρτύριο τοῦ Διάκου καὶ τόσων ἄλλων ἀμέτρητων κληρικῶν. Κι εἶπα μέσα μου:

Ράσο, εὐλογημένο ράσο! Πόσο σφιχτὰ ἀντάμωσες στὴν ψυχὴ σου θρησκεία καὶ πατρίδα! Πόσα βάσανα τράβηξες καὶ γιὰ τὶς δυό! "Ὅταν πρωτοῦρθαν τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, ὅλοι οἱ ἄρχοντες κι οἱ σοφοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πόλη στὴν Ἰταλία. Κι ὁ φτωχὸς ὁ ραγιάς, σὰν ἦρθε στὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὴν πρώτη ταραχὴ, δὲν εἶδε κανέναν ἄλλο γύρω του παρὰ τὸ κουρελιασμένο ράσο τοῦ παπᾶ. Ἐκεῖνος ὁ ἀπλοϊκὸς παπὰς δούλευε ὅλη μέρα στὸ χωράφι του· καὶ σὰ νύχτωνε καλὰ, τραβοῦσε γιὰ κανένα ἐρημοκλήσι ν' ἀνοίξη τὸ κρυφὸ σχολειό. Κι ἐκεῖνος ὁ ἀδύνατος παπὰς, μὲ τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς του, ἔχυνε βάλσαμο στὸν πόνο τοῦ ραγιά ὅλα τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Ὁ ἴδιος ὁ παπὰς ἄφηνε τὸ θυμιατὸ κι ἔπιανε τὸ καριοφίλι· καὶ τὸ εὐλογημένο ράσο ἀνέμιζε πάντα μπροστὰ σὲ κάθε πόλεμο καὶ σὲ κάθε χαλασμό. Κι ἔσωσε τὴ θρησκεία μας καὶ τὴν πατρίδα μας μαζὶ.

Ράσο, εὐλογημένο ράσο! Δίπλα στὸν τάφο τοῦ "Αἰγνωστοῦ Στρατιώτη, ποὺ ὅλοι οἱ λαοὶ ὑψώνουν, γιὰ νὰ τιμήσουν τὰ θυσιασμένα νιάτα, ἀξίζεις νὰ σοῦ ὑψώσωμε ἓνα σεμνὸ μνημεῖο καὶ νὰ γράψωμε ἐπάνω:

ΣΤΟΝ ΑἰΓΝΩΣΤΟ ΙΕΡΕΑ

85. ANAPPIXHΣH

Βράχοι πάνω στοὺς βράχους
κι ὅλο πηγές στὶς μασχάλες τῶν βράχων
κι ὅλο βράχοι ποὺ πᾶνε ψηλὰ
κι ὅλο νερά, ποὺ πηδοῦν καὶ γκρεμίζονται,
κι ὅλο φωνές ἀπ' τὰ νερά
κι ὅλο βράχοι σκισμένοι,
πράσινοι βράχοι στουρναρόβραχοι,
κόκκινοι βράχοι τσελιγκάδες,
καὶ παπαροῦνες βλάχες μὲ φοῦστες ποὺ πετοῦν φωτιές
κι ἓνας ἥλιος ἀτσίγγανος βόσκει τὶς προβατίνες τους
κι ἄνθη πετιοῦνται ἀπ' τοὺς γκρεμοὺς
κι ἀνάκατες μυρουδιές ἀπὸ ρίγανη καὶ φλισκούνη
κι ἔλατα στ' ἀετόβραχα, ποὺ συγκρατοῦν τὸν κατήφορο,
κι ἓνας ἔφηβος ἄνεμος σαλπίζει ἀπ' τ' ἀνεμόραχο
καὶ πιὸ ψηλὰ τὸ καραούλι τ' ἀετοῦ
καὶ χιόνια πάνω στὶς κορφές
κι ἓνα γίδι σκαρφαλωμένο μυρίζει τὴν ἄνοιξη
κι ἀκούει ἀπ' τὴν ἄβυσσο τὰ νερά ποὺ κροτοῦνε.

Μήτσος Λυγίζος



Ἡ Κρήτη εἶναι ἡ πελώρια Γοργόνα τῆς νησιωτικῆς Ἑλλάδας. Τὸ γιγάντιο κορμί της κολυμπᾷ ἀνάμεσα στὸ δροσερὸ Αἰγαῖο καὶ τὸ ζεστὸ Λιβυκὸ πέλαγος.

Τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης εἶναι ἐπιβλητικά, φορτωμένα χιόνια, ἱστορία καὶ μύθους.

Τὰ Λευκὰ Ὀρη σηκώνουν τὴν κορυφή τους μεσοῦρανα. Εἶναι τὸ θεόχτιστο κάστρο τοῦ νησιοῦ. Ἐκεῖ ζοῦν τὰ «ἄγρια», τὰ μοναδικὰ στὸν κόσμο «κρί-κρί» μὲ τὰ σπαθωτὰ κέρατα καὶ τὸ λαστιχένιο κορμί.

Ὁ Ψηλορείτης στέκεται στὴ μέση τῆς Κρήτης καὶ κρατᾷ τὸν Τίμιο Σταυρό του, τὴν ψηλότερη κορυφή τοῦ νησιοῦ, ἀνάμεσα στὰ σύννεφα. Ἀκόμη καὶ τὸ καλοκαίρι στέκεται στεφανωμένος μὲ σκοτεινὲς νεφέλες. Πελώρια ἀγριοπούλια περιφέρονται πάνω ἀπὸ τὶς φοβερὲς χαράδρες του. Οἱ ροδοδάφνες κοκκινολογοῦν. Τὰ παγωμένα νερά κατρακυλοῦν καὶ φωνάζουν ἀπὸ βράχο σὲ βράχο...

Τὰ Δικταῖα συνεχίζουν τὸ ἀπόρθητο τεῖχος τῶν βουνῶν τῆς Κρήτης, ποὺ χωρίζει τὸ νησί σὲ βορεινὸ καὶ νότιο. Στὸ βορεινὸ εἶναι οἱ ξακουστὲς πολιτεῖες ποὺ ἀτενίζουν τὸ λουλακὶ ὄνειρο τοῦ Αἰγαίου. Στὸ νότιο βρίσκονται τὰ γραμμένα παράλια μὲ τὰ ποιμενικὰ καὶ ἀλιευτικὰ χωριά, ποὺ πίνουν τὴ ζεστή θαλπωρὴ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους καὶ καρπίζουν τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἀπὸ τὰ κηπευτικὰ ὡς τ' ἀμπέλια καὶ ἀπὸ τ' ἀφρόμηλα ὡς τὶς μπανάνες.

Κι ἐνῶ στὰ βουνὰ ψηλὰ φυσοῦν παγωμένοι οἱ ἄνεμοι καὶ οὐρλιάζει ἡ χιονοθύελλα, στὰ χωριά τοῦ νότου λουλουδίζει ἡ αἰώνια ἀνοιξή μὲ τὰ ἐνδημικά της χελιδόνια!... Ποῦ, σὲ ποιο μέρος τῆς γῆς ὑπάρχει ἡ μοναδικὴ αὕτὴ εὐλογία : χιονο-

Θύελλα μὲ φωνὲς χελιδονιῶν καὶ πορτοκαλιῆς μὲ τροπικὲς μπανάνες;

Ἐδῶ, στὸ νησί αὐτὸ μὲ τὴν εἰδυλλιακὴ ὁμορφιὰ καὶ τὴ διαβρωτικὴ γοητεία, περπάτησε ἡ Ἱστορία πενήντα αἰώνων... Σφυρηλατήθηκε ὁ πρῶτος κοινωνικὸς πολιτισμὸς τοῦ μινωικοῦ μεγαλείου. Γεννήθηκαν οἱ ὠραιότεροι θρύλοι. Τράφηκαν μὲ στεναγμὸ καὶ αἶμα οἱ πολεμικὲς παραδόσεις. Ἀντήχησαν σὲ βουνὰ καὶ λαγκάδια τραγούδια, μοιρολόγια, παιάνες, θούρια...

Σὲ κάθε πέτρα τῆς Κρήτης θὰ διαβάσῃς τὸ θαῦμα τῆς λεβεντιάς. Σὲ κάθε φαράγγι τῆς θ' ἀκούσῃς τὴν κλαγγὴ τῶν ὅπλων. Παντοῦ θὰ μεταλάβῃς καὶ τ' ἄχραντα μυστήρια τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς θυσίας ποὺ γίνεται σπουδαῖο δίδαγμα, τροπάριο καὶ ὕμνος!...

Ἡ ἀθάνατη, περήφανη καὶ ἀνυπότακτη Κρήτη εἶναι τὸ πιὸ λαμπρὸ πετράδι στὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδας. Εἶναι ἡ ἀκρίβητη χρυσοκαντήλα στὸ ἐθνικὸ μας εἰκονοστάσι...

Ἐνα ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς Κρήτης εἶναι τὸ φαράγγι τῆς Σαμαριάς, ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ θαυμαστότερα τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὴν εἴσοδό του κιόλας ἀνατριχιάζει ὁ ἐπισκέπτης μὲ τὴ φανταστικὴ του ὁμορφιὰ καὶ τὸν ἱλιγγο τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ φαινομένου τῶν σεισμῶν καὶ τῶν καταιγίδων.

Τὰ νερὰ ἐκεῖ γουργουρίζουν στὸ φρέσκο χορτάρι, χάνονται καὶ ξαναφαίνονται, κελαρύζουν καὶ τραγουδοῦν τὴν παγωμένη τους εὐλογία. Οἱ περικυκλάδες κρέμονται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ταλαντεύονται ὡς τὸ βάθος τοῦ φαραγγιοῦ. Μπροστὰ στίς δροσερὲς σπηλιὲς τρέμουν τὰ πολυτρίχια καὶ στὰ χεῖλη τοῦ γκρεμοῦ φυτρώνει τὸ ἀκριβὸ δίκταμο.

Ἀπὸ τοπίο σὲ τοπίο ἡ μορφή τοῦ πρασίνου ἀλλάζει. Μοσχοβολοῦν τὰ δίκταμα καὶ θυμιατίζουν τὸν παγωμένο — ἀκόμα καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ καλοκαιριοῦ — ἀέρα. Καὶ ὅταν καλπάζουν οἱ ἀνοιξιάτικοι ἢ φθινοπωρινοὶ ἄνεμοι, ἀντηχοῦν

ὕπόκωφα τὰ στενά, σφυρίζουν δαιμονικὲς φλογέρες καὶ κροτοῦν τύμπανα. Ἐκεῖ μέσα ὁ ἀντίλαλος πολλαπλασιάζει τοὺς ἄπειρους ἤχους. Ἄν ρίξης μιὰ τουφεκιά, οἱ ἀντίλαλοι τὴν ἐκτυρσοκροτοῦν καὶ πάλι ἑκατὸ φορές, σὰ νὰ γίνεται φανταστικὴ μάχη.

Τὸ μεσημέρι, ποὺ ὁ ἥλιος — χλωμὸς σὰ φεγγάρι — φωτίζει τὰ δροσερὰ καταπράσινα βάρη, τὸ φαράγγι γεμίζει χρώματα, φωσφορισμούς, ὀπτασίες, δροσοῦλες ποὺ φέγγουν καὶ γίνονται μαργαριτάρια.

Οἱ γκριζοκίτρινοι καὶ χρυσοπράσινοι βράχοι στενεύουν πρὸς τὴν ἔξοδο. Γίνονται κατακόρυφοι καὶ πᾶνε νὰ σμίζουν ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο. Σὲ πιάνει τὸ δέος τοῦ πανικοῦ καὶ ἡ λαχτάρα τοῦ τρόμου... Εὐτυχῶς τὸ εἰδυλλιακὸ τοπίο τῆς Ἀγίας Ρούμελης, ποὺ βιγλίζει τὸ σαπφείρινο θαῦμα τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους κατὰ τὴν ἔξοδο, σὲ ἡμερεύει...

Ἀπὸ τὸ Ἀσχύφου καὶ κάτω ὁ δρόμος περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ κομμένα βράχια καὶ τριγυρίζει τὶς κορδέλες τοῦ πάνω ἀπὸ βαθιᾶς βουερὲς χαράδρες. Οἱ βράχοι σηκώνονται ἀπὸ πάνω σου κόκκινοι καὶ γαλάζιοι. Οἱ λειχῆνες ἀπλώνουν στὶς φαρυδιᾶς πλάτες τοὺς τριανταφυλλιά καὶ πράσινα κεντήματα.

Ἐκεῖ θεόψηλα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς κυκλώπειες αὐτὲς πέτρες, ἔχει φυτέψει ὁ Θεὸς μὲ τὸ χέρι του κάτι πεῦκα, ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ αὐτὰ τὰ εἰρηνικὰ καί... καλοθερμευμένα ποὺ ξέρομε. Ἐκεῖνα ἐκεῖ τὰ πεῦκα εἶναι σὰν τὰ ἀγρίμια. Εἶναι ἀνυπότακτα, ἀπαρομοιάστα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, ἀκαταδάμαστα σὰν τοὺς Σφακιανούς, λεβέντικα σὰν τοὺς Σφακιανούς, φτωχὰ σὲ χῶμα σὰν τοὺς Σφακιανούς.

Ὁ Θεὸς μονάχα θὰ μποροῦσε νὰ τὰ φυτέψῃ ἐκεῖ στὰ μεσοῦρανα, γιατί μονάχα τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ φτάνει ὡς ἐκεῖ ψηλά... Καὶ μόνο ὁ Θεὸς θὰ μποροῦσε νὰ κάνῃ τὸ θαῦμα καὶ νὰ προστάξῃ τὶς πέτρες νὰ θρέψουν μὲ τοὺς μυστικούς χυμούς

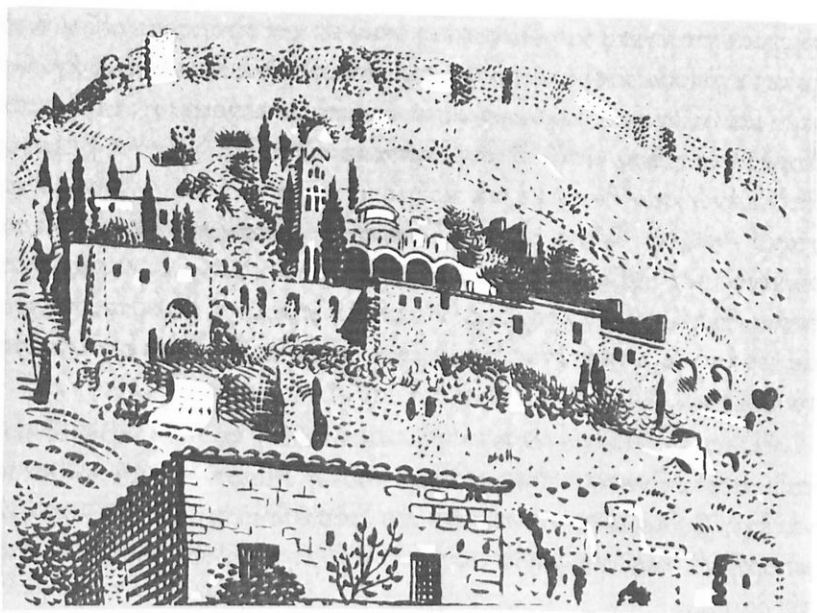
τῆς μαρμαρένιας καρδιᾶς τους ἐκεῖνες τὶς τρομερὲς ρίζες ποὺ ξεπετάγονται κοκκινωπές, κεραμιδιές, ὅλο λέπια καὶ ἀγκῶνες καὶ γόνατα κουλουριασμένα. Ξεπετάγονται ἀπρόοπτα ἀπρόοπτα μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ βράχου καὶ τὶς βλέπεις ἀπὸ πάνω σου ξαφνικὰ νὰ κρέμονται σὰ ρωμαλέα φίδια καί, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃς, συμμαζεύεσαι... Κρεμασμένα ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ γῆς ἀπλώνουν τὰ στρεβλά, δυνατὰ χέρια τους ἐπάνω ἀπὸ τοὺς γκρεμούς. Καὶ εἶναι περισσότερο πετούμενα μὲ πράσινες φτεροῦγες, καὶ εἶναι περισσότερο θεριακὰ παρὰ τὰ δέντρα...

“Ὅλα τὰ δέντρα δίνουν τὴν ἐντύπωση τοῦ σκλαβωμένου, τοῦ ἀμετακίνητου πλάσματος, ποὺ ἡ Μοίρα τὸ καταδίκασε νὰ ἔχῃ βυθισμένα τὰ πόδια του μέσα στὸ χῶμα καὶ νὰ μὴ μπορῇ νὰ ξεφύγῃ μηδὲ στιγμῇ, ἀκόμη καὶ σὰν πάρῃ φωτιὰ τὸ δάσος...

“Ὅμως τὰ πεῦκα τῶν σφακιανῶν γκρεμῶν δὲν ἔχουν κανένα ἀπὸ τὰ μελαγχολικὰ αὐτὰ γνωρίσματα. Εἶναι πλάσματα ἐλεύθερα, ποὺ ἀπλώνουν φτεροῦγες καὶ μπράτσα πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις. Ὁρμοῦν μὲ τὴν κίνηση τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου πρὸς τὸ κενό, πρὸς τὴ χαράδρα, πρὸς τὸ Λιβυκὸ πέλαγος. Εἶναι ἔτοιμα τὴν κάθε στιγμῇ νὰ πετάξουν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κύματα, πάνω ἀπὸ τὰ βουερά φαράγγια, πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας. Δὲν εἶναι πλάσματα εἰρηνικά. Εἶναι πολεμιστὲς ἀπειθάρχῃτοι σὰν τοὺς Σφακιανούς, ἰδιότροποι καὶ λεβέντες σὰν κι αὐτοὺς, περήφανοι καὶ περιφρονητικοὶ σὰν κι αὐτοὺς.

Γιατὶ τὰ Σφακιά εἶναι τὸ ἄπαρτο κάστρο τῆς Κρήτης. Ἡ σεπτὴ ἀκρόπολις τῆς ἐλευθερίας της. Ἐκεῖ κρατήθηκε ἄσπιλη, ἄχραντη, ἀμόλυντη ἡ ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας.

Στράτης Μυριβήλης



87. ΜΙΑ ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ ΤΑΪΓΕΤΟ

Α'

Ἀπὸ τῆ Σπάρτη στὸ Μιστρά

Πρὶν βγῇ ὁ ἥλιος φεύγομε ἀπὸ τῆ Σπάρτη γιὰ τὸ Μιστρά. Ἡ ἀπόσταση δὲν εἶναι μεγάλη καὶ ὁ δρόμος εἶναι πολὺ εὐχάριστος. Τὸ αὐτοκίνητό μας περνᾷ μέσα ἀπὸ περιβόλια μὲ πορτοκαλιές. Ἀφοῦ περάσαμε κι ἓνα δάσος ἀπὸ ἐλιές, φτάσαμε στὸ νέο συνοικισμό τοῦ Μιστρά, πού εἶναι στοὺς πρόποδες τοῦ Ταΰγετου, πού ἀπὸ δῶ ὑψώνεται ἀπτόμα. Ἀνεβαίνομε πεζοὶ ἓνα μονοπάτι μὲ κορδέλες καὶ πέτρινες σκάλες καὶ φτάνομε στὰ ἐρείπια τοῦ δοξασμένου Μιστρά. Ἡ κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα φαίνεται ἀπὸ δῶ σὰν ἓνας πολυτελὲς τάπητας σκεπασμένος μὲ ἐλαφρὴ ὀμίχλη. Ἀπαλό, δροσερὸ ἀεράκι μᾶς δροσίζει τὸ πρόσωπο. Ἀπὸ τὴν ταρατσα αὐτὴ

τοῦ Ταύγετου βλέποντας τὴν ὀλοπράσινη κοιλάδα ἀναπολοῦμε ὅλη τὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, ποὺ τ' ὄνομά της εἶναι γραμμένο μ' αἰώνια γράμματα, γιὰ νὰ τὰ διαβάζουν ὅλες οἱ γενιές τοῦ κόσμου καὶ νὰ τὴ θαυμάζουν.

Παράξενα ἐρείπια βλέπομε στὴν πρωτεύουσα αὐτὴ τοῦ δεσποτάτου τοῦ «Μορέως» ποὺ εἶχε τὰ ἀνάκτορα τῶν Παλαιολόγων καὶ ἀργότερα, στὴ φραγκοκρατία, τῶν Βιλλαρδουίνων. Ἡ Περίβλεπτος, ἡ Παντάνασσα, ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἡ Ἁγία Σοφία καὶ ἄλλες βυζαντινὲς ἐκκλησίαι μὲ τοὺς τρούλλους τοὺς διατηροῦνται ἀκόμη. Μέσα στὸν Ἅγιο Δημήτριο εἶδαμε καὶ τὸ θρόνο τοῦ Παλαιολόγου.

Ψηλότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐρείπια τῶν ἐκκλησιῶν φαίνονται τὰ κάστρα καὶ τὰ βυζαντινὰ παλάτια τῶν δεσποτῶν τοῦ Μοριᾶ. Ἐπάνω στοὺς τοίχους καὶ γύρω στοὺς θόλους κάθε ἐκκλησιᾶς βλέπομε ἀκόμα ἁγιογραφίες, ζωγραφισμένες μὲ τὴν πατροπαράδοτη τέχνη τῶν βυζαντινῶν.

Λίγες καλόγριες βρίσκονται στὸ μικρὸ μοναστήρι τῆς Παντάνασσας γιὰ νὰ ρίχνουν λάδι στὰ καντήλια καὶ νὰ συντηροῦν τὰ κοσμήματα, ποὺ εἶναι στὰ εἰκονοστάσια. Ὑποδέχονται μὲ καλοσύνη τοὺς ξένους, ποὺ εἶναι κουρασμένοι καὶ διψασμένοι ἀπὸ τὴν ἀνάβαση. Τὸ ἐντευκτήριό τοὺς εἶναι σὰν κρεμασμένο στὴν καλύτερη θέση ποὺ μπορεῖ νὰ φανταστῇ κανένας.

Ἀπὸ πάνω ψηλὰ μαυρίζουν σκεπασμένες μὲ ἔλατα οἱ κορφές τοῦ Ταύγετου. Ἀπέναντί μας, πέρα ἀπὸ τὴ μαγευτικὴ κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, βλέπομε τὶς χιονισμένες κορφές τοῦ Πάρνωνος καὶ τὶς καταπράσινες, ὅλο λόφους πλαγιές του κατάφυτες ἀπὸ ἐλιές, χαμηλότερα, καὶ ἀπὸ ἄλλα δέντρα, ψηλότερα.

Ἀφοῦ περάσαμε ἀπὸ τὴ Μητρόπολη, φτάσαμε σὲ μιὰ ὥρα, περπατώντας μέσα σὲ πυκνοὺς ἐλαιῶνες, στὸ χαριτω-

μένο χωριουδάκι, τὴν ὁδόδροση Τρύπη. Τὸ χωριὸ αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀληθινὴ ὄαση μέσα στὴ μεγάλη πετρώδη ἔκταση. Πόσοι ταξιδιωτὲς βρῆκαν ἐκεῖ δροσιὰ καὶ ξεκούραση! Παντοῦ τρέχουν γάργαρας πηγές. Κάθε σπίτι ἔχει τὴν κληματαριά του, ποὺ σὲ προσκαλεῖ νὰ ξαπλωθῆς στὸν παχὺ ἴσκιο της καὶ νὰ πιῆς ἓνα ποτηράκι παγωμένο νερό.

Β'

Ἀπὸ τὴ Σπάρτη στὸν Ταῦγετο

Τὸ ἴδιο βράδυ, ἀφοῦ γυρίσαμε στὴ Σπάρτη, πήραμε αὐτοκίνητα καὶ πήγαμε ὡς τὸ χωριὸ Ἀνώγα. Ἀπὸ κεῖ θ' ἀρχίζαμε τὴν ἀνάβαση τοῦ Ταύγετου. Προτιμήσαμε ὅμως νὰ περάσωμε νύχτα αὐτὰ τὰ μέρη, γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴν καλοκαιρινὴ ζέστη.

Τρεῖς ἢ ὥρα τὸ πρωί... Φτάνομε σ' ἓνα χωριουδάκι. Τὰ σκυλιὰ τοῦ χωριοῦ, ἐξαγριωμένα, δὲ μᾶς δέχονται μὲ πολλὴ εὐγένεια. Δυὸ ὥρες ἀνάπαυση καὶ ξαναφεύγομε.

Σὲ λίγο φτάνομε στὸ δάσος. Ὁ ἀέρας τώρα εἶναι δροσερότερος. Εἶναι τὸ βουνὸ μὲ τὸ ἄρωμά του, μὲ τὴν καθαρὴ του ἀτμόσφαιρα. Ἐκεῖ ψηλὰ ζοῦν τσοπάνηδες σὲ μικρὲς καλύβες. Ἀμέτρητες δροσερὲς πηγὲς κόβουν κάθε τόσο τὸ μακρὸ δρόμο μας.

Ὁ Ὀλυμπος μπορεῖ νὰ ἔχη μεγαλύτερη μεγαλοπρέπεια καὶ κορφὲς πιὸ ἀπόκρημνες ἀπὸ τὸν Ταῦγετο· τὰ δάση ὅμως τοῦ Ταύγετου εἶναι μεγαλοπρεπέστερα ἀπὸ τὰ δάση τοῦ Ὀλυμποῦ. Ἐδῶ, ὅπως λέει ἡ μυθολογία, περπατοῦσε ἡ Ἀρτεμη μὲ τὶς Νύμφες της. Ἐδῶ στὰ παλιὰ χρόνια κυνηγοῦσαν μὲ τὰ περίφημα λακωνικὰ σκυλιὰ, τὰ ξακουσμένα σ' ὅλη τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα.

Ὅσο ἀνεβαίνουμε, τόσο πιὸ ἄγρια γίνεται ἡ φύση. Τὰ θεόρατα ἔλατα ἀνοίγουν τὰ κλαδιά τους στὸν οὐρανό, σὰ νὰ

υψώνουν τὰ χέρια τους, γιὰ νὰ προσευχηθοῦν. Ὁ ἀέρας τώρα εἶναι μυροβόλος, ζωογόνος, μαγευτικός. Ἡ θέα ὅσο πάει καὶ γίνεται πλατύτερη καὶ γραφικότερη. Ἀπὸ τὴν Ἀγία Βαρβάρα τέλος, ποὺ φτάνομε στὶς 8 τὸ πρωῒ, φαίνεται πιά καὶ ἡ θάλασσα!

Λίγο πιὸ κάτω, στὴν τελευταία πηγὴ, οἱ φιλόξενοι κάτοικοι ἐνὸς χωριοῦ ἔκαμαν δέκα ὥρες δρόμο, γιὰ νὰ ῥθοῦν νὰ μᾶς προσφέρουν μὲ πολλὴ καλοσύνη τὶς ντομάτες καὶ τὰ καρπούζια τῆς πατρίδας τους.

Ξεκουραζόμαστε ὥς τὶς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα. Ἀπὸ κεῖ ὕστερα μὲ πολλὴ εὐκολία σὲ τρεῖς ὥρες φτάνομε στὴν κορυφὴ τοῦ Ταῦγετου. Ἡ χαρὰ μας δὲν περιγράφεται..

Ἀφήνομε πιά τὸ δάσος καὶ περνοῦμε ἀπὸ ἓναν πετρότοπο, ποὺ τοῦ δίνουν ζωὴ μόνο κάτι ἄγρια λουλουδάκια ἐδῶ ἐκεῖ καὶ κάτι μεγάλες ἀγκιθωτὲς πλάκες ἀπὸ βουνίσια πρασινάδα. Πιὸ ψηλὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο λίγο χιόνι μέσα σὲ χαράδρες.

Ἡ καθαυτὴ κορυφὴ τοῦ Πενταδάκτυλου — ἔτσι τὸν λέν τὸν Ταῦγετο, γιὰτὶ ἔχει πέντε κορυφές — λεγόταν στὴν ἀρχαία ἐποχὴ Ταῦγετον, γιὰτὶ εἶχε ἐκεῖ καταφύγει ἡ Ταυγέτη, μιὰ ἀπὸ τὶς Πλειάδες ἢ Ἀτλαντίδες, κόρη τοῦ Ἀτλαντα, καὶ εἶχε γίνει ἱέρεια τῆς Ἀρτεμης.

Ὁ Ταῦγετος εἶναι τὸ ψηλότερο βουνὸ τοῦ Μοριά. Στὰ παλιὰ χρόνια ἡ κορυφὴ του ἦταν ἀφιερωμένη στὸν Ἥλιο· ὑπάρχει μάλιστα παράδοση πὼς ἐκεῖ θυσίαζαν καὶ ἄλογα στὸ θεό. Μὲ τὸ χριστιανισμὸ ὅμως ἡ κορυφὴ ὀνομάστηκε Προφητηλίς καὶ κάθε χρόνο στὶς 20 Ἰουλίου πλῆθος ἀπὸ προσκυνητὲς ἀνεβαίνουν ἀπ' ὅλα τὰ χωριά ἐκεῖ, ποὺ γίνεται λειτουργία στὸ μικρὸ ἐκκλησάκι, τὸ χτισμένον ἀπὸ καλόκαρδους χριστιανούς, γιὰ νὰ προσκυνήσουν τὴ χάρη του.

Αὐτὸ τὸ μικρὸ ἐκκλησάκι εἶναι πολὺ εὐεργετικὸ καὶ γιὰ

τούς προσκυνητές και για τους περιηγητές. Μπορεί κανείς να καταφύγει εκεί, μάλιστα τη νύχτα που το κύριο είναι άνυπόφορο, στο ύψος αυτό των 2400 μέτρων, επάνω στη κορφή που τη δένουν όλοι οι άνεμοι και το καλοκαίρι ακόμη.

Εκεί, στην ψηλότερη κορφή του Ταύγετου, περάσαμε μιαν αλησμόνητη νύχτα. Πρώτα πρώτα απολαύσαμε τη δύση τη μαγευτική του ήλιου, που πήγαινε να βυθιστεί στον κόλπο της Καλαμάτας, σκεπασμένος μ' ένα χρυσοπάρυφο σύννεφο.

Ο γιγάντιος δίσκος του ήλιου, γεμάτος χρυσή φλόγα, σιγά σιγά πάει να βουτήξει στη θάλασσα. "Όλη η Μεσόγειος καίγεται! Τα βουνά γύρω γύρω παίρουν χίλιες ύψεις και χίλια χρώματα. Ο Ταύγετος πίσω μας σκιάζει την κοιλάδα του Εύρώτα, ενώ μπροστά μας φαίνεται σά φωτιά που καίει. Η θάλασσα λαμποκοπάει...

Όταν τέλος ήρθε το βράδυ, βυθισμένο μές στο άσημι του δειλινού, οι αγωγιάτες μας άναψαν μιὰ μεγάλη φωτιά. Από διάφορα μέρη του βουνού τότε οι τσοπάνηδες ανάβουν άλλες φωτιές, για να μᾶς χαιρετίσουν. Οι χωρικοί γύρω απ' τη φωτιά μας τραγουδοῦν τὰ ὠραῖα κλέφτικα ἑλληνικά τραγούδια του καιρού εκείνου, που η τυραννία βάραινε τὸν ἑλληνικὸ λαὸ καὶ ὁ πόθος τῆς λευτεριᾶς ἔσφιγγε τὶς καρδιές. Νομίσαμε πὼς βρισκόμαστε στὰ χρόνια κεῖνα τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν καὶ νιώσαμε βαθιὰ συγκίνηση.

Τὴν ἄλλη μέρα, πρωὶ πρωὶ ἤμαστε ὅλοι στὸ πόδι, για νὰ δοῦμε τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τὸν Πάρνωνα καὶ για νὰ χαιρετίσωμε για τελευταία φορὰ τὴ θάλασσα καὶ τὸ Ταῖναρο ἀπὸ τὴν ψηλότερη κορφή τοῦ Μοριᾶ.

Τὸ πρωινὸ ἐκεῖνο θέαμα εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ κάθε περιγραφή. Πολλὴ ὥρα μέναμε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό, κοιτάζοντας τὸ Φοῖβο Ἀπόλλωνα σ' ὅλη του τὴ μεγαλοπρέπεια νὰ βγαίνει πρῶτα μαυριδερὸς καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ γίνεται λιγότερο σκοῦ-

ρος, νὰ κοκκινίζη καὶ τέλος νὰ στερεώνεται καλὰ, ἀστραποβόλος, πάνω στὸ ἄρμα του, γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ ὀριστικὰ τὸν οὐράνιο δρόμο του!...

Γ'

Ὁ γυρισμὸς

Ἐπρεπε πιά νὰ φύγωμε κατεβαίνοντας μιὰ θαυμάσια καὶ μεγάλη πλαγιά, ἀπὸ τὴν Ἀγία Βαρβάρα ὡς τὸν Ἀι-Δημήτρη, καὶ περνώντας ἀπότομες χαράδρες. Σὲ κάποια τέτοια χαράδρα 464 χρόνια π.Χ. ἀσποσπάσθηκαν μεγάλοι βράχοι ἀπὸ σεισμὸ καὶ σκότωσαν ἐπάνω ἀπὸ δυὸ χιλιάδες Λακεδαιμονίους.

Τὴν καθοδὸ μας αὐτὴ τὴν ἔκοβαν πολλὰ καὶ διάφορα ρυάκια μὲ ὠραῖα ὀνόματα, ὅπως τὸ «Χρυσὸ πουλί», καὶ μὲ κρουσταλλένια νερά, ποὺ μᾶς προσκαλοῦσαν νὰ πάρουμε τὸ λουτρό μας. Σ' αὐτὰ τὰ μέρη συναντούσαμε πολλούς, ποὺ ἀνέβαιναν, γιὰ νὰ κάμουν ἐκεῖ τὴν ἐξοχή τους. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν ξενοδοχεῖα στὰ ἄγρια αὐτὰ μέρη, φορτώνουν στὰ μουλάρια τὰ πράματά τους, πᾶνε ἐκεῖ καὶ περνοῦν πολὺ εὐχάριστα κάμποσες ἐβδομάδες, κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα, ὅπως γίνεται καὶ στὴν Πάρνηθα καὶ στὸ Πήλιο καὶ σ' ἄλλα βουνὰ τῆς Ἑλλάδας.

Ἐπιτέλους, ὕστερ' ἀπὸ δρόμο ἕξι ὥρων, φτάσαμε στὸν Ἀι-Δημήτρη, τὸ τέλος τῆς ἀλησμόνητης ἐκδρομῆς μας. Στὸ βάθος βρίσκεται ἓνα μικρὸ ἐκκλησάκι κοντὰ σὲ μιὰ πηγὴ, ὅπου οἱ φιλότιμοι χωρικοὶ ψήνουν στὴ σούβλα ἓνα ἀρνάκι, γιὰ νὰ μᾶς φιλοξενήσουν. Καὶ στίς ἄλλες κορφές ὑπάρχουν πολλὲς κατασκηνώσεις.

Βλέπομε ἀπὸ κεῖ τὴ θάλασσα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πεῦκα, καὶ ζηλεύομε αὐτούς, ποὺ μέσα στίς καλύβες καὶ στίς σκηνές

τους θα περάσουν τὶς πιὸ ὥραϊες ἡμέρες καὶ τὶς πιὸ γλυκὲς νύχτες.

Τώρα ἡ νύχτα βυθίζει κι ἐμᾶς σὲ ἔκσταση!... Ξαπλωμένοι κάτω ἀπὸ τὰ πεῦκα χαιρόμαστε, πρὶν κοιμηθοῦμε, τὸ ἥσυχο, τὸ κοιμισμένο δάσος. Στὸ βάθος βλέπομε μιὰ φωτιά κι ἀκοῦμε μακρινὰ τραγούδια.

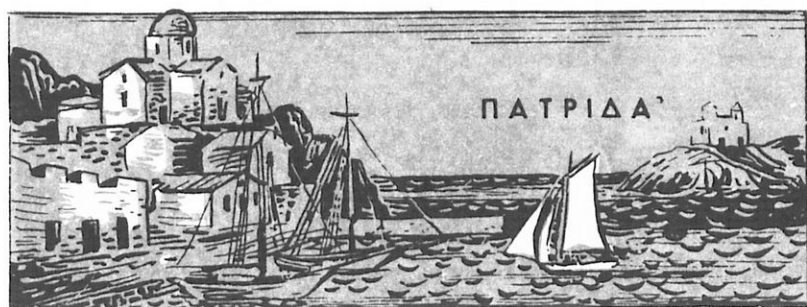
Ἡ τελευταία μας ἡμέρα! Δυστυχῶς πρέπει ν' ἀφήσωμε τὸ βουνό, τὸν καθαρὸν ἀέρα, τὰ ἀρώματα τοῦ δάσους. Κατεβαίνομε ὄρες πολλὲς μιὰ στενὴ κοιλάδα. Ὅλο καὶ προχωροῦμε κατὰ τὴ θάλασσα ἀπαντώντας τσοπάνηδες καὶ χωρικούς, πού μᾶς κοιτάζουν μὲ περιέργεια.

Τέλος στὶς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα φτάνομε στὸ μικρὸ λιμάνι, τὴν Καρδαμύλη, ἀφοῦ περάσαμε ἀπὸ πολλὰ χαριτωμένα χωριά, πού εἶναι στοὺς δυτικούς πρόποδες τοῦ Ταύγετου καὶ βλέπουν πρὸς τὴ θάλασσα.

Τὸ βράδυ κάνομε μιὰ ὥραία ἐκδρομὴ στὶς σπηλιές, πού εἶναι στὰ περίχωρα καὶ πού κανένας δὲν ξέρει τὸ βάθος τους.

Ἡ θεὰ εἶναι πολὺ γραφικὴ στὴ δύση τοῦ ἡλίου. Εἴχαμε φύγει μὲ λύπη μας ἀπ' τὰ δάση τῆς νύφης Ταυγέτης, ἀλλὰ καὶ ἡ βραδιά πού περάσαμε ἐδῶ, θὰ μᾶς μείνῃ ἀξέχαστη.





- Ξένε, πού μόνος κι ἔρημος σὲ ξένους τόπους τρέχεις,
πές μου ποιὸς εἶν' ὁ τόπος σου καὶ ποιά πατρίδα ἔχεις;
- Στ' ἀγαπημένο μου χωριὸ πάντα χαρὲς καὶ γέλια.
Σ' ἀλώνια τραγουδιῶν φωνές, ξεφάντωμα στ' ἀμπέλια
κι ὅταν χορεύῃ ἡ λεβεντιά, τῆς Πασχαλιᾶς τὴ μέρα,
βροντοχτυπάει τὸ τούμπανο καὶ κελαηδεῖ ἡ φλογέρα.
Στὴ μακρινὴ πατρίδα μου ἔχει εὐωδιὰ καὶ χάρη
τὸ ταπεινότερο δεντρί, τὸ πιὸ φτωχὸ χορτάρι·
τοὺς κλώνους τῆς ἀμυγδαλιᾶς σμίγουν ἀνθοὶ καὶ χιόνια,
καὶ φέρνουνε τὴν ἀνοιξὴ γοργὰ τὰ χελιδόνια.
Στῶν μαγεμένων τῆς βουνῶν τὰ μαρμαρένια πλάγια
γλυκολαλοῦνε πέρδικες καὶ κλαίει ἡ κουκουβάγια.
Ἡ ἀσημένια θάλασσα μ' ἀφροὺς τὴν περιζώνει
κι ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα του τὴ χρυσοστεφανώνει.
Τὴ μακρινὴ πατρίδα μου, πρὶν ἡ σκλαβιά πλακώσῃ,
τὴ δόξαζε ἡ παλικαριά, τὴ φώτιζεν ἡ γνώση.
Καὶ τῶρ' ἀπὸ τὴ μαύρη γῆ, τὴ γῆ τὴ ματωμένη,
πρόβαλ' πάλ' ἡ Λευτεριά σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη!
- Φτάνει!... Τὴ χώρα πού μοῦ λές, τὴ γνώρισα, τὴν εἶδα!
Τὴ μακρινὴ πατρίδα σου ἔχω κι ἐγὼ πατρίδα!

Γεώργιος Δροσίνης

Ἔτσι εἶναι ὅλα τὰ ὄνειρα. Κάποτε γίνονται πραγματικότητες καὶ τότε χάνουν ὅλη τους τὴ φαντασμαγορία. Τὸ ἴδιο θὰ γίνη καὶ μὲ τὶς διακοπές. Αὐτὲς ποὺ τόσο τὶς περιμένατε, ποὺ σὲ κάποιες στιγμὲς μουντές, ὅταν ἡ βροχὴ ἔδερνε τὶς στέγες σας κι ἔπνιγε τὶς ψυχές σας, τόσο τὶς λαχταρήσατε, ἐπιτέλους ἔφτασαν. Τώρα ὁ ἥλιος ἔξω χρυσαφιοῦ πλημμύρα κι οἱ πολιτεῖες μὲς στὸ φλόγωμα τοῦ δειλινοῦ μενεξελιές. Τώρα φωτεινές κι οἱ νύχτες στὴν αἰθρία τους, στὴ γαλήνη καὶ στὴν ἀστροφεγγιά τους. Οἱ διακοπὲς ἔφτασαν. Τὰ κοιμισμένα βουνὰ θὰ ξυπνήσουν ἀπὸ τὶς φωνές σας καὶ τὸ μυριόστομον ἀντίλαλό τους, κι οἱ ἀκρογιαλιές θὰ πάρουν τὸ γέλιο σας κι ἀπὸ βράχο σὲ βράχο θὰ σὲ ταξιδέψουν καὶ κύμα χαρᾶς θὰ τὸ φέρουν ὥς τ' αὐτιά τῶν ἀνθρώπων τῆς πολιτείας, ποὺ σκυμμένοι θὰ δουλεύουν γιὰ τὸ ψωμί τους. Γέλια καὶ φωνές. Δὲ δόθηκε ὅμως στοὺς ἀνθρώπους ὅλο νὰ γελοῦν. Καὶ ἐσεῖς, παιδιὰ, εἴστε ἄνθρωποι. Θάρθουν νὰ σᾶς βροῦν καὶ οἱ στιγμὲς τῆς μοναξιάς καὶ μέσα στὶς μικρὲς ψυχοῦλες σας θ' ἀρχίσῃ νὰ ὑφαίνῃ τὸ δίχτυ τῆς ἡ ἀράχνης τῆς ἀνίας.

Αὐτὸ θὰ γίνεταί κάπου ἐκεῖ στ' ἀπομεσήμερα. Τότε ποὺ οἱ θάλασσες κοιμοῦνται κι ἀχνίζουσιν πέρα τ' ἀντικρινὰ βουνά. Τότε ποὺ οἱ φυλλωσιὲς τῶν δέντρων νυσταγμένες ἀφήνονται νὰ γέρνουν πρὸς τὴ γῆ καὶ μερικὰ λουλούδια κλείνονται πολὺ στὸν ἑαυτὸ τους κι ὄνειρεύονται. Τὴν ὥρα ἐκείνη ποὺ σύγνεφο κανένα δὲν ταξιδεύει στὸν οὐρανὸ καὶ δυνάστης ὁ ἥλιος φλογίζει ἀλύπητα τὸν κόσμον, ποὺ χάνει τὸ χρῶμα του καὶ τὴν πνοή του. Στ' ἀπομεσήμερα ποὺ ὅλοι στὰ σπίτια τους κοιμοῦνται καὶ τὰ ζῶα, πτώματα ποὺ βαριανασαίνουν, ἀγκομαχοῦν ξαπλωμένα στὶς φωτερές σκιές· ποὺ ἡλιοκαμένα κι ἰδρωμένα τὰ πρόσωπα γυαλίζουν, ἡ γλώσσα στεγνώνει, τὰ μάτια καῖνε

ὅλο τὸ κορμὶ τὸ δέρνει πυρετός, κι ἐσεῖς ἄγρυπνοι κάθεστε καὶ φυλάττε τὸ σπίτι ἀκουμπισμένοι σ' ἓνα παράθυρο ἀνοιχτὸ στὴ θάλασσα, ποὺ ἄσωστη ἀπλώνεται μπροστά σας. Αὐτὸ θὰ γίνεταί συχνά κάπου ἐκεῖ στ' ἀπομεσήμερα, ὅταν τὸ ὄνειρο θὰ γίνεταί πραγματικότητα, διακοπὲς καὶ μοναξιά. Καὶ θὰ θυμηθῆτε, παιδιά, τῆς τελευταίας σχολικῆς μέρας τὶς θριαμβικὲς φωνές, τὰ μελανοδοχεῖα καὶ τοὺς κονδυλοφόρους ποὺ μερικοὶ μὲ κακία τὰ ἔσπαζαν σὰν τὶς ἀλυσίδες μιᾶς ἀσήκωτης σκλαβιάς, θὰ τὰ θυμηθῆτε ὅλ' αὐτὰ καὶ πικρὰ θὰ γελάσετε. Καὶ θ' ἀναπολήσετε μιὰν αἴθουσα μὲ τριάντα ὡς σαράντα παιδιά· τὶς φωνές, τὰ πειράγματα καὶ τὰ γέλια στὰ διαλείμματα καὶ τὴ δημιουργία στὶς ὥρες τῆς ἐργασίας. "Ἐνα σωρὸ ἱστορίες κι ἀνέκδοτα, ποὺ φτάνουν, γιὰ νὰ γεμίσουν ὁλόκληρη τὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου. "Ὅλ' αὐτὰ ἔτσι θὰ τὰ θυμηθῆτε καὶ μὲς στὴ μοναξιά σας θὰ τὰ νοσταλγήσετε...

Μ' αὐτὰ ὅμως δὲ θέλω νὰ πῶ πὼς οἱ διακοπές, δὲν ἔχουν κανένα νόημα καὶ καμιά σημασία. Κάθε ἄλλο. Φτάνει μονάχα τὰ παιδιά νὰ ξέρουν ν' ἀξιοποιήσουν ὅλον αὐτὸ τὸ χρόνο. Γιὰ τὴ σημασία ποὺ ἔχει τὸ ὑπαιθρο στὴν περίπτωση αὐτὴ θὰ σᾶς μιλήσω ἄλλη φορά. Σήμερα ὅμως θὰ μπορούσα ν' ἀναφέρω τὸ βιβλίο. Σ' αὐτὲς τὶς βαριὲς ὥρες τῆς μοναξιάς ἓνα καλὸ βιβλίο εἶναι μιὰ λύση. Ἡ μόνη λύση. Βυθίζεται μέσα στὶς σελίδες του κι ἀφήνεσαι νὰ σὲ ταξιδεύη. Καὶ τὰ μελτέμια φυσοῦν καὶ τὰ μαϊστράλια τρελοπαίζουν μέσα στὶς φαντασίες σου. Κι ὅλο ταξιδεύεις κι οἱ ὥρες φτερωμένες περνοῦν. Μὲ τὰ βιβλία, ποὺ ὁ Παλαμᾶς στάθηκε ὁ πιὸ θερμὸς ἀπολογητὴς τους:

«—Σάμπως ἐμεῖς ἀπ' τὴν καρδιά δὲν εἴμαστε τῆς φύσης;
Καὶ σὰν πνοὲς δὲν εἴμαστε κι ἀπὸ παντοῦ δὲν πνέμε;
Καὶ δὲν χαλαῶμε σὰ σεισμοὶ καὶ σὰ φωτιὲς δὲν καίμε;

Σὰν τὰ πελώρια βύσσινά δὲν εἵμαστε τῆς δύσης
καὶ σὰν τὰ ρόδα τῆς αὐγῆς;...».

Χωρὶς ἀμφιβολία τέτοια εἶναι τὰ βιβλία καὶ πιὸ πολὺ
στὶς ὥρες ἐκεῖνες τῆς μοναξιάς, πού κοιμοῦνται οἱ θάλασ-
σες κι ἀχνίζουν τὰ βουνά· ὥσπου ν' ἀρχίσῃ ὁ ἥλιος νὰ γέρνῃ
κι ὁ μπάτῃς νὰ στέλνῃ στὰ κρόσια τοῦ στοριοῦ καὶ στὶς λινὲς
κουρτίνες τὰ μηνύματα τῆς ἐσπέρας· σινιάλα ἐξόδου στοὺς
ἀνθρώπους ἀπὸ τὶς θάλασσες καὶ τὰ πεῦκα πού τοὺς καλοῦν
στῶν χρωμάτων καὶ τῶν ἀρωμάτων, στῶν φλοίσβων καὶ
τῶν ἀχῶν τοὺς τὴν παναρμονία. Ὡς τότε πού ξυπνοῦν οἱ θά-
λασσες κι ἰσκιώνουν τὰ βουνά.

Δ. Μάνος

90. ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΜΑ

Πίσω ἀπὸ μακρινὲς κορφές ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ σύννεφα χίλιες βαφές ἀλλάζουν,
πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ὀλόχρυσες, γαλάζες,
κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ ἀποσπερίτης.
Τὴν πύρῃ τοῦ καλοκαιριοῦ τῇ σβηεῖ γλυκὸ ἀγεράκι,
πού κατεβάζουν τὰ βουνά, πού φέρνουν τ' ἀκρογιαλία.
Ἀνάρια τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γερο-πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιὰ κι ἀχολογάει καὶ τρίζει.
Ἡ βρύση ἡ χορταρόστρωτη δροσίζει τὰ λουλούδια
καὶ μ' ἀλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανουρίζει.
Θολώνει πέρα ἡ θάλασσα, τὰ ριζοβούνια ἰσκιώνουν,
τὰ ζάλογγα μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια οἱ βράχοι,
κι οἱ κάμποι γύρω οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

(Ἀπόσπασμα)

Κώστας Κρυστάλλης



ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΚΕΙΜΕΝΑ
ΣΤΗΝ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ



91. ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ὁ πατήρ μου — ἔλεγεν ὁ Μπαρμπαδημος — κατήγετο ἀπὸ χωρίον τῆς Παρνασσίδος. Ἐμενεν εἰς τὴν Ἀμφίσσαν καὶ ἐμπορεύετο ἐκεῖ μέχρι τοῦ ἔτους 1807. Τότε ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ διὰ νυκτὸς καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἰθάκην διὰ τὸν ἐξῆς λόγον:

Εἷς Τοῦρκος ἀγάς, ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Ἀμφίσσης, ἡγόρασε πολλὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Δὲν τὰ ἐπλήρωσεν ὅμως ἀμέσως καὶ ἠρνήθη ἔπειτα νὰ πληρώσῃ. Ὁ πατήρ μου ἐπέμενε καὶ ἔφερε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Τοῦρκον δικαστὴν, τὸν κατ' ἑν. Ἀλλ' ὁ ἀγάς, ζητῶν πάντοτε πρόφασιν, ἐθεώρησε τοῦτο προσβολήν. Τόσον δὲ ἐξηγριώθη, ὥστε ἠπείλησεν ὅτι θὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα μου καὶ θὰ καύσῃ τὸ κατάστημά του. Δὲν ἤθελε δὲ καὶ πολὺ, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλήν του. Καὶ ὁ πατήρ μου, ἀνησυχῶν ὅχι τόσον περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅσον περὶ τῆς μητρὸς μου, τοῦ μικροτέρου ἀδελφοῦ μου καὶ ἐμοῦ, μᾶς ἐπῆρε μίαν νύκτα τοῦ Νοεμβρίου σκοτεινὴν. Ἐπῆρε καὶ τὰ πολυτιμότερα ἐμπορεύματά του καὶ κατέβημεν εἰς τὸ Γαλαξίδιον. Καὶ ἀπ' ἐκεῖ, διὰ τοῦ πλοίου ἑνὸς συγγενοῦς του, μετὰ δύο ἡμερῶν ταξίδιον ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἰθάκην.

Τότε ἤμην μόλις ὀκτὼ ἐτῶν, ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλὰ τὸ δυσάρεστον ἐκεῖνο ταξίδιον.

Εἰς τὴν Ἰθάκην εἶχομεν πλήρη ἀσφάλειαν καὶ συγγενεῖς ἐκεῖ ἀπὸ τὴν μητέρα μου. Καὶ μὲ τὴν βοήθειάν των ἔστρωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ ἐργασίαι τοῦ πατρός μου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἡλάττωσε τὴν διαρκῆ λύπην του, ὅτι ἀφῆκε τὴν πατρίδα του. Καὶ ἔβραζε μέσα κρυμμένον τὸ μῦθος ἐναντίον τῶν Τούρκων. Μῦθος πατροπαράδοτον, τὸ ὅποῖον ἐδυνάμωνεν ἡ τελευταία αὐτὴ περίστασις.

Εἰς τὴν Ἰθάκην ὁ πατήρ μου ἐφρόντισε πῶς νὰ ἐκπαιδεύσῃ τὸν ἀδελφόν μου Ἀθανάσιον καὶ ἐμέ. Ὁ Ἀθανάσιος ἦτο τρία ἔτη μικρότερός μου καὶ ὁ πατήρ μου ἤθελε νὰ γίνῃ ἱερεύς. Ἐμὲ ἤθελε νὰ μὲ κάμῃ ἔμπορον, βοηθὸν εἰς τὴν ἐργασίαν του. Μᾶς ἔστειλεν εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς γέροντος διδασκάλου, ὅπου μὲ πέντε ἐξ ἄλλους μικροὺς ἐμανθάνομεν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, κατήχησιν καὶ ἱστορίαν. Ὁ διδάσκαλος αὐτὸς δὲν ἦτο πολυμαθὴς καὶ σοφός, εἶχεν ὅμως πολὺν ζῆλον. Ἐκτὸς τούτου, δὲν περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ μᾶς μάθῃ ξηρὰ γράμματα, ἀλλ' ἐφρόντιζε πῶς νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ δύο μεγάλα αἰσθήματα: ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πατρίδα.

Τὸν ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη μὲ τὴν λευκὴν γενειάδα, μὲ τὴν φαλακρὰν κεφαλὴν του, τὸν ἐνθυμοῦμαι πού ἐσπινθήριζον οἱ ὀφθαλμοί του, ὅταν μᾶς ὠμίλει διὰ τὴν πατρίδα μας τὴν δουλωμένην. Μᾶς διηγεῖτο ὅτι ἦτο μεγάλη εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους, ὅτι αὐτὴ ἦτο πρώτη εἰς τὸν πολιτισμόν, ὅταν οἱ ἄλλοι ἦσαν βάρβαροι. Καὶ ἀνεστηλώνετο ἔξαφνα καὶ ἐφαίνετο νεώτερος, ὅταν μᾶς παρίστανε τὸν Λεωνίδα νὰ πολεμῇ εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὸν Θεμιστοκλέα νὰ τρέπῃ εἰς φυγὴν τὸν περσικὸν στόλον εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον νὰ κατακτᾷ τὴν Ἀσίαν. Καὶ ἐχαμήλωνε τὴν

κεφαλήν καὶ δάκρυα ἔτρεχον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του, ὅταν ἤρχετο ἔπειτα εἰς τὰ μαῦρα ἔτη τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας: τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου, τὴν κατάκτησιν τῶν Τούρκων.

—'Εχάθη πλέον ἡ 'Ελλάς, ἔλεγε μὲ ἀναστεναγμόν. Κατήντησε ταπεινὴ δούλη τῶν Τούρκων, αὐτὴ ἡ βασίλισσα τῆς 'Ανατολῆς!

'Αλλ' ἐξαίφνης ἀνεσήκωνε τὴν κεφαλήν, ὥσάν νὰ ἤκουε μακρινὴν φωνήν. 'Εκάρφωνε τὰ βλέμματα ὑψηλὰ πρὸς τὸν τοῖχον, ὥσάν νὰ διέκρινε μακρινὸν σημεῖον. Καὶ μὲ φωνὴν ζωηράν καὶ μὲ ὄψιν φωτισμένην ἀπὸ ἐνθουσιασμόν προσέθετεν:

—'Οχι! ὄχι! δὲν εἶναι μακρὰν ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας. 'Ο σπόρος τοῦ Ρήγα θὰ φυτρώσῃ κι ἐσεῖς θὰ θερίσετε τὸν καρπὸν ὄχι μὲ δρέπανα, ἀλλὰ μὲ ξίφη. Νὰ εἰπῇτε τὸν θούριόν του τώρα καὶ ἔπειτα νὰ σχολάσετε.

Καὶ ὁ γέρον διδάσκαλος μὲ φωνὴν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν ἀπήγγελλε τοὺς φλογεροὺς στίχους καὶ ἡμεῖς ὅλοι μαζί τοὺς ἐπανελαμβάνομεν:

Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουνά!

'Αλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ὁ πατὴρ μου, ἂν καὶ δὲν ἤξευρεν ἱστορίαν, μᾶς ὠμίλει ὅμως διὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν, διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770. Μᾶς ὠμίλει διὰ τὸν ἥρωα Λάμπρον Κατσώνην καὶ τὸν μάρτυρα Ρήγαν Φεραῖον, διὰ τὰς φοβεράς σκληρότητας τῶν Τούρκων. Μᾶς ἔλεγεν ὅτι ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν ἤμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πλέον ἐπὶ πολὺ. Καὶ ὅτι ἴσως εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν τῶν νέων ἦτο γραμμένον νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ 'Ελλάς. Καὶ ἡ μήτηρ μου ἀκόμη

μας εἶχε μάθει εἰς τὴν προσευχὴν μας τὸ βράδυ νὰ προσθέ-
τωμεν τὴν παράκλησιν:

— Παναγία μου, νὰ ἐλευθερώσῃς τὴν πατρίδα μας!

Καὶ δὲν ἤξεύρω διατί, ὅταν ἔλεγα τὰ λόγια αὐτὰ ἐμπρὸς
εἰς τὰς εἰκόνας, ἡσθανόμην κάτι εἰς ὅλον μου τὸ σῶμα, ὥσάν
νὰ μ' ἔβρεχεν ἑξαφνα παγωμένον νερόν.

Ἀπὸ τὸ 1814 ἤρχισα νὰ βοηθῶ τὸν πατέρα μου εἰς τὴν
ἐργασίαν του. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἔμενα εἰς τὸ κατάστημά μας
κάτω εἰς τὴν προκουαίαν. Καὶ μόνον ὅταν ἐνύκτωνεν ἐπηγαί-
ναμεν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἄνθρωποι πολλοὶ ἤρχοντο εἰς τὸ κα-
τάστημα. Οἱ περισσότεροι ἤρχοντο νὰ ἀγοράσουν ἐμπορεύ-
ματα, μερικοὶ διὰ νὰ ἴδουν τὸν πατέρα μου καὶ νὰ συνομιλή-
σουν ὀλίγον. Ἐγώ, ἅμα ἔβλεπα κανένα εἰς τὴν θύραν, εὐθὺς
ἐκάρφωνα τὸ βλέμμα ἐπάνω του. Καὶ ἂν ἔβλεπα ὅτι ἔρχεται
διὰ νὰ ἀγοράσῃ τίποτε, ἔτρεχα νὰ τὸν περιποιηθῶ. Ἄν ὅμως
ἤρχετο μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀπλῆς ἐπισκέψεως καὶ συνομιλίας,
ἐγύριζα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δυσηρεστημένος, διότι ἤρχετο νὰ
μας ἐνοχλήσῃ χωρὶς λόγον.

Μὲ μεγάλην περιέργειαν λοιπὸν εἶδον πρῶϊαν τινὰ τὸν
πρῶτον-πρῶτον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν εἰς τὸ κατά-
στημά μας. Ἦτο μεσήλιξ, μὲ μαύρην γενειάδα, σκεπασμέ-
νος μὲ μακρὸν χονδρὸν ἐπανωφόριον καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἐφό-
ρει καλογερικὸν σκοῦφον. Ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ξένος καὶ ὅτι
ἤρχετο ἀπὸ ταξίδιον.

Ἄμα τὸν εἶδα, εἶπα μέσα μου:

— Ἐδῶ θὰ κάνωμε καλὴ δουλειά!

Καὶ ἔτρεξα γελαστός νὰ τὸν προῦπαντήσω. Αὐτὸς ὅμως
μοῦ λέγει μὲ σοβαρὸν ὕφος:

— Ποῦ εἶναι ὁ πατήρ σου;

— Ἐδῶ εἶμαι ἐγὼ νὰ σᾶς ὑπηρετήσω εἰς ὅ,τι θέλετε· προ-
στάξατε.

— Καλά, παιδί μου, σὲ εὐχαριστῶ, ἀλλὰ θέλω τὸν ἴδιον τὸν πατέρα σου, ἐπαναλαμβάνει ὁ ξένος μὲ σοβαρὸν καὶ προστακτικὸν τρόπον.

Ὁ πατήρ μου ἦτο εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ καταστήματος. Ἦνοιγε μερικὰ κιβώτια μὲ πανικά, τὰ ὅποια μᾶς εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν Τεργέστην. Ἔτρεξα νὰ τὸν φωνάξω, πειραγμένος ὀλίγον ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ ξένου, ὁ ὅποιος δὲν ἔκρινεν ἄξιον ἐμέ, ἀλλὰ ἤθελε τὸν πατέρα μου.

— Δὲν πειράζει, εἶπεν ὁ ξένος, ἄφησέ τον εἰς τὴν ἐργασίαν του· πηγαίνω ἐγὼ καὶ τὸν εὐρίσκω.

Καὶ ἐπροχώρησε κατ' εὐθειᾶν εἰς τὸ βάθος. Εἶδα ὅτι ἔδωκεν ἓν γράμμα εἰς τὸν πατέρα μου καὶ ὁ πατήρ μου τὸ ἀνεγίνωσκε μὲ προσοχήν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν μοῦ ἐφάνη ὅτι κάπως ἐταράχθη.

— Καθήσατε μίαν στιγμὴν καὶ τελειώνω, εἶπεν εἰς τὸν ξένον.

Τὸν ἔβαλε καὶ ἐκάθισεν ἐκεῖ πίσω εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἐκλείσε τὴν θύραν, ἀφοῦ μοῦ εἶπε:

— Δῆμο, ὅποιος μὲ ζητήσῃ, εἰπὲ ὅτι ἔχω δουλειὰ καὶ νὰ ξαναπεράσῃ. Τὸν νοῦν σου ἐστὶ εἰς τὸ κατὰστημα.

Τὶ ἔλεγον ὀπίσω ἀπὸ τὴν κλειστὴν θύραν ἐπὶ δύο ὥρας ὁ πατήρ μου καὶ ὁ ἄγνωστος, δὲν ἤξεύρω. Θὰ ἦσαν ὅμως πολὺ σοβαρὰ πράγματα. Ὅταν ἐπὶ τέλους ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ ἐξῆλθεν ὁ ξένος, διὰ νὰ φύγῃ, ἡ φυσιογνωμία τοῦ προσώπου του μοῦ ἐφάνη πολὺ συλλογισμένη. Ὁ ξένος ἐπέρασε πλησίον μου, ἐστάθη ἐμπρὸς μου καὶ μὲ ἐκοίταξε μὲ προσοχήν. Ἐπειτα μὲ ἐκτύπησε εἰς τὸν ὤμον καὶ εἶπε:

— Καρδιά, παλληκάρι μου!

Καὶ ἐχάθη.

Ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὅποιον μοῦ εἶπεν αὐτὰ τὰ λόγια, ἦτο παράξενος. Ἡ ὅλη συμπεριφορὰ τοῦ ἀγνώστου μὲ ἔβαλεν

εἰς ἀπορίαν καὶ ἀνησυχίαν. Ἐτόλμησα νὰ ἐρωτήσω τὸν πατέρα μου:

— Τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός;

Ἄλλ' ἐκεῖνος μοῦ ἀπεκρίθη ξηρὰ ξηρὰ καὶ μοῦ ἔκοψε πᾶσαν ἄλλην ἐρώτησιν:

— Καλὸς πατριώτης· μοῦ ἔφερε ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸν Δεσπότην μας Ἡσαΐαν.

Ἐκτοτε δὲν τὸν εἶδα πλέον τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν παρὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821. Εἰσῆλθε πάλιν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον μίαν πρωίαν καὶ ὁ πατήρ μου τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔμειναν ὥραν κλεισμένοι. Ἐπειτα ἐξῆλθε καὶ ἐστάθη ὀλίγον ἐμπρὸς μου. Μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶχε πολὺ καταβληθῇ καὶ γηράσει, ἀφ' οὗτου τὸν εἶχον ἰδεῖ διὰ πρώτην φοράν. Τώρα δὲν μὲ ἐκτύπησεν εἰς τὸν ὦμον· μὲ ἐχαιρέτισε διὰ χειραψίας καὶ μοῦ εἶπε σιγαλά:

— Δῆμο, ὅ,τι σοῦ εἶπῃ ὁ πατέρας σου, εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσταγὴ τῆς Πατρίδος!

Καὶ ἐχάθη πάλιν.

Τόσον μὲ ἐτάραξαν οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ ξένου, ὥστε δὲν εἶχον νοῦν νὰ ἐργασθῶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὸν πατέρα μου δὲν ἐτόλμησα νὰ τὸν ἐρωτήσω. Τὸν ἔβλεπα καὶ ἐκεῖνον πολὺ συγχυσμένον. Καὶ μίαν στιγμὴν μοῦ ἐφάνη ὅτι μὲ τὸν δάκτυλον ἐσπόγγισε τοὺς δακρυσμένους ὀφθαλμούς του.

Τέλος πάντων. Τὴν ἐσπέραν, ὅταν ἦτο ὥρα νὰ κλείσωμεν, μοῦ λέγει:

— Κλείστε ἀπὸ μέσα τὴν θύραν, βάλε τὸν λύχνον ἐκεῖ καὶ ἔλα, κάθησε νὰ σοῦ εἰπῶ.

Ἀφ' οὗ ἔκαμα ὅπως μοῦ εἶπεν, ἀρχίζει μὲ φωνὴν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν:

— Δῆμο μου, παιδί μου, ὅ,τι θὰ σοῦ εἰπῶ εἶναι μεγάλο μυστικόν. Γνωρίζω τὴν ψυχὴν σου καὶ σοῦ τὸ ἐμπιστεύομαι.

Δὲν εἶναι μυστικὸν ἰδικὸν μας· εἶναι τῆς Πατρίδος. Δὲν θέλω νὰ μοῦ ὀρκισθῇς ὅτι θὰ τὸ κρατήσης. "Ἄν εἶχα τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν, δὲν θὰ σοῦ τὸ ἔλεγα. Λοιπὸν ἄκουσε. "Ὅλα εἶναι ἔτοιμα, εἰς ὀλίγον καιρὸν ἢ Ἐπανάστασις θὰ ἀνάψῃ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐκδιωχθοῦν καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς τυράννους της. Τότε θὰ ἐπιστρέψωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας νὰ περάσωμεν ἐκεῖ τὰς τελευταίας μας ἡμέρας, ἂν τὸ θελήσῃ ὁ Θεός!

Ὁ ξένος αὐτός, τὸν ὁποῖον εἶδες σήμερον, εἶναι ἄξιος πατριώτης, ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Καὶ γυρίζει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀδελφώνει τοὺς ἄλλους πατριώτας εἰς τὴν ἰδέαν τῆς Ἐταιρείας. Σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας εἶναι νὰ συνενώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους πατριώτας καὶ νὰ ἐργασθοῦν ὅλοι μαζὶ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ὁ καθεὶς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος. Ἡ Ἐταιρεία ἔχει πολλοὺς καὶ μεγάλους προστάτας καὶ τὰ μέλη της μετροῦνται κατὰ χιλιάδας εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Τί λέγεις λοιπόν;

"Ὅταν ἤκουον αὐτά, τὸ αἷμα ἀνέβαινεν εἰς τὴν κεφαλὴν μου, ἡ καρδίᾳ μου ἐκτύπα δυνατὰ εἰς τὰ στήθη. Ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἔπεσα εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ πατρός μου:

— Σὲ εὐχαριστῶ, πατέρα! ἐψιθύρισα.

Καὶ τὸν κατεφίλουν δακρυσμένος καὶ τὸν ηὐχαρίστουν, καὶ διὰ τὴν χαρμὸσυνον εἶδῃσιν καὶ διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὁποίαν μοῦ ἐδείκνυε μὲ τὸ φανέρωμα τοῦ ἱεροῦ μυστικοῦ.

"Ἐπειτα ἐτινάχθην ἐπάνω. Μία ἰδέα ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου:

— Πατέρα, ὅταν οἱ ἄλλοι θὰ πολεμοῦν ἐκεῖ, ἐγὼ θὰ κάθωμαι μὲ τὸν πῆχυν ἐδῶ εἰς τὸ κατὰσθημα;

— "Ὅχι, παιδί μου, αὐτὴν τὴν προσβολὴν δὲν θὰ τὴν κάμω εἰς σὲ καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν μας. Ἐγὼ εἶμαι ἀνίκανος πλέον,

ὁ ἀδελφός σου ὁ Ἀθανάσιος μικρὸς καὶ φιλάσθενος. Ἐσὺ θὰ πηγαίνης δι' ὅλους μας, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα. Πρὸς τὸ παρὸν σιωπή! Ἄς πηγαίνωμεν τώρα νὰ μὴ ἀνησυχοῦν, διότι ἀρ-
γοῦμεν. Εἶσαι μεγάλος, δὲν εἶσαι τώρα πλέον μικρός. Θάρ-
ρος καὶ φρόνησις, Δῆμο μου!

«Ὁ Μπαρμπαδήμος»

Γεώργιος Δροσίνης

92. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ

«Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, νὰ γίνῃς νοικοκύρης,
γιὰ ν' ἀποχτήσης πρόβατα, ζευγάρια κι ἀγελάδες,
χωριά κι ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν.
—Μάνα μου ἐγὼ δὲν κάθομαι νὰ γίνω νοικοκύρης,
νὰ κάμω ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν,
καὶ νὰ 'μαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι στοὺς γερόντους.
Φέρε μου τ' ἀλαφρὸ σπαθί καὶ τὸ βαριὸ τουφέκι,
νὰ πεταχτῶ σὰν τὸ πουλὶ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, νὰ περπατήσω λόγγους,
νὰ βρῶ λημέρια τῶν κλεφτῶν, γιὰτάκια καπετάνων·
καὶ νὰ σουρίζω κλέφτικα, νὰ σμιζῶ τοὺς συντρόφους,
πού πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιὰ καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες.»
Πουρνὸ φιλεῖ τὴ μάνα του, πουρνὸ ξεπροβοδιέται.
«Γειά σας βουνά μὲ τοὺς γκρεμνοὺς, λαγκάδια μὲ τίς πάχνες!
—Καλῶς το τ' ἄξιο τὸ παιδὶ καὶ τ' ἄξιο παλληκάρι.»



«Σύρε, Μητέρα μ', στο καλό και στην καλήν τήν ὥρα
κι ἐμένα νά με καρτερῇς τὸ Σάββατο τὸ βράδυ,
ὅταν σημαίνουν οἱ ἐκκλησιῆς καὶ ψέλνουν οἱ παπάδες
τότες καὶ σύ, μανούλα μου, νά 'χης χαρὲς μεγάλες».

Οὕτω πως προανήγγειλε, κατὰ τὴν λαϊκὴν μοῦσαν, τὴν
ιδίαν Ἀνάστασιν τοῦ ὁ Χριστός, ὁμιλῶν ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ
πρὸς τὴν Παναγίαν μητέρα του. Εἰς αὐτὴν οἱ Ἀπόστολοι
εἶχον δείξει πρὸ ὀλίγου μακρόθεν τὸν Γολγοθᾶν, ὅπου ἐτε-
λεῖτο τὸ φρικτὸν μυστήριον.

«Βλέπεις ἐκεῖνο τὸ βουνὶ μὲ κόκκινη παντιέρα;
'Εκεῖ σταυρῶσαν τὸ Χριστό, τῶν πάντων Βασιλέα».

Τί ἀλησμόνητοι ἐκεῖνοι οἱ χρόνοι! Ὅταν εἴμεθα παιδιὰ
τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, ἐτρέχαμεν ὅλοι εἰς τοὺς ἀγρούς,
ἀπὸ τὴν ἐσπέραν τῆς Μεγάλης Τετάρτης, διὰ νὰ δρέψωμεν
ἄνθη, κατακόκκινες παπαροῦνες, ὀλίγα ἴα καὶ κρίνους κι
ἐκλέπτομεν ἀπὸ τοὺς ἀκανθωτοὺς φράκτας τῶν κήπων τὰ
πρῶτα μπουμπούκια τῶν ρόδων τοῦ Ἀπριλίου.

Κατεσκευάζομεν καλάμινον Σταυρόν, τὸν ἀρματωμένον,
ἐξεκολλοῦσαμεν ἀπὸ τὸ Χτωήχι τὴν Σταύρωσιν καὶ λίαν
πρῶτ' τῆς Πέμπτης ἐγυρίζαμεν εἰς τὰ σπίτια κι ἐτραγουδοῦ-
σαμεν τὸ ἀνωτέρω ᾄσμα. Αἱ εὐσεβεῖς νοικοκυραὶ μᾶς ἐφόρ-
τωναν «καλὰς χρονιὰς» καὶ μᾶς ἐφίλευαν, ζεστὰ ἀκόμη, τὰ
μόλις βαφέντα κόκκινα αὐγά. Μὲ τίς ὀλίγες πεντάρες ποὺ
μᾶς ἔδιδαν πότε πότε, ἀγοράζαμεν σπέρτα, καψύλια καὶ πυρο-
κρόταλα, διὰ νὰ ἐορτάσωμεν ἐν κρότῳ τὴν Ἀνάστασιν.

Τί χαρὲς, τί συγκινήσεις ἦσαν ἐκεῖναι! Ὅταν ἀνέτελλεν
ἡ Μεγάλῃ Παρασκευῇ, κορίτσια, γυναῖκες, παιδιὰ, μὲ κοφί-
νας καὶ φορτώματα ἀνθέων ἔτρεχαν εἰς τὸν ναόν, διὰ νὰ στο-

λίσουν τὸν Ἐπιτάφιον. Ὁ στέφανος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐστεφάνωσε τὸν Χριστὸν ἡ ἀκανθηφόρος Συναγωγή, ἔπρεπε νὰ ἐξαλειφθῇ, νὰ ταφῇ ὑπὸ βουνὰ ἀνθέων, τὰ ὁποῖα προσέφερε χαίρουσα καὶ φρίσσουσα ἡ γῆ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις δι' αὐτῶν τὴν ἐζωγράφισεν.

Καὶ τί θαῦμα χάριτος, κομψότητος, καλλονῆς ἦτο ὁ στολισμὸς ἐκεῖνος τοῦ ἱεροῦ Κουβούκλιου! Αὐτοφυές, ὅπως τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ, καὶ τὸ καλλιτεχνικὸν αἶσθημα τῶν γυναικῶν καὶ κορασίδων, ἀμιλλωμένων ποία νὰ ὑπερβῇ εἰς τὴν φιλοκαλίαν τὴν ἄλλην.

* * *

Τὸ ἀπομεσήμερον, ἀφοῦ ἐψάλλοντο αἱ ὥραι καὶ ὁ ἐσπερινός, καὶ ἀφοῦ ἡσπαζόμεθα τὸν Ἐπιτάφιον, ἔπρεπεν ὅλα τὰ παιδιά, μεγάλα καὶ μικρά, νὰ περάσουν τρεῖς φορὲς ἀποκάτω ἀπὸ τὸ ἱερὸν Κουβούκλιον. Καὶ ὅταν εἶχε νυκτώσει, ἂν καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου ὥφειλε νὰ ψαλῇ, κατὰ τὸ τοπικὸν ἔθιμον, πρὸς τὸ πρωί, μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ὁ ναὸς ἔμενεν ἀνοιχτός, καὶ κορίτσια ἀνέβγαλτα, κοπάδια κοπάδια, ἤρχοντο νὰ προσκυνήσουν τὸν Ἐπιτάφιον. Καὶ ὀλίγαι γυναῖκες, προνομιοῦχοι χῆραι καὶ γραῖαι ἔμενον τὴν νύκτα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ «ξενυχτίσουν τὸν Χριστόν!». Ἦσαν αὗται αἱ νεώτεροι Μυροφόροι.

Τέλος μεγάλη κλαγγὴ κωδῶνων μᾶς ἐξύπνια τὴν μίαν μετὰ τὰ μεσάνυκτα. "Ολοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐψάλλετο ἡ ἀκολουθία. Περὶ ὥραν τετάρτην ἐγίνετο ἡ ἐξοδος τῆς ἱερᾶς λιτανείας. Οἱ κρότοι τῶν κωδῶνων μᾶς προέπεμπον, ἡ σελήνη φθίνουσα μᾶς προϋπήντα ἐξ ἀνατολῶν, ὁ φλοῖσβος τῶν κυμάτων ἐχαίρετιζε τὴν ἱερὰν πομπὴν εἰς τοὺς αἰγιαλούς μας. Τὸ λαμπρὸν ὀρθογώνιον Κουβούκλιον, σελαγίζον ἀπὸ σειρὰν λαμπάδων πάμφωτον, ἐκρατεῖτο ἀπὸ ἐξ ρωμαλέους ναυτι-

κούς, ὁ λαὸς ἠκολούθει λαμπαδηφορῶν, οἱ ἄνδρες, εἴτα αἱ γυναῖκες. Τὸ ἱερὸν Ἐπιτάφιον ὑφίστατο ἐνίοτε κυματοειδεῖς λικνισμούς, ὡς μυστηριῶδες πλοῦτον, τὸ ὅποῖον «σκαμπανεβάζει», εἰς τὰς ἀνωφερείας καὶ κατωφερείας τοῦ δρόμου, καὶ ἦτο μακρόθεν ἔκλαμπρον θέαμα. Εἰς ὅλα τὰ παράθυρα καὶ τὰς πεζούλας τῶν οἰκιῶν, πῆλινα θυμιατήρια καὶ τινες μεγάλοι κεραμίδες ἐκάπνιζον, διαχέοντα εὐωδίαν. Ἀπὸ ἡμίκλειστα παράθυρα, καὶ τινες ἐξώστας, γυναῖκες μαυροφοροῦσαι, λυσίκομοι προέκυπτον μεγαλοφώνως θρηνηδοῦσαι. Εἶχον χάσει προσφάτως γονεῖς, συζύγους ἢ τέκνα καὶ ἐλάμβανον τὸ θάρρος νὰ ἐκφράσωσι πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ πρὸς τὸν κόσμον δημοσίᾳ τὸν πόνον των.

* * *

Τέλος ἐπιστρέφομεν εἰς τὸν ναόν. Τώρα κατὰ τὰ νησιώτικα ἔθιμα ἔμελλε νὰ διαδραματισθῇ μεγάλη ἐπικὴ σκηνή: ἡ διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων. Αἱ λαμπάδες, αἱ ἀνημμέναι ἐπὶ τοῦ Ἐπιταφίου, εἶναι ἐξόχως θαυματουργοὶ καὶ μάλιστα ἐν ὥρᾳ τρικυμίας εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅθεν οἱ ναυτικοί, ὅσοι τυχὸν ἐπεδήμουν εἰς τὸ χωρίον, ἐφιλοτιμοῦντο νὰ τὰς ἀρπάσωσιν ὅλας, ζηλοτύπως δὲ ἀπηγόρευον εἰς γεωργοὺς ἢ χειρώνακτας νὰ τολμήσουν νὰ βάλωσι χεῖρα.

Πρὶν τὸ κουβούκλιον φθάσῃ εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ καὶ πρὶν ἐκφωνηθῇ τὸ «Ἄρατε πύλας» ἐκ τρίτου, οἱ βασταζόντες ὕψωνον τὸ ἱερὸν κενοτάφιον ὑψηλὰ ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς, ἕως ὅτου ἔφθανον οἱ βραχίονές των, ἐτεντώνοντο πατῶντες ἐπ' ἄκρων ὀνύχων· διότι μερικοὶ τολμηταὶ ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, ἐπεχείρουν ν' ἀρπάσωσι τὰς λαμπάδας πρὸ τῆς ὥρας.

Τέλος ὑψιτενές τὸ Ἐπιτάφιον εἰσῆρχετο εἰς τὸν ναόν, ἐνῶ τὰ τουφέκια τῶν πολιτοφυλάκων ὑψωμένα προσεπάθουν νὰ

ἐμποδίσωσι τὰς ἀνατεινομένας χεῖρας. Ἐκεῖ ἄλλοι ἐπάτουν ἐπάνω εἰς τὸ παγκάρι, ἄλλοι ἐκαβαλίκευαν ὑψηλὰ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν στασιδίων καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἐγίνετο ἡ διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων. Καὶ ὅπως εἰς ὅλα τὰ πράγματα ἡ ἀνισότης ἐπεκράτει καὶ ἐδῶ. Ἄλλος ἔπαιρνε δύο ἢ τρεῖς, ἄλλος μίαν καὶ ἄλλος καμμίαν.

Εἴτα, ἀφοῦ ἀνέτειλε τὸ Μέγα Σάββατον, ἐψάλλετο τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός» κι ἐγέμιζεν ὁ ναὸς ἀπὸ πέταλα ἀνθέων. Ὅλη ἡ ἡμέρα ἀφιερώνετο εἰς τὰς ἐτοιμασίας τοῦ Πάσχα. Βελάσματα ἀρνίων, κοπάδια, κωδωνισμοί, σοῦβλες, σφάγια, Ἀνάστασις...

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

94. ΠΑΣΧΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΚΙΑΘΟΝ

Ποτὲ δὲν θὰ τὸ λησμονήσω! Καὶ μόνον ἡ ἀνάμνησίς του με γοητεύει καὶ τώρα ἀκόμη. Τί εὐμορφον Πάσχα! Νομίζω ὅτι ἔκτοτε δὲν εἶδα πλέον τοιοῦτο φαιδρὸν, τοιοῦτο μελωδικὸν καὶ εὐῶδες Πάσχα. Ὅλοι ἐγελοῦσαν ὡς μικρὰ ἀθῶα παιδιὰ, ὅλα ἐμοσχοβολοῦσαν εἰς τὴν μικρὰν ἐκείνην νῆσον, ὅλα ἦσαν λαμπροφορεμένα. Τὰ περισσότερα παιδιὰ εἶχον φορέσει καινουργῇ ὑποδήματα κι ἔκαμνον κρότον καὶ κρότον ἐπάνω εἰς τὰς πλάκας τῆς ἐκκλησίας.

Τί εὐμορφον Πάσχα! Τὴν ψαλμωδίαν του, μοῦ φαίνεται, δὲν τὴν ἤκουσα πλέον. Ἴσως συνετέλεσε καὶ ἡ ἔκτακτος δροσερὰ ἀνοιξίς τοῦ ἔτους ἐκείνου τοῦ ἀλησμονήτου. Τὰ ἀηδόνια εἶχον ἔλθει τόσον ἐγγὺς εἰς τὴν κωμόπολιν, ὥστε μερικὰ ἀφόβως εἰσέδυσαν καὶ εἰς τὸ πυκνὸν τοῦ ναῖσκου κηπάριον καὶ συνώδευον καὶ ἐκεῖνα μὲ τὴν μαγευτικὴν μελωδίαν των τὸ γλυκύτατον «Χριστὸς Ἀνέστη».

Τὸ καὲν θυμίαμα, ὑπάρχουν στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας νομίζω ὅτι τὸ αἰσθάνομαι ἀκόμη. "Ἐλεγον πὼς ἦτο θυμίαμα ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Ἀνναν, μονὴν τοῦ Ἀθωνος, γνωστὴν διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν ἐρημιτῶν αὐτῆς. Ἀλλ' ἴσως καὶ τὰ πάμπολλα τριαντάφυλλα τοῦ κηπαρίου τῆς ἐκκλησίας προσέφερον καὶ αὐτὰ τὸ ἄρωμά των τὸ μεθυστικόν. Καὶ ἦσαν τόσα πολλὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο! Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὁ μπαρμπα-Κώστας ὁ Ὀλλανδέζος τὰ ἔκοπτε καὶ τὰ ἐμοίραζε καθ' ἐκάστην εἰς τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιάς, διὰ νὰ μὴ φωνάζουν εἰς τὰ τρελὰ παιγνίδια τῶν εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν τοῦ ναοῦ καὶ διακόπτουν τὸν ἑσπερινὸν τοῦ γέροντος παπα-Οἰκονόμου.

Ὁ λαμπρὸς στολισμὸς τοῦ Πάσχα, ὁ κατὰ τὴν συνήθειαν γενόμενος ὑπὸ τῶν νυμφῶν τοῦ ἔτους ἐκεῖνου, παραμένει ἀκόμη βαθύτατα εἰς τὴν μνήμην μου μὲ τὰ ζωηρὰ χρώματά του, ὥς νὰ ἐξωγραφίσθησαν ἔκτοτε εἰς τὴν φαντασίαν μου μὲ ὅλην τὴν λάμψιν καλλιτεχνικῆς εἰκόνης ἀγιογράφου. Ἐτυχε τὸ ἔτος ἐκεῖνο νὰ τελεσθοῦν καὶ πολλοὶ γάμοι καί, τὸ σημαντικώτερον, ἔτυχε τὸ ἔτος ἐκεῖνο νὰ ἐργασθοῦν οἱ ναυτικοί μας, ὅσον σπανίως συμβαίνει. Ὡς ἐκ τούτου εἶχε συναχθῇ εἰς τὴν μικρὰν νῆσον ἀρκετὸν χρῆμα, τὸ ὅποῖον, ὅπου ὑπάρχει, παρακολουθεῖται μὲ χαρὰν καὶ μὲ λάμψιν.

"Ὡ, τί Πάσχα ἐκεῖνο! Συνεφώνει μαζί μου καὶ ὁ γέρον ἱερεὺς Οἰκονόμος καὶ μοῦ ἔλεγε μετὰ ταῦτα καὶ ἐκεῖνος:

— Τί Πάσχα ἐκεῖνο, παιδί μου! Ἐχεις δίκαιον.

Καὶ ἔλαμπον ἀπὸ χαρὰν γεμάτοι οἱ ὀφθαλμοί του, ὥς λάμπει τὸ καθαρὸν ποτήριον ἀπέναντι τοῦ φωτός.

Γλυκοχαράζει πλέον. Ροδίζει εὐμορφα ἡ αὐγὴ προσπαθοῦσα νὰ διασπάσῃ τῆς νυκτὸς τὴν μαύρην καλύπτραν, ἡ ὁποία ἀπλοῦται ἀκόμη εἰς τὸ μικρὸν χωρίον μου καὶ εἰς τὸν εὐμορφον λιμένα του, τοῦ ὁποίου τὰ νερὰ ἀκίνητα ἡσυχάζουν



εἰς τὴν σιωπηλὴν γαλήνην τῆς νυκτός. Οὐτε ὁ φλοῖσβος ὁ μελωδικὸς ἀκούεται εἰς τὴν ἄμμον κάτω. Τὰ ἄστρα τρέμουν παιγνιώδη εἰς τὸ στερέωμα, ὥς νὰ τὰ ἐξήγειρον τώρα ἐκ τοῦ βαθέος ὕπνου αἱ πρῶται ἀκτῖνες τῆς αὐγῆς. Δύο γλυκόλαλοι ἀηδόνες κελαδοῦν τὸ ἐωθινὸν εἰς τὸ κηπάριον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀναδίδεται εὐωδία μεθυστικὴ ἀρωμάτων.

Ὁ ἀναστάσιμος ὕμνος ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀναμέλπεται τόσον περιπαθῶς καὶ τόσον γοητευτικῶς, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ παρατεταγμένοι ἔξω εἰς τὴν πλατεῖαν ναῦται, διὰ νὰ πυροβολοῦν, λησμονοῦν τὸ χαρμόσυνον ἔθιμον παρασυρόμενοι ἀπὸ τῆς γλυκείας ψαλμοφθίας τὸ ἀντίλαλον. Μέσα εἰς τοὺς χοροὺς εἶχον καταλάβει τὰ σταδίσια των ὅλοι οἱ προύχοντες ἔνθεν καὶ ἔνθεν φοροῦντες τὰ καλὰ των καὶ κρατοῦντες τὰς λαμπάδας των.

Σεμνὴ εἰς ὅλην τὴν ἀπλότητα αὐτῆς ἡ παράταξις. Ὅπισθεν δὲ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἱ νησιῶται, ὅλοι ναυτικοὶ καὶ γεωργοί, ἀνάμεικτοι. Καὶ πρὸς τούτοις τὰ παιδιά, καθένα μὲ τὸ κόκκινον αὐγὸν εἰς χεῖρας, γεμάτα χαράν.

Μετ' ὀλίγον ρεῦμα φωτὸς ἐξεχύθη εἰς τὴν πλατεῖαν καὶ

ἔλαβε διαφόρους διευθύνσεις ἀνά τὰς ὁδοὺς τῆς πολίχνης.
Ἐλήξεν ἡ λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως καὶ οἱ πιστοὶ νησιῶ-
ται, κρατοῦντες ἀναμμένην τὴν λαμπάδα τοῦ Πάσχα, μετέ-
βαινον με ἀγαλλίασιν εἰς τοὺς οἴκους των νὰ φέρουν εἰς αὐ-
τοὺς τὸ φῶς, τὴν χαρὰν, τὴν Ἀνάστασιν. Καὶ ἤκούοντο ζωη-
ρῶς καὶ χαρμολύνως διασταυρούμεναι αἱ εὐχαί.

— Χριστὸς Ἀνέστη!

— Ἀληθῶς Ἀνέστη!

Κατόπιν ὅλον ἐκεῖνο τὸ ἀναστάσιμον φῶς, ὅλη ἐκείνη ἡ
χαρὰ διεσπάρη μέσα εἰς τοὺς οἰκίσκους τῆς μικρᾶς πολίχνης,
ἕκαστος τῶν ὁποίων μετεβλήθη εἰς ναὸν ἐορτάζοντα. Καὶ τὸ
ἀχόρταστον πασχάλιον ἄσμα ἐψάλλετο ὑπὸ τὸ τσούγκρισμα
τῶν αὐγῶν καὶ τὴν ἀνέκφραστον χαρὰν τῶν παιδιῶν, τὰ ὅποια
ἠγρύπνησαν πρώτην φορὰν διὰ τὴν γλυκυτάτην αὐτὴν ἀπό-
λαυσιν, τὴν στιλπνὴν χαρὰν ὡς τὸ στιλπνὸν κέλυφος τοῦ πα-
σχαλινοῦ αὐγοῦ.

«Διηγήματα», τόμ. Β'

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης





95. Ο ΠΑΠΑΤΡΕΧΑΣ

Ἡ συνανστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ὁ ὁποῖος, παρὰ τὰ ἄλλα προτερήματά του, καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον δὲν εὐρίσκεται ἄλλος πλὴν αὐτοῦ ἱερεὺς νὰ ἀναγινώσκη ταχύτερον τὸ Ψαλτήριον.

Εἰς τὸν ὄρθρον τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ συνέβη νὰ παρνησθῇ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τόσον δυνατὰ, ὥστε νὰ σβήσῃ τὴν λαμπάδα.

Ὅταν τὴν ἤναψαν, συλλογιζόμενος πόσον καιρὸν ἔχασε,

προετίμησε νὰ πηδήσῃ ψαλμὸν ὁλόκληρον, τὸν μακρύτερον, παρὰ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐντροπὴν νὰ παρατείνῃ τὸν χρόνον τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σὺνηθες.

Δὲν ἤξεύρω ἐάν, διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν ἢ διὰ τὴν ψυχικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπατρέχας. Καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρесе τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σὲ ἀκούει πλέον, ἐὰν τὸν ὀνομάσῃς μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τούτοις καὶ δι' ἐξήκοντα τέσσαρα ταξίδια καὶ φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς ἄλλον Ὀδυσσέα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει: ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς τὰ ἐξήκοντα τέσσαρα χωρία τῆς νήσου, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σοῦ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς πολυπειρίας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια αὐτά, ἀναφέρω τὸ ἐξῆς περιστατικόν:

Ἐπέρασεν ἀπ' ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἄγγλος περιηγητής. Εἶχε μαζί του καὶ δύο μικρὰ τέκνα του. Μόλις ἤκουσεν ὁ Παπατρέχας νὰ συνομιλοῦν μὲ τὸν πατέρα των, μὲ ἠρώτησεν ἐκστατικός:

— Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦν;

— Τὴν ἀγγλικήν, τοῦ ἀπεκριθὴν.

Καὶ ἡ ἐκστασις του ἐγένεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιληφθῇ πῶς τόσον νεαρὰ παιδία ἦτο δυνατόν νὰ ὁμιλοῦν γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον.

Δὲν ἤξεύρω πλέον ποίαν γλῶσσαν καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ ὁμιλοῦν τῶν Ἀγγλων τὰ τέκνα!

Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελαῖς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπατρέχα. Ἀλλὰ τί θὰ ἔκαμενες, ἐὰν ἦσο παρὼν καὶ ἤκουες ἀπὸ τὸ στόμα του τὰ λόγια αὐτά:

— Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρά νὰ ὀμιλοῦν ἀγγλικά!

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσης διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπατρέχαν.

Ναί! σεβάσμιος πράγματι εἶναι. Μ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἀπλότητα, δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῇς πόσον εἶναι φιλόανθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς. Πόσον φροντίζει διὰ τὴν ἠθικὴν τοῦ μικροῦ τοῦ ποιμνίου. Μὲ ποίαν διάθεσιν ψυχῆς παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εὐτυχοῦν, νὰ ἔχουν πρόνοιαν διὰ τοὺς δυστυχοῦντας.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδείαν δὲν ἔλαβε. Δὲν εἶναι καρπὸς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κατένενα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν ψυχὴν του. Λυπεῖται πολυλάκις δὲν τὴν στέρησιν παιδείας. Καὶ διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅτι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔστειλε τὸν υἱόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Εἶναι ἀνεκδιήγητος ἡ χαρὰ του, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὁμηρος ἐπεσκέφθη τὸ χωρίον του. Καὶ μὲ ἡρώτησεν ἂν ὁ Ὁμηρος ἦτο χριστιανός.

— Ἀδύνατον ἦτο, τοῦ εἶπα, διότι ἔζη ἐννεακόσια σχεδὸν ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

Πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας μοῦ ὑποβάλλει καθ' ἐκάστην ὁ σεβάσμιος φίλος μου.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσον ὀλίγοι, ὥστε ἡ πολὺ μικρὰ τῶν ἐκκλησιᾶ δύναται νὰ περιλάβῃ τριπλασίους. Ἐν τούτοις μερικοὶ ἀπὸ τοὺς προύχοντας, οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησαν νὰ εὐρύνουν τὸ οἰκοδόμημα. Ἐκαμαν γνωστὴν τὴν γνώμην τῶν εἰς τὸν ἐφημέριον, ὁ ὁποῖος τοὺς συνεβούλευσε νὰ συγκεντρώσουν πρῶτον τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἔπειτα ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου.

Ὅταν ἔμαθεν ὅτι συνεκεντρώθησαν τὰ χρήματα, ὁ σεβάσμιος οὗτος ἱερεὺς μίαν τῶν Κυριακῶν, μὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε:

— Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ εἰς ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε ὅτι δὲν εἴμεθα ἄρκετοὶ νὰ τὸ γεμίσωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἠξεύρουν μῆτε νὰ ἀναγινώσκουν. Πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν θὰ ἐπράττομεν, ἂν ἐτοκίζομεν τὰ συγκεντρωθέντα χρήματα, διὰ νὰ πληρώνεται ἀπὸ τοὺς τόκους ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως. Καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἡ πτωχεία δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας. Καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνον ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν νῆσον εἴμεθα ψωμοζῆται.

Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε;

Ἀφήνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστά τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τοῦτου δείγματα καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἓν ἀκόμη, τὸ ὁποῖον δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἀποσιωπήσω.

Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, γνώστης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, περιήρχετο τὴν νῆσον ζητῶν νὰ γίνῃ κάπου ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλὸς σου Παπατρέχας; Τρέχει πρὸς αὐτὸν καὶ τοῦ προτείνει νὰ δεχθῇ αὐτ' αὐτοῦ τὴν ἰδικὴν του ἐφημερίαν.

Μόλις ἔμαθον οἱ ταλαίπωροι κάτοικοι τοῦ χωρίου τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο δυστύχημα, ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα παρακαλοῦντές με νὰ τὸν ἐμποδίσω.

Σὲ ἀφήνω, φίλε, νὰ στοχασθῆς πόσῃν ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως. Καὶ μάλιστα, ὅταν, ἐρωτήσας αὐτόν, διατὶ ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβον τοιαύτην ἀπόκρισιν:

— Ἐγώ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος. Αὐτός, τὸν ὁποῖον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τὴν θέσιν μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι καταλληλότερος ἐμοῦ νὰ διδάσκη καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχον νὰ ἀποκριθῶ;
Ἔκλαυσα καὶ ἐγὼ μαζί με τοὺς συμπατριώτας μου καὶ
ἀνεμένομεν μετὰ λύπην τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως.
Καὶ θὰ τὸν ἐστερούμεθα, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν δὲν
ἐπρόφθανον νὰ προσλάβουν τὸν λόγιον ἱερέα ὡς ἐφημέριον
καὶ νὰ ἀφήσουν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικόν μας.

Τοιοτοτρόπως εἶναι, φίλε, ὅπως σοῦ τὸν περιγράφω,
ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλάνθρωπος ἐφημέριός μας. Εἶναι σχε-
δὸν μῆνες δέκα πέντε, ὅπου κατοικῶ τὸ χωρίον, καὶ κανέν
ἀκόμη πάθος κυριεῦον τὴν καλὴν του ψυχὴν ἄλλο δὲν ἐγνώ-
ρισα παρὰ τὴν ἄμετρον χρῆσιν τοῦ ταμβάκου. Ἀλλὰ ἡλαττώ-
θη καὶ τοῦτο πολὺ, ἀφότου ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὅμηρος δὲν ἐγνώριζε
τὴν σκόνην ταύτην.

Ἀδαμάντιος Κοραΐς

96. ΤΟ ΣΠΙΤΑΚΙ ΕΙΣ ΤΟ ΛΙΒΑΔΙ

Ἡ πλημμύρα

Ἦτο ὥρα δειλινού. Ἀπὸ πρωίας ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο βα-
ρεῖα, ὁ αἰθὴρ θολωμένος καὶ σκότος ἐπεκρέματο καὶ συννεφιά
μεγάλῃ. Τέλος οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἤνοιξαν καὶ ἔγινε
βροχή, θάλασσα, καταποντισμός.

Τὸ κατώγειον τῆς γρια-Ραγιαδάινας ἐγέμισε νερὸν ὡς
δύο πήχεις. Τὸ ἐλαιοτριβεῖον τοῦ Λαυκιώτη ἐπατήθη μέχρις
ἀναστήματος. Ἡ θειὰ Μαριὼ ἡ Κατσικάκαινα ἐβγῆκε ἔξω
εἰς τὸ χαγιάτι καὶ συνέπλεκε τὰς χεῖρας εἰς προσευχὴν ἀγω-
νίας. Ὁ στάβλος τοῦ Γέρο-Κουμενῆ εἶχε πλημμυρίσει καὶ τὸ
γαῖδούρι ἔπλεεν εἰς τὸ νερόν.

Ἡ πλημμύρα εἶχε ρίψει κάτω τοίχους καὶ τὸ νερὸν παρέ-

συρε καλύβας, στάβλους, φυτείας καὶ δένδρα. "Όλα ἦσαν θάλασσα.

Τὰ κατώγεια τῶν οἰκιῶν εἶχον πλημμυρίσει ὅλα. Τὸ βαρελάδικο τοῦ μαστρο-Στεφανῆ εἶχε γεμίσει νερὸν ὡς δύο μπόγια. Ὁ βρόχινος ποταμὸς εἶχε ρίψει κάτω πρῶτον τὸ μικρὸν παράπηγμά του καὶ ἔπειτα παρέσυρε τὰ βαρέλια του. Ἀλλ' ἡ πλημμύρα ἦτο καὶ εἰς ὅλα τὰ ἰσόγεια καί, ὅπου τὰ πατώματα ἦσαν χαμηλά, ἐκινδύνευε νὰ τὰ φθάσῃ. Πτωχὴ χήρα ἡ Μαριῶ ἡ Λιβαδάκαινα μαζὶ μὲ τὴν κόρην της τὴν Ματῶ εὐρίσκοντο εἰς τὸν μεμονωμένον οἰκίσκον των εἰς τὸ χαμηλότερον μέρος τοῦ λειβαδιοῦ πρὸς τὴν ἐξοχὴν εἰς τὴν ἄκρην τοῦ χωρίου. Ἀμα ἤρχισεν ἡ καταιγίς, τὰ θεμέλια τῆς οἰκίας ταχέως κατεπλημμύρισαν. Ἀλλ' ἡ Μαριῶ δὲν ἐπρόσεχε κατ' ἀρχὰς εἰς τοῦτο. Εἶχε τὸ μάτι ὑψηλὰ κατὰ τὸ βουνόν.

Ἦτο ἀφηρημένη.

— Μάνα, θὰ πλημμυρίσωμεν! ἐφώναξεν ἡ κόρη της.

Ἡ μήτηρ ἐξηκολούθει νὰ κοιτάζῃ ὑψηλὰ εἰς τὸ βουνόν.

— Ἄς πλημμυρίσωμεν! ἐψιθύρισε.

— Μάνα, ἐπλημμύρισαμεν! ἐπανελάβε μετ' ὀλίγον ἡ Ματῶ.

Ἡ χήρα ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὰ παρὰ πόδας. Ὁλη ἡ στεφάνη τοῦ ἐδάφους ὁλόγυρα εἶχε πλημμυρίσει καὶ τὸ ἰσόγειον τῆς οἰκίας ἦτο γεμάτον νερόν. Τὸ χαμηλὸν πάτωμα ἐκινδύνευε νὰ τὸ φθάσῃ.

Θάλασσα, ποταμὸς, πέλαγος.

— Πό, πό, πό! ἔκαμεν ἡ μήτηρ συμπλέκουσα τὰς χεῖρας.

Ἀπὸ τὴν στέγην τῆς οἰκίας εἶχον ἀνοίξει δέκα ἕως δώδεκα σταλαγμοί. Τὰ φορέματα, τὰ στρώματα καὶ τὰ σινδόνια, τὰ πενιχρὰ ἔπιπλα, ὅλα ἦσαν καταβρεγμένα.

Ἡ κόρη μετέφερεν ὅλο αὐτὸ τὸ οἰκοκυριό τους καὶ τὸ ἐσώρρευε πότε εἰς τὴν μίαν γωνίαν καὶ πότε εἰς τὴν ἄλλην.

Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖ νέος σταλαγμὸς ἤνοιγε. Τέλος τὰ ἐκουβάλησεν ὅλα εἰς τὴν μέσσην. Ἄλλ' ἐκεῖ ἤνοιξε μέγας σταλαγμὸς εἰς τὸν καβαλάρην τῆς στέγης.

Τὴν προηγούμενην ἑβδομάδα εἶχον ξανασύρει τὴν σκεπὴν. Νὰ τὸ ἤξευραν νὰ μὴ βάλουν μάστοραν!... Ἄλλὰ καὶ τί τὸν ἤθελαν τὸν μάστοραν; Μήπως ἦτο ἰδικόν των τὸ σπίτι; Ὁ κυρ-Ἀργυρὸς τοὺς τὸ ἐ ν ο ι κ ί α σ ε καί, ἐπειδὴ πῶρα τελευταῖα δὲν εἶχον πληρώσει τὸ ἐ ν ο ί κ ι ο ν, τοὺς ἐφοβέριζε καθημερινῶς νὰ τοὺς βγάλλῃ ἀπὸ τὸ σπίτι. Πρὸ δύο ἡμερῶν ἀκόμη εἶχε περάσει ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι «θὰ τοὺς πάρῃ τὸ ποτάμι...». Ἄς χαρῇ τώρα.

— Πό, πό! θὰ πνιγοῦμε, μάνα! ἐφώναξεν ἡ κόρη, καθὼς ἐκοίταζε κάτω καὶ ἐβλεπεν ὅλον τὸ λιβάδι θάλασσαν. Δὲν ἐφαίνετο πουθενὰ πάτημα, διὰ νὰ πατήσῃ κανεὶς. Καὶ ἡ βροχὴ ἐζηκολούθει χωρὶς διακοπὴν.

— Θὰ πνιγοῦμεν! ἐθρήνησε καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἐτραβοῦσε τὰ μαλλιά της. Καὶ ὁ ἀδελφὸς σου, ὁ ἀδελφὸς σου, ποῦ λείπει ἀπὸ τὸ πρῶν στὸ χωράφι, δὲν θὰ πνιγῇ;

Σπαρακτικὴ ἦτο ἡ φωνὴ τῆς μητρός.

Ἀπέναντι πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος πεντακόσια βήματα μακρὰν ἐκατοικοῦσεν ἡ Μαργαρώ ἡ μποστανοῦ ἐντὸς τοῦ λαχανοκήπου, τὸν ὁποῖον ἐκαλλιέργει ὁ σύζυγός της. Ὁ οἰκίσκος των ὑψηλὰ ἐπὶ λοφίσκου ἀψηφοῦσε τὴν π λ η μ ῦ ρ α ν.

Ἡ γυνὴ εἶχεν ἀνοίξει τὸ παράθυρον καὶ ἐφώναξε πρὸς τὴν Μαριῶ τὴν Λιβαδάκινα.

— Θὰ πνιγῇτε, χριστιανές!

Ἡ Μαριῶ ἦτο ἀφωσιωμένη ὅλη εἰς τὸν στοχασμὸν τοῦ υἱοῦ της ἦτο παραδομένη εἰς τὴν ἀνησυχίαν της. Ἐκοίταζε τὸ βουνὸν μὲ βλέμμα ἀπλανές. Ὁ υἱὸς της ποῦ νὰ εἶναι μὲ αὐτὸν τὸν κατακλυσμὸν;

— Ἐπνιγῆκατε, χριστιανές! ἐφώναξε πάλιν ἡ Μαργαρώ.

“Ολον τὸ λιβάδι ἦτο πέλαγος. Καί, ἂν κανεῖς ἀπεφάσιζε νὰ ὑπάγῃ εἰς βοήθειαν τῶν ἀγωνιῶντων, δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον.

Ἡ θέσις τῶν δύο γυναικῶν εἰς τὸ μοναχικὸν σπιτάκι τοῦ λιβαδιοῦ ἤρχισε νὰ γίνεται ἀπελπιστική. Ἡ κόρη ἔκαμνεν ὥσάν τρελλή. Ἐκοίταζε βλοσυρὰ τὸ παράθυρον, τὸν ἐξώστην, τὴν ξυλίνην σκάλαν, ὅλα ἀπειλούμενα καὶ σαλευόμενα ἀπὸ τὴν πλημμύραν. Ἡ μήτηρ εἶχε παύσει νὰ τραβᾷ τὰ μαλλιά της. Ἐσχιζε τὰς παρειάς, ἐκόπτετο καὶ ἐμοιρολογοῦσε. Δὲν ἔκλαιε τὸ σπίτι, δὲν ἔκλαιε τὴν κόρην της, οὔτε τὸν ἑαυτὸν της. Ἐκλαιε τὸν υἱὸν της, ὅστις ἦτο μακράν. Ἐκοίταζε κατὰ τὸ βουνόν, ἀλλὰ δὲν τὸ διέκρινε πλέον.

Ὁ πελώριος σίφων, στῦλος φοβερός, ἐνώνων τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν γῆν, ποὺ μὲ πένθιμον ἀνταύγειαν ἐφώτιζεν ἐκ διαλειμμάτων τὰ πέριξ καὶ ἔκαμνε τὸ βουνὸν νὰ ξεχωρίζῃ, ἤδη ἐσχίσθη, διερράγη καὶ διελύθη καὶ τὸ βουνόν, μαῦρος καπνός, ἔγινεν ἐν μὲ τὸν αἰθέρα.

Ὁ Μανόλης

Ἡ βροχὴ κάποτε ἐσταμάτησεν. Ἡ πλημμύρα ὅμως δὲν εἶχε καταπέσει. Εἶχον κατέλθει ὅλα τὰ ἀνώνυμα ρεύματα τοῦ ποταμοῦ, ὅλα τῶν κοιλάδων τὰ θολὰ ποτάμια, ὅλα τὰ χειμέρια κατακαθίσματα τῶν ὑπωρειῶν.

Τὸ σπιτάκι εἰς τὸ λιβάδι ἔτριζεν, ἔτριζεν, ἔτριζε, κατέρρεεν. Ἡ βοή τοῦ καταποντισμοῦ ἀνήρχετο εἰς τὸν αἰθέρα.

Τὸ σπίτι τῆς πτωχῆς χήρας εἶχε καθήσει ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ εἶχε λάβει στάσιν χωλοῦ κλίνοντος πρὸς τὸν ἑνα ὦμον, πτωχοῦ γέροντος σ τ η ρ ι ζ ο μ ε ν ο υ ἐπὶ τῆς ράβδου του. Δὲν ὑπῆρχεν ὁρατὸν στήριγμα δι’ αὐτό. Πλὴν ἀόρατος χεὶρ ἐφαίνετο νὰ τὸ κρατῇ ἀπὸ τὸ ἐν μέρος, διὰ νὰ μὴ καταρρεῦσῃ ὅλον.

“Όταν ἐκόπασεν ἡ βροχή, χωρικοὶ κατέβαινον τρέχοντες μὲ τὰ ζῶα των. Ἐπανήρχοντο ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς μισοπνιγμένοι, βρεγμένοι ὡς τὸ κόκκαλον. Διήρχοντο εἰς ἀπόστασιν ἑκατοντάδων βημάτων. Ἡ Μαριὼ ἴστατο εἰς τὸ παράθυρον καὶ ἠρώτα μεγαλοφώνως τοὺς διαβαίνοντας μακράν:

— Μὴν εἶδατε τὸν Μανόλη τὸν γιό μου;

Οὕτε φωνή, οὕτε ἀκρόασις. Ὁ καθεὶς ἔσπευδε, διὰ νὰ ἴδῃ, τί ἔγινε τὸ σπίτι του, ἢ φαμελιά του. Καὶ δὲν ἤκουε, τί τὸν ἠρώτα ἡ χήρα τοῦ λιβαδιοῦ.

Ἄλλ’ αὕτη δὲν ἀπέκαμε νὰ ἐρωτᾷ, ἐνόσφ διεβλεπεν εἰς τὸ σκότος. Ἡ δεκεμβριανὴ ἡμέρα εἶχε δύσει, ἡ πλημμύρα κατέπιπτε καὶ τὸ σκότος ἀπειλητικὸν ἐπεκρέματο εἰς τὰ φωσφορίζοντα νερά.

— Μὴν εἶδατε πουθενὰ τὸν γιό μου τὸν Μανόλη;

— Δὲν τὸν εἶδαμε!... τῆς ἐφάνη, ὅτι ἤκουσεν ἅπαξ.

Καὶ ἡ ἀπάντησις ἦτο σπαραγμὸς δι’ αὐτήν.

— ὦ, Παναγία μου!...

— Μάνα, ἀφοῦ ἐγλιτώσαμεν ὡς τώρα, πᾶμε νὰ κατεβοῦμε κι ἄς πλεύσωμε στὸ ποτάμι. Τὸ σπίτι θὰ πέσῃ. Μπορεῖ νὰ γλιτώσωμε.

Πᾶμε νὰ ἰδοῦμε, τί ἔγινεν ὁ Μανόλης.

Ἡ κόρη ἐμπρός, ἡ μήτηρ ὀπίσω, ἐδοκίμασαν νὰ καταβοῦν τὴν σαλευομένην καὶ σειομένην σκάλαν. Εἶχαν κατέλθει δύο σκαλοπάτια καὶ πλατάγισμα ἠκούσθη μέσα εἰς τὸν νερόν. Ἐφάνη κάτι τι μεγαλόσωμον, διπλοῦν τὸ σ χ ῆ μ α, τεράστιον, κενταυρικόν, κατὰ τὸ ἥμισυ νὰ κολυμβᾷ, κατὰ τὸ ἥμισυ νὰ πατῇ, νὰ πηδᾷ καὶ νὰ παραδέρνῃ μέσα εἰς τὸ ρεῦμα.

— Μάνα, εἴσθε καλά; Ἐγλιτώσατε;

Ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ Μανόλη.

— ὦ, γιέ μου! ὦ, παιδί μου! παιδάκι μου! Εἶσαι καλά;

Ἦρθες;

Ἦτο ὁ Μανόλης καβάλα εἰς τὸ ἄλογόν του. Ἐπήδησε κάτω ἕως τὴν μέσῃν εἰς τὸ νερόν καὶ ἀγκάλιασε τὴν μητέρα του.

Τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἡ πτωχὴ οἰκογένεια ἐπῆγε καὶ διενυκτέρευσε εἰς τῆς Μαργαρώς τῆς μπουστανούς. Ὁ κηπουρὸς συνεβούλευσεν τὸν Μανόλην:

— Νὰ κάμῃς νόμο τρόπ, λέω ἐγώ, ν' ἀγοράσῃς ἓνα σπιτόποπο ἐπάνω στὰ Κοτρόνια, νὰ κτίσετε κανένα σπιτάκι, νὰ μὴ σᾶς πατῇ τὸ νερό. Καὶ ἡ Μαργαρὼ ἡ γυναῖκα του εἶπεν:

— Ἐγλίτωσεν ὁ κοσμάκης καὶ τὴ φορὰ αὐτῇ. Δόξα νὰ 'χῃ ὁ Θεός!

«Πρωτοχρονιάτικα διηγήματα»

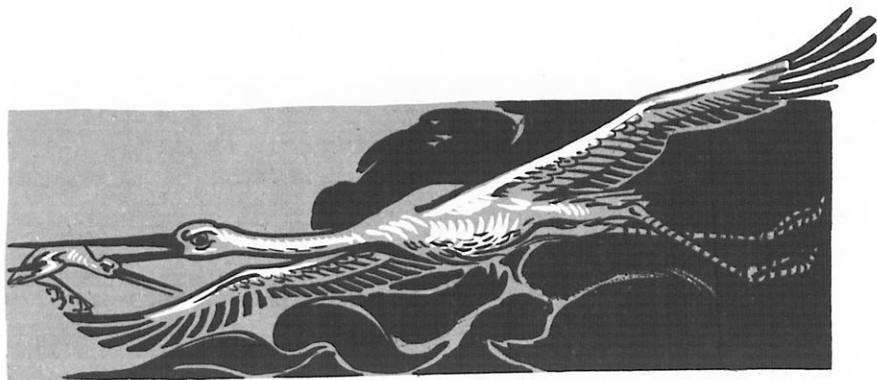
Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης

97. ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΑ ΠΕΛΑΡΓΟΥ

Εἰς ἓν χωρίον τῆς Θεσσαλίας, ἐπὶ τῆς στέγης παλαιᾶς οἰκίας ὑπῆρχε μεγάλη καὶ ἄτεχνος φωλεὰ κατεσκευασμένη ἐκ κλάδων καὶ ξηρῶν χόρτων. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀνοιξέως ἔβλεπον οἱ χωρικοὶ ζεῦγος πελαργῶν νὰ ἔρχεται καὶ νὰ ἐγκαθίσταται εἰς τὴν ἀγαπητὴν των στέγην. Ἰσταντο ἐκεῖ καὶ οἱ δύο ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ποδὸς καὶ ἐκροτάλιζον μὲ τὸ ράμφος των, ὥς νὰ ἐχαιρέτων τὴν ἀγαπητὴν των κατοικίαν, ὅπου εἶχον ἀναθρέψει τόσα τέκνα ἕως τότε.

Μίαν πνιγερὰν ἡμέραν τοῦ θέρους οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἦσαν εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ ἐθέριζον. Αἶφνης ἰσχυροὶ κωδωνισμοὶ ἐκ τοῦ κωδωνοστασίου τῆς ἐκκλησίας ἀναγγέλλουν κίνδυνον. Μετ' ὀλίγον μία φωνὴ ἀκούεται μυριόστομος.

— Πυρκαϊά! Πυρκαϊά!



Οἱ χωρικοὶ ἔντρομοι τρέχουν ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὸ χωρίον, διὰ νὰ σώσουν τὰς οἰκίας των. Ἀλλ' ὅταν φθάνουν εἰς τὸν τόπον τῆς πυρκαϊᾶς, βλέπουν ὅτι μόνον ἡ οἰκία, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ πελαργοὶ εἶχον κτίσει τὴν φωλεάν των, ἔχει περιχυλωθῇ ὑπὸ τῶν φλογῶν.

Τότε ὅλοι μὲ μεγίστην προθυμίαν προσπαθοῦν νὰ σώσουν τὴν οἰκίαν ἐκείνην. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι εὐκόλον πρᾶγμα. Τὸ πῦρ εἶχε διαδοθῇ. Αἱ φλόγες ἐξήρχοντο ἐκ τῶν παραθύρων καὶ ἡ στέγη ἤρχισε νὰ ἀναφλέγεται.

Ἐνῶ δὲ οἱ χωρικοὶ κατεγίνοντο νὰ σώσουν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν ἐκ τῆς καιομένης οἰκίας, αἴφνης εἷς πελαργὸς ἔρχεται ὀρμητικῶς πετῶν ἐκ τοῦ λειμῶνος καὶ διευθύνεται πρὸς αὐτήν. Εἶναι ἡ μήτηρ τῶν μικρῶν πελαργῶν, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται ἐντὸς τῆς φωλεᾶς ἐπὶ τῆς στέγης. Οἱ δυστυχεῖς νεοσσοὶ των περιχυλωμένοι ἀπὸ τὸν καπνὸν καὶ τὰς φλόγας κινδυνεύουν ν' ἀποθάνουν.

Ἡ δυστυχὴς μήτηρ ἔντρομος πετᾷ περίξ τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν φλογῶν. Τέλος λαμβάνει τολμηράν ἀπόφασιν. Εἰσορμαῶς διὰ μέσου τῶν φλογῶν καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέρχεται. Κρατεῖ εἰς τὸ ράμφος της μικρὸν πελαργόν, τὸν ὁποῖον ἀποθέτει εἰς τὴν ρίζαν ἑνὸς δένδρου. Εὐθὺς ὑψώνεται πάλιν καὶ εἰσορμαῶς ἐκ νέου εἰς τὰς φλόγας, αἱ ὁποῖαι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον γίνει δυνατώτεραι, καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέρχεται μὲ δεύτερον νεοσσόν.

Τώρα αἱ πτέρυγές της ἐκάησαν ὀλίγον, ἀλλ' ἡ φιλόστοργος μήτηρ δὲν ἀνησυχεῖ διὰ τὰς πτέρυγάς της. Ἀφήνει τὸ τέκνον της πλησίον τοῦ πρώτου καὶ ὀρμᾷ ἀκράτητος διὰ τρίτην φοράν διὰ μέσου τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν φλογῶν εἰς τὴν φωλεάν, διὰ νὰ σώσῃ καὶ τοὺς ἄλλους δύο νεοσσούς.

Οἱ χωρικοὶ ἀνέμενον μὲ βαθεῖαν συγκίνησιν νὰ ἴδουν τὴν ἥρωικὴν μητέρα νὰ ἐξέρχεται. Ἀλλ' αὕτη δὲν ἐξῆλθε πλέον, ἐσκέπασε μὲ τὰς πτέρυγάς της τοὺς δύο νεοσσούς της, οἱ ὁποῖοι ἐκαίοντο, καὶ ἐκάη μὲ τὰ ἀγαπητὰ τέκνα της, ἀφοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὰ σώσῃ.

Ἀριστοτέλης Κουρτίδης

98. MANA

Μάνα! Δὲν βρίσκεται
λέξι καμία
νὰ ἔχῃ στὸν ἦχο της
τόση ἀρμονία.
Σὰν ποιὸς νὰ σ' ἄκουσε
μὲ στῆθος κρύο,
ὄνομα θεῖο;

Παιδὶ ἀπὸ σπάργανα
ζωμένο ἀκόμα
μὲ χάρη ἀνοίγοντας
γλυκὰ τὸ στόμα,
γυρνάει στὸν ἄγγελο,
ποὺ τ' ἀγκαλιάζει,
καὶ μ ἄ ν α κρᾶζει!



Στὸν κόσμον τρέχοντας
ὁ νέος διαβάτης
πέφτει στ' ἀγνώριστα
βρόχια τ'ς ἀπάτης
κι ἀναστενάζοντας
μ ἄ ν α μ ο υ! λέει,
μ ἄ ν α! καὶ κλαίει.

Τῆς νιότης φεύγουνε
τ' ἄνθια κι ἡ χάρη,

τριγύρω σέρνεται
μ' ἄργὸ ποδᾶρι,
ὥσπου στήν κλίνη του
σὰ βαρεμένος
πέφτει ὁ καημένος.

Καὶ πρὶν τὴν ὕστερη
πνοή του στείλῃ,
ἀργὰ ταράζοντας
τὰ κρύα του χεῖλη,
καὶ μὲ τὸ μ ἄ ν α μ ο υ !
πρώτῃ φωνή του,
πετᾶ ἡ ψυχὴ του !...

Γεράσιμος Μαρχοῦδης

99. Ο ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Ἡ θάλασσα καλύπτει σχεδὸν τὰ τρία τέταρτα τῆς γῆνης σφαίρας. Ἄν ὑπολογισθῇ κατὰ μέσον ὅρον τὸ βάθος τῆς εἰς τέσσαρας χιλιάδας ἑπτακόσια μέτρα, ὅλος ὁ τεράστιος ὄγκος τῶν ἁλμυρῶν νερῶν ἀνέρχεται εἰς ἓν ἑκατομμύριον κυβικά χιλιόμετρα, ποσόν, τὸ ὁποῖον δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀντιληφθῇ χωρὶς ζάλην ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀκόμῃ δὲν κατορθώθη νὰ μετρηθοῦν μὲ ἀκρίβειαν τὰ διάφορα βάθη τῶν ὠκεανῶν, διὰ νὰ βεβαιωθῇ ποῖα εἶναι τὰ μεγαλύτερα καὶ νὰ καταρτισθῇ ἀκριβὴς χάρτης βυθομετρικὸς τῆς θαλάσσης, ὅπως εἶναι οἱ ὑψομετρικοὶ τῆς ξηρᾶς. Εἰς μερικὰ μέρη ἔδοκίμασαν μὲ βολίδα ἐννέα χιλιάδων μέτρων,

χωρίς νὰ φθάσουν εἰς τὸν πυθμένα. Ἀλλ' ἴσως τοῦτο νὰ προ-
ῆλθε, διότι τὰ ρεύματα τὴν παρέσυραν καὶ δὲν τὴν ἄφηναν νὰ
«πατώσῃ». Ἐν τούτοις τὸ μεγαλύτερον ἐξακριβωθὲν βάθος
τοῦ Ἀτλαντικοῦ εἶναι 7085 μέτρα μεταξὺ τῶν Βερμούδων
νήσων καὶ τῆς Νέας Γῆς. Πρὸς νότον τῶν Καναρίων νήσων
εὐρέθη ὁ πυθμὴν εἰς 6000 μέτρα, καὶ μεταξὺ Ἀφρικῆς καὶ
Νοτίου Ἀμερικῆς μόνον εἰς 5400 μέτρα ἐπὶ ἐκτάσεως 2000
χιλιομέτρων. Τὸ μεγαλύτερον ἐξακριβωθὲν βάθος τοῦ Εἰρη-
νικοῦ εἶναι 8567 μέτρα. Ἡ Μεσόγειος ἔχει ὀλιγώτερον βάθος·
πλησίον τῆς Μελίτης φθάνει τὰ 5400 μέτρα καὶ πλησίον τῆς
νήσου Μαλάγας τὰ 3600, τὸ σύνηθες ὅμως βάθος της εἶναι
1800 μέτρα.

Ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν παρατηρήσεων ἐξάγεται, ὅτι τὰ
βάθη τῶν θαλασσῶν ἔχουν ἀνωμαλίας καὶ ποικιλίας ἀναλό-
γους μὲ τῆς ξηρᾶς. Καὶ ἐκεῖ κάτω ὑπάρχουν πεδιάδες καὶ
κοιλάδες καὶ βράχοι καὶ χαράδραι καὶ σπήλαια καὶ ἀνωφέ-
ρειαι καὶ κατωφέρειαι καὶ μεγάλοι ἔρημοι ἀμμόδεις, ὅπως
εἰς τὰς πέντε ἡπείρους. Ἄν ὑποθέσωμεν διὰ μίαν στιγμὴν
ὅτι ὡς ἐκ θαύματος ἐξηραίνοντο ὅλα τὰ νερά τῶν θαλασσῶν,
θὰ ἐγίνοντο αἱ διάφοροι νῆσοι κορυφαὶ βουνῶν, τὰ ὅποια θὰ
εἶχον τοὺς πρόποδάς των εἰς τὰ μεγάλα βάθη τοῦ πελάγους.

Ἀλλὰ μήπως ἡ ὁμοιότης τῆς θαλάσσης μὲ τὴν ξηρὰν
περιορίζεται μόνον εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους; Μὴ τά-
χα ὅλος ὁ πλοῦτος τῆς ζωῆς συνεκεντρώθη εἰς τὴν στερεάν
γῆν, καὶ αἱ ἀπέραντοι ἐκτάσεις τῶν ἄλμυρῶν νερῶν καλύ-
πτουν ἐρημίαν καὶ νέκραν; Κάθε ἄλλο! Ἄν κρύπτη ἡ θάλασ-
σα μὲ ζηλοτυπίαν τοὺς θησαυροὺς της, τοῦτο δὲν σημαίνει,
ὅτι εἶναι πτωχοτέρα ἀπὸ τὴν ξηρὰν. Τούναντίον ἡ ζωὴ, ἐκεῖ
κάτω εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὑγρά βάθη, ἔχει τόσον θαυμασίας ἐκ-
δηλώσεις, ὥστε δὲν φαντάζεται κανεὶς ὅτι εἰς τὸν πλανήτην
μας ἐκτυλίσσονται αἱ ἀπείρου ποικιλίας καὶ ἀληθῶς μυθώ-

δους λαμπρότητος σκηναὶ τῶν ἀδύτων τοῦ ὠκεανοῦ, ὅπως τὰς περιγράφουν οἱ ἐξερευνηταί.

Θεωρεῖται ὡς ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια πλεόν, ὕστερον ἀπὸ τὰς ἐρεῦνας τῶν τελευταίων ἐτῶν, ὅτι κανὲν μέρος τῆς ξηρᾶς, ὅσον καὶ ἂν εἶναι γόνιμον καὶ πλούσιον εἰς ζωὴν καὶ βλάστησιν, κανὲν μέρος ἀπολύτως δὲν ἡμπορεῖ νὰ συγκριθῇ ὡς πρὸς τὸ σφρῖγος τῆς παραγωγῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἐνεργητικότητα μὲ τὴν θάλασσαν.

Ὁ ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως ἐκτυλίσσεται ἐκεῖ μὲ ὅλην τὴν μεγαλοπρεπῆ ἀγριότητά του. Ἀλλὰ καὶ ἡ γονιμότης τῶν θαλασσίων πλασμάτων εἶναι τεραστία. Θαυμάζομεν τὴν βασιλίσσαν τῶν μελισσῶν, ἡ ὁποία ἡμπορεῖ νὰ γεννήσῃ ἕως ὀκτὼ χιλιάδας αὐγά. Ἀλλὰ τί εἶναι αὐτὸ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἐννέα ἑκατομμύρια αὐγῶν τῆς μουρούνας ἢ πρὸς τὸν ὄντως μυθώδη πολλαπλασιασμὸν τῆς ρέγγας; Ὑπελογίσθη ὅτι, ἂν δὲν εἶχον τόσους ἐχθροὺς τὰ μικρὰ αὐτὰ ψάρια, μετὰ τὴν τρίτην ἢ τετάρτην γενεάν ὅλαι αἱ θάλασσαι, ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα βάθῃ ἕως τὰς τελευταίας παραλίας, θὰ ἐπλημμύριζον κυριολεκτικῶς ἀπὸ ρέγγας· καί, ἂν ἔμενον ἀνενόχλητοι ἕως τὴν εἰκοστήν γενεάν, ἀπὸ ἐν μόνον ζευγὸς θὰ ἐγεννῶντο τόσαι ρέγγαι, ὥστε ὁ ὄγκος των θὰ ἦτο δέκα φορές μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν γῆν!

Κανὲν ἀπὸ τὰ θαλάσσια πλάσματα δὲν εἶναι ἄοπλον ἢ διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἢ διὰ τὴν ἄμυναν, ὅλα ἔχουν τὰ ὅπλα των. Μερικὰ εἶναι ὀπλισμένα μὲ δυνατὸν θώρακα ἀπὸ ὀστρακον, ἄλλα φέρουν πραγματικὰς λόγχας καὶ ξίφη, ἄλλα πάλιν σώζονται μὲ τὴν γοργότητα καὶ τὴν εὐκίνησιν ἢ μὲ τὴν ἔμφυτον πανουργίαν των. Ὑπάρχουν μαλάκια, τὰ ὁποῖα, ὅταν εὗρεθοῦν εἰς κίνδυνον, προσποιοῦνται τὸν νεκρόν. Ἐν εἶδος μαλακίων, διὰ ν' ἀποφύγουν τοὺς διώκτας των, ἀλλάσσουν χρῶμα καὶ ἐξομοιώνονται μὲ τὰ πλησίον φύκη καὶ τὰς πέ-



τρας. "Εν ἄλλο εἶδος κογχυλίου, ἐπειδὴ εἶναι ἐντελῶς ἄσπλον, προσλαμβάνει ὡς φύλακα μαλάκιον, μὲ τὸ ὅποιον συνοικεῖ καὶ μοιράζονται φιλικώτατα τὴν τροφήν. Ὑπάρχει εἶδος καβούρων, οἱ ὅποιοι, διὰ τὴν διατρέξουν μεγάλας ἀποστάσεις, μεταχειρίζονται ὡς ὑποζύγια τὰ ψάρια καὶ ἐκλέγουν μάλιστα τὰ ταχύτερα καὶ τὰ ἀλλάσσουν καθ' ὁδόν, ὅπως ἡλασσαν κάποτε τοὺς ταχυδρομικοὺς ἵππους. Ποῖος δὲν γνωρίζει τὸν μικρὸν κάβουραν, τὸν «κολαοῦζον», ὁ ὁποῖος κατοικεῖ μέσα εἰς τὴν πίνναν καὶ εἰς τὰ μύδια καὶ χρησιμεύει ὡς ὁδηγὸς διὰ τὴν ἀναζήτησιν τροφῆς καὶ διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῶν κινδύνων;

Ἡ ζωὴ καὶ ἡ βλάστησις εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης ὁμοιάζει καὶ ὡς πρὸς τοῦτο μὲ τὴν ξηράν, ὅτι ποικίλλει κατὰ τὰς διαφόρους κλιματολογικὰς ζώνας καὶ κατὰ τὰ διάφορα ὕψη. Ὑάρια, τὰ ὅποια ζοῦν εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν, δὲν ἡμποροῦν νὰ ζήσουν εἰς τὴν Μεσόγειον οὔτε ἡμποροῦν νὰ βλαστήσουν ὅμοια φυτά. Ἀλλὰ καὶ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θάλασσαν ἄλλα εἶναι τὰ ψάρια εἰς βάθος πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν μέτρων καὶ ἄλλα εἰς βάθος δύο καὶ τριῶν χιλιάδων μέτρων, ὅπως ἄλλα εἶναι τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ τῆς κορυφῆς ἑνὸς βουνοῦ καὶ ἄλλα τὰ πλησίον τῆς πεδιάδος.

Ἀλλ' ὑπάρχει μία σημαντικὴ διαφορά: εἰς τὴν θάλασσαν ὅσον πηγαίνομεν πρὸς τὸ βάθος, τόσον εὐρίσκομεν πλέον πτωχὴν καὶ περιωρισμένην τὴν ζωήν, ἐνῶ εἰς τὴν ξηράν συμβαίνει τὸ αὐτό, καθ' ὅσον ἀναβαίνομεν ὑψηλότερα. Πλησίον τῆς ἐπιφανείας εἰς βάθος μέχρι τριακοσίων μέτρων, ὅπου φθάνει ἀκόμη τὸ ζωογόνον φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ ἰδίως εἰς τὰς θαλάσσας τοῦ ἰσημερινοῦ καὶ τῶν τροπικῶν, ζοῦν καὶ φυτρῶνουν τὰ πλέον λαμπροχρωματισμένα θαλασσινὰ ζῶα καὶ φυτά, ἀπαράλλακτα καθὼς καὶ εἰς τὴν ξηράν. Ἐκεῖ τὰ περισσότερα εἶναι φωτεινὰ καὶ φωσφορίζοντα, ὥστε καὶ τὴν νύκτα

ἀκόμῃ, ὅταν τὸ σκότος σκεπάζῃ τὴν ξηρὰν, λάμπει εἰς τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης ἄγρυπνος ἡ ζωὴ καὶ ζωγραφίζεται εἰς τὰς ὑγρὰς ἀβύσσους δεύτερος οὐρανός, λαμπρότερος ἀπὸ τὸν ἀστερωτόν, ὅπου φεγγοβολοῦν ἀμέτρητοι σελῆναι καὶ ἄστρα, καὶ κινοῦνται διαρκῶς βολίδες καὶ διάττοντες, σπολισμένοι μὲ τὰ χρώματα ὅλων τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τῶν μετάλλων τῆς γῆς.

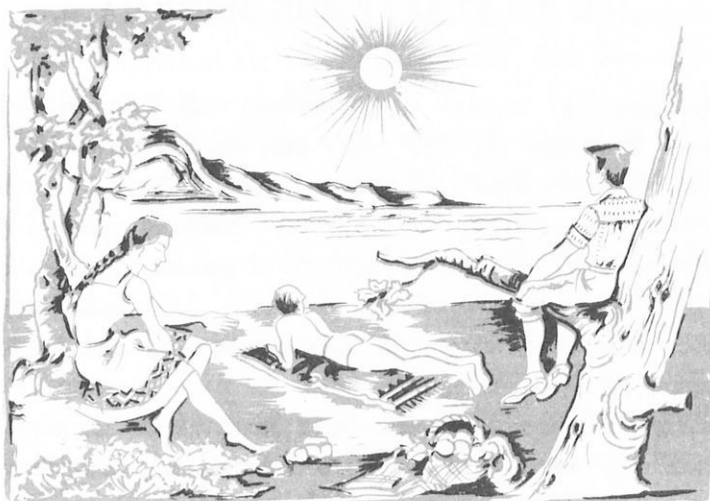
Αἱ θάλασσαι τῶν εὐκράτων κλιμάτων δὲν εἶναι ὀλιγώτερον κατωφημέναι, ἡ βλάστησίς των ἰδίως εἶναι πλουσιωτέρα. Ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴν λαμπρότητα τῶν χρωματιστῶν φυτῶν. Ὅσον μάλιστα προχωροῦμεν πρὸς τοὺς πόλους, τὰ χρώματα τῶν θαλασσίων ζώων, καθὼς τῶν χερσαίων, ἐκπίπτουν εἰς τὸ φαῖον καὶ τὸ λευκόν.

Εἰς τὰ πολὺ μεγάλα βάθη τῶν ὠκεανῶν ὀλιγοστεύουν τὰ εἶδη τῶν ζώων καὶ ἐξαφανίζεται ἡ βλάστησις. Ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον βάθος τοῦ Εἰρηνικοῦ (8500 μέτρων) κατώρθωσαν ν' ἀνασύρουν μόνον μικροσκοπικὰ ὄντα ποικιλωτάτων σχημάτων. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν τελειοποιηθοῦν τὰ μέσα τῆς ἐξερευνήσεως τοῦ θαλασσίου πυθμένος, πάντοτε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ θαλασσίου κόσμου θὰ μένῃ σκεπασμένον ἀπὸ μυστήριον. Ἀφοῦ εἰς τὴν ξηρὰν ἀνακαλύπτονται καθ' ἡμέραν νέα εἶδη ζώων καὶ φυτῶν, πόσον μᾶλλον ἄπειρον καὶ ἀνεξάντλητον εἶναι τὸ στάδιον τῶν θαλασσίων ἀποκαλύψεων; Ὅσάκις ἐγένεν ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ διὰ τὴν ἐξερευνήσιν παραλίας τινός, πάντοτε προσετέθησαν καὶ νέα ἄγνωστα εἶδη θαλασσίων ὄντων εἰς τὰ μέχρι τοῦδε γνωστά. Ἄν ὅλα τὰ γνωστά εἶδη τῶν ζώων καθ' ὅλην τὴν γῆνιν σφαῖραν ἀνέρχονται εἰς διακοσίας ὀγδοήκοντα χιλιάδας περίπου, πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων τὰ ἄγνωστα τῶν ὠκεανῶν, ἐκ τῶν ὁποίων μερικὰ ἴσως θὰ μένουν διὰ παντός ἄγνωστα εἰς τὸν ἄνθρωπον μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων.

Εἰς μέγας ἐπιστήμων παρατήρησεν ὅτι μία σημαντικὴ διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης: εἰς μὲν τὴν πρώτην κυριαρχεῖ ὁ φυτικὸς κόσμος, πλουσιώτερος καὶ ποικιλώτερος, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν δεσπόζει ὁ ζωικὸς κόσμος. Τὰ θαλάσσια φυτὰ φυτρώνουν εἰς τὰ ἀβαθῆ μέρη καὶ στεφανώνουν τὴν ξηράν, ὥσάν νὰ εἶναι συνέχεια τῆς ἰδικῆς τῆς βλαστήσεως. Δὲν σημαίνει ὅμως τοῦτο ὅτι δὲν ἔχουν καὶ ποικιλίαν καὶ λαμπρότητα τὰ διάφορα εἶδη τῶν θαλασσίων φυτῶν καὶ τῶν θαυμασίων ζωντανῶν φυτῶν, τῶν ζωοφύτων. Ὅσοι γνωρίζουν ὡς θαλάσσιον φυτὸν μόνον τὰ κοινῶς καὶ κακῶς λεγόμενα φύκια μὲ τὰ λωριδωτὰ φύλλα, θὰ παραξενευθοῦν ἀναμφιβόλως, ὅταν μάθουν ὅτι ὑπάρχουν περισσότερα ἀπὸ δύο χιλιάδας εἶδη θαλασσίων φυτῶν γνωστὰ ἕως τώρα καὶ ὅτι ἔχουν καταταχθῇ ἐπιστημονικῶς μὲ τὰ ὀνόματά των.

Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶδη φυτρώνουν ἕως ἐκεῖ, ὅπου φθάνει τὸ φῶς, διότι χωρὶς τὸν ἥλιον — καθὼς εἰς τὴν ξηρὰν ὁμοίως καὶ εἰς τὴν θάλασσαν — δὲν ὑπάρχει βλάστησις. Ὡς πρὸς τὸ ὕψος τὰ φυτὰ τῆς θαλάσσης εἶναι πολὺ ὑπέρτερα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς. Τὰ ὑψηλότερα δένδρα τῆς Καλιφορνίας καὶ οἱ εὐκάλυπτοι τῆς Αὐστραλίας δὲν ὑπερβαίνουν τὰ ἑκατὸν πενήκοντα μέτρα, ἐνῶ τὰ μακρύτερα φυτὰ τῆς θαλάσσης φθάνουν τὰ τριακόσια μέτρα.





100. ΚΑΙΕΙ Ο ΗΛΙΟΣ

Καίει ὁ ἥλιος καὶ δὲ σειέται
οὐδὲ φύλλο ἀπὸ τὰ δέντρα
κι ὁ βοσκὸς, θαρρεῖς, βαριέται
νὰ σηκώσῃ τὴ βουκέντρα.

Δὲ χουγιάζει, δὲ σουρίζει
Καὶ μονάχα τους τὰ κριάρια,
ποὺ ἡ δίψα τὰ θερίζει,
μὲ τὰ χίλια τους ποδάρια

πηλαλᾶνε· κι ὅλο βλέπουν
πότε μπρὸς τους θ' ἀντικρίσῃ
ἀπ' τὶς λεῦκες ποὺ τὴ σκέπουν
τῆς Καλῆς Κερᾶς ἡ βρύση.

Ἰωάννης Γρυπάρης

Ἐκείνην τὴν πρωΐαν ἡ συγκίνησις τοῦ διδασκάλου ἦτο μεγάλη. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν τάξιν τῶν τελειοφοίτων καὶ κατηρθύνθη εἰς τὴν ἔδραν. Ἐκάθισε καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἔμενε σιωπηλός. Ἐκράτει προσηλωμένον τὸ βλέμμα πρὸς τὸ ἀνοικτὸν παράθυρον. Μακρὰν ἐφαίνοντο οἱ καλλιεργημένοι ἀγροὶ καὶ τὰ ἀμέτρητα μονοπάτια, τὰ ὅποια ὡς λευκαὶ λωρίδες ἔφθανον ἕως τοὺς πρόποδας τῶν ἀπομεμακρυσμένων λοφίσκων.

Ὅλα ἐκείνην τὴν πρωΐαν ἦσαν ὑποβλητικὰ εἰς τὴν σιωπὴν καὶ τὴν ὡραιότητά των. Οἱ μαθηταὶ σήμερον δὲν ἀνεγνώριζον τὸν διδάσκαλόν των. Ἡ σιωπὴ του ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς πολλὰ, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἐννοήσουν, τί ἀκριβῶς συνέβαινε. Καὶ ἔβλεπον ὁ εἷς τὸν ἄλλον μὲ ἀπορίαν ἀποτυπωμένην εἰς τὰ δροσερά των πρόσωπα.

Ἐπὶ τέλους ὅμως ὁ διδάσκαλος ὠμίλησε. Ἡ φωνὴ του ἀπαλὴ ἐγόητευε τὰς ψυχὰς τῶν μικρῶν καὶ τοὺς ἐκράτει ἀκινήτους, μὲ τὰ βλέμματα προσηλωμένα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος τοὺς ὠμίλει. Ἔλεγε: Παιδιά, σήμερον πρέπει νὰ εἶναι τὸ τελευταῖον μάθημα. Τελευταῖον ὅμως μάθημα δὲν ὑπάρχει. Πάντοτε μένουν νὰ μάθωμεν πολλὰ καὶ ἡ ζωὴ δυστυχῶς εἶναι πολὺ μικρά, διὰ νὰ ἤμπορέσῃ νὰ διδάξῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅλα, ὅσα ἐπεσώρευεν ἡ πεῖρα τῶν αἰώνων, τῶν ἀνθρώπων ἡ μεγάλη ἱστορία. Αὐτὸ τὸ ὅποιον ἡμεῖς λέγομεν τέλος, συμβαίνει νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ μία ἀρχή. Ἡ ἀποφοίτησις ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου συμπίπτει μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ Γυμνασίου, καὶ τὸ τέλος πάλιν αὐτοῦ μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πανεπιστημίου ἢ τοῦ Πολυτεχνείου. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν εἶναι τὸ τέλος. Μένει ἀκόμη καὶ ἡ ἀπόκτησις τῆς πείρας, διὰ τὴν ὁποίαν πολλάκις δὲν ἐπαρκεῖ οὔτε ὁλόκληρος

ἡ ζωή. Καὶ αὐτὸ δὲν συμβαίνει μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς παιδείας. Συμβαίνει εἰς ὅλα καὶ εἰς ὅλους, ὅσοι δὲν πρόκειται νὰ συνεχίσουν τὰς σπουδὰς των.

Βλέπετε ἔξω, ἐκεῖ μακράν, πόσον πολλὰ εἶναι τὰ μονοπάτια. "Ολοι αὐτοὶ εἶναι δρόμοι, οἱ ὅποιοι ἐξυπηρετοῦν τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ παρουσία τους ἀποδεικνύει, ὅτι κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εἶναι περιττός, ὅτι ὅλοι χρειάζονται. Τὸ ἴδιον θὰ συμβῇ καὶ μὲ σᾶς. Ὁ καθεὶς σας θὰ πάρῃ καὶ ἓνα δρόμον. Μὴ μετανοήσετε διὰ τὸν δρόμον, τὸν ὅποιον θ' ἀκολουθήσετε εἰς τὴν ζωὴν σας. "Ολα τὰ τίμια ἐπαγγέλματα εἶναι ἱερά, ἀρκεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ τὰ τιμῇ. Συχνὰ ὁμιλοῦμεν διὰ μίαν ἱεραρχίαν τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ τῆς ἐργασίας. Αὐτὸ μέχρις ἐνὸς σημείου εἶναι ἀληθές. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα ἀποτελοῦν τὰς ἀπαραιτήτους λειτουργίας τῆς ζωῆς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη τείνει νὰ πραγματοποιήσῃ ἰδικούς της εἰδικούς σκοποὺς, σκοποὺς ἀπαραιτήτους διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἰσορροπίαν της, διὰ τὴν δικαίωσιν τῆς ὅλης ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου.

Βλέπετε. "Ολοι αὐτοὶ ἐκεῖ οἱ δρόμοι φαίνονται, ὅτι κάπου συναντῶνται. "Ολοι τείνουν νὰ ἐξυπηρετήσουν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν ἄνθρωπον. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα. Δι' αὐτὸ ποτὲ μὴ θεωρήσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας μειωμένους διὰ τὸ ἐπάγγελμα, τὸ ὅποιον ἐπροτιμήσατε. Ἀρκεῖ μὲ εὐσυνειδησίαν ν' ἀκολουθήσετε τὴν σταδιοδρομίαν σας καὶ κάποτε ὑπερήφανοι νὰ φθάσετε εἰς τὸ τέρμα. Ἐκεῖ ὁ ἴδιος στέφανος ἀναμένει ὅλους, ὅσοι εὐσυνειδῆτως ἀφωσιώθησαν εἰς τὸ ἔργον των. Παντοῦ καὶ πάντοτε ἡ ἐργασία εἶναι ἱερά καὶ ἀκόμη ἱερώτερος ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἄνθρωπον...

Ὁ κώδων ἐσήμανε. Ὁ διδάσκαλος ρίπτει ἐν τελευταῖον

βλέμμα εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ μὲ δακρυσμένους ὀφθαλμοὺς καταβαίνει ἀπὸ τὴν ἔδραν καὶ φεύγει.

Οἱ μαθηταὶ ὄρθιοι κοιτάζουν ἔξω. Οἱ δρόμοι τοὺς περιμένουν, οἱ πολλοὶ οἱ δρόμοι. Ὁ διδάσκαλος ἔφυγεν, ὁ κώδων ἐσήμανε. Καὶ εἶναι ὥς νὰ ἐσήμανε ἡ ὥρα ἑνὸς μεγάλου χωρισμοῦ...



Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Μ Ε Ρ Ο Σ Α'

1. Πάει τὸ καλοκαίρι, ποίημα, Ἀριστ. Προβελέγγιου	σελ. 7
2. Στοιβές ὁ ἀγέρας, ποίημα, Τέλλου Ἀγρα	8
3. Ἀττικὸ φθινόπωρο, Γρηγ. Ξενοπούλου	9

ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

4. Ἀι-Δημήτρης, ποίημα, Γεωργ. Ἀθάνα	12
5. Χρονιάρες μέρες, ποίημα, Γεωργίου Δροσίνη	13
6. Χριστούγεννα στὸ μέτωπο	14
7. Νύχτα χριστουγεννιάτικη, ποίημα, Γεωργ. Δροσίνη	20
8. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία, Γρηγ. Ξενοπούλου	22
9. Ἡ Καθαρὴ Δευτέρα, Χρίστου Χρηστοβασίλη	27
10. Ρούμελη, ποίημα, Ζαχ. Παπαντωνίου	36
11. Ἀνάσταση, Ἀνδρ. Καρκαβίτσα	37
12. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς, ποίημα, Διον. Σολωμοῦ	40
13. Τὸ Σταυρονήσι, Μιχ. Στασινόπουλου	41
14. Παραμῦθι, Ζαχ. Παπαντωνίου	48

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

15. Ζῆ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος, ποίημα, Γεωργ. Δροσίνη	49
16. Ὁ ἐκδικητής, Ἀνδρ. Καρκαβίτσα	51
17. Ἡ Ἀγία Τράπεζα, ποίημα, Γεωργίου Δροσίνη	56
18. Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μιστρᾶ, Ἰουλίας Δραγούμη	57
19. Ἕνας αἰτὸς περήφανος, δημοτικὸ	59
20. Γραϊκός, Γενίτσαρος καὶ Βενετσιάνος, Δημ. Καμπού- ραγλου	60
21. Τοῦ κλέφτη τὸ κιβούρι, δημοτικὸ	64
22. Ὅποιοι συλλογᾶται ἐλεύθερα, συλλογᾶται καλὰ, Γαλ. Σουρέλη	65
23. Μον' καρτερῶ τὴν ἀνοιξη, δημοτικὸ	70
24. Τὸ Σουλιωτόπουλο, Γιάννη Βλαχογιάννη	71
25. Ἡ φυγὴ, ποίημα, Ἀριστ. Βαλαωρίτη	73
26. Ἡ Δέσπω, δημοτικὸ	76

27. Ἡ τιμιότης τοῦ Κανάρη	σελ. 77
28. Κανάρης, ποίημα, Ἀλ. Πάλλη	80
29. Ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλλη, δημοτικό	81
30. Κολοκοτρώνης, Σπύρου Μελά	82
31. Οἱ Κολοκοτρωναῖοι, δημοτικό	88
32. Ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς, ποίημα, Διον. Σολωμοῦ	89
33. Ὁ γιατρός τοῦ Καραϊσκάκη, Ρήγα Γκόλφη (διασκευή)	90
34. Σολωμός καὶ Γύζης	94
35. Ὁ Παπαφλέσσας, Φωτάκου, (διασκευή)	96
36. Πῶς σώθηκε ὁ Παρθενώνας	97
37. Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων, Ἀντ. Τραυλαντώνη	98
38. Μεσολόγγι, δημοτικό	101
39. Ἐλευθερὴ ἀνοιξή, Τίμου Μωραϊτίνῃ	102
40. Τὸ χελιδόνι, ποίημα, Ἀριστ. Βαλαωρίτη	104
41. Ὁ θάνατος τοῦ Παύλου Μελά	105
42. Ποιητὴς καὶ ἥρωας	109
43. Ὁ μητροπολίτης Χρυσόστομος, Δ. Κοντογιάννη	113
44. Ἑλληνικὴ ἐποποιΐα, Ἀγγ. Τερζάκη	119
45. Μάνα καὶ γιός, Νικηφ. Βεττάκου	125
45α. Ὁ ξεσηκωμός τῆς Κύπρου, Φώτη Χατζησωτηρίου	126
46. Τὸ τραγούδι τοῦ Κυπριανοῦ, Βασίλη Μιχαηλίδη	131
47. Ὑψώνοντας τὴ σημαία, Π. Παλαιολόγου	133
48. Ὕμνος στὴ σημαία, ποίημα, Στέφ. Δάφνη	136
49. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, ποίημα, Διον. Σολωμοῦ	138

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

50. Τὸ σπίτι μας, ποίημα, Γεωργίου Στρατήγη	141
51. Ἡ ἀνίκητὴ ἐλπίδα, Χρ. Χριστοβασίλη	147
52. Ὀνειρο ξενιτεμένο, ποίημα, Μιχ. Στασινόπουλου	149
53. Τὸ πάλεμα μετὰ τὸ φίδι, Στράτη Μυριβήλη	151
54. Τὸ ἄλογο, Ζαχ. Παπαντωνίου	155
55. Τὰ μάρμαρα, Κων. Κρυστάλλη	159
56. Ὁ μπάρμπα Ἰωσήφ, Ἡλία Βενέζη	164
57. Τὸ δάσος, ποίημα, Μιλτ. Μαλακάση	170

58. Τὰ δελφίνια, Θέμου Ποταμιάνου	σελ. 171
59. Θαλασσινὸ τραγούδι, ποίημα, Γ. Δροσίνη	175
60. "Αν ὁ Θεὸς μοῦ χάριζε τὸ φῶς μου γιὰ τρεῖς ἡμέρες, "Ἐλεν - Κέλλερ	177
61. Στὰ φτερά τῆς μουσικῆς, Ἰωάννας Μπουκουβάλα- 'Αναγνώστου	183
62. "Ενας φίλος μου, Μαρίας Ἀμαριώτου	188
63. Τὸ παραμῦθι, Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ	193
64. Τὸ πρῶτο μου θέατρο, Παύλου Νιρβάνα	197
65. Ἡ βιομηχανία, Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ	202
66. Ἡλεκτρονικὸς πολιτισμός, Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ	207
67. Οἱ συνεταιρισμοὶ στὴν Ἑλλάδα, (Ἀπὸ τὸ Δελτίον τῆς Α.Τ.Ε.)	210
68. Κυνηγοὶ μικροβίων, (Ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστικὸ ΣΤ' τάξεως, Δ. Μάνου, κ.ἄ.)	215
69. Ἀλβέρτος Σβάρτσερ, Τάσου Ἀθανασιάδη	224
70. Παροιμίες, (Ἀπὸ τῆ συλλογῆ Ν.Γ. Πολίτου)	229

ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

71. Ὁ τρύγος, Ἡλ. Βουτιερίδη	232
72. Ὁ τρύγος, ποίημα, Ἀθαν. Χριστόπουλου	238
73. Ἡ πέρδικα, Στεφ. Γρανίτσα	239
74. Στὰ ἐλληνικὰ νησιά, Ἀν. Καραντώνη	242
75. Τοὺς ναυτικούς τοὺς γέρους συλλογίζομαι, ποίημα, Κώστα Οὐράνη	246
76. Στὴ Ρόδο, Κώστα Οὐράνη	248
77. Ἡ Δῆλος, Παύλου Νιρβάνα	251
78. Ἡ Κέρκυρα, Ν. Πετμεζᾶ-Δαύρα	256
79. Τὸ Ἀργυρόκαστρο, Γ.Α. Μέγα	259
80. Τὸ παραδεισιακὸ Πήλιο, Κώστα Οὐράνη	261
81. Ὕμνος τοῦ Πηλίου, ποίημα, Γ. Δροσίνη	265
82. Ἡ πολιτεία τῆς λίμνης, Ι.Μ. Παναγιωτοπούλου	266
83. Ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα στὸν Πλούτωνα, Πέτρου Χάρη	270
84. Στὰ ψηλώματα τοῦ Χελμοῦ	273

85. Ἀναρρίχηση, ποίημα, Μήτσου Λυγίζου	σελ. 281
86. Ἡ Κρήτη, Στράτη Μυριβήλη	282
87. Ἐκδρομή στὸν Ταύγετο	286
88. Πατρίδα, ποίημα, Γ. Δροσίνη	293
89. Διακοπές, Δημ. Μάνου	294
90. Τὸ ἡλιοβασίλεμα, ποίημα, Κων. Κρυστάλλη	296

ΜΕΡΟΣ Β'

ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ

91. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως, Γεωργ. Δροσίνη	298
92. Τοῦ Βασίλη, δημοτικὸ	305
93. Νησιώτικα ἔθιμα, Ἀλεξ. Παπαδιαμάντη	306
94. Πάσχα εἰς τὴν Σκιάθον, Ἀλεξ. Μωραϊτίδη	309
95. Ὁ Παπατρέχας, Ἀδαμ. Κοραῖ	313
96. Τὸ σπιτάκι εἰς τὸ λιβάδι, Ἀλέξ. Παπαδιαμάντη	317
97. Φιλοστοργία πελαργοῦ, Ἀριστ. Κουρτίδου	322
98. Ἡ μάνα, ποίημα, Γ. Μαρκοῦ	324
99. Ὁ θαλάσσιος κόσμος, (Ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστικὸ ΣΤ' τάξεως, Δ. Μάνου, κ.ἄ.)	326
100. Καίει ὁ ἥλιος, Ἰω. Γρυπάρη	333
101. Τὸ τελευταῖον μάθημα, Δημ. Μάνου	334

ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

1. ἀγαντάρω = ἀντέχω, κρατάω (σ. 153)
2. ἄλμπουρο (τὸ) = ἰστός πλοίου (σ. 166)
3. ἀναμπομπούλα (ἡ) = θόρυβος, ταραχή (σ. 35)
4. ἀπίκουπα = μπρούμυτα (σ. 31)
5. ἄρκλα (ἡ) = ντουλάπι χωμένο στὸν τοῖχο (σ. 27)
6. ἀτλάζι (τὸ) = εἶδος ὑφάσματος κυρίως ἀπὸ μετάξι (σ. 23)
7. Γελαντζής (ὁ) = ὁ πλανήτης Δίας (Ζεὺς) (σ. 160)
8. γραπώνω = πιάνω ξαφνικά, ἀρπάζω, ἀδράχνω (σ. 26)
9. διβάρι (τὸ) = ἰχθυοτροφεῖο (σ. 235)
10. δρύμες (οἱ) = οἱ πρώτες 6 μέρες τοῦ Αὐγούστου πὺν στὴ διάρκειά τους, σύμφωνα μὲ τὶς λαϊκὲς προλήψεις, ἀπαγορεύεται τὸ λούσιμο καὶ γενικὰ ἡ χρῆση τοῦ νεροῦ (σ. 30)
11. ἔλκος (τὸ) = τραῦμα, πληγή, βλάβη τῶν ἰστῶν τοῦ δέρματος (σ. 206)
12. ἔξαρση (ἡ) = πνευματικὴ ἀνάταση, ὑπερβολικὸς ἔπαινος, ἀποθέωση (σ. 134)
13. θρὸς (ὁ) = ἀδιάκοπος καὶ ἀδύνατος ἥχος (θροῦς) (σ. 161)
14. καζίκι (τὸ) = πάσσαλος, παλούκι (σ. 151)
15. καταληψία (ἡ) = νευρικὴ πάθηση πὺν προκαλεῖ ὕπνο καὶ βαθιὰ νάρκη (σ. 206)
16. καταχυτὸ (τὸ) = ξυλοδομὴ τῆς στέγης (σ. 152)
17. κούρνια (ἡ) = τὸ μέρος ὅπου κοιμοῦνται οἱ κότες (σ. 147)
18. κράκουρα (τὰ) = ἄκρες τῶν βράχων, βουνοκορφές (σ. 30)
19. κρινὶ (τὸ) = ἡ κυψέλη (σ. 161)
20. λιθοσώρια (τὰ) = σωρὸς ἀπὸ λίθους (σ. 163)
21. μιντάτι (τὸ) = βοήθεια στρατιωτικὴ (σ. 101)
22. μορμολύκειο (τὸ) = φόβητρο γιὰ τὰ παιδιὰ, μπαμπούλας, σκιάχτρο (σ. 177)
23. μπποκὸς (ὁ) = ὀγκόλιθος (σ. 160)
24. μπροστέλα (ἡ) = ποδιά (σ. 161)
25. μύρομαι = χύνω δάκρυα, κλαίω, θρηνῶ (σ. 7)
26. ξάτρια (τὰ) = τὰ σχοινιά πὺν στηρίζουν τοὺς ἰστούς (σ. 166)
27. Ὀλύτσικας (ὁ) = βουνὸ τῆς Ἡπείρου κοντὰ στὴ Δωδώνη (σ. 13)
28. περιδιαβάζω = περπατῶ ἐδῶ κι ἐκεῖ, σεργιανίζω (σ. 239)
29. πιρόγες (οἱ) = ἐλαφρὰ μονόξυλα σκάφη τῶν ἰθαγενῶν (σ. 204)

30. προντίζω (προγκίζω) = ξαφνιάζω, τρομάζω τὰ ζῶα (σ. 30)
31. πρωτόλουβος (ὁ) = πρωτόφαντος, πρώιμος (σ. 101)
32. πυριοβολκιά = τσακμάκι (σ. 31)
33. ριζιμιὸ (τὸ) = μεγάλος βράχος ριζωμένος στὴ γῇ (σ. 147)
34. ρίπισμα (τὸ) = φύσημα (σ. 205)
35. ροῖ (τὸ) = μικρὸ πῆλινο δοχεῖο λαδιοῦ, λαδικὸ (σ. 146, 134)
36. ρούγα (ἡ) = δρόμος, γειτονιά (σ. 160)
37. ρουνιά (ἡ) = ὑδρορρόη (σ. 152)
38. ρουπάω = ὀρμάω (σ. 29)
39. σάδι (τὸ) = ἴσωμα, ἔδαφος ὁμαλὸ (σ. 161)
40. σάλαγος (ὁ) = θόρυβος, βοή, προσταγὴ βοσκοῦ (σ. 161)
41. σερπετὸς (ὁ) = πολύστροφος, ἐλικοειδὴς (σ. 239)
42. σημανταριὸ (τὸ) = ἀδιάκοπο χτύπημα τῆς καμπάνας (σ. 161)
43. σμάρι (τὸ) = πλῆθος (σ. 202)
44. σμούλα (ἡ) = τὸ μέρος ὅπου κρύβεται ὁ λαγὸς (σ. 30)
45. στιβανιά (ἡ) = σωρὸς ἀπὸ φτέρες ἢ ἐλάτια (σ. 160)
46. τσιούπρα (ἡ) = κοπέλα (σ. 34)
47. φακιόλι (τὸ) = μαντίλα, κεφαλόδεσμος (σ. 27)
48. φίνος (ὁ) = ἐκλεκτός, ἐξαιρετικὸς (σ. 16)
49. φραγὴ (ἡ) = φράκτης (σ. 8)
50. χάλαρα (τὰ) = πελεκητοὶ μεγάλοι ὄγκοι μαρμάρου (σ. 163)
51. χλαλοῇ (ἡ) = ὀχλαγωγία, ὀχλοβοή (σ. 147)
52. ψίκι (τὸ) = συνοδεία γάμου (σ. 161)

Σημ. Τα περισσότερα από τα κείμενα του αναγνωστικού έχουν ληφθῇ από τὰ αναγνωστικά ΣΤ' τάξεως ἐκδ. ΟΕΔΒ 1973 καὶ 1974 καὶ ἀπὸ τὸ ἐγκριζόμενο (ἀνέκδοτο) ἀναγνωστικὸ ΣΤ' τάξεως Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ καὶ Ἰωαν. Θεοχάρη.

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσῆμον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἄντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).



Ἔκδοσις ΙΕ' 1975 (X)—200.000 ἀντίτυπα. Σύμβασις 2585/14.5.75
ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Κοινοπραξία Γραφικαὶ Τέχναι
Μηχιώτη Ο.Ε. — Ἀθ. Βασιλείου.

Ε. Ελένη Δημαρά

96

α

